

(N° 238.)

BELGISCHE SENAAT

VERGADERING VAN 29 JULI 1926.

**Wetsontwerp tot wijziging van de wetten op de rechterlijke inrichting,
de bevoegdheid en de rechtspleging.**

MEMORIE VAN TOELICHTING

MEVROUW, MIJNE HEEREN,

Het Wetsontwerp tot wijziging van de wetten op de rechterlijke inrichting, de bevoegdheid en de rechtspleging, dat op 10 Januari 1923 werd ter tafel gelegd (Kamer der Volksvertegenwoordigers, zitting 1922-1923, n° 79) is vervallen.

Dit ontwerp was opgemaakt door den Raad voor wetgeving.

Het Bestendig Comité van dien Raad werd verzocht het opnieuw te onderzoeken. En het is de tekst van het door dat Comité herziene ontwerp, dat thans aan de Kamers ter bespreking wordt voorgelegd.

Bijgaand verslag van het Bestendig Comité van den Raad voor wetgeving

bepaalt de strekking van het ontwerp en dient tevens tot staving er van.

De voorgestelde bepalingen komen ter aanvulling van het stelsel van vermindering van het personeel, door de regeering voorgesteld op 24 November 1925 (Senaat, bescheid n° 8).

Daaruit volgt dat het ontwerp van dringenden aard is. Het zou inderdaad van kracht moeten worden terzelfder tijd als het ontwerp tot vermindering van het rechterlijk personeel, dat thans bij den Senaat aanhangig is.

De Minister van Justitie,
HYMANS.

VERSLAG

van het Bestendig Comité van den Raad voor wetgeving.

De wet van 25 October 1919, die herhaaldelijk werd verlengd, heeft de rechterlijke inrichting en de rechtspleging voor de hoven en rechtbanken tijdelijk gewijzigd; zij zal ophouden van kracht te zijn op 1 October 1926.

Het oogenblik is daar om een einde te maken aan dit tijdelijk regiem.

Dat wordt beoogd door dit wetsontwerp, dat de genomen proef pooft ten nutte te maken.

Het beginsel dat dit gansche ontwerp beheerscht is de terugkeer tot de wet op de rechterlijke inrichting van 18 Juni 1869.

Moest echter de vroegere rechterlijke inrichting in haar geheel met ingang van 1 October 1926 weder worden ingevoerd, dan is het duidelijk dat het personeel van de hoven en rechtbanken in aanzienlijke mate diende vermeerderd.

De wijzigingen voor een termijn van zeven jaar aan de samenstelling van de rechtsmachten toegebracht, hebben ongetwijfeld vele, maar ongelukkig niet de meest overlaste rechtbanken in de gelegenheid gesteld de ten gevolge van den oorlog achterstallige zaken af te handelen. Maar de nieuwe zaken nemen toe in aantal en belang en het ontwerp tot inkrumping van het rechterlijk personeel zal, eenmaal tot wet verheven, de geleidelijke vermindering van het aantal magistraten ten gevolge hebben.

Het is dus onder den drang der noodzakelijkheid dat dit ontwerp wijzigingen toebrengt aan de wetten tot regeling van de rechterlijke inrichting en van de rechtspleging, die op zich zelf genomen en de bovenstaande beschouwingen daargelaten, van dien aard zijn dat zij

den rechtzoekenden een rechtsbedeeling geeft die zoo spoedig werkt als 't mogelijk is.

Die wijzigingen zijn de volgende :

1° Zoowel in burgerlijke zaken als in strafzaken, wordt de bevoegdheid van den vrederechter uitgebreid;

2° Vóór de rechtbanken van politie wordt een meer eenvoudige rechtspleging ingevoerd;

3° Zekere geschillen, welke bij de rechtbanken van eersten aanleg en de rechtbanken van koophandel worden aangebracht, worden door een alleensprekend rechter behandeld;

4° Het aantal raadsheeren, die elke kamer van de hoven van beroep samenstellen, wordt verminderd;

5° Het aantal raadsheeren, die elke kamer van het hof van verbreking samenstellen, wordt verminderd.

De uitbreiding van de rechtsmacht der vrederechters mag niet te ver gedreven worden.

Het is een feit dat in strafzaken de kantonrechters zich over het algemeen zeer inschikkelijk toonen. De wanbedrijven, waarvan hun bij toepassing der wet van 4 October 1867 de kennisgeving is opgedragen, worden meestal slechts gestraft met geldboeten, en dit zou ook niet anders mogen zijn, daar de vrederechter in de eerste plaats de rol van een bemiddelaar moet vervullen.

Het is zonder twijfel verleidend in burgerlijke zaken de eenvoudige, snelle en weinig kostende rechtspleging der vredegerechten toe te passen op het grootst mogelijk aantal geschillen. Bovendien bestaat nog dit groot voordeel dat de kantonrechter in de nabijheid van den rechtzoekende verblijft. Maar deze voordeelen, althans op het platteland,

bestaan slechts voor zoover dat de aan den rechter voorgelegde zaken eenvoudig zijn en dat zij geen aanleiding kunnen geven tot te lange debatten. Door de bevoegdheid van den vrederechter al te zeer uit te breiden, zou men gevaar loopen dat er zich in de hoofdplaatsen van kantons zaakwaarnemers komen vestigen die door geen tucht zijn gebonden of zelfs advokaten, die ver van hun tuchtraad, misschien de tradities hunner orde uit het oog zouden kunnen verliezen. Zou men niet getuige zijn van eene vermenigvuldiging van processen, welke de pleiters, indien hun betere raadgevingen waren verstrekt, nooit zouden aangegaan hebben?

Het lijkt dus voorzichtig er zich enkel bij te bepalen de bevoegdheid van den vrederechter tot enkele minder erge wanbedrijven uit te breiden en, in burgerlijke zaken, het bedrag, tot hetwelk de bevoegdheid van den vrederechter strekt, in overeenstemming te brengen met de tegenwoordige waarde van de munt en, ten einde sommige conflicten van rechtsmacht te vermijden, de opsomming te herzien van de zaken welke kennisneming uiteraard aan den vrederechter is opgedragen.

Voor de politierechtbanken worden, met een overvloed van geheel overbodige formaliteiten, tal van zaken op tegenspraak gevonnist, die met geringe geldboeten worden gestraft, welke de overtreders, van het oogenblik dat procesverbaal te hunnen laste werd opge maakt, bereid zouden zijn zonder eenige formaliteit te betalen.

Te dien aanzien stelt het ontwerp eene nieuwe rechtspleging in, waarbij de overtreders er niet meer toe gehouden zijn zich te verplaatsen; het schrijfwerk van de parketten en de griffiers wordt er door verminderd en de terechtzittingen van de politierechters worden ontlast.

De instelling van den alleensprekenden rechter blijft, na de gedane proefneming, nog steeds een strijdvraag. Het ontwerp stelt dan ook voor slechts bij

uitzondering daartoe zijn toevlucht te nemen. Het wijkt in dezen niet af van de strekking der wet op de rechterlijke inrichting. Zetelt de rechter in kortgedingen niet alleen? Doet de rechter niet het onderzoek alleen? Noemt de kinderrechter geene beslissing alleen? Waarom zou een rechter niet zonder bijstand in strafzaken rechtspreken, wanneer de te nemen beslissing geen moeilijkheid oplevert en niet als definitief geldt, en ook in burgerlijke zaken, wanneer partijen het eens zijn om hem hun geschil voor te leggen?

Het invoeren van den alleensprekenden rechter in de door het ontwerp voorziene voorwaarden, kan niet anders dan gunstig worden onthaald door degenen die dit stelsel nog wantrouwen en vragen dat de proefneming nog zou worden verlengd. Dit wordt eigenlijk door het ontwerp gedaan, vermits in burgerlijke zaken de zaak niet bij den alleensprekenden rechter aanhangig zal worden gemaakt zonder dat partijen het eens zijn en daar, in strafzaken, het aan partijen toegelaten is haar voorkeur uit te spreken.

De tijd zal uitwijzen of de alleensprekende rechter al dan niet de gunst van de rechtvragenden heeft verworven.

De vermindering op drie van het aantal der in ieder kamer der hoven van beroep zittende raadsheeren heeft geen aanleiding gegeven tot kritiek.

Die hervorming, die door de wetten van 4 September 1891, 12 April 1894 en 17 Mei 1910 voor de correctionele zaken, de kieszaken en militiezaken werd ingevoerd en door de wet van 25 October 1919 tot alle bij de hoven van beroep ingeliende zaken werd uitgebreid, heeft goede uitslagen opgeleverd. Zij wordt definitief gehuldigd door het ontwerp, dat op het hof van verbreking een dergelijk beginsel toepast.

Eindelijk brengt het ontwerp enkele lichte wijzigingen toe aan onze wetten inzake bevoegdheid en rechtspleging, met het oog op een meer zekere en snellere rechtsbedeeling.

Het lijkt niet noodig verder uit te weiden over deze algemeene beschouwingen; de omstandige toelichting van elk van de bepalingen van dit ontwerp zal de juiste toedracht en tevens het nut ervan doen uitschijnen.

I.

Bepalingen betreffende de samenstelling van den zetel der verschillende rechtscolleges.

A. — Vrederechten.

Het tweede lid van artikel 1 der wet van 18 Juni 1869 laat den Koning toe, ingeval de zetel van een kantongerecht openvalt, dat kanton te doen bedienen door den rechter van een aangrenzend kanton.

Om reden van het belang dat de kantonale rechtsmacht verkrijgt door de uitbreiding van haar bevoegdheid, reeds bekrachtigd bij de wet van 11 Februari 1925 en behouden bij artikel 43 van het ontwerp, en tevens om reden van de moeilijkheid, soms, om plaatsvervangende vrederechters te benoemen dieden graad en de bekwaamheid van doctor in de rechten hebben en tegelijk over den noodigen vrijen tijd en de vereischte onafhankelijkheid beschikken, is het wenschelijk dat de Koning eveneens van bovenvermelde bevoegdheid kan gebruik maken, ingeval de titularis, zonder dat daarom de plaats openstaat, tijdelijk belet is.

Het lijkt anderzijds billijk dat, terwijl de rechtsbedeeling derwijze wordt geregeld dat de goede gang der zaken de vrederechters tot een grooter werkprestatie noopt, degene onder hen die tijdelijk een dubbele taak op zich neemt, hiervoor vergoed wordt.

Uit dit tweevoudig oogpunt wijzigt artikel 1 van het ontwerp het tweede lid van artikel 1 der wet van 18 Juni 1869.

Na in zijn eerste lid te hebben bepaald dat er zijn een vrederechter en twee plaatsvervangende rechters in elk gerechtskanton binnen de grenzen van zijn huidig rechtsgebied, dat wordt het gebied omlijnd bij het wetsontwerp tot vermindering van het gerechtelijk personeel, bepaalde dit artikel 1 der wet van 18 Juni 1869, in zijne tweede lid:

« Evenwel mag de Koning, indien de behoeften van den dienst het toelaten, een vrederechter gelasten een aangrenzend kanton te bedienen; deze rechter heeft, te dier zake, slechts recht op de emolumenten. »

Het tweede lid wordt :

« Indien het mogelijk is in verband met de behoeften van den dienst, kan de Koning een vrederechter er mede gelasten het vrederecht van een aangrenzend kanton te bedienen, indien de zetel er van openstaat of indien de titularis tijdelijk belet is. In dit laatste geval, houdt de vereeniging van de beide kantons op zoodra het beletsel, waardoor zij vereenigd werden, opgeheven is. De rechter belast met den dienst van een tweede kanton heeft door dat feit recht op de wedde toegekend aan de klas waartoe een kanton, gevormd uit de twee vereenigde kantons, zou behooren. »

B. — Rechtbanken van eersten aanleg en rechtbanken van koophandel.

In onze algemeene beschouwingen hebben wij uiteengezet in welken geest het ontwerp de instelling van den alleensprekenden rechter in de rechtbanken van eersten aanleg en in de rechtbanken van koophandel behoudt. De kamers met drie rechters blijven bestaan naast de kamers met één rechter.

De aanwijzing van die magistraten uit de burgerlijke rechtbanken of uit de rechtbanken van koophandel, die alleen zullen rechtspreken, geschiedt op

grond van artikel 11 der wet van 1919, door den eerste-voorzitter van het hof van beroep, na raadpleging van den procureur generaal, den voorzitter van de betrokken rechtbank en den stafhouder van de advocatenorde.

Het ontwerp neemt dat artikel 11 der wet van 1919 over, en voegt er aan toe, hetgeen een degelijke waarborg is, dat de rechters die in de rechtbank van eersten aanleg alleen moeten rechtspreken, slechts kunnen gekozen worden uit de magistraten die sedert ten minste tien jaar een rechterlijk ambt bekleeden of aan de Balie zijn.

In burgerlijke zaken en handelszaken, is overeenstemming van al de partijen vereischt om een zaak bij een kamer met één rechter te mogen aanbrengen; uitzondering wordt gemaakt voor enkele zaken, die uiteraard geen aanleiding tot ernstige moeilijkheden geven, noch kunnen geven (art. 2 voor de burgerlijke rechtbanken; art. 7, eerste lid, voor de rechtbanken van koophandel).

Die zaken, die bij den alleensprekenden rechter *moeten* worden aangebracht, zijn: voor de burgerlijke rechtbanken en de rechtbanken van koophandel, de verzoeken om kosteloos te mogen procederen en, voor de burgerlijke rechtbanken alleen, de zaken die zonder tegenspraak op request worden ingeleid, alsmede de gedingen tot echtscheiding om een bepaalde oorzaak, doch slechts in dien stand van het geding waarin dit nog louter formeel is.

De ondervinding heeft immers uitgewezen dat de verzoeken om kosteloos te procederen zonder bezwaar, zooals vroeger konden worden aangebracht bij een alleensprekend rechter. Dit gedeelte van artikel 2 zal verdwijnen, indien de Kamers het ontwerp van wet op den rechtsbijstand aannemen.

Hetzelfde geldt voor de zaken die op request, en buiten alle betwisting, worden ingediend: zij geven enkel aanleiding tot een formeel vonnis.

De huidige wet, in haar laatsten stand, onttrekt de echtscheidingszaken

aan de kennisneming van den alleensprekenden rechter. En nochtans is er bij de berechting van die zaken, een stadium tijdens hetwelk de tusschenkomst van drie magistraten niet gewettig is en ten onrechte de bedrijvigheid of, juister, de aanwezigheid van de twee bijzitters van den voorzitter vergt; bedoeld wordt het stadium dat de verwijzing naar de openbare terechtzitting voorafgaat, d. i. het stadium voor den aanvang van de eigenlijke debatten.

Behoudens die uitzonderingen, worden de burgerlijke zaken berecht door drie rechters, tenzij de partijen het eens zijn om de zaak aan een alleensprekend rechter te onderwerpen.

Nochtans, ondanks het akkoord van partijen, zullen de voorzieningen in hooger beroep tegen de vonnissen van de vrederegerechten berecht worden door een kamer met drie rechters: het is immers gebleken dat een beslissing van een rechtbank in beroep meer gezag heeft wanneer zij uitgaat van een college met drie magistraten; de ondervinding opgedaan in huishuurzaken was afdoende op dat gebied.

Waar het de woorden « worden toegedeeld », bezigt, heeft het ontwerp willen voorkomen dat de betwisting omtrent de toedeeling een middel worde om de bevoegdheid af te wijzen.

De moeilijkheden omtrent de toedeeling worden geregeld, door den voorzitter, overeenkomstig het decreet van 30 Maart 1808.

Artikel 5 van het ontwerp regelt de wijze waarop van de overeenstemming van partijen moet blijken, opdat een zaak worde toegedeeld aan een kamer met een rechter voor de burgerlijke rechtbank; krachtens artikel 8 geldt de zelfde regel voor de rechtbanken van koophandel.

Om rechtsgeldig te zijn moet bedoeld akkoord uitgaan van al de partijen die in het geding betrokken zijn op 't oogenblik dat het akkoord getroffen wordt.

Het wordt uitgedrukt zonder formaliteiten, door middel van een door de partijen of dezer lasthebbers ondertekende verklaring die vrij is van zegelen en registratierechten. Daar de bulletijns, die thans door de pleitbezorgers en advocaten ter griffie worden nedergelegd om den datum van een zaak te bepalen feitelijk aan die rechten ontsnappen, kwam het logisch voor de bulletijns, die de zaak ter berechting geven aan den alleensprekenden rechter, er eveneens van te ontslaan en het was niet overbodig die vrijstelling te bekrachtigen in den tekst, want deze bulletijns zouden in beginsel aan de rechten onderworpen zijn, aangezien zij voor de burgerlijke rechtbank gelden als akten van pleitbezorgers en in elk geval, als akten die een overeenkomst tot stand brengen.

Het akkoord om de zaak ter berechting te geven aan een alleensprekend rechter kan best worden gesloten zoolang de zaak niet in staat van wijzen is, waarin natuurlijk het geval begrepen is dat de zaak opgehouden heeft in staat van wijzen te zijn. Bijvoorbeeld, in een rechtsvordering tot schadeloosstelling heeft een kamer met drie rechters een vonnis verleend waarbij in beginsel de verantwoordelijkheid van den verweerder wordt aangenomen en waarbij een schatting door deskundigen wordt gelast ten einde de hoegrootheid van de schade te bepalen. Wanneer, na de schatting, de zaak opnieuw in staat moet worden gebracht om, met het oog op het eindvonnis, te worden gepleit, kunnen de partijen zich onderling verstaan om de voortzetting van de zaak aan een alleensprekend rechter op te dragen.

Het akkoord bindt de partijen door wie het wordt afgesloten niet alleen voor het geding waarop het betrekking heeft, doch ook voor de wedereischen en de verknochte vorderingen die de partijen nadien onderling zouden instellen en die zouden gevoegd worden bij het oorspronkelijk geding. Het bindt echter niet de partijen die nader-

hand op om het even welken grond in het geding zouden betrokken worden. Zoodra een derde persoon in het geding betrokken is hetzij ten gevolge van tusschenkomst, van een oproeping in vrijwaring, of van het instellen van een verknochte vordering, vervalt het akkoord indien de derde partij het niet bijtreedt.

Een rechtspleging bij verstek zal dus den alleensprekenden rechter nooit worden opgedragen uitgenomen indien de zaak hem ter berechting « moet » worden gegeven.

Zijn er verscheidene verweerders waarvan er een of meer verschijnen, dan volgt uit het beginsel van artikel 153 van het wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering dat de afwezig gebleven verweerders vertegenwoordigd zijn door de aanwezige verweerders na het vonnis van gevoegd verstek. Het ontwerp neemt dan ook aan dat een zaak die aanleiding heeft gegeven tot een vonnis van gevoegd verstek kan worden aangebracht bij een alleensprekend rechter indien al de tijdens de terechtzitting verschijnende partijen het daarmede eens zijn.

In strafzaken blijft de raadkamer bestaan uit een rechter die uitspraak doet na verslag van den onderzoeksrechter. Dit stelsel, samengebracht met de instelling van een debat op tegenspraak, in het ontwerp behouden, heeft te eenenmale voldoening geschonken.

Ten einde het voorgoed in de wetgeving te doen opnemen, stellen wij voor (art. 2, laatste lid, van het ontwerp) in de wet op de rechterlijke inrichting de bepaling te doen inlasschen krachtens welke « de bevoegdheden van de raadkamer in strafzaken wordt begeben aan een kamer met een alleensprekend rechter met bijstand van het openbaar ministerie en van een griffier. »

Als gevolg hiervan moet worden gewijzigd de bepaling van artikel 127 van het wetboek van strafvordering krachtens welke de raadkamer bestond uit drie rechters, de onderzoeksrechter in-

begrepen. Deze wijziging wordt ingevoerd bij artikel 3 van het ontwerp. Artikel 127 van het Wetboek van straffordering zal dus voortaan luiden als volgt :

« De onderzoeksrechter is verplicht, ten minste éénmaal in de week, verslag te doen van de zaken waarvan hem het onderzoek is opgedragen.

» Het verslag wordt gedaan aan de raadkamer na voorafgaande mededeeling van den Procureur des Konings, opdat door dezen gevorderd worde als naar rechten. »

Het is wel verstaan dat het verslag waarvan sprake in lid 1, dat geen enkele wijziging ondergaat, slechts moet worden gedaan in zoover de rechtspleging door den onderzoeksrechter volledig bevonden wordt (Cass. b., Februari 1914, *Pas.* 1914, I, 1049).

Het spreekt vanzelf dat een onderzoeksrechter, behoudens in uitzonderlijke omstandigheden en bewezen noodzaak, niet zal worden gelast met den dienst van de raadkamer en dat hij in die hoedanigheid, nooit zal mogen uitspraak doen in zaken aan welker onderzoek hij heeft deel gehad.

Wat de inrichting van het debat op tegenspraak voor de raadkamer betreft, zij houdt verband met de bepalingen van het ontwerp betreffende de rechtspleging voor de raadkamer en de kamer van inbeschuldigingstelling (art. 75).

De tijdelijke wet is te dezen een merkelijke vooruitgang, waaraan ons ontwerp zijn definitieven vorm geeft.

De rechter in raadkamer onderzoekt het dossier, hoort het verslag van den onderzoeksrechter, hoort de burgerlijke partij, het openbaar ministerie en den beklaagde. Hij moet een spoedige beslissing nemen; deze berokkent nooit een onherstelbaar nadeel, aangezien zij ofwel niets anders doet dan de rechtspleging regelen, ofwel, in geval van preventieve hechtenis, voor hooger beroep vatbaar is.

Nergens is de zetel met één rechter

in zulke mate aangewezen als het hier het geval is.

Het ware een achteruitgang thans het debat op tegenspraak voor de rechtbank in raadkamer af te schaffen en terug te keeren tot de geheime rechtspleging. Welnu het debat op tegenspraak zou ten overstaan van drie rechters niet kunnen worden gevoerd zonder vermeerdering van het aantal magistraten. Er valt dus te kiezen tusschen de afschaffing van de tegenspraak en de inkrimping van de rechtbank. Zonder aarzelen stellen wij de tweede oplossing voor.

Waar de instelling van correctionele kamers met drie rechters naast correctionele kamers met een rechter geleid heeft tot goede uitslagen wat betreft de snelle afhandeling van de zaken, en waar iedereen de overtuiging blijft toegedaan dat, bij de berechting van vele correctionele zaken, de twee bijzitters van den voorzitter geen werkelijke hulp verleen, toch is het een feit dat vele bevoegde, ernstige lieden van meening zijn dat, voor andere zaken die ingewikkeld of van kieschen aard zijn, de meervoudige rechtbank een ernstige waarborg van degelijke rechtsbedeeling biedt.

Er moet dus een onderscheid worden gemaakt tusschen de zaken die ter kennisneming dienen gestuurd aan de kamer met drie rechters en degene die aan de kamer met een rechter moeten overgemaakt worden. De tijdelijke wet splitste die zaken op den volgende grondslag :

Art. VIII. — In correctionele zaken berechten de kamers, die slechts uit één rechter bestaan : 1° de zaken waarbij een proces-verbaal de heete daad vaststelde ; 2° de zaken waarbij de beklaagde zich in staat van voorloopige hechtenis bevindt ; 3° de zaken waarbij de beklaagde tot een vroegere correctionele, niet voorwaardelijke straf werd veroordeeld.

Echter worden de misdrijven, voorzien door titel VII van het Strafwetboek,

gewijzigd bij de wet van 15 Mei 1912 op de kinderbescherming, steeds aangebracht voor eene rechtbank met drie rechters.

De toepassing van deze regelen leidde tot de meest onverwachte en tot de meest met het inzicht van den wetgever strijdige uitslagen; het is immers duidelijk dat, bijvoorbeeld, de ingewikkeldheid en de kieschheid van een zaak niet afhangen van het feit dat de beklaagde zich in preventieve hechtenis bevindt of vroeger een niet voorwaardelijke veroordeeling heeft ondergaan.

In strafzaken moeten alleen de weinig ingewikkelde zaken worden aangebracht bij den alleensprekenden rechter; dit is een criterium waarover iedereen het eens blijkt te zijn, en na de gedane proefneming, wordt algemeen toegegeven dat de graad van ingewikkeldheid van een zaak onmogelijk kan worden gemeten naar de van het vergrijp gegeven qualificatie of naar het gerechtelijk overleden van den beklaagde.

Het ontwerp stelt voor den rechter in raadkamer en desgevallend de kamer van inbeschuldigingstelling te gelasten met de verdeeling van de zaken onder de kamers met drie rechters en de kamers met één rechter.

Bij de vorderingen van het openbaar ministerie strekkende tot verwijzing van den verdachte naar de correctionele rechtbank, worden de volgende woorden toegevoegd :

« zitting houdend met drie rechters » of « zitting houdend met één rechter ».

De verdachte en zijn raadsman zullen dienaangaande hun opmerkingen doen gelden, en de rechter die het dossier onderzocht heeft, zal teeneenmale bevoegd zijn om te oordeelen of de zaak eenvoudig genoeg is om bij een alleensprekend rechter te worden aangebracht.

De misdrijven, waarvoor de Procureur des Konings zal meenen rechtstreeks te mogen dagvaarden voor de correctio-

neele rechtbank, worden vastgesteld bij enkel proces-verbaal en zijn gemakkelijk te berechten; zij worden dan ook ter kennisneming opgedragen aan den alleensprekenden rechter; indien de persoon tegen wien de vervolging gericht is, verlangt gevonnist te worden door een kamer met drie rechters, staat het hem vrij dat aan het parket mede te deelen; in dit geval, en zoodra de aanvraag eenigzins gegronnd is, zal de Procureur des Konings niet nalaten het geval ter kennis te brengen van den onderzoeksrechter, opdat de raadkamer worde opgeroepen om te oordeelen of de zaak dient verwezen naar een kamer met drie rechters.

Deze regelen worden in het voorlaatste lid van artikel 2 vastgelegd in de volgende bewoordingen :

« In strafzaken worden aan een alleensprekend rechter, met bijstand van het openbaar ministerie en van een griffier, toebedeeld : 1° de rechtstreeks van den Procureur des Konings uitgaande dagvaardingen; 2° de zaken die, naar het oordeel van de raadkamer of, desgevallend de kamer van inbeschuldigingstelling, aan een alleensprekend rechter kunnen worden opgedragen omdat zij weinig ingewikkeld zijn ».

De invoering van het stelsel van den alleensprekenden rechter in de rechtbanken van eersten aanleg en van koophandel dwingt den wetgever het geval te voorzien dat deze of gene magistraat in de onmogelijkheid verkeert de minuut van zijn vonnis te onderteekenen. Hierin voorziet artikel 9 van het ontwerp door op den alleensprekenden rechter van die rechtbanken den regel toe te passen die voor dit geval, krachtens artikel 165 van de wet van 18 Juni 1869 geldt voor den vrederechter en den politierechter.

Wanneer de vermindering van het rechterlijk personeel zal zijn geschied, zal het feit zich kunnen voordoen dat de werkelijke rechters tijdelijk de afhandeling van de zaken niet zal kunnen bijhouden.

Artikel 10 van het ontwerp heeft er in voorzien. Dit artikel laat den eerste-voorzitter van het hof van beroep en zelfs in spoedeischede gevallen, den voorzitter van de rechtbank toe een plaatsvervangend rechter opdracht te geven het ambt van een werkelijk rechter waar te nemen.

Die opdracht kan niet langer duren dan een maand, maar kan hernieuwd worden. Zij kan geheel of gedeeltelijk worden gegeven. Is zij geheel, dan heeft de afgevaardigde rechter al de bevoegdheden van den werkelijken rechter; hij kan gelast worden met de instructie; bij afwijking van artikel 202 van de wet op de rechterlijke inrichting, kan hij een kamer voorzitten en, aangezien hij den ganschen duur van de afvaardiging, optreedt in hoedanigheid van werkelijk rechter heeft hij voorrang op andere plaatsvervangende rechters die voor hem zijn benoemd.

Wanneer het ten gevolge van verhin-dering van een titularis of van over- vloed van zaken noodig blijkt een aan- vullend en tijdelijk onderzoeksrechter aan te duiden onder de leden van de rechtbank van eersten aanleg, verleent artikel 23 der wet van 18 Juni 1869 dit recht aan de algemeene vergadering van de rechtbank of aan den voorzitter dezer rechtbank, maar aan dezen magistraat alleen ingeval er bij hoogdringendheid moet worden voorzien in de vervanging van een werkelijk onderzoeksrechter die belet is.

Die tusschenkomst van de algemeene vergadering levert ernstige bezwaren op: personenkwesties bespreken en oplossen in een vergadering en vooral in een talrijke vergadering is uiterst moeilijk: welnu, het is wel degelijk een kwestie van personen wanneer moet worden beslist welk magistraat dient afgevaardigd en vooral wanneer moet worden uitgemaakt of het gepast is iemand af te vaardigen, aangezien zulks afhangt van de meening die men het koestert aangaande de inspanning die kan worden gevraagd aan de in dienst gebleven onderzoeksrechters.

Het is om die reden dat het ontwerp (art. 11) het recht van afvaardiging in al de gevallen verleent aan den voor- zitter van de rechtbank, die tot heden van dit recht alleen kan gebruik maken in spoedeischede gevallen; tot hiertoe werd van dit recht blijkbaar nog geen misbruik gemaakt.

De wet van 18 Juni 1869 bepaalde, op volstreckte wijze, dat, ingeval de voor- zitter van een rechtbank of van een hof, een procureur des Konings of een pro- cureur generaal belet is, zijn bediening van rechtswege worden overgedragen aan den magistraat van hetzelfde rech- terlijk lichaam, die na hem komt in de orde van de tabel.

De wet van 31 Juli 1920, artikel 6, heeft de wet gewijzigd wat betreft de hoofden van de parketten, aan wie zij de zorg overlaat hun plaatsvervanger aan te wijzen.

Het is immers klaar dat de ambts- ouderdom aan den magistraat niet noodzakelijkerwijs de hoedanigheden en de bekwaamheid geeft van een leider van zulk een lichaam.

Dit geldt inzonderheid voor het ambt van den voorzitter van een rechtbank, die, in de leiding van de rechtbank en in de rechtspraak over de kortgedingen, een veelzijdige taak heeft te vervullen waarvoor een bijzondere bekwaamheid vereischt is.

Artikel 12 van het ontwerp verleent dus aan den eerste-voorzitter van de hof van beroep de bevoegdheid om den plaatsvervanger van den voor- zitter van een rechtbank van eersten aanleg of van koophandel aan te wijzen onder de ondervoorzitters en de rech- ters van de rechtbank. Uitgenomen ingeval de plaats van voorzitter onbezet is, zal de eerste-voorzitter die aanwij- zing niet doen dan op voorstel van den titularis, zonder daarom gehouden te zijn diens oordeel te volgen inzake de keus van den plaatsvervanger.

In elk geval, zal de eerste-voorzitter het advies inwinnen van den procureur generaal die, alvorens het uit te bren-

gen, niet zal nalaten den procureur des Konings, zijn substituut, te raadplegen.

In spoedeischede gevallen en tot de beslissing van den eerste-voorzitter mag de aanwijzing geschieden door den voorzitter zelf.

C. — *Hoven van beroep.*

In het ontwerp blijft tot drie vermindert het aantal leden van een zetel noodig om in zaken van allerlei aard recht te doen. Die hervorming, door de tijdelijke wet ingevoerd, lijkt wel voorgoed te hebben gezegevierd over het vroegere stelsel.

Artikel 13 van het ontwerp legt dat beginsel vast.

De artikelen 14 tot 18 bekrachtigen wijzigingen van de huidige wetgeving, die een gevolg zijn van dat beginsel en die feitelijk vanzelf spreken zooals verder zal blijken.

Het voorstel brengt niets nieuws in betreffende de eenparigheid vereischt in de gevallen voorzien bij artikel 140 der wet van 18 Juni 1869, gewijzigd bij de wet van 4 September 1891.

Bij artikel 14 wordt afgeschaft het bij de wet van 17 Augustus 1903 gewijzigde artikel 82 der wet van 18 Juni 1869, waarbij het minimumgetal van de aan elke kamer gehechte magistraten op zes bepaald wordt. Dat getal bleek noodig onder een stelsel dat vijf magistraten eischte om in burgerlijke zaken recht te spreken en dat elke correctionele kamer verdeelde in twee afdeelingen, die uitspraak deden elk ten getale van drie magistraten. In artikel 27, in het hoofdstuk betreffende de dienstreglementen in de rechtbanken, hoven en griffies, houdt het ontwerp zich bezig met de indeeling in kamers, van het personeel van de hoven van beroep.

Onder het stelsel van de kamers zitting houdende met vijf leden, waren de plechtige terechtzittingen, die kennis moesten nemen van de na verbreking

verwezen zaken, samengesteld uit twee kamers rechtsprekend ten vasten getale van elf leden, daaronder begrepen de voorzitter (art. 85 der wet van 18 Juni 1869).

Onder het stelsel van de kamer zitting houdende met drie leden, stellen wij voor dat die plechtige terechtzittingen zouden samengesteld zijn uit drie kamers zitting houdende ten vasten getale van zeven raadsheeren (art. 15 van het ontwerp).

Onder het stelsel van de kamers die in beginsel rechtspreken ten getale van vijf leden, bepaalde artikel 39 der wet van 12 April 1894 onder meer, dat, bij afwijking van den regel, de fiscale zaken zouden worden berocht ten vasten getale van drie raadsheeren. Artikel 16 van het ontwerp brengt dien tekst in overeenstemming met het nieuw stelsel.

Dit nieuwe stelsel geeft ook aanleiding tot de afschaffing of de wijziging van de bepalingen derzelfde wet betreffende de splitsing, in afdeelingen, van drie van de kamers met zes raadsheeren voor de berechting van verkiezingszaken. Dit wordt bereikt door de artikelen 17 en 18 van het ontwerp.

Het Bestendig Comité van den raad voor wetgeving heeft de mogelijkheid onderzocht een hervorming in te voeren, die aan sommige wenschen beantwoordt, nl. de hoven van beroep te vervangen door hoven van koophandel om uitspraak te doen in hooger beroep van de vonnissen van de rechtbanken van koophandel; deze hervorming, verdient, naar het oordeel van het comité, geen aanbeveling; zij zou de toevoeging van bezoldigde referendarissen bij voornoemde hoven eischen, hetgeen de schatkist nog zou bezwaren; zij zou het gevaar opleveren van de oplossing van de geschillen in handelszaken op weinig juridische wegen te leiden; zij zou aanleiding geven tot een toeneming van het aantal geschillen van bevoegdheid, wat thans verholpen wordt door het recht van de hoven van beroep, om de zaak tot zich te trekken.

Met opzet is in het ontwerp wegge-
laten artikel XIII der wet van 25 Octo-
ber 1919, krachtens hetwelk in de hoven
van beroep, de raadsheeren, die het
voorzitterschap der kamers bij ontsten-
tenis van den werkelijken voorzitter
hebben waar te nemen, de bezoldiging
ontvangen die aan het ambt van voor-
zitter is verbonden. In de rechtbanken
van eersten aanleg, genieten de alleen-
sprekende rechters geen bijkomende
wedde; anderzijds kan dit geldelijk
voordeel worden verlangd door de
oudste magistraten; het mag niet dat
dergelijke beschouwingen eenigen in-
vloed uitoefenen op de keus van den
eerste-voorzitter die bij machte moet
zijn om de meest geschikte raadsheeren
aan te wijzen voor het voorzitterschap,
vooral waar het geldt een Vlaamsche
correctioneele kamer samen te stellen.

D. — Hof van verbreking.

Indien de vermindering van vijf tot
drie van het aantal leden van den zetel,
noodig om in hooger beroep arrest te
verleenen, definitief gehuldigd is, blijkt
het logisch het aantal leden van den
zetel noodig om in verbreking uitspraak
te doen, van zeven op vijf terug te bren-
gen. Die nieuwe regeling is een gevolg
van de vermindering van het personeel
van het Hof van Verbreking. Zij behoudt
bij die rechtbank een aantal magistra-
ten dat, dank aan de hooge waarde van
deze laatsten, in ruime mate volstaat
om alle vrees uit te schakelen dat de
waarde noch het gezag van de verleende
arresten onder die vermindering zouden
lijden.

De artikelen 19 en 20 van het ontwerp
schaffen de bepalingen van de wet van
18 Juni 1869 af waarbij, in het hof van
verbreking, die zetel was samengesteld
uit zeven leden, en vervangen door den
volgenden tekst :

« De arresten (van het hof van ver-
breking) kunnen niet verleend worden
dan door een vast getal van vijf raads-
leden, daaronder begrepen de voor-
zitter. »

In artikel 21 wordt het *quorum*, ver-
eischt voor het vonnissen van de minis-
ters en voor de andere vonnissen in
vereenigde kamers, in evenstemming
gebracht met dat beginsel.

E. — Algemeene vergaderingen.

In tuchtzaken, doen de hoven en
rechtbanken uitspraak nu eens in alge-
meene vergadering (art. 52 der wet van
20 April 1810, en 72 der samengeor-
dende wetten op de vergoeding voor
oorlogsschade, d. d. 25 April 1920, be-
treffende de magistraten; art. 103,
2^e lid van het decreet van 30 Maart
1808, betreffende de pleitbezorgers
en de deurwaarders) dan weer ter open-
bare terechtzitting van een hunner
kamers (art. 29 van het decreet van
14 December 1810, art. 8 van het konink-
lijk besluit van 5 Augustus 1836, be-
treffende de advocaten; artikel 53 der
wet van 25 ventose jaar XI, betreffende
de notaris-en).

Artikel 22 van het ontwerp brengt
overeenstemming in de onderscheiden
teksten die de bevoegdheid in tucht-
zaken regelen. Men vraagt zich af
waarom de fouten in den ambtelijken
werkkring begaan door een deurwaar-
der of een pleitbezorger met gesloten
deuren worden berecht door een alge-
meene vergadering, terwijl een notaris
valt onder de rechtsmacht van de eerste
kamer van de rechtbank en beslissingen
van den Raad van de Advocatenorde in
in het openbaar worden herzien door
een kamer van het Hof van beroep.

Een wijziging dringt zich des te meer
op, daar het ontwerp het aantal magis-
traten van elke kamer van het Hof te-
rugbrengt op drie. Voortaan (art. 22 van
het ontwerp) zal het altijd de algemeene
vergadering zijn, samengesteld overeen-
komstig artikel 23 van het ontwerp, die
kennis zal nemen van de vergrijpen
tegen de tucht.

De afschaffing van de openbaarheid,
wat betreft de berechting van de ver-
volgingen wegens vergrijpen tegen de

tucht, ingesteld tegen de advocaten en de notarissen, blijkt ten overvloede gewettigd.

Het onderzoek en de berechting in raadkamer, buiten alle openbaarheid, passen beter in tuchtzaken zoowel in het belang van den persoon die van een tekortkoming verdacht wordt, als in het belang van het lichaam waartoe hij behoort.

Niemand heeft er ooit aan gedacht de openbaarheid te vorderen van de vergaderingen en van de beslissingen van den tuchtraad van de advocaten of van de tuchtkamers van de notari-sen, pleitbezorgers of deurwaarders, noch de openbaarheid van de vergaderingen en van de beslissingen van de algemeene vergaderingen die, in tuchtzaken, uitspraak doen over die ministerieele ambtenaren of de magistraten.

Waarom zou het rechtscollege, dat in hooger beroep uitspraak doet van het vonnis van een tuchtraad, dit in het openbaar moeten doen? Waarom zou het rechtscollege, dat inzake tucht een zelfde of soortgelijke bevoegdheid bezit als die van de kamers van notarissen, uitspraak doen onder andere voorwaarden dan laatstbedoelde kamers? Trouwens — wij hebben er pas op gewezen — telkens als het vergrijp tegen de tucht thans onder de bevoegdheid valt van de algemeene vergadering van een hof of van een rechtbank, wordt het vergrijp er onderzocht en berecht buiten alle openbaarheid.

Het ontwerp dat de bevoegdheid van de algemeene vergaderingen uitbreidt, moest voor hen deze wijze van handelen behouden.

Dit gebrek aan openbaarheid is niet strijdig met de bepaling van artikel 96 van de Grondwet. Dit artikel bevestigt slechts het beginsel van de openbaarheid van de vonnissen, zooals deze bestond in de vroegere wetgeving en is niet van toepassing op de beslissingen die geen vonnissen zijn in den bij deze bepalingen aangegeven zin, aangezien zij uiteraard niet onderworpen zijn aan

de controle van de openbare meening dewelke door de openbaarheid moet vergemakkelijkt worden. (Cass. 21 Oct. 1912; *Pas.* 1912, I, 427.)

Het ontwerp voert geen wijziging in wat betreft de middelen van hooger beroep die kunnen worden aangewend inzake beslissingen verleend in de verschillende tuchtvorderingen, waarop het nieuw artikel van toepassing is.

Het wijkt ook niet af van de bepalingen van de thans geldende wetgeving inzake de berechting van vergrijpen tegen de tucht door ministerieele ambtenaren of advocaten, ontdekt bij de terechtzitting (art. 103, lid 1 van het decreet van 30 Maart 1808; art. 39 van het decreet van 14 December 1810) noch inzake de tucht van de officieren der rechterlijke politie (art. 281 van het Wetboek van strafvordering).

Wanneer de algemeene vergadering van een hof of van een rechtbank moet beraadslagen of stemmen over een zaak die het gansche korps aanbelangt, of kandidaten moet voordragen tot een rechterlijk ambt of een ministerieele bediening, is het natuurlijk dat de algemeene vergadering samengesteld is uit al de magistraten van het hof of de rechtbank; en alsdan zelfs eischt de wet enkel opdat de beraadslaging, de stemming en de beslissing geldig zouden zijn, dat de meerderheid van die magistraten aanwezig zij (art. 221 der wet van 18 Juni 1869).

Een heel ander geval is het, wanneer de algemeene vergadering moet uitspraak doen over een vervolging wegens tuchtmisdrijven.

Is de vergadering te talrijk, dan kan moeilijk overeenstemming worden bereikt aangaande de op te leggen straf en de aan te geven gronden van de uitspraak; indien het onderzoek en de bespreking meer dan een vergadering in beslag nemen, kan het belet van een enkel magistraat oorzaak zijn dat gansch de bespreking moet worden herbegonnen. Het is dus logisch de samenstelling van de algemeene vergadering te beperken tot een voldoende

aantal magistraten op zulke wijze gekozen dat hun samenkomst wel degelijk het gansche korps vertegenwoordigt.

Dit punt wordt geregeld in artikel 23 van het ontwerp, dat slechts van toepassing is op de algemeene vergaderingen die bijeenkomen om uitspraak te doen in tuchtzaken of met het oog op het jaarlijksch onderzoek naar den staat der voogdij (art. 63 der hypotheekwet van 26 December 1851).

De algemeene vergadering zal in dat geval niet bestaan uit het volle getal magistraten, tenzij hun aantal niet meer bedroeg dan negen.

Is het grooter, dan zal de algemeene vergadering bestaan uit slechts negen magistraten.

Hoe zullen deze gekozen worden?

De voorzitter of de eerste voorzitter of de magistraat die hen wettig vervangt, zal er noodzakelijk deel van uitmaken en er voorzitter van zijn.

De acht andere magistraten worden, bij den aanvang van het rechterlijk jaar, en voor het gansche jaar aangewezen bij een in het openbaar gedane loting.

Het geval moet worden voorzien dat een of meer van die negen aldus gekozen magistraten belet is en plaatsvervangers behoeven. Ziehier hoe de plaatsvervangers worden aangeduid:

Terwijl hij de zooeven bedoelde loting laat plaats hebben, voegt de eerstevoorzitter of de voorzitter, op dezelfde wijze en in de mate als hij gewenscht acht, bij de aldus vastgestelde lijst een zeker aantal aanvullende magistraten, die desgevallend ter algemeene vergadering opgeroepen worden in de orde van de loting om er zitting te nemen ter vervanging van de verhinderde werkelijke leden. Hij zal daarenboven, en steeds in de volgorde van de loting, diegene onder de aanvullende magistraten aanwijzen die zullen moeten zitten om desgevallend de magistraten te vervangen die, in den loop van de debatten, zouden verhinderd worden verder deel te nemen aan de beraadslagingen.

II.

Bepalingen betreffende het dienstreglement in de rechtbanken, de hoven en de griffies.

Luidens artikel 208 der wet van 18 Juni 1869, kan de Koning, op advies van de hoven van beroep, het getal en den duur van de terechtzittingen der vrederechten en der politierechtbanken bepalen.

Artikel 24 van het ontwerp, dat in de wet van 18 Juni 1869 het artikel 2, ingetrokken bij de wet tot vermindering van het rechterlijk personeel, vervangen zal, kent, zooals voorheen, den Koning dat voorrecht toe, maar vervangt het advies van het hof van beroep door het advies van den voorzitter van de rechtbank van eersten aanleg, die den vrederechter zal hooren, en door het advies van den procureur des Konings.

Daar de uitbreiding van de bevoegdheid der vrederechters voor gevolg zal hebben dat de advocaten meer dan onder de vroegere wet zullen hoeven op te treden, past het dat de terechtzittingen van de vrederechten van een arrondissement methodisch en in verband met de werkzaamheden in hun geheel worden vastgesteld, derwijze dat geen te groot aantal terechtzittingen zonder noodzaak terzelfder tijd de aanwezigheid vergen van de leden van de balie. De voorzitter van de rechtbank van eersten aanleg is bij machte dit werk te doen onder toezicht van de Regeering; deze kan trouwens daarenboven, indien de omstandigheden het vergen, inlichtingen en aanvullende gegevens bekomen bij de procureuren-generaal.

Wat betreft de hoven van beroep en de rechtbanken van eersten aanleg en van koophandel, het is thans de Koning die, krachtens de tijdelijke wet van 25 October 1919, het getal bepaalt van de kamers van elke rechtbank en van de aan elke kamer verbonden magis-

traten. De bevoegdheden van elke kamer, het getal en de duur van haar terechtzittingen zijn bij Koninklijk besluit vastgesteld.

Wat betreft het Hof van verbreking, het getal en de bevoegdheden van de kamers zijn bij de wet, en het getal en de duur van de terechtzittingen bij Koninklijk besluit vastgesteld.

Het ontwerp (artt. 25, 26, 27 en 29) vertrouwt voor al de gevallen, aan den Koning de indeeling toe, naar gelang van de behoeften van den dienst, van de magistraten die, volgens de wet, ieder van de rechtscolleges van eersten aanleg, van koophandel en in hooger beroep, uitmaken. Aan de hand van de statistieken die zij zich regelmatig zal doen toekomen, zal de Regeering bijvoorbeeld een burgerlijke kamer veranderen in een correctioneële kamer, en omgekeerd; zij zal een of meer kamers met één enkelen rechter oprichten; zij zal een kamer met vier of vijf magistraten samenstellen door deze kamer de verplichting op te leggen vijf of zes terechtzittingen per week te houden; zij zal, indien de noodzakelijkheid daarvan blijkt, namiddagzittingen eischen: met een woord door middelen gekozen met kennis van zaken en altijd aangepast bij de omstandigheden, zal zij er naar streven van ieder rechtscollege de grootst mogelijke werkprestatie te bekomen.

De raad voor wetgeving heeft het gepast gevonden niet te raken aan de organieke reglementen van het Hof van verbreking. Deze reglementen zijn zeer oud en ingewikkeld; zij schrijven een verschillende rechtspleging voor, voor ieder van de twee kamers van het hof, waarvan de bevoegdheden trouwens geregeld zijn bij de wet. Elk van die kamers, elk op haar eigen rechtsgebied, geeft de verklaring van de Grondwet en van de wetten; het is van belang dat die verklaring niet verandert; dat gevaar zou bestaan indien het aantal kamers van het hof vermeerderd werd. Het ontwerp doet dan ook niets anders om

den samenhang van het ingevoerde stelsel te behouden, dan den Koning de taak over te laten het getal en den duur van de terechtzittingen te bepalen, taak die hem vroeger bij artikel 209 der wet van 18 Juni 1869 reeds was opgedragen.

De bepalingen der wet van 18 Juni 1869 die het vroeger stelsel bekrachtigden worden ingetrokken door de artikelen 26, 27, 28 en 30 van het ontwerp. Artikel 16 van die wet, dat vervangen is door artikel 25 van het ontwerp, wordt ingetrokken door de wet tot vermindering van het rechterlijk personeel.

Artikel 208 der wet van 18 Juni 1869 luidt als volgt:

« Art. 208. — De orde van den dienst, in elke rechtbank en in elk hof, wordt vastgesteld bij Koninklijk besluit, genomen op advies van de rechtbank of van het hof.

Dat reglement behelst de schikkingen betreffende het houden van de terechtzittingen, de inschrijving ter rolle, alsmede de toedeeling en de dagbepaling der zaken, voor de pleidooien, de mededeeling aan het openbaar ministerie; eindelijk de toewijzing aan elke kamer van de zaken welke zij te berechten heeft. »

Artikel 34 van het ontwerp brengt de volgende wijzigingen aan die bepaling:

1° Vervanging van het advies van het rechterlijk korps zelf, door het advies van het hoofd van het betrokken rechterlijk korps en van het hoofd van het parket: dat is een zaak van bestuurlijken aard die moet geregeld worden ter voldoening aan en in overeenstemming met de wettelijke bepalingen; zij behelst tal van bijzonderheden waaromtrent soms moeilijk overeenstemming kan worden bereikt in een talrijke vergadering; de eerste voorzitter van het hof en de voorzitter van de rechtbank zullen er natuurlijkerwijze op bedacht zijn te vernemen welke regeling voor hun collega's past en ze te sparen in de mate waarin de uitvoering van de wet en de

zorg om hun de volle ontplooiing van hun krachten te verzekeren, het hun zullen toelaten ;

2° Toevoeging bij de zaken waarvoor de reglementeering moet gelden van de uitspraak van de arresten en vonnissen ; dit punt moet worden geregeld zoowel als de pleidooien en de mededeeling aan het openbaar ministerie ;

3° Afschaffing van de aanduiding onder die punten van de reglementeering, van de aanduiding van de bevoegdheden der verschillende kamers, punt dat geregeld werd bij de vorige bepalingen van het ontwerp.

Krachtens artikel 255, tweede lid, van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, moet de rechtbank, wanneer zij een onderzoek gelast, in haar vonnis den rechter aanwijzen die dit onderzoek zal leiden.

De toewijzing van die onderzoeksverrichtingen en andere van denzelfden aard kan een aanzienlijke wijziging brengen in de taak van de onderscheiden magistraten van den zetel ; een billijke verdeeling van dien last kan slechts behoorlijk worden gedaan door den voorzitter van de rechtbank, te meer daar hij, in de rechtbanken met meervoudige kamer, belast is met het opmaken van de jaarlijksche beurtwisseling en hij dus dikwijls, het laatste kwartaal van het rechterlijk jaar, de eenige is die met eenigen grond kan schatten welke de dienst van de onderscheiden rechters zal zijn gedurende het volgend rechterlijk jaar.

Artikel 31 van het ontwerp wijzigd artikel 255 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, derwijze dat die taak wordt opgedragen aan den voorzitter zonder vermeerdering van kosten voor partijen en zonder een meer ingewikkelde rechtspleging te vergen.

De thans geldende wetgeving geeft geen uitdrukkelijke bepalingen betreffende de wijze waarop de zaken worden toegewezen aan de verschillende onderzoeksrechters van eenzelfden zetel. Die toedeeling geschiedt thans volgens een

diensttabel : een zaak wordt van rechtswege toegekend aan den rechter die van dienst is den dag waarop de vordering tot nadere informatie onderteekeerd wordt.

Aan dit stelsel kleven verschillende bezwaren, waarvan de voornaamste zijn :

Wanneer de zaak niet dringend is, kan het parket, door met de ondertekening van de vordering te wachten totdat deze of gene rechter van dienst is, feitelijk zelf de toewijzing doen, hetgeen niet mag wezen.

Is de zaak dringend, dan moet zij onvermijdelijk ter kennisneming worden voorgelegd aan den van dienst zijnden rechter.

Onvermijdelijk gevolg : sommige rechters moeten kennis nemen, en van de zaken hem door het parket voorbehouden, en tevens van de dringende zaken die door de omstandigheden worden aangegracht ; daardoor zijn zij overlast.

Dat samentreffen van gebeurtenissen verhoogt dikwijls de ongelijkheid in de verdeeling van de zaken, door soms aan eenzelfden magistraat de verplichting op te leggen gelijktijdig het onderzoek te leiden van verschillende ernstige misdaden, waaromtrent moeilijk informaties worden bekomen en die ieder, samen met de andere, al zijn bedrijvigheid gelijktijdig in beslag nemen.

Er zijn zaken, onder meer deze waarbij de kennis van de handelscomptabiliteit vereischt is, die van den met het onderzoek gelasten magistraat een bijzondere bekwaamheid vergen die niet ieder magistraat bezit. Behoudens toepassing van het betreuenswaardig stelsel van toedeeling, ingevoerd door het parket, bestaat er groot gevaar dat die zaken worden toevertrouwd aan een magistraat die ze moeizaam zal instrueeren ; en, indien zij, door bedoeld stelsel of bij toeval worden aangebracht bij den gespecialiseerden rechter, loopt deze nogmaals gevaar overlast te zijn.

Waarom het beginsel van de toedeeling door den voorzitter van de

rechtbank, toegepast voor al de bij de rechtbank aanhangig gemaakte burgerlijke zaken en strafzaken, niet toegepast op de zaken die voor onderzoek worden toegewezen?

Dat wordt gedaan door artikel 32 van het ontwerp dat echter tevens bepaalt dat, vóór deze toewijzing, de dringende verrichtingen mogen worden gedaan door den onderzoeksrechter of de onderzoeksrechters die daartoe zijn aangeduid in een door den voorzitter opgemaakte dienstlijst.

Luidens artikel 31 der wet van 18 Juni 1869 zendt de Procureur des Konings bij elke rechtbank van eersten aanleg, binnen de laatste acht dagen der maanden April en September van elk jaar, aan den procureur-generaal een staat inhoudende :

1° Het getal der zaken in den loop van het voorgaande halfjaar ter rolle gebracht ;

2° Het getal der vorderingen van orders tusschen schuldeischers ;

3° Het getal van de rapporten van schriftelijk onderzochte zaken ;

4° Het getal der burgerlijke en crimineele zaken, die op tegenspraak gewezen zijn geworden, en dat van degene die bij verstek gewezen zijn geworden ;

5° Het getal der zaken die nog te vonnissen zijn ;

6° De oorzaken van vertraging van het vonnissen der achterstallige zaken.

Worden geacht achterstallig te zijn, de gehoorzaken, die sedert meer dan drie maanden op de algemeene rol staan, alsook de orders of processen bij geschrift, die niet beslecht zijn binnen vier maanden.

Het behoort dat de procureur-generaal, die bij artikel 156 van dezelfde wet opdracht heeft gekregen te zorgen voor den regelmatig gang van den dienst in de onderscheiden rechtscolleges van het gebied en voor de tenuitvoerlegging van de wetten en verordeningen, ook kennis neme van de gevallen waarin de

vrederichters en de rechtbanken hun besli-sing niet zouden verleend hebben binnen den bepaalden termijn. Hierover handelt artikel 33 van het ontwerp.

Aan de Kamer der Volksvertegenwoordigers is voorgesteld geworden bij elk Hof van beroep een of meer kamers met een enkelen raadsheer op te richten die zouden kennis nemen van het hooger beroep van bevelschriften op kortgeding. Het Bestendig Comité van den raad voor wetgeving is tegenover die nieuwe regeling niet gunstig gestemd, omdat de beslissingen in beroep gewezen meer gezag hebben indien zij uitgaan van drie magistraten : de ondervinding heeft zulks bewezen in huishuurgeschillen, zooals wij hooger zeiden. Zou het prestige van de voorzitter van de rechtbanken van eersten aanleg wel gediend zijn, moesten hun beslissingen herzien worden door een enkelen magistraat, dikwijls jonger in dienst?

De nieuwe inrichting van de hoven van beroep laat den eersten-voorzitter toe de beroepen van bevelschriften op kortgeding altijd toe te wijzen aan dezelfde kamer, waardoor ongelijke rechtspraak, die terecht wordt gelaakt, vermeden wordt. Artikel 35 legt hem dat als een plicht op

Artikel 36 betreffende de instelling van de vacantiekamers in de hoven van beroep en in de rechtbanken van eersten aanleg, is gegrond op artikel 12 van de tijdelijke wet van 1919.

De wijzigingen door de artikelen 37 en 38 gebracht aan de huidige paragraaf 4 van artikel 217 en aan artikel 218 der wet van 18 Juni 1869 betreffen alleen den vorm en zijn noodzakelijk om reden van de bij artikel 36 van het ontwerp voorziene vervanging van de eenige vacantiekamer, die bestond onder de wet van 1869, door verscheidene vacantiekamers.

Artikel 219 van die wet bepaalt :

« De onderzoeksrechters hebben geen vacantie ; wanneer zij tot een kamer behoren die geen zitting houdt, doen

zij hun verslagen aan de vacantiëkamer.»

In de nieuwe regeling heeft dit laatste deel van het artikel geen reden van bestaan : de onderzoeksrechters moeten hun verslag uitbrengen aan de vacantiëkamer met een rechter, gelast met den dienst van de raadkamer.

Artikel 39 van het ontwerp doet dit deel van artikel 219 verdwijnen.

B. — *Griffies.*

Thans zijn de griffies alle dagen open, behalve op de Zondagen en de feestdagen, op de uren vastgesteld door het Hof, de rechtbank of den vrederechter (art. 160 der wet van 18 Juni 1869).

Het is van belang dat die dagen en uren worden vastgesteld op zulke wijze dat zij gemakkelijker ter kennis komen van het publiek. Artikel 40 stelt voor dat de griffies zouden open zijn op de dagen en de uren bepaald bij Koninklijk besluit.

De griffies van de vredegerichten waarvan de titularissen, ter voldoening aan de bepalingen der wet op de vermindering van het rechterlijk personeel, zich op vaste dagen moeten begeven naar de gewezen hoofdplaatsen van de afgeschafte zetels, zullen misschien die dagen niet kunnen open zijn in de hoofdplaats van het nieuw kanton. Dit biedt geen bezwaar, op voorwaarde dat de termijnen bij het Wetboek van strafvordering toegestaan om de handelingen in politiezaken ter griffie te verrichten, niet worden ingekort ; wat betreft die verrichtingen, zoowel als die welke te doen zijn op de griffies van de correctionele rechtbanken en op de rechtbanken van hooger beroep, is het daarenboven wenschelijk dat, om de griffies niet te moeten openen op de Zondagen en de feestdagen, maatregelen worden getroffen om, indien die griffie niet open was, geen schade te berokkenen aan de rechtzoekenden, indien de laatste dag hem bij de wet toegekend om een akte te laten opmaken, een Zondag of een feestdag was.

Uit die overwegingen is artikel 41 van het ontwerp ontstaan dat, aan het einde van het wetboek van strafvordering onder de rubriek « Bijzondere bepaling » een nieuwe bepaling invoert luidend als volgt : « Wanneer de wettelijke termijn om in een griffie een handeling in strafzaken te verrichten ten einde loopt op een dag waarop die griffie gesloten is, wordt de handeling er op geldige wijze ontvangen den eerstvolgenden dag dat die griffie open is. »

Nu meer dan ooit heeft de hoofdgriffier van de rechtbank van eersten aanleg, in het algemeen belang, tot plicht toezicht te houden op den arbeid van zijn onderhoorigen, hem te regelen, hun door zijn vlijt tot voorbeeld te strekken.

Maar de wetgever, die den hoofdgriffier zoodoende vraagt in de mate van het mogelijke, zeven uren arbeid per dag te verrichten op de terechtzitting, in de griffie of in zijn cabinet, moet hem dan ook zooveel mogelijk verrichtingen buiten het Paleis sparen. Het is om die reden dat, in plaats van de vroegere regeling, krachtens welke de eigenhandige testamenten aan den notaris moesten worden overhandigd in zijn studie, waar zij moesten berusten, artikel 42 van het ontwerp een nieuwe behandeling invoert, waarbij de notaris verplicht wordt die testamenten te gaan afhalen ter griffie, uitgenomen ingeval van een verhindering die door den voorzitter van de rechtbank moet worden vastgesteld en gegrond bevonden.

III.

Bepalingen betreffende de bevoegdheid en den aanleg in burgerlijke zaken en handelszaken.

A. — *Vredegerichten. — Bevoegdheid en aanleg.*

De wet van 11 Februari 1925 heeft het bedrag van de algemeene bevoegdheid van de vrederechters vastgesteld op een maximum van 2,500 frank.

Artikel 43 van het ontwerp behoudt dat bedrag.

Het verhoogt echter het bedrag in hoogsten aanleg voor hun vonnissen van 100 frank tot 400 frank; zoodoende neemt het, zooals het ontwerp trouwens doet met vele bepalingen die volgen, een voorstel over van den heer Senator Deswarte, die zijn voorstel wettigde op grond van de wijzigingen ondergaan door de koopkracht van onze munt. Door het bedrag van den hoogsten aanleg in burgerlijke zaken op te voeren tot 2,500 frank, heeft de wetgever van 1925 de zaken van betrekkelijk klein belang, die niet in verhouding zijn met de kosten van de rechtspleging voor die hoven, willen onttrekken aan de kennisneming van de rechtbanken van eersten aanleg. Wat nut zou de hervorming hebben indien deze processen bijna alle door middel van hooger beroep, voor die rechtbanken kunnen worden gebracht? Wij zeggen bijna alle, want het is om zoo te zeggen niet denkbaar dat er thans nog geschillen zijn die niet de waarde van 100 frank hebben. De voorgestelde verhooging van het bedrag in hoogsten aanleg van de vrederechters dringt zich dus op.

De tekst van het ontwerp, die bestemd is om, in de wet van 25 Maart 1876, over de bevoegdheid, een artikel 3ter te worden, voert die verhooging in bij algemeenen maatregel en zonder uitzondering: het bedrag van 400 frank zal, in alle zaken en in al de processen, het bedrag in hoogsten aanleg zijn van een vonnis van een vrederechter. Het ware anders moeilijk te verstaan: de aard of de eenvoud van een geding kan den wetgever aanzetten om dat geding op te dragen aan den vrederechter, zelfs als het het bedrag van zijn gewone bevoegdheid overschrijdt, maar dat volstaat niet om de macht om, zonder hooger beroep, uitspraak te doen, uit te breiden.

Artikel 44 van het ontwerp, waarbij de artikelen 2bis en 3 der wet van 25 Maart 1876 worden herzien, past die uitbreiding van bevoegdheid toe op som-

mige zaken, uitbreiding die in de leer gekend is onder de benaming van bijzondere bevoegdheid van den vrederechter. De eene maal wordt die bijzondere bevoegdheid slechts verleend op voorwaarde dat de zaken waarop zij wordt toegepast zich voordoen als burgerlijke zaken, met uitsluiting van de gevallen waarin zij zich voordoen als handelszaken; de andere maal wordt zij verleend, welke ook de aard zij van den eisch, hij hebbe betrekking op burgerlijke zaken of op handelszaken. De eerste categorie wordt behandeld in artikel 2bis, de tweede in artikel 3.

Thans is de bijzondere bevoegdheid van de vrederechters in zekere gevallen afhankelijk gesteld van de voorwaarde dat de titel of het recht, waarop de eisch steunt, niet betwist wordt (artikel 7 der wet van 25 Maart 1876, waarvan artikel 46 de afschaffing vraagt).

Men weet hoeveel betwistingen ontstaan zijn en hoeveel exceptiën van onbevoegdheid voorgesteld werden ten gevolge van die beperking. Het ontwerp hoopt die moeilijkheden te vermijden door den vrederechter zijn bevoegdheid te laten behouden zelfs indien de titel betwist wordt, maar door hem alleen rechtsmacht te verleen voor de geschillen die niet meer dan 10,000 frank bedragen.

Laten wij thans achtereenvolgens de onderscheiden gevallen van bijzondere bevoegdheid, welke in dit ontwerp gehuldigd worden, in beschouwing nemen.

Eerst de gevallen waarin die bijzondere bevoegdheid zich enkel uitbreidt tot de burgerlijke zaken en tot een hoogste waarde van 10,000 frank (nieuw art. 2bis van de wet op de bevoegdheid):

1° Geschillen over landpacht en huishuurcontracten, vee- en garfpacht, vorderingen tot geldigverklaring of tot handlichting van pandbeslag.

Artikel 3 der wet van 1876, in zijn n^{rs} 1, 2, 3 en 4, gelast den vrederechter met de berechting van sommige geschillen betreffende huurovereenkom-

sten; en nog vallen enkele van die geschillen buiten zijn bevoegdheid indien de jaarlijksche huurprijs meer bedraagt dan 600 frank; het ontwerp voert dan ook een eenvoudiger stelsel in: al de geschillen die 10,000 frank niet te boven gaan en betrekking hebben op huurovereenkomsten worden, zonder onderscheid, ter kennisneming opgedragen aan de vrederechters, die, zooals gezegd bij artikel 55, pandbeslag toelaten voor de sommen die niet meer bedragen dan 10,000 frank;

2° Van geschillen inzake recht van vruchtgebruik, gebruikbewoning, erfdienstbaarheid, erfpacht of opstal, het snoeien van boomen of hagen, het reinigen van grachten of kanalen dienende tot het besproeien van eigendommen of voor de exploitatie van fabrieken.

Het ontwerp breidt de beginselen uit die ten grondslag liggen aan de n^{rs} 9, 10 en 11 van artikel 3 der wet van 25 Maart 1876. Het neemt een formule aan die, algemeener, minder aanleiding zal geven tot redetwisten en meeningsverschillen. Het gaat hier over processen die, om reden van den aard van de uit te maken vraag, gemakkelijker worden beslecht door den kantonrechter. Het bedrag van 10,000 frank is hoog genoeg om aan de bevoegdheid van den vrederechter te onttrekken de processen inzake vruchtgebruik die aanzienlijk genoeg zijn om de tusschenkomst van de rechtbank van eersten aanleg te wet-tigen;

3° De vorderingen in bezitrecht :

Behoud van de vroegere wetgeving (art. 3, lid 12, der wet van 1876);

4° De vorderingen tot koopvernietiging en de vorderingen tot nietigverklaring op grond van artikel 1648 van het burgerlijk wetboek, bij verkoop of ruil van dieren.

Behoud, met nadere omschrijving wat de bewoordingen betreft, van de vroegere wetgeving (art. 3, lid 7, der wet van 1876);

5° De vorderingen wegens schade

veroorzaakt aan velden, vruchten en veldvruchten, hetzij door menschen, hetzij door dieren.

De weglating van het woord « tijdelijke » (art. 3, lid 8 van de wet van 1876) zal menige afwijzing van bevoegdheid voorkomen: het hoogste bedrag van 10,000 frank vastgesteld bij paragraaf 1 van het artikel zal beletten dat de vrederechter kennis krijgt van te aanzienlijke processen die de wetgever van 1876 hem niet wenschte op te dragen;

6° De gevallen van verzet voorzien bij de artt. 23bis en 23quater der wet van 16 Maart 1865 gewijzigd bij de wet van 10 Februari 1900.

Behoud van de vroegere wetgeving (art. 3, lid 14 der wet op de bevoegdheid);

7° De eischen tot toekenning, vermeerdering, vermindering of opheffing van uitkeeringen tot onderhoud op grond van de artikelen 2 der wet van 20 November 1896, 206 en 207 van het Burgerlijk Wetboek en de eischen op grond van de artikelen 212 en 214 van hetzelfde wetboek, indien die eischen niet in verband staan met een nog hangend of reeds berecht geding tot scheiding van tafel en bed of tot echtscheiding.

De uitkeeringen tot onderhoud, waarvan hier sprake, zijn die voorzien bij het burgerlijk wetboek, als verplichting ontstaan uit het huwelijk (art. 205 herzien bij de wet van 20 November 1896, art. 2, art. 206, art. 207) en die door den eenen echtgenoot verschuldigd zijn aan den anderen (art. 212 en 214), met deze beperking voor deze laatsten, dat de eisch geen tusschengeschil weze in een eisch tot echtscheiding, of tot scheiding van tafel en bed, of het gevolg van een echtscheiding of een uitgesproken scheiding van tafel en bed: in dit geval behoort hij tot de bevoegdheid van de rechtsmacht die kennis heeft genomen van de vordering tot echtscheiding of tot scheiding van tafel en bed.

Het is daarenboven zoo dat art. 2bis van de wet op de bevoegdheid beslist

(wet van 11 Februari 1925); het beperkt de bevoegdheid van den vrederechter in dezen zin dat de gevraagde uitkeering niet meer mag bedragen van 2,500 frank. Het ontwerp bepaalt als algemeene grens het bedrag van 10,000 frank, te berekenen overeenkomstig de regelen van afdeling II der wet op de bevoegdheid en inzonderheid van artikel 27. Gelet op de huidige waarde van het geld, blijkt deze grens ruim voldoende.

Thans dienen de gevallen onderzocht waarin de aan den vrederechter toegekende bijzondere bevoegdheid beperkt wordt noch door den aard noch door het bedrag van den eisch, d. i. waarin hij bevoegd is voor vorderingen in burgerlijke zaken of zaken van koophandel, welk ook hun waarde zij :

1° Geschillen betreffende den verkoop van zaden, meststoffen en voederartikelen, op voorwaarde dat de kooper geen daad van koophandel hebbe verricht ;

Dat n° 1 neemt n° 13 over, dat bij de wet van 21 December 1896 en artikel 3 der wet van 25 Maart 1876 wordt ingevoegd ;

2° Bij artikel één der wet van 15 Mei 1910 vermelde geschillen wanneer er geen werkrechtssraad bestaat om ze te berechten. De gebiedsbevoegdheid der vrederechters wordt alsdan overeenkomstig artikel 44 van laatstgenoemde wet geregeld.

Dat n° 2 is gegrond op de wet van 15 Mei 1910 en voorziet dat in de gemeenten waar er geen werkrechtssraad bestaat, de vrederechter met de bediening ervan is gelast; het spreekt van zelf dat alsdan de rechtsmacht in beroep de rechtbank van eersten aanleg is.

Het leek nutteloos in artikel 2bis gewag te maken van de andere geschillen betreffende verhuring van werk die burgerlijke zaken zijn uit hoofde van den verweerder: die geschillen zullen zelden meer bedragen dan 2,500 frank en zullen dus den vrederechter worden toegewezen krachtens het nieuw art. 2 (43 van het ontwerp).

Artikel 45 van het ontwerp brengt overeenstemming in de teksten.

De intrekking van artikel 7 der wet van 25 Maart 1876, die geschiedt bij artikel 46 van dit ontwerp, werd reeds gewettigd, naar aanleiding van de toelichting van artikel 44 van het ontwerp.

Bij artikel 47 van het ontwerp worden de regelen, die zijn aangegeven bij de wet van 20 April 1920 op de verzekeringen en werden overgenomen in de wet op de bevoegdheid, artikel 43bis, toegepast op den verkoop van zaden, meststoffen en stoffen bestemd tot voeder voor de dieren, indien de kooper geen daad van koophandel verricht heeft.

*B. — Rechtbanken van eersten aanleg.
— Bevoegdheid. — Exceptie van onbevoegdheid.*

Thans is de exceptie van onbevoegdheid, om reden van de zaak, van openbare orde, d. i. dat zij, in elken stand van het geding, zelfs voor de eerste maal in hooger beroep, best kan worden voorgebracht door de partijen en van ambtswege moet worden opgeworpen door den rechter.

Thans nog is de rechtbank van eersten aanleg de gewone rechtsmacht, met dien verstande dat hare bevoegdheid uit hoofde van het onderwerp van het geschil zich uitstrekt tot elk geding dat door geen wettige bepaling is toegewezen aan een andere rechtsmacht; maar heeft die toewijzing plaats, dan dringt zich de onbevoegdheid nog op met dezelfde hoedanigheid van openbaar belang. Deze regeling werd ingevoerd bij de wet van 25 Maart 1876 : vroeger genoot de rechtbank van eersten aanleg de volheid van de rechtsmacht, in dien zin dat overeenstemming van de partijen haar dwong kennis te nemen van elk geding.

De afschaffing van het beginsel van de volheid van rechtsmacht van de rechtbank van eersten aanleg, gevoegd bij het beginsel van het karakter van open-

bare orde van de exceptie van onbevoegdheid uit hoofde van het onderwerp van het geschil, heeft bij de toepassing tot uitslagen geleid zoo strijdig met de billijkheid en met de ware belangen van de gedingvoerenden dat de regering uit eigen beweging op 2 Maart 1922 een wetsvoorstel heeft neergelegd waarbij de gevolgen van het karakter van openbare orde van de exceptie van onbevoegdheid uit hoofde van het onderwerp des geschils worden beperkt en het beginsel van de volheid van rechtsmacht van de rechtbank van eersten aanleg terug wordt ingevoerd. Dit ontwerp, waarover de heer Sinzot bij de Kamer der Volksvertegenwoordigers een kundig verslag heeft ingediend, werd naderhand herzien door het Bestendig Comité van den raad voor wetgeving, die een ruim gebruik heeft gemaakt van den arbeid van den heer Sinzot; uit deze herziening is de tekst ontstaan die met eenige lichte wijzigingen in dit ontwerp is overgenomen in de artikelen 48, 49, 50 en 51. Toelichting en wettiging van die artikelen zijn te vinden in het zooeven besproken verslag van het Bestendig Comité van den raad voor wetgeving, dat hieraan als bijlage is toegevoegd.

Artikel 52, dat ontleend is aan een wet-ontwerp ingediend door de heeren Volksvertegenwoordigers Flagey, Mechelynck en Poncelet, stelt voor een wijziging toe te brengen aan het Wetboek van rechtsvordering in overeenstemming met de bepalingen van de vorige artikelen.

Artikel 172 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, verbiedt door een tusschengevoegde bepaling aan de burgerlijke rechtbanken :

1° Uitspraak te doen tegelijk over de bevoegdheid en de feitelijke toedracht van de zaak, ook bij afzonderlijke beschikking;

2° Het geschil te berechten of eenige ander vonnis, ook een voorbereidend

vonnis, te verleen, of te bevelen uitspraak te doen over de feitelijke toedracht, alvorens het vonnis over de afwijzing is uitgesproken, gelicht en betee-kend; waarna de rechtbank niet mag overgaan tot het onderzoek van en de uitspraak over de feitelijke toedracht der zaak dan indien geen hooger beroep is ingesteld tegen het vonnis over de afwijzing, tenware, zooals sommigen beweren, het vonnis bij voorraad uitvoerbaar is verklaard. Daar, ingeval van hooger beroep, dit beroep schorsende kracht heeft moet de rechtbank de rechtspleging uitstellen totdat het Hof van beroep zijn arrest heeft verleend over de afwijzende exceptie.

Die ouderwetsche regelen stellen den schuldenaar maar al te dikwijls in de mogelijkheid de beslechting van het geschil voortdurend te verdagen, en de goede trouw heeft er maar zelden haar rekening bij. Zij worden dan ook te recht afgeschaft bij artikel 52 van het ontwerp, dat den rechter toelaat uitspraak te doen en over de bevoegdheid en over de feitelijke toedracht der zaak. De afwijzende exceptie zal dus, zooals de andere tusschengeschillen in de rechtspleging, gevoegd worden bij den grond der zaak, ofwel tot een afzonderlijke beschikking aanleiding geven, volgens de rechter het best zal vinden. Aldus wordt niets anders gedaan dan op de burgerlijke zaken een regel toepasselijk maken die bij artikel 425 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering is ingevoerd voor de rechtbanken van koophandel en waarvan de toepassing in geschillen betreffende handelszaken nooit tot bezwaren aanleiding heeft gegeven.

C. — Rechtbanken van eersten aanleg en rechtbanken van koophandel. — Bedrag in hoogsten aanleg.

Artikel 53 van het ontwerp voert het bedrag in hoogsten aanleg van de

rechtbanken van eersten aanleg en van koophandel van 2,500 frank op tot het vierdubbel. Dit is het voorstel van den heer Senator Deswarte, waarvan wij, onder artikel 43, naar aanleiding van het bedrag in hoogsten aanleg van de vrederechters, de invoering hebben gewettigd.

De artikelen 54, 55, 56 en 57 beoogen niets anders dan de aanpassing van de wetsbepalingen aan deze verhooging van het bedrag in hoogsten aanleg. Het cijfer van 10,000 frank van artikel 55, houdt daarenboven verband met de bij artikel 44 ingevoerde beperking van sommige aldaar voorziene gevallen van bijzondere bevoegdheid van den vrederechter.

D. — Wijze van vaststelling van de bevoegdheid en van den aanleg in onroerende zaken.

Artikel 32 der wet op de bevoegdheid van 25 Maart 1876 bepaalt dat :

« In de geschillen over den eigendom of het bezit van een onroerend goed, bepaald men de waarde van de zaak met het bedrag van de kadastrale inkomst te vermenigvuldigen door den vermenigvuldiger, welken de regeering op geregelde tijdstippen bepaalt voor de heffing der erfenisrechten en der eigendomsveranderingen ten gevolge van overlijden. »

Terwijl hetzelfde artikel 32 de betwistingen inzake beslag op roerende goederen onttrekt aan het beginsel van art. 30 derzelfde wet, waarbij wordt voorgeschreven dat, ingeval van beslaglegging, voor de betwistingen tusschen den beslaglegger en den beslagen schuldenaar, de waarde van den eisch moet worden bepaald door het bedrag van de schuldvordering, voegt het er aanstonds aan toe :

« Hetzelfde zal plaats hebben met

de betwistingen over beslaglegging op onroerende goederen. »

Ten laatste bedingt dit artikel in zijn bepalingen ten voordeele van sommige verbrokkelingen van het eigendomsrecht met uitsluiting van andere dat :

« Indien het te doen is om een vruchtgebruik of om een blooten eigendom, men maar rekening houden zal met de helft der waarde van het onroerend goed op de wijze hierboven aangeduid. »

De vermenigvuldiger, waarvan gewag in dit artikel 32, werd ingevoerd bij artikel 3 der wet van 17 December 1851 op de erfenisrechten en op den eigendomsovergang bij overlijden. Dit artikel had, ten behoeve van de erfgenamen in rechte linie, een bijzondere wijze van schatten ingevoerd van de vaste goederen, die onderworpen waren aan het bij deze wet ingestelde recht van overgang : in plaats van de juiste waarde van die vaste goederen te moeten opzoeken om er kennis van te geven aan den fiscus, konden die erfgenamen die waarde schatten door de verhouding van het kadastraal inkomen tot de gemiddelde waarde van de vaste goederen van de categorie, onderworpen aan de aangifte, in de gemeente waar die goederen gelegen waren, toe te passen op hun kadastraal inkomen. Opdat de belastingsplichtigen konden genieten van de voordeelen die de wet van 1851 hun wilde schenken, was het noodig dat deze gemiddelde verhouding van de vaste goederen tot het kadastraal inkomen behoorlijk in overeenstemming werd gehouden met de waarde van de vaste goederen waarop de belasting op de nalatenschappen in rechte linie van toepassing was : de tekst van de wet eischte dan ook dat die verhouding op vaste tijdstippen moest worden vastgesteld door de Regeering. Die tijdstippen waren niet bij de wet bepaald : dit was overgelaten aan het oordeel van de Regeering die moest uitmaken of de waarde van die vaste goederen dezelfde was gebleven of veranderd was ; zoodat, wanneer de

Koning geen wijziging bracht in de gemiddelde verhouding van de waarde van de onroerende goederen tot het kadastraal inkomen, deze onthouding geen anderen uitleg kon krijgen dan deze : de uitvoerende macht steide (stilzwijgend, maar op soevereine wijze) vast dat de gemiddelde verhouding van die waarden en die inkomsten, zooals zij werd bepaald bij een vorig Koninklijk besluit, ongewijzigd was gebleven.

Het eerste van de besluiten genomen ter voldoening aan artikel 2 der wet van 17 December 1851, dagteekent van 28 Juli 1852. Het bij dit besluit ingevoerde barema kreeg alras de benaming van « officieele vermenigvuldiger ». Het werd gewijzigd den 25ⁿ Juli 1867, den 15ⁿ September 1886, den 20ⁿ Januari 1894.

Toen onze wet op de burgerlijke bevoegdheid werd gemaakt waren de wetgevers er op bedacht de bepaling van den aanleg te onttrekken aan de baatzuchtige of partijdige schattingen van de partijen. Zij waren van oordeel dat hetgeen deugde om de waarde van de vaste goederen te bepalen naar aanleiding van de toepassing van het recht van overgang in de rechte linie, niet slecht kon zijn in zake de schatting van de waarde der geschillen omtrent vaste goederen; zij bepaalden dan ook dat de waarde van die betwistingen zou worden bepaald door het kadastraal inkomen te vermenigvuldigen met den vermenigvuldiger die door de Regeering « op geregelde tijdstippen » werd vastgesteld voor de inning van de erfenisrechten en van de rechten wegens overgang bij overlijden. Artikel 32 wees normaal op de verplichting op geregelde tijdstippen tot die herziening over te gaan.

Toen werd de wet van 11 October 1919 van kracht. Artikel 46 van deze wet trok uitdrukkelijk artikel 3 der wet van 17 December 1851 in, en maakte alzoo een einde niet alleen aan het voorrecht, in 1851 aan de erfgenamen in de rechte linie toegekend om de nagelaten goe-

deren te schatten volgens een vermenigvuldiger, waarvan de uitslag was dat bijna altijd een belastbaar bedrag ver beneden de werkelijke waarde van het belast vast goed werd verkregen, maar ook aan de verplichting, voor de Regeering, om te zorgen voor het opmaken en het herzien van dit barema dat groote kosten vergde en hoofdzakelijk voor doel had het bekomen van dit voorrecht mogelijk te maken.

Welke gevolgen zou de uitdrukkelijke intrekking van den wettekst, die het aanleggen en het bijhouden van den officieelen vermenigvuldiger voorschreef, wel hebben op artikel 32 der wet op de bevoegdheid, in zoover dit artikel bepaalde dat de vorderingen inzake onroerende goederen moesten geschat worden naar de gegevens van dien officieelen vermenigvuldiger, die, in 1876, uitteraard kon onderworpen worden aan een periodieke herziening, hetgeen later niet meer het geval was? Sommigen zijn van oordeel dat, aangezien de Regeering niet meer na te gaan had of de officieele vermenigvuldiger overeenkwam met de juiste verhouding van de kadastrale schatting tot de werkelijke waarde van den grondeigendom, en dat aangezien de op dien oogenblik bestaande waarde, van de in het geschil betrokken vaste goederen uitdrukkelijk noch stilzwijgend bepaald was door eenige beslissing van de overheid, de voorwaarden van toepassing van artikel 32 niet meer aanwezig waren. Die stelling werd aangenomen bij een arrest van het Hof te Brussel, d. d. 20 December 1924 (*Belg. jud.* 1925, kol. 168). Aangezien er voortaan geen vermenigvuldiger op geregelde tijdstippen zal worden aangeduid door de Regeering, zal men, zoo luidt dit arrest, om de waarde van de geschillen betreffende onroerende zaken te bepalen met het oog op de bevoegdheid en op den aanleg, moeten handelen zooals gedaan werd vóór de wet van 1919, toen artikel 32 der wet van 1919 nog niet van toepassing was, omdat ofwel de officieele vermenigvuldiger, ofwel het

kadastraal inkomen ontbraken (1); men nam alsdan, overeenkomstig de artikelen 33 tot 35 van de wet op de bevoegdheid, zijn toevlucht tot de schatting door partijen onder toezicht van het Hof van beroep.

Zelfs vóór den oorlog en vóór de economische storingen door den oorlog veroorzaakt, gaf de schatting door middel van den officieelen vermenigvuldiger aanleiding tot veel bezwaren : want zij had voor gevolg dat het beroepsrecht ontnomen werd aan partijen die gewikkeld waren in een proces betreffende onroerende goederen van een veel hoogere werkelijke waarde dan het bedrag in hoogsten aanleg.

Immers, ten eerste werd, volgens artikel 3 der wet van 17 December 1851, de vermenigvuldiger bekomen door de gemiddelde verhouding van het kadastraal inkomen tot de verkoopwaarde, zooals die bleek uit de openbare verkooping, te verminderen met een tiende. Deze vermindering met een tiende had voor gevolg dat, terwijl de vorderingen inzake roerende goederen vatbaar waren voor hooger beroep zoodra zij een waarde hadden van meer dan 2,500 frank, de geschillen betreffende onroerende zaken alleen dan voor

beroep vatbaar waren indien het goed waarover de betwisting ging, volgens den vermenigvuldiger, een waarde had van meer dan 2,500 frank (nominale waarde); werkelijke waarde van meer dan fr. 2,777,77.

Vervolgens wordt het kadastraal inkomen bepaald zonder rekening te houden met de waarde die een zaak heeft omdat zij voor iets past of voor iets bestemd is, hetgeen toch ook waarden zijn.

En de onderschatting van de vorderingen inzake onroerende goederen kwam, onder toepassing van artikel 32, nooit zoo klaar tot uiting dan in de vorderingen tot onteigening ten algemeenen nutte. Een van haar doeleinden is, de waarde van een vast goed te bepalen; welnu, de waarde bepaald naar het wetmatig vermoeden toegepast om den aanleg vast te stellen, bleek altijd werkelijk lager te zijn dan de vergoeding die door den onteigende mocht worden gevraagd als « zakelijke » vergoeding, met uitsluiting van de hem toekomende personeele vergoedingen (voor handelsverlies of verhuizing, bijvoorbeeld).

Eindelijk kon de officieele vermenigvuldiger, die moest worden vastgesteld en op geregelde tijdstippen worden herzien om de toepassing van artikel 52 van de wet op de bevoegdheid mogelijk te maken, niet worden bepaald dan met veel moeite en kosten vanwege de administratie. Zoo werd er, van 1894 tot 1914, geen wijziging gebracht aan den officieelen vermenigvuldiger, ofschoon hij, naar het oordeel van al de kenners, oorzaak was dat de waarde een vermindering bedroeg, niet van een tiende, zooals in artikel 3 der wet van 1851 was aangenomen geworden, maar wel van twee tienden en meer.

Zoo was de toestand vóór den oorlog.

Sinds den oorlog was de vermenigvuldiger nog minder dan vroeger aangewezen voor de taak waartoe hij bestemd was.

Het kadastraal inkomen dat, sinds 1868 niet meer was gewijzigd geworden

(1) Eenerzijds, bepaalde de *officieele vermenigvuldiger* niets voor de beboschte eigendommen.

Anderzijds, was er geen juist *kadastraal inkomen* dat kon in aanmerking komen wanneer het in het kohier der belastingen vermeldde vast goed nog niet lang genoeg was gebouwd opdat de agenten van het kadaster de waardevermeerdering van dien aanbouw zouden hebben kunnen aantekenen. *Geen* bruikbaar *kadastraal inkomen* wanneer het in het belastingenkohier ingeschreven gebouw gedeeltelijk was vernield geworden en geen enkele vermindering van inkomen was toegestaan om reden van die vernietiging. Ten laatste geen *kadastraal inkomen* kon toegepast worden, wanneer het in het kadaster opgeschreven goed bezwaard was met een erfdienstbaarheid. Immers, het kadastraal inkomen is dat van het vast goed beschouwd als vrij van elken zakelijken last; wanneer de waarde van het vast goed verminderd was in de mate waarin het met een erfdienstbaarheid was bezwaard, was het noodig om de processen betreffende dit vast goed in beroep aanhangig te maken, door een schatting van de dienstbaarheid te bewijzen dat die last de integrale waarde van het bepaald vast goed, niet had doen dalen beneden het voor beroep vatbare bedrag, door de toepassing van den officieelen vermenigvuldiger op het kadastraal inkomen; daarom moest het aldus bezwaarde goed onderworpen worden aan een schatting waaraan slechts een enkele beperking is gesteld : lager staan dan de integrale waarde die blijkt uit de toepassing van den officieelen vermenigvuldiger.

voor de goederen die reeds in dien tijd den vorm hadden dien zij thans bezitten, en dat, voor de andere goederen, was bepaald geworden overeenkomstig de in 1868 gestelde regelen, is sinds 1919 reeds tweemaal moeten gewijzigd worden.

Een nieuwe categorie goederen is moeten ingevoerd worden : die van de goederen bezwaard met door de wet beperkte huurovereenkomsten.

Het zou uiterst moeilijk zijn — en niemand trouwens heeft die taak ondernomen — de verhouding vast te stellen tusschen de waarde van onze onroerende kapitalen en het kadastraal inkomen, dat om verschillende redenen — en in de eerste plaats om reden van de waardevermindering van onzen frank — onderworpen is aan zulke aanzienlijke schommelingen.

Dientengevolge zou men, indien men het stelsel van artikel 32 wilde behouden, voor de volgende keus komen te staan : den vermenigvuldiger van 1894 toepassen? Dit zou uitslagen opleveren die ver afstaan van alle werkelijkheid. Een nieuwen vermenigvuldiger trachten in te voeren? Maar hoeveel tijd zou zulks vergen? Hoeveel krachten zouden in de administratie moeten te werk worden gesteld om dien nieuwen vermenigvuldiger te bepalen? En hoe dezen arbeid te verwezenlijken, vooral in een tijd dat de twee betrokken besturen — registratie en kadaster —, wier taak sinds 1919 in zoo hooge mate aangegroeid is, met de grootste moeite hun personeel kunnen aanwerven?

Uit bovenstaande beschouwingen blijkt ten overvloede dat er moet worden afgezien van de wettelijke schatting van artikel 32, en dat men, voor de schatting van vorderingen betreffende onroerende goederen, moet terugkeeren tot de regelen vastgelegd in de artikelen 33 tot 35 om, inzake bevoegdheid en aanleg, de waarde van de vorderingen te bepalen die niet door het voorwerp van het geschil zijn vastgesteld en waarvoor de wet geen enkel vermoeden van schatting heeft ingevoerd.

Deze terugkeer tot het beginsel van artikel 33 zal geschieden door de afschaffing van artikel 32 der wet van 1876 (art. 58 van het ontwerp) en door de uitbreiding, op elke beslaglegging zoo wel van roerende als van onroerende zaken, van den regel vervat in artikel 30 dezer wet (artikel 59 van het ontwerp).

E. — *Reconventie, vrijwaring, litispendentie en verknochtheid.*

In die vier zaken is de onbuigzaamheid van het beginsel volgens welk de stoffelijke bevoegdheid de openbare orde zou aanbelangen (zooals dit beginsel was opgevat in de wet van 25 Maart 1876) oorzaak geweest van vele moeilijkheden in de rechtspleging; zij heeft onrechtvaardige gevolgen gehad, en biedt maar al te dikwijls, ten gevolge van de moedwilligheid van sommige pleiters en van de aan de magistraten opgelegde scherpzinnigheid, menige gelegenheid om feitelijk den goeden gang van de rechtsbedeeling te belemmeren.

Het ontwerp van de Regeering, aangehaald onder artikel 48 van dit ontwerp, besproken door den heer volksvertegenwoordiger Sinzot, en herzien door het Bestendig Comité van den raad voor wetgeving, voert dan ook de herziening in van de bepalingen der wet van 1876 betreffende die vier punten.

De artikelen 60 tot en met artikel 64 van het huidig ontwerp nemen de bepalingen van het vroeger ontwerp in zijn laatsten staat over : de wettiging ervan is te vinden in het hier als bijlage toegevoegd verslag van het Bestendig Comité.

F. — *Evocatie.*

Wanneer thans de rechtbank van eersten aanleg, op hooger beroep van een vonnis van een vrederechter, vindt dat die eerste rechter onbevoegd was omdat hij zelf bevoegd was als rechter in eersten aanleg, kan zij slechts de

onbevoegdheid van den rechter, die kennis nam van de zaak, uitspreken, en den eischer terugwijzen om in voorziening te komen zooals het hoort, dit is zijn tegenstrever te dagvaarden voor dezelfde rechtbank die de zaak uit handen heeft gegeven, maar haar ditmaal de zaak opdragen als aan de rechtsmacht van eersten aanleg.

Het volstaat dien stand van zaken uiteen te zetten opdat elke praktische geest den toestand inzie en instemme met de nieuwe regeling ingevoerd bij artikel 65 van het ontwerp, dat nogmaals een van de bepalingen van het wetsontwerp van de heeren Flagey e. cs. overneemt : voortaan zal de rechtbank van eersten aanleg, in bedoeld geval, door als rechter in den tweeden graad haar onbevoegdheid te verklaren, de zaak tot zich trekken als rechter in eersten graad en zal er desgevallend met last van hooger beroep, uitspraak over doen, indien het geschil niet van dien aard is dat het door hem en zonder hooger beroep, als rechter in eersten aanleg, kan worden berecht.

IV.

Bepalingen betreffende de herroeping van bevelschriften op request.

De artikelen 66, 67 en 68 van het ontwerp danken eveneens hun ontstaan aan een voorstel van de heeren Flagey e. cs., waarover het Bestendig Comité van den Raad van wetgeving verslag heeft uitgebracht.

Dat voorstel opent een rechtsmiddel tegen sommige bevelschriften door den voorzitter van de rechtbank op request verleend, in zake beslaglegging.

Bedoelde bevelschriften handelen niet over den rechtsgrond, die niet kan berecht worden dan door de rechtbank en na een rechtspleging op tegenspraak.

Nochtans kunnen zij, ingeval van dwaling, een onherstelbaar verlies berokkenen aan den beslagene. Dwaling

is in die zaken des te gemakkelijker daar de beslissingen worden verleend zonder tegenspraak, in de afwezigheid en buiten weten van den persoon, tegen wien de maatregel is gericht en die onkundig van moet blijven, opdat de tenuitvoerlegging er van niet zo kunnen voorkomen of beletten.

Het voorstel vermindert eenigszin de bezwaren voortvloeiende uit machtigingen tot beslaglegging, bekomen bij verrassing of verleend bij vergissing, door een hooger beroep er tegen toe te laten dat snel en doeltreffend werk door de toepassing van de eigenlijke rechtspleging op tegenspraak van het kortgeding.

In Frankrijk bestaat reeds lang het gebruik, dat de voorzitters van de rechtbanken, wanneer zij de beslaglegging toelaten, bevelen dat hun, ingeval van moeilijkheden, door de belanghebbenden, verslag worde gedaan binnen den bij het bevelschrift behaalden termijn die hetgeen van zelf spreekt, slechts begint te loopen met ingang van den datum van de beteekening van het bevelschrift. De voorzitters behouden zich zoodoende het recht voor, hun bevelschriften geheel of gedeeltelijk in te trekken en sommige modaliteiten of waarborgmaatregelen voor te schrijven. Ondanks bezwaren en tegenstand, zoowel in de rechtspraak als in de leer, heeft dit gebruik in Frankrijk ingang gekregen in de gerechtelijke praktijk.

Om reden van wettelijkheid werd het niet aangenomen door de Belgische rechtspraak. Het ontwerp doet dus niets anders dan een oude gewoonte en een nuttig bevonden gebruik bekrachtigen.

Het voorstel van den heer Flagey verleent aan elken belanghebbende het recht om, door middel van het kortgeding, de intrekking te vragen van de machtiging om beslag te leggen, en zulks zonder voorbehoud noch grens.

Deze regeling werkt wel buitenmate het gebruik van dergelijk beroep in de hand en laat te veel spel aan de twistgierigheid van de partijen. Het volstaat

de regeling te behouden die na een lang gebruik in Frankrijk voorgoed is aangenomen geworden, en het recht van hooger beroep slechts dan te verleenen wanneer de voorzitter van de rechtbank het uitdrukkelijk heeft voorbehouden in zijn bevelschrift.

In het bezit van het onbetwist recht om dergelijk voorbehoud te maken, zoo zullen de voorzitters niet nalaten er gebruik van te maken voor elke zaak die hem eenigzins twijfelachtig of kiesch zal toeschijnen.

Wij zijn ook van oordeel dat de bevelschriften op kortgeding, waarbij de bevelschriften op request worden ingetrokken of behouden, niet mogen vatbaar zijn voor hooger beroep. De middelen om hooger beroep in te stellen mogen niet meer worden uitgebreid dan noodig is, om te vermijden dat de pleitzucht er te zeer worde door aangewakkerd.

Daar het slechts voorloopige maatregelen geldt, die den rechtsgrond onaangeroerd laten en die slechts worden bevolen onder voorbehoud van de rechten van derden, zullen de rechtzoekenden voldoende waarborgen vinden in de twee achtereenvolgende onderzoeken, waaraan de voorzitter het request zal onderwerpen, het eene naar aanleiding van het verleenen van het eerste bevelschrift, het tweede bij de rechtspleging in kortgeding op tegenspraak.

De voorgestelde hervorming is ons zoo gelukkig voorgekomen dat wij niet aarzelen te vragen dat zij, om gelijkheid van redenen, zou worden uitgebreid tot al de andere zaken. De wetten betreffende de rechtspleging verleenen den voorzitter van de rechtbanken van eersten aanleg en van koophandel het recht om, bij wijze van bevelschrift op request, uitspraak te doen in een groot aantal gevallen die hier alle bezwaarlijk op te sommen zijn. (Zie Garsonnet en C  zar Bru, bd. VIII, bl. 343, n° 169, Fuzier-Herman, Rep. Vo Ordonnance du juge.)

Het decreet van 30 Maart 1808, artikel 54, zooals het over 't algemeen wordt

uitgelegd, breidt dit recht uit tot « alle andere spoedeisende maatregelen ». Het Bestendig Comité is van meening dat in al die gevallen, en in zoover een bijzondere bepaling van de wet niet elk hooger beroep verbiedt (wet van 15 Augustus 1854, op de gedwongen onteigening, artt. 7, 38, 40, 83; wet van 16 Mei 1900 tot wijziging van het erfstelsel voor de kleine nalatenschappen, art. 5; wet van 25 Augustus 1891 op de vervoerovereenkomst, art. 8), den voorzitter het recht moet worden erkend om slechts uitspraak te doen onder voorbehoud dat, ingeval van geschil, hij er kennis van krijgje, en om zijn bevelschrift geheel of gedeeltelijk met of zonder modaliteiten in te trekken, ten gevolge van een rechtspleging in kortgeding op tegenspraak.

Ofschoon in beginsel, geen middel van hooger beroep ontvankelijk is tegen de bevelschriften op request, die volgens de algemeen geldende meening, handelingen van willige rechtsmacht zijn, heeft de wet soms verzet en hooger beroep er tegen voor de gewone rechtsmacht van de rechtbank toegelaten, ten einde de door den voorzitter bevolen maatregelen te doen intrekken (wet van 17 April 1825 op de onteigening ten algemeenen nutte, art. 12; art. 1008 van het Burgerlijk Wetboek), zooals een deel van de rechtspraak het uitlegt. Het ontwerp is er niet op gesteld hieromtrent nieuwigheden in te voeren. Ten einde elk misverstand dienaangaande te voorkomen bepaalt het in den tekst dat de wetsbepalingen die gelden voor de middeelen van hooger beroep van sommige bevelschriften op request, van kracht blijven en dat, in die gevallen, het beroep in kortgeding niet ontvankelijk is (artt. 66 en 67 van het ontwerp).

Moeilijkheden zouden kunnen ontstaan in zake het conservatoir beslag voorzien bij artikel 417 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering. In de rechtspraak heerscht aarzeling omtrent de aldaar bedoelde middelen van verzet

en hooger beroep en er is twijfel betreffende het bestaan van die middelen van hooger beroep tegen de machtiging tot beslagnameing en ook betreffende de vraag of dat hooger beroep moet worden aangebracht bij den voorzitter of bij de rechtbank.

Artikel 68 van het ontwerp zal, zonder zich in te laten met die twistpunten, hun elk praktisch belang ontnemen door in elk geval, het beroep bij wijze van kortgeding toe te staan wanneer het bevelschrift het heeft voorbehouden.

V.

Bepalingen betreffende de schattingen door deskundigen.

Behoudens vrijstelling door partijen, geschieden de schattingen door deskundigen onder eede, en moeten de deskundigen den eed afleggen alvorens hun taak aan te vangen. Deze laatste voorwaarde is een spijtige bepaling, want sommige schattingen zijn uiterst spoedeischend, en de bepaling van den datum van de eedaflegging van den deskundige, de aanmaning van de vervolgende partij aan den tegenstrever om bij de eedaflegging aanwezig te zijn, de eedaflegging zelf vergen allen een zeker tijdverloop dat de doelmatigheid van de schatting in het gedrang kan brengen.

Het ontwerp heeft daarom bepaald dat, in de zaken waarin de schatting spoed kan eischen, d. i. ingeval de schatting wordt bevolen door den vrederechter (art. 69 van het ontwerp, 43bis van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering), door den rechter in kortgeding (art. 69 van het ontwerp, 809bis van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering), en de rechtbank van koop-handel (art. 70 van het ontwerp), de eedaflegging mag plaats hebben na vol-doening aan de verrichtingen van het onderzoek, die zij luister bijzet. Die eedaflegging zal geschieden ten overstaan van den zetel die den deskundige aangesteld heeft. Hetgeen in zich sluit

dat de magistraat, die de aanstelling heeft gedaan, niet die moet zijn die den eed opneemt : het onderzoek door deskundige kan bevolen zijn door een vrederechter, en de eed afgelegd worden in handen van een plaatsvervangend rechter.

De hier gehuldigde nieuwigheid maakt een wijziging in denzelfden zin noodig aan artikel 308 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering betreffende het oogenblik waarop de wraking van een deskundige dient voorgesteld : hiermee gelast zich artikel 71 van het ontwerp.

Artikel 317 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering eischt dat het verslag van deskundigen geschreven zij door een onder hen. Deze voorwaarde heeft geen reden van bestaan meer en wordt niet meer nagekomen. Artikel 72 van het ontwerp heft ze dan ook op.

VI.

Bepaling betreffende de rechtspleging in verbreking.

De voorziening in verbreking is een buitengewoon en uitzonderlijk rechtsmiddel. Om te beletten dat die aanval op het rechterlijk gewijsde niet zonder grondige redenen zou geschieden, bepaalt de wet dat de voorziening in verbreking in burgerlijke zaken, om ontvankelijk te zijn, de middelen van verbreking moet vernoemen en de zoo-gezegd geschonden wetten aanduiden. De wetten die het toezicht van het Hof van verbreking hebben uitgebreid tot onderscheiden zaken van algemeen nut, hebben al de voorzieningen aan die vereischte van ontvankelijkheid onderworpen (kieszaken, rechtstreeksche belastingen, provinciale- en gemeentetaksen, oorlogsschade, enz.).

Alleen de voorzieningen in strafzaken ontsnappen aan dien regel zonder dat daartoe reden schijnt te bestaan. Zoo volstaat het dat een veroordeelde, die

geen enkele reden tot klagen heeft en niet het minste bezwaar uitbrengt, verklaart zich in verbreking te voorzien om een Kamer van het Hof van Verbreking en een lid van zijn parket te verplichten van ambtswege de gronden van nietigheid op te sporen, die in de rechtspleging zouden kunnen aanwezig zijn en die den betrokken persoon ontsnapt zijn. Dat onderzoek leidt, behalve in uiterst zeldzame gevallen, tot een afwijzend arrest opgemaakt volgens een geijkt formulier.

In de gevallen waarin een grond van nietigheid wordt ontdekt geldt het bijna nooit een ware schending van de wet, doch veeleer een verzuim van den griffier, steller van het proces-verbaal der terechtzitting, dat de nietigheid en de verbreking voor gevolg heeft.

Bedoelde voorzieningen uiterst groot in aantal, in zulke mate dat zij het tweederde uitmaken van de door de tweede kamer van het Hof van Verbreking berechte zaken, geven aanleiding tot een ondankbaar, vervelend en gansch nutteloos werk, waarvan het Hof dient ontslagen, vooral nu dat aan zijn leden door de vermindering van zijn personeel, een grootere arbeid wordt opgelegd. Te dien einde zal het volstaan, voor de ontvankelijkheid van de voorzieningen in strafzaken, dezelfde voorwaarden te stellen als voor de voorzieningen in al de andere zaken.

Dit beoogt artikel 73 van het ontwerp. Trouwens, de voorziening van den procureur generaal bij het hof van verbreking, op last van den Minister van Justitie (art. 441 van het Wetboek van strafvordering) laat toe elke werkelijke en nadeelige onwettelijkheid te herstellen, die een veroordeelde zou hebben ondergaan en waartegen hij niet wettelijk zou opgekomen zijn.

VII.

Bepalingen betreffende de raadkamer in strafzaken en de kamer van inbeschuldigingste ling.

De wijziging bij artikel 74 van het

ontwerp toegebracht aan artikel 129 van het Wetboek van strafvordering, vloeit voort uit artikel 77 van het ontwerp, waarbij aan den politierechter bevoegdheid wordt verleend om van sommige misdrijven kennis te nemen.

Artikel 75 neemt met enkele lichte wijzigingen — door het gebruik bekrachtigd — den tekst over van artikel XV der wet van 24 October 1919.

Voor de bevelschriften tot ontslag van rechtsvervolgung, wanneer er geen burgerlijke partij is, alsmede voor de bevelschriften tot verwijzing naar de politierechtbank, schijnt het onnoodig den verdachte te hooren; voor de bevelschriften tot nader onderzoek, die gewoonlijk betrekking hebben op verrichtingen die de verdachte zou kunnen tegenwerken, zou het verhoor nadeelig zijn.

De verzaking van den verdachte aan de voorziene termijnen, samen met zijn vrije verschijning voor de correctioneel rechtbank, toegelaten bij artikel 15 der wet van 1 Juni 1849, laten een uiterst snelle afhandeling toe van de zaken van ontdekking op heeterdaad, zooals bijvoorbeeld de vervolgingen ter zake van banbreuk, en maken een verkorting van de preventieve hechtenis mogelijk.

In dezen zin is het dat het gebruik den huidige tekst aangaande die twee punten heeft begrepen en toepast.

En het is ook dat gebruik, dat door de huidige wet wordt bekrachtigd.

De termijn van acht en veertig uren door de tijdelijke wet aan den verdachte en zijn raadsman toegestaan om kennis te nemen van de rechtspleging, wordt veranderd in een termijn van twee werkdagen. In dien zin heeft het gebruik bijna overal den huidige tekst uitgelegd. Die termijn is trouwens vatbaar voor verlenging, wanneer de verlenging gewettigd is door den aard der zaak; dit wordt bedoeld door den tekst, waar hij zegt « ten minste twee dagen. »

Artikel 76 van het ontwerp heeft met eenige lichte wijzigingen van denzelfden

aard, de wet van 19 Augustus 1920 overgenomen, waarbij met goed gevolg het debat op tegenspraak voor de kamer van inbeschuldigingstelling werd ingevoerd. De termijn van tien dagen, waarin verschillende feesdagen kunnen begrepen zijn, wordt vervangen door een termijn van acht werkdagen die, in de meeste gevallen, ruim voldoende is en in de andere gevallen, vatbaar is voor verlenging.

VIII.

Bepalingen waarbij de bevoegdheid van de politierechtbanken wordt uitgebreid.

Artikel 77 van het ontwerp erkent de bevoegdheid van den politierechter in een reeks weinig erge vergrijpen : het door de wet van 1 Mei 1849 gehuldigde beginsel wordt hier dus toegepast op een ruimeren voet, hetgeen door den aard van de overtredingen ruimschoots is gewettigd.

Het artikel past vervolgens op den politierechter de regelen toe die door het Wetboek van strafvordering worden voorgeschreven betreffende de bevoegdheid van de correctioneele rechtbanken *ratione loci* of *ratione personæ*. Men weet tot welke praktische moeilijkheden de huidige wetgeving aanleiding geeft : zij beperkt de bevoegdheid van de politierechtbanken tot de in het kanton gepleegde vergrijpen, zonder dat men beseft welk de eigenlijke reden is waarom haar bevoegdheid aldus beperkt is.

Eindelijk brengt het artikel een aanzienlijke wijziging toe aan de beginselen van de wet van 1 Mei 1849. Die wet, waar zij sommige misdrijven ter berechting opdroeg aan den politierechter, bepaalde een maximum van de straf die kon worden opgelegd, en bracht de hoogere straffen van rechtswege tot dit maximum terug.

Dat wantrouwen tegenover de politierechters is niet gewettigd. Het ontwerp verleent hun de bevoegdheid om de correctioneele straffen om het even dewelke, toe te passen op de misdrijven

die hem in het bijzonder, maar beperkenderwijze, ter berechting worden opgedragen.

De wijziging door artikel 78 van het ontwerp gebracht aan het eerste lid van artikel 192 van het Wetboek van strafvordering betreft uitsluitend den vorm en is een gevolg van de in het vorig artikel toegestane toewijzing, aan den vrederechter, van de kennisneming van sommige misdrijven.

Het tweede lid van artikel 192 van het Wetboek van strafvordering bepaalt dat, wanneer de correctioneele rechtbank, krachtens het eerste lid, de kennisneming van een vergrijp, dat onder de bevoegdheid van den politierechter valt, voor zich houdt, haar vonnis in hoogsten aanleg is gewezen. Die afwijking van het beginsel van de graden van rechtsmacht, is des te minder te verstaan daar de correctioneele rechtbank, wanneer zij uitspraak doet over een overtreding, omdat deze overtreding verknocht is met een bij die rechtbank aangebracht misdrijf, slechts een vonnis in eersten aanleg verleent (Ass. 17 Maart en 16 Juni 1924, *Pas.* 1924, I, 164 en 408).

Het is om die reden dat artikel 78 van het ontwerp dat tweede lid van artikel 192 van het Wetboek van strafvordering intrekt.

IX.

Bepalingen waarbij een summierere rechtspleging voor de politierechtbanken wordt ingevoerd.

De bij artikel 79 van het ontwerp ingevoerde summierere rechtspleging werd reeds in de Kamers en in de tijdschriften besproken : zij werd genoemd « de veroordeeling bij briefwisseling (1) ».

(1) *Handelingen*, Kamer der Volksvertegenwoordigers : 1889-1890, bl. 1269 en 1227 ; 1894-1895, bl. 454 en 513 ; 1897-1898, bl. 710, 712 en 734 ; 1898-1899, bl. 1492 tot 1743 ; 1899-1900, bl. 806 ; 1900-1901, bl. 1552 en 1557 ; 1909-1910, bl. 1017 ; 1910-1911, bl. 574 ; 1911-1912, bl. 1246, 1345 en 1346.

Bescheiden, Kamer der Volksvertegenwoordigers : 1900-1901, bl. 245 ; 1907-1908 bl. 106. *Journal des Juges de paix* : 1895, bl. 88 ; 1903, bl. 229. *Journal des Tribunaux* : 7 April 1904, kol. 453.

Zij biedt het voordeel de overtreders te ontslaan van in rechten te moeten verschijnen, de kosten te verminderen en den tijd der magistraten te sparen.

De bezwaren, waartoe zij aanleiding heeft gegeven in andere landen waar zij in gebruik is, zooals in Holland, Zwitserland, Duitschland en Italië, worden in het ontwerp in de mate van het mogelijke vermeden: de onderscheiden bevoegdheden van den vrederechter en van den ambtenaar van het openbaar ministerie zijn in geenen deele gewijzigd: de rechtspleging is niet van toepassing dan op weinig erge vergrijpen waarvan de berechting alleen de persoonlijke aanwezigheid van den overtreder eischt; de beslissing wordt, overeenkomstig de grondwet, verleend ter openbare terechtzitting; het parket behoudt het recht om hooger beroep in te stellen, en de rechten van den verdachte zijn ten volle gewaarborgd. Derwijze opgevat lijkt de summie rechtspleging grootediensten te moeten bewijzen: zij zal het aanzien van den politierechter verhoogen; op de terechtzittingen zullen alleen die zaken op tegenspraak worden behandeld die een debat vergen; de lange terechtzitting betreffende overtredingen van de verordeningen op de prostitutie, op de standplaatsen, enz., zullen niet meer plaats hebben.

De nieuwe artikelen 166 tot 168 van het Wetboek van strafvordering regelen de rechtspleging ter terechtzitting; de vrijwillige verschijning van den beklaagde brengt de zaak terug tot de gewone rechtspleging.

Artikel 169 voorziet de aanzegging van de beslissing bij aangeteekenden brief. Deze wijze van aanzeggen bestond reeds, onder meer in zake « Pro Deo » en preventieve hechtenis.

Van de beslissingen verleend overeenkomstig artikel 168 kan de beklaagde niet in beroep komen; verzet er tegen is mogelijk (art. 170 en 171). Dit verzet brengt de zaak terug tot de gewone rechtspleging: de beklaagde

moet gedagvaard worden door het openbaar ministerie; blijft hij afwezig, dan mag hij in verzet komen overeenkomstig artikel 151 van het Wetboek van strafvordering, gewijzigd bij de wet van 9 Maart 1908 en, in elk geval, hooger beroep instellen (art. 172 gewijzigd bij art. 5 der wet van 1 Mei 1849).

X.

Overgangsbepalingen.

De tijdelijke wet, — die door deze wet wordt vervangen —, moet ophouden van kracht te zijn in het begin van het volgend gerechtelijk jaar. Het is van des te grooter belang dat de nieuwe wet op den zelfden datum in werking treedt, daar de magistraten die ze moeten toepassen ze zich eerst moeten eigen maken, en dat de verschillende overheden die gelast zijn met de uitvoering ervan, over een zeker tijdperk moeten beschikken om de tenuitvoerlegging voor te bereiden.

Dienvolgens bepaalt artikel 81 van het ontwerp dat, in beginsel, de nieuwe wet in werking treedt op 15 September aanstaande, aanvangsdatum van het volgend rechterlijk jaar, volgens de wet van 31 Maart 1926; echter bepaalt zij tevens dat op 15 September 1926, de Koning, de eerste-voorzitters, de voorzitters, de ambtenaren van het openbaar ministerie en de rechtsmachten in raadkamer onverwijld de noodigemaatregelen mogen treffen en de arresten en bevelschriften mogen verleenen, die noodig zijn tot de uitvoering van de wet.

Er zijn echter enkele artikelen van de wet, waarbij uiterst eenvoudige en nuttige hervormingen worden ingevoerd, die best onmiddellijk kunnen toegepast worden en dan ook onmiddellijk uitvoerbaar dienen verklaard. Artikel 80 van het ontwerp heeft betrekking op die bepalingen.

Het lijkt billijk de nieuwe regelen betreffende de bevoegdheid en den aanleg, zoowel in burgerlijke en handelszaken als in strafzaken, niet toepasselijk te maken op de geschillen waarvan de rechtbank ter terechtzitting regelmatig kennis krijgt den dag waarop de wet van toepassing wordt, en zoodoende en in die mate af te wijken van het beginsel volgens welk de wetten op de bevoegdheid en de rechtspleging van terugwerkende kracht zijn. Daarom bepaalt artikel 82 van het ontwerp dat de nieuwe regeling inzake bevoegdheid en aanleg niet van toepassing is op de vorderingen die vóór 15 September 1926 regelmatig bij de rechtbanken ter terechtzitting werden aangebracht.

Dit stelsel van de bevoegdheid omvat niet de bepalingen betreffende de verdeling van de zaken, voor de rechtbanken van eersten aanleg en van

koophandel, tusschen de kamers met drie rechters en de kamers met één rechter. Zooals wij reeds deden opmerken, en evenals onder de tijdelijke wet, kan die verdeling nooit aanleiding geven tot een tusschengeschil over de bevoegdheid, maar slechts tot een tusschengeschil over de toedeeling.

Artikel 83 van het ontwerp regelt de wijze waarop die toedeeling zal geschieden wat de aanhangige zaken betreft.

Aldus vastgesteld op 21 April 1926.

Het Bestendig Comité van den Raad voor Wetgeving, bestaande uit : de heeren DEJONGH, voorzitter ; DE HAENE, DUPRIEZ, MARCQ, MORELLE, RESTEAU, SERVAIS, leden ; baron HOLVOET en STEYAERT, toegevoegde leden.

BIJLAGE

Inleidende beschouwingen.

I. — De wet heeft de rechterlijke inrichting van het land geregeld ten beste van de belangen der rechtzoekenden; zoo stelde zij onder meer de bevoegdheid vast van de verschillende rechtbanken, de hun toebedachte verrichtingen, hun territoriaal rechtsgebied. Die regeling berust op de gemiddelde voorwaarden waarin zich de geschillen voordoen.

Maar evenals alle oplossingen die op gemiddelde gegevens berusten, kan die regeling van de bevoegdheid in sommige bijzondere gevallen, hinderlijk worden. Het kan gebeuren dat partijen het eens zijn om te erkennen dat het in de omstandigheden van het voorhanden zijnde geval, gewenscht zou zijn hun geschil voor een andere rechtbank te brengen dan die welke hun door de wet wordt aangewezen. Het is nog mogelijk, dat onder meer, wegens de gelijkenis van twee gedingen, het nuttig zijn kan ze samen te voegen voor één van de beide rechtbanken die, volgens de wetten op de bevoegdheid, over het een of het ander van die geschillen zou moeten uitspraak doen.

Het belang der partijen om af te wijken van het gemeen recht in zake bevoegdheid, hetzij voor een afzonderlijke eisch, hetzij voor de samenvoeging van twee eischen, die van twee verschillende rechtsmachten zouden afhangen, is door den wetgever in overweging genomen geworden. Aan dat belang heeft hij de toepassing der regelen der territoriale bevoegdheid ondergeschikt gemaakt.

Daarentegen en buiten de minder belangrijke bepaling, op het einde van artikel 37, heeft de wet van 25 Maart 1876 het karakter van strenge bepa-

lingen van openbare orde gegeven aan de regelen van de bevoegdheid in zake de te berechten gedingen.

Wanneer alzoo een eisch aanhangig gemaakt is voor een rechtbank die *ratione materiae* onbevoegd is, kunnen beide partijen — zelfs diegene die den eisch ingesteld heeft, zelfs de verweerder die de rechtsmacht van de rechtbank voor dewelke het geding gebracht is ten volle zou aangenomen hebben — kunnen beide partijen het verweermiddel van onbevoegdheid opwerpen, welke ook de stand van het geding zij. Wordt het verweermiddel niet door de partijen opgeworpen, dan moet de rechtbank zelf in dat verweermiddel voorzien.

De strengheid van dat stelsel is heelmaal overdreven. Men hoeft de zaken niet van dichtbij te beschouwen om dat te zien. Op de zes en twintig rechtbanken van eersten aanleg die in het land bestaan, zijn er vijftien die nu eens recht doen in burgerlijke zaken, dan weer in handelszaken. In drie der rechtbanken komt de exceptie van onbevoegdheid *ratione materiae* er bijna altijd op neer het geschil te doen verzenden van de eene kamer van die rechtbank naar een andere; in vijf wordt er door beoogd de zaak te doen verwijzen naar een latere terechtzitting van dezelfde kamer en in de zeven andere is de slotsom van die exceptie van onbevoegdheid — gestrengte regel van openbare orde — de als burgerlijk aanhangig gemaakte zaken, die later handelszaken blijken te zijn, te doen verwijzen van het eene oogenblik van een terechtzitting (waarop men de burgerlijke zaken berecht) naar een ander oogenblik (waarop de handelszaken hun beslag krijgen) ofwel omgekeerd.

De ontwerpen van herziening van de wet op de bevoegdheid, die bij de

Kamer der Volksvertegenwoordigers ahangig gemaakt werden, vooreerst door de Regeering en later door het door den heer Sinzot uit naam van de Commissie van Justitie zoo wetenschappelijk opgemaakte verslag, bewegen in twee kringen van gedachten : 1° de ontvankelijkheid van de exceptie van onbevoegdheid *ratione materiæ* voor de rechtbanken van eersten aanleg zou zeer ingekrompen worden ; 2° de aantrekkingskracht van het een geschil op het andere zou verstevigd worden voor de geschillen waarvan de samenvoeging nuttig zou blijken voor het onderzoek, en die, indien zij afzonderlijk berecht werden, door verschillende rechtbanken zouden moeten behandeld worden. En dat tweede gedeelte van de ontworpen hervorming leidt er toe de regels van de bevoegdheid betreffende de wedereischen, de vorderingen in vrijwaring, de litispendingie en de verknochtheid opnieuw grondig na te gaan.

HOOFDSTUK 1.

Beperkingen aan het voorbrengen van de exceptie van onbevoegdheid « *ratione materiæ* » vóór de rechtbanken van eersten aanleg.

II. — Die beperkingen zijn bijna dezelfde in het ontwerp van de Regeering en in het voorstel van de Kamercommissie. Van beide kanten wordt aan den eischer en aan de rechtbank het recht ontzegd het verweermiddel op te werpen ; de verweerder mag zulks doen, maar dan vóór elke verrichting die van zijn kant een instemming zou betekenen met de rechtbank bij welke de zaak ahangig werd gemaakt. De beide voorstellen komen ook overeen waar zij dat eerste gedeelte van de hervorming beperken tot de verweermiddelen voorgbracht voor de rechtbank van eersten aanleg. Voor de bijzondere rechtbanken (rechtbanken van koophandel, vrederechten en werkrechtshraden) zou de

stoffelijke bevoegdheid in al hare strengheid het karakter behouden van een wet van openbare orde.

De twee voorstellen wijken van elkander slechts af op drie punten en vooreerst op de rationeele basis die aan de nieuwe bepalingen moet gegeven worden. Dit eerste principieel verschil brengt er de stellers van de voorstellen toe verschillende formules voor te stellen om een gemeenschappelijk stelsel uit te drukken. De twee voorstellen, eindelijk, komen niet overeen aangaande het karakter van de verrichtingen van den verweerder, waardoor deze zijn instemming betuigt met de rechtbank waarbij de zaak werd aangebracht, en die een beletsel zouden moeten zijn om met goed gevolg de exceptie van onbevoegdheid voor te brengen.

III. — Om het eerste element der hervorming te wettigen, komt het ontwerp van de Regeering terug tot de tot in 1876 in België aangenomen theorie, volgens welke de rechtbanken van eersten aanleg de *volheid van rechtsmacht* bezitten. Het voorstel van de parlementaire Commissie steunt die hervorming op een stilzwijgende verlenging van rechtsmacht (n° 13) en wijst er hier gansch terecht op dat, door scheidsrechterlijke overeenkomsten, de partijen kunnen afbreuk doen aan de stoffelijke bevoegdheid.

In den grond berusten die beide stelsels op zeer gelijkende gedachten. Maar, om er zich van te vergewissen, moet men er zich wel voor wachten aan de uitdrukking « volheid van rechtsmacht » een woordelijken uitleg te geven, door ze af te zonderen van de tradities waaruit die zegswijze ontstond. Indien men inderdaad die zegswijze naar de letter uitlegde, zou zij, schijnt het, er toe leiden aan de rechtbank, die zou verklaard worden de volheid der rechtsmacht te bezitten, een uitgebreid gezag te doen toekennen, dat voorzeker niemand haar ooit heeft willen geven. Zoo zou zij aan den eischer schijnen toe te laten aan den verweerder de verplichting

op te leggen berecht te worden door de rechtbank van eersten aanleg in de gedingen voor dewelke de wet bijzondere rechtscolleges ingesteld heeft. In werkelijkheid is er nooit spraak geweest die rechtbanken facultatief te maken voor den eischer. Ziehier overigens waartoe zich het begrip volheid van rechtsmacht beperkt : de rechtbanken van eersten aanleg maken de gewone rechtsmacht uit ; door het instellen van bijzondere rechtbanken heeft de wet, in het belang der rechtzoekenden, beperkingen ingevoerd aan die rechtsmacht — maar de partijen mogen afzien van de aldus te hunnen behoefte ingevoerde beperkingen — en de rechter is gehouden dien afstand te eerbiedigen, hetzij hij uitdrukkelijk gedaan werd, of alleen begrepen in de gedingstukken van de rechtspleging ; op de geldigheid van dien afstand rust heel het stelsel van de volheid van rechtsmacht.

Zooals men ziet : in het ontwerp van de Regeering (erkenning van de volheid van rechtsmacht aan de rechtbanken van eersten aanleg), evenals in het voorstel van de parlementaire Commissie (verlenging van de rechtsmacht gegrond op een stilzwijgende scheidsrechterlijke overeenkomst) vindt men diezelfde gedachte weer van een beding waarbij partijen afwijken van de regelen tot inrichting der rechtsmacht.

Maar dat soort scheidsrechterlijk beding, dat aldus tot grondslag strekt aan het stelsel van de volheid van rechtsmacht, heeft twee bijzondere eigenschappen die op den voorgrond moeten gesteld worden :

1° Het voorziet slechts de mogelijkheid om af te wijken van de uitzonderingsbepalingen van onze gerechtelijke inrichting, m. n. van die bepalingen, waarbij sommige zaken aan de gewone rechtbank onttrokken worden om ze toe te kennen aan de bijzondere rechtbanken. Wat deze laatste betreft, hun bevoegdheid kan nooit verlengd worden ten nadeele van die van de rechtbanken van

eersten aanleg of van die van andere bijzondere rechtbanken ;

2° Daarentegen, volgens het gemeen recht der scheidsgerechten, kunnen sommige gedingen (art. 1003, 1004 en 83, burgerlijke rechtsvordering), omdat zij met de openbare orde in verband staan, niet onttrokken worden aan den rechter die hun door de wet aangewezen wordt om voor scheidsrechters gebracht te worden. En dat verbod van een compromis aan te gaan bestaat zelfs voor de in artikelen 1003 en 1004 opgenoemde zaken, die opnieuw tot de bevoegdheid der rechtbanken van koophandel zouden behooren. Het stelsel nu van de volheid van rechtsmacht laat aan partijen toe de bijzondere rechtbanken te ontlasten van alle zaken, zelfs van die, toebedacht aan die rechtbanken, en waarover het verboden is compromissen aan te gaan. Waarom die uitzonderlijke uitbreiding van de macht van partijen om zelf hun rechters te kiezen ? Omdat het er op aankomt van die macht slechts gebruik te maken om tot de gewone rechtbank terug te keeren, die trouwens het best georganiseerd is om over de openbare orde te waken, met het oog waarop het verbod om compromissen aan te gaan, gesteld is.

Dank zij die twee eigenschappen van het stelsel, waarbij aan de rechtbanken van eersten aanleg de volheid van rechtsmacht teruggeschonken wordt, biedt dit stelsel een volledige en adequate rechtvaardiging van al de elementen die het eerste doel uitmaken van de aan de wetgevende macht voorgelegde hervorming.

Hetzelfde geldt niet voor het stelsel van de parlementaire Commissie. Indien de hervorming gegrond is op een stilzwijgende scheidsrechterlijke overeenkomst, is het bezwaarlijk te begrijpen waarom zij zich niet uitstrekt tot de geschillen die voor de bijzondere rechtbanken gebracht zijn ; eveneens is het moeilijk te begrijpen waarom zij toelaat voor de rechtbanken van eersten aanleg zulke zaken te behouden, die door de wet

toebedacht zijn aan bijzondere rechtbanken en waarover partijen geen compromis hadden kunnen aangaan.

Naar de meening van het bestendig comiteit, zouden er dan ook termen zijn om zich aan de theorie van het ontwerp van de Regeering te houden en voor de nieuwe wet de formule te behouden, die door het ontwerp afgeleid was uit den terugkeer tot het beginsel van de « volheid van rechtsmacht » voor de rechtbanken van eersten aanleg.

De rechtbanken van eersten aanleg nemen kennis van alle zaken. Zij kunnen zich van de aan de vrederechters, de rechtbanken van koophandel en de werkrechtsheden toebedachte geschillen niet onttrekken, dan wanneer de verwerende partij hun bevoegdheid van de hand wijst...

IV. — Met den verweerder het recht te doen behouden voor de rechtbank van eersten aanleg een afwijzingsmiddel van onbevoegdheid *ratione materiae* op te werpen, wordt zoowel in het voorstel van de parlementaire Commissie als in het ontwerp van de Regeering, vereischt dat die exceptie voorgebracht wordt *vooraf*, vóór elk ander middel, dat niet zou kunnen nagegaan worden, dan indien de rechtbank van eersten aanleg bevoegd erkend werd om kennis te nemen van de zaak.

Klaarblijkelijk werd die formule ontleend aan artikel 169 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering. Die ontleening lijkt niet zeer gelukkig. Indien, inderdaad, de eene of de andere formule voorgesteld door de Regeering en door de parlementaire Commissie, naar de letter toegepast wordt, zal daaruit volgen dat, wanneer, in een en dezelfde conclusie, de verweerder *tegelijktijd* zal uitgedrukt hebben en een exceptie van onbevoegdheid en een ander middel, waarover niet zou kunnen geoordeeld worden dan door de rechtbank die bevoegd is om kennis te nemen van de zaak, die verweerder vervallen zal zijn van zijne exceptie van onbevoegdheid. Hij zal vervallen zijn zelfs

indien hij verklaard heeft, dat hij het bij het verweermiddel gevoegde middel maar in bijkomende orde voorgebracht heeft. En die strenge uitlegging van het woord *vooraf*, aldus gebezigd in artikel 169 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, wordt bijgetreden door de schrijvers van de laatste groote verhandeling over rechtsvordering (1).

Welnu, op zulke wijze partijen te verplichten om achtereenvolgens en in de orde hunner logische klasseering hun excepties en verweermiddelen voor te brengen leidt tot den uitslag, beschreven in een fragment van Boitard, overgenomen in het verslag van de parlementaire Commissie :

« De rationeele orde is derhalve : 1° de zekerheidsstelling *judicatum solvi* eischen ; 2° indien de verweerder de zekerheidsstelling bekomen heeft, of wel indien hij in 't ongelijk werd gesteld bij dat eerste middel, het vraagstuk der onbevoegdheid aanvatten en bespreken ; 3° indien hij in 't ongelijk gesteld werd over de exceptie van onbevoegdheid, de kwestie der nietigheid bespreken. »

Het zou slechts zijn, na door drie achtereenvolgende vonnissen uitspraak gedaan te hebben over voorafgaande kwesties, dat de rechtbank de feitelijke toedracht zal kunnen aanvatten en dikwijls nog, om uitspraak te doen over gronden tot niet-ontvankelijkheid. Het spreekt vanzelf, dat dit stelsel, waardoor men verplicht wordt de zaak zooveel maal terug op te nemen als er tusschengeschillen zijn, indruischt tegen de bedoelingen van een degelijke rechterlijke inrichting ; het doet aan de rechters een tijd verliezen die aan den Staat duur komt te staan en verlengt de geschillen tot groot nadeel van de pleiters.

Met die methode, bestaande in het *verplicht* achtereen afhandelen van de vonnissen op tusschengeschillen, moet worden afgebroken. De wetgeving van de toekomst moet er naar streven :

1° Partijen aan te sporen om *simul et*

(1) GARSONNET en CEZAR-BRU, 3^e uitgave, IV, blz. 9, n° 466 *in fine*.

semel al de middelen voor te brengen, behoudens het recht voor den rechter om even te blijven staan bij het onderzoek van dat ingewikkeld verweer, zoohaast hij een afdoende exceptie ontmoet ;

2° Den rechter er toe te machtigen partijen te dwingen die volledige uiteenzetting van hunne verdediging te doen, en daarom artikel 172 van het Wetboek van rechtsvordering te herzien. Vroeger werd er, met oog op die herziening, in de Kamer der Volksvertegenwoordigers door de heeren Flagey, Mechelynck en Poncelet een voorstel ingediend, en het bestendig comitee heeft gezegd hoe wenschelijk het de aanneming van dat voorstel achtte.

Om de rechtsbedeeling te bespoedigen komt het er op aan het middel van onbevoegdheid voorgebracht samen met andere middelen, waarover alleen een bevoegde rechtbank zou kunnen oordeelen, niet met rechtsverval te treffen.

De exceptie van onbevoegdheid zou niet noodzakelijkerwijze voor die andere middelen moeten komen : het zou volstaan dat zij niet achteraan komen zou.

V. — Het ontwerp der Regeering en dat der parlementaire Commissie gaan uit van de gedachte dat, wanneer de verwerende partij aan de rechtbank van eersten aanleg, vóór de exceptie van onbevoegdheid andere middelen voorgebracht heeft, waarover slechts door een bevoegde rechtbank kan worden geoordeeld, die partij de bevoegdheid van die rechtbank aanvaardt heeft, en dus met goed gevolg geen verweermiddel meer kan inbrengen.

Het is gemakkelijk te zeggen dat het voorbrengen van sommige middelen, die geen verband houden met de exceptie van onbevoegdheid, nooit zou kunnen uitgelegd worden als een instemming met de rechtbank, waarbij de zaak aanhangig gemaakt werd. De exceptie *judicatum solvi*, bijvoorbeeld, is ingevoerd geworden opdat de vreemde eischer aan den Belgischen onderdaan de betaling

waarborg van al de kosten waaraan deze zou blootstaan, door als verweerder op te treden in de rechtsvordering van dien vreemdeling. Die vrijwaring moet de kosten van dat verweer, welk het ook zij, bestrijden, en onder meer indien het bestaat in een exceptie van onbevoegdheid. Het is derhalve natuurlijk dat die zekerheidstelling kan geveerd worden vóór het afwijzingsmiddel.

Zoo ook is, in de exceptie strekkende tot het behouden voor de partij die gedagvaard wordt als erfgename van een zoogezegden schuldenaar, van de termijnen haar door de wet toegestaan om te beraadslagen over het aanvaarden der erfenis, niets te vinden dat onverenigbaar is met het later voorstellen van een exceptie van onbevoegdheid : het is eerst na de aanvaarding van de erfenis, indien hij wien de erfenis opkomt er toe besluit, en krachtens die aanvaarding, dat de erfgerichtige bevoegd zal zijn om het verweermiddel (1) op te werpen.

Hetzelfde geldt voor de vrouw, gedagvaard als gemeen in goederen met den schuldenaar, of de vertegenwoordigers der vrouw, wanneer zij uitstel vragen om te beraadslagen over de aanvaarding der gemeenschap.

Maar voor de overige excepties, hoe bezwaarlijk is het een *beslissend criterium* vast te stellen ! Is het, bij voorbeeld, zeker, zooals Garsonnet en zijn voortzetter het in het fragment overgenomen in het verslag van de parlementaire Commissie aanleeren, dat een termijn vragen om een waarborg op te roepen, gelijk staat met het erkennen van de bevoegdheid van de rechtbank bij welke de zaak aanhangig gemaakt werd ? Is die zaak zeker vooral, wanneer, bij het voorbrengen van die vertragende exceptie, de verweerder de

(1) Zou men niet verder moeten gaan en zeggen dat het verweermiddel, geformuleerd uit naam van de erfenis, een akte van aanvaarding der erfenis zou uitmaken en dat, deswege, de voorbrenging van dat verweermiddel vóór of samen met de vertragende exceptie van artikel 174 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering die exceptie niet ontvankelijk zou maken ?

exceptie van onbevoegdheid aankondigt, zich het recht voorbehoudt haar voor te brengen en verklaart geen waarborg in het geding te willen oproepen dan om in zijne aanwezigheid al de middelen, met inbegrip van de exceptie van onbevoegdheid te bespreken? En moet zelfs soms de exceptie van onbevoegdheid *ratione materiæ* in het logische verdedigingsstelsel van den verweerder niet voorgebracht worden in bijkomende orde bij een middel over de feitelijke toedracht der zaak (1).

De moeilijkheid om een onderscheid te maken tusschen de excepties en de verweermiddelen, naargelang zij al dan niet de instemming met de bevoegdheid van de rechtbank, bij welke de zaak aanhangig gemaakt werd, inhouden, is een reden om in de plaats van de formule van de twee achtereenvolgens bij de Kamer ingediende ontwerpen een meer eenvoudige formule te stellen, die het voordeel hebben zal in dezelfde akten der rechtspleging al de voorafgaande verweermiddelen te vereenigen. Ziehier die formule: Om ontvankelijk te zijn voor de rechtbank van eersten aanleg, zou eene exceptie van onbevoegdheid (*ratione loci* of *ratione materiæ*) moeten voorgebracht worden — hetzij vóór elke andere exceptie of ander verweermiddel dan de exceptie *judicatum solvi* (art. 168, Burg. rechtsvord.) of de exceptie strekkende tot het behouden van de termijnen om de gemeenschap of de erfenis te aanvaarden (art. 174) — hetzij terzelfdertijd als de andere excepties of verweermiddelen dan die vermeld in de artikelen 168 en 174.

Dat stelsel zou streng zijn, maar die gestrengheid ware te wettigen. De ver-

(1) Voorbeeld: De wisselagent Pri mus heeft den rentenier Secundus voor de burgerlijke rechtbank gedaagd om n frank te betalen als saldo van beursoperaties. De rentenier Secundus antwoordt: *in hoofdzaak*: « de eisch is niet ontvankelijk, want hij is gegrond op speloperaties ». Hij besluit dus tot de niet-ontvankelijkheid van den eisch. En in de *bijkomende orde* voegt hij erbij: « Indien die operaties geen spel waren, zouden zij aankopen van titels zijn om ze voort te verkoopen, voortverkoopingen gedaan als gevolg van die aankopen; kortom handelsoperaties mijnerzijds. Ik voer daartegen de exceptie van onbevoegdheid *ratione materiæ* aan.

weermiddelen zijn noodzakelijk om de regelen van de rechterlijke inrichting te doen eerbiedigen. Maar indien men toestaat het afwijzingsmiddel slechts voor te brengen na andere excepties, zal dat voor den pleiter, die geen ander doel heeft dan zich te onttrekken aan de aktie van het gerecht, een gemakkelijk middel zijn om de geschillen te rekken waarin hij gewikkeld is. Om het afwijzingsmiddel dienstig te doen zijn in de gevallen waarin het aanwenden er van gewettigd is, en om te beletten dat men het in andere gevallen aanwende, is het billijk aan hem die een afwijzingsmiddel voorbrenkt op te leggen het voor te brengen in zulke voorwaarden, dat elk misbruik bijna uitgesloten is. Het is dus rechtmatig hem op te leggen die exceptie voor te brengen uiterlijk met al de andere middelen, behalve de excepties voorzien in de artikelen 168 en 174 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering. Dat stelsel zou moeten van toepassing zijn op de bijzondere rechtbanken wat betreft de exceptie van onbevoegdheid *ratione loci*, maar niet wat betreft de exceptie van onbevoegdheid *ratione materiæ* voor dewelke bij die speciale rechtbanken het huidig stelsel zou blijven gelden. Om de formuleering van die hervorming te voltooien, zou het dus noodig zijn, niet alleen zooals de parlementaire Commissie het voorstelt, artikel 170 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering af te schaffen, maar nog artikel 169 en het tweede lid van artikel 424 van dat Wetboek te wijzigen.

De huidige wetsteksten zouden dus gewijzigd zijn als volgt:

A. Artikel 8 van de wet op de bevoegdheid. *De rechtbanken van eersten aanleg nemen kennis van alle zaken. Zij kunnen de aan den vrederechter, de rechtbanken van koophandel en de werkrechtsheren toegewezen geschillen niet uit handen geven behalve wanneer de verwerende partij het vordert.*

B. Artikel 169. *Zij kan die vordering niet instellen na andere excepties of verweermiddelen, behoudens die vermeld in*

de artikelen 166 en 174 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering.

C. Artikel 170. Afgeschaft.

D. Artikel 424, tweede lid. *Het afwijzingsmiddel voor om het even welke andere oorzaak kan niet voorgebracht worden na eenige exceptie of eenig verweermiddel, behalve die voorzien in artikelen 166 en 174 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering (1).*

Alzoo voorgesteld zouden de wets teksten het voordeel opleveren dat zij op hun plaats zouden staan : de bepalingen toch, waarbij het betrekkelijk karakter van het afwijzingsmiddel wegens bevoegdheid *ratione materiae* voor de burgerlijke rechtbank vastgesteld wordt, worden ingevoegd in de wet op de bevoegdheid, terwijl de inrichting van de forclusie (uitsluiting), wat betreft dat afwijzingsmiddel is opgenomen in het Wetboek van rechtsvordering.

In ieder geval zou die tekst ontsnappen aan het verwijt dat aan de teksten van de Regeering en van de parlementaire Commissie te maken is : namelijk, de eene zoowel als de andere tekst schrijven in de wet op de bevoegdheid : *het verval* wat betreft de excepties van onbevoegdheid *ratione materiae*, te laat voorgebracht voor de rechtbanken van eersten aanleg, en het is in het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering dat hetzelfde verval geformuleerd zou blijven wat betreft de afwijzingsmiddelen *ratione loci*.

HOOFDSTUK II.

Afwijkingen van de regelen van stoffelijke bevoegdheid, met het oog op de samenvoeging van twee eischen die het gepast zou zijn tegelijkertijd te berechten.

VI. — Gelet op de wetgevende voorgaanden kan er geen spraak zijn deze

(1) Alhoewel in art. 424 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering spraak is van excepties van onbevoegdheid die moeten voorgebracht worden bij de rechtbank van koophandel, en de borgstelling *judicatum solvi* niet eischbaar is in handelszaken, leek het noodig te verwijzen naar art. 166 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering. Inderdaad kan die borgstelling geëischt worden in de enkele « burgerlijke zaken » die voor de rechtbanken van koophandel gebracht worden.

stof in de logische volgorde te behandelen, het is te zeggen die stof te schikken naar haar verband met de beginselen, waardoor die afwijkingen van het gemeen recht gewettigd worden ; het is noodzakelijk, gelijk overigens de Regeering en de parlementaire Commissie het gedaan hebben, achtereenvolgens de drie soorten van afwijkingen aan te vatten :

- a) De reconventie of wedereisch ;
- b) De voeging van den eisch in vrijwaring bij den hoofdeisch ;
- c) De verwijzing wegens verknocht-
heid of litispendingie.

De partij die verweerster is in een eisch, acht het recht te hebben van hare zijde aanspraken te doen gelden tegenover den oorspronkelijken eischer. Die aanspraken kunnen van dien aard zijn dat zij, naar het gemeen recht, bij een andere rechtbank dienden aangebracht dan die bij welke de hoofdeisch aanhangig werd gemaakt. Sedert eeuwen laat de rechtspraak aan den oorspronkelijken verweerder in sommige gevallen toe, onder den vorm van tusschevordering, zijn aanspraken tegen den oorspronkelijken eischer voor den rechter te brengen bij wien de oorspronkelijke eisch aanhangig gemaakt werd. Die rechtspleging, die dikwijls een afwijking van het gemeen recht van de bevoegdheid medebrengt, is de *reconventie of wedereisch*.

De tweede afwijking van het gemeen recht inzake bevoegdheid, betreft de personen die niet in den oorspronkelijken eisch betrokken waren, dat wil zeggen, derden, gehouden om aan een der partijen *vrijwaring* te verstrekken ter zake, hetzij van den hoofdeisch, hetzij van een exceptie of een verweermiddel tegen dien eisch aangevoerd. Het zal dikwijls voorkomen dat, volgens het gemeen recht, die eisch in vrijwaring voor een andere rechtbank had moeten gebracht worden dan die bij welke de hoofdeisch regelmatig aanhangig werd gemaakt. Steeds zal het goed zijn dat, zelfs mits eene nieuwe afwijking van het

gemeen recht in zake bevoegdheid, de eischer zijn verhaal kunne brengen voor de rechtbank die den hoofdeisch berechten moet.

Ten slotte kunnen er tusschen twee eischen, op regelmatige wijze voor twee verschillende rechtbanken gebracht, betrekkingen van *litispentie* of althans van gewone *verknoctheid* bestaan.

De Napoleontische wetgeving erkende reeds dat in sommige gevallen van *verknoctheid* of van *litispentie* er voordeel kon bestaan in het feit dat een der belanghebbenden aan een der rechtbanken, met de berechting der zaak belast, zou kunnen vragen het geding dat voor de eerste rechtbank gebracht was, naar de andere te verwijzen. In dat geval is er steeds wijziging van de rechterlijke overeenkomst, want, volgens die overeenkomst zouden partijen voor den rechter moeten blijven wien het geding onttrokken werd. Dikwijls ook is er afwijking van het gemeen recht inzake bevoegdheid. Alzoo, bij voorbeeld, wanneer de rechter, wien aldus een zaak verzonden wordt, niet bevoegd zou geweest zijn om er kennis van te nemen, bij gebrek aan *verknoctheid* tusschen dien eisch en den eisch die oorspronkelijk bij dien rechter aanhangig gemaakt was.

Die verschillende afwijkingen van het gemeen recht inzake bevoegdheid of rechtspleging zijn om verschillende redenen te rechtvaardigen. Geldt het eischen in vrijwaring of andere *verknochte* eischen — want, de zaken wel ingezien, is de eisch in vrijwaring in verband met den hoofdeisch een eenvoudige variëteit van de *verknochte* eischen — geldt het voornamelijk eischen die onderling een verband van *litispentie* hebben, dan heeft de voeging van die eischen, bij afwijking van het gemeen recht, ten doel twee soorten voordeelen te verwezenlijken: 1° te zorgen dat de pleiters en de magistraten niet tweemaal gedingen — de eersten te debatteeren — de tweeden te onderzoeken hebben, die samen zouden kunnen gepleit worden;

2° vervolgens en vooral zal door de voeging dier eischen vermeden worden aan eenzelfde geschil twee verschillende oplossingen te zien geven door verschillende rechters die ieder voor zich in hoogste instantie uitspraak doen. Die redenen gelden ook in sommige gevallen van wedereischen ingesteld in afwijking van het gemeen recht in zake bevoegdheid. Van den anderen kant, zal men in al die wedereischen de gedachte wedervinden dat men terzelfdertijd recht moet laten wedervaren aan de aanspraken die twee partijen tegenover elkander plaatsen, hetzij met ze af te leiden uit een en dezelfde oorzaak, hetzij met ze te doen strekken naar hetzelfde doel.

Evenzoo, wanneer het eischen in vrijwaring geldt, pleit dan niet ten voordeele van een afwijking van het gemeen recht in zake bevoegdheid dit argument: dat het ten zeerste billijk is, met eene absolute gelijktijdigheid, indien zij als vast staande erkend worden, te bekrachtigen en de verplichting, waarop de oorspronkelijke eisch gegrond is, en de verplichting van een derde om één der partijen die betrokken zijn in dien oorspronkelijken eisch te vrijwaren. En het gansche problema dat aan den wetgever gesteld wordt komt hierop neer: zijn in alle gevallen van wedereisch, van eisch in vrijwaring, van scheiding van *verknochte* zaken, de zeer waarachtige practische voordeelen, die er aan zouden verbonden zijn twee eischen, waarvan de elementen innig malkander doordringen, bij elkaar te voegen, niet waard dat men, om ze te verwezenlijken niet alleen de regels van de territoriale bevoegdheid wijken doet (de wetgever van 1876 had zulks reeds gedaan), maar ook nog die andere empirische wetgevende creatie: de principen namelijk van de stoffelijke bevoegdheid?

§ 1. — De Wedereischen.

VII. — De redenen om af te wijken van de beginselen van de stoffelijke bevoegdheid ten einde het vereenvoudigend proces van den wedereisch toe

te passen, kunnen niet even dringend zijn in de verschillende gevallen van wedereisch.

Wij zijn er derhalve toe genoopt die verschillende gevallen hier bondig te herhalen.

Elke uitbreiding van de stoffelijke bevoegdheid van den rechter, bij wien de oorspronkelijke eisch aanhangig werd gemaakt, voorbehouden zijnde, zoo werd steeds aangenomen dat bij den rechter wedereischen aanhangig konden worden gemaakt die de oorspronkelijke eischer afleiden zou uit dezelfde oorzaak waaruit de oorspronkelijke eisch ontstond. Voor de studie van de uitbreidingen die aan dien regel moet gegeven worden, moet er onderscheid gemaakt worden — het verslag van de parlementaire Commissie wijst er zeer terecht op — tusschen de eischen van den verweerder, die in verhouding tot den oorspronkelijken eisch *ex ipsa causa* voortkomen, en die welke alleen voortkomen *ex eadem causa* (1).

Het is niet het oogenblik om het stelsel der aangenomen wedereischen volledig op te bouwen, alhoewel zij gegrond zijn op zaken die verschillen van die van den hoofdeisch. Het is alleen nuttig twee wedereischen van dat soort in herinnering te brengen :

1° De eisch strekkende tot het bezorgen van gerechtelijke compensatie of schuldvergelijking. Twee personen zijn

(1) Voorbeeld van eischen *ex ipsa causa* : De aannemer van een gebouw heeft den meester van het werk voor de rechtbank gedagvaard om de betaling te eischen van den prijs van het bestek. De meester van het werk beweerde dat er slecht werk geleverd werd, waardoor hij niet alleen den prijs niet hoeft te betalen, maar bovendien nog schadevergoeding vorderen kan. In dat geval is er maar een geschil : werd er het slecht werk geleverd dat door den aannemer moet vergoed worden ? En het beste bewijs dat er slechts een geschil is, is wel dat het gerecht logischerwijze de eene vordering niet zou kunnen aannemen zonder de andere te verwerpen.

Voorbeeld van eischen *ex eadem causa* : In het contract zijn afbetalingen op vaste tijdstippen voorzien. De aannemer dagvaardt den meester van het werk ter betaling van de laatst vervallen afkorting. De meester van het werk is ontevreden over de wijze waarop de laatste werken uitgevoerd werden, die, waarop de gevraagde afkortingen geen betrekking hebben : hij wil den aannemer dagvaarden om hem te hooren aanmanen tot wijziging van zijne manier van werken. Twee verschillende geschillen, maar voortkomende uit dezelfde oorzaak : de aannemingsovereenkomst.

onderscheidenlijk de eene tegenover den anderen schuldeischer en schuldenaar. Één der schuldvorderingen slechts is onmiddellijk vereffenbaar en zeker : geen mogelijkheid tot wettelijke schuldvergelijking. Om te vermijden dat degene wiens schuld vereffenbaar is gedwongen worde te betalen terwijl zijn schuldeischer niet betalen zal, heeft men aan den eerste de toelating gegeven om, bij wijze van wedereisch, erkenning te vorderen van zijn recht van schuldvordering ;

2° Steeds onder voorbehoud van de stoffelijke bevoegdheid kan — in de gevallen van vexatoiren of roekeloozen eisch — de verweerder bij wijze van wedereisch herstel vorderen van het nadeel dat hem wordt aangedaan door het instellen van dien eisch.

VIII. — De door de Regeering voorgestelde oplossing is simplistisch : de wedereisch wordt aangenomen in elke zaak en welke ook de uitbreiding van rechtsmacht moge wezen die er uit zal voortvloeien.

De parlementaire Commissie stelt, ten voordeele van den wedereisch, voor slechts twee afwijkingen in te voeren van de regelen betreffende de stoffelijke bevoegdheid :

1° Voor de rechtbanken van eersten aanleg kan de verweerder wedereischen instellen welke ook het bedrag en den aard der eischen wezen ;

2° Voor om het even welke rechtbank kan de verweerder in den vorm van wedereischen de vordering tot schadevergoeding uitdrukken, gegrond op het vexatoir of roekeloos karakter van den oorspronkelijken eisch.

IX. — Het stelsel van de Regeering is gegrond op de reden dat de wedereischen slechts tusschengeschillen zouden zijn in de hoofdvordering.

Die beweegreden schijnt weinig bevredigend te zijn, zelfs in de zuivere logica : zij is bijna te herleiden tot een *petitio principii*. Voor den wetgever

ge'dt het inderdaad te zeggen of de verweerder in een vordering ingesteld in den vorm van een wedereisch, dit is als tusschengeschil, de rechten kan doen gelden, die hij beweert te hebben tegen den oorspronkelijken eischer. Zich in bevestigenden zin uitspreken om reden dat de tusschenvordering een tusschengeschil is van den hoofdeisch, komt zulks niet neer op een oplossing van de vraag door de vraag zelf ?

X. — Wanneer men zich plaatst op het standpunt te weten of die innovaties al of niet gepast zijn (dat moet het standpunt van den wetgever zijn) moet men erkennen dat de twee door de parlementaire Commissie voorgestelde hervormingen, volledig gewettigd zijn. De eenige vraag die oprijst is deze : zullen die voorstellen wel toereikend zijn ?

Meer dan gelijk welke andere, is de rechtsmacht die bevoegd is om te zeggen of een geding vexatoir of roekeloos is, diegene die beslissen moet of die eisch al dan niet gegrond is. Voorzeker is, zuiver logisch gesproken, het instellen van een eisch, zelfs een eisch in handelszaken, van den kant van beide partijen een burgerlijke verrichting. Maar, indien dan, door arglist of door een schuldige lichtzinnigheid, een onrechtvaardige vordering van commercieelen aard voor de rechtbank van koophandel gebracht wordt, zou het de burgerlijke rechtsmacht zijn die bevoegd zou zijn om het herstel te verzekeren van het nadeel dat aan den verweerden toegebracht werd door het instellen van dien eisch. Maar waartoe leidt die oplossing ? Dat de verweerder in dit onrechtvaardig en boosaardig geding, na het pleit gewonnen te hebben voor de rechtbank van koophandel, zich het ongemak niet meer zal willen getroosten vóór de burgerlijke rechtbank een nieuw geding in te stellen, ten einde herstel te bekomen van het nadeel, dat hem door de kwaadaardigheid van de eerste vordering berokkend werd. De mooie vormlogica van artikel 37 van de wet op de bevoegdheid komt er dus feitelijk op neer de rechts-

weigering in te voeren. En indien de verweerder in de oorspronkelijke vordering geneigd is den last van een nieuw geding op zich te nemen, waarom hem daartoe de verplichting opleggen, terwijl het zoo eenvoudig zou zijn in een enkele instantie het geheele geschil tusschen beide partijen te vereffenen ?

Doch, zie hier den door de parlementaire Commissie voorgestelden tekst : « De rechter in den hoofdeisch neemt in elk geval kennis van den eisch tot schadevergoeding, gegrond op het vexatoir en roekeloos karakter van den hoofdeisch. » (*Variante* : Hij neemt in elk geval kennis van de eischen tot schadevergoeding, vóór hem gedaan om reden van den hoofdeisch en gegrond op het roekeloos en vexatoir karakter van dien eisch.)

Die tekst schijnt vragen onbeantwoord te laten, die niet onopgelost mogen blijven.

En vooreerst : zal de uitbreiding van de bevoegdheid van den rechter in den hoofdeisch elke andere bevoegdheid uitsluiten wat betreft de vordering tot schadevergoeding wegens vexatoir of roekeloos geding ? Of zal die uitbreiding van bevoegdheid alleen gevoegd worden bij de bevoegdheden inzake gemeen recht, derwijze dat de verweerder in een geding dat hij vexatoir of roekeloos acht, om zich schadevergoeding te doen toekennen, de keus zou hebben tusschen de rechtbank bij dewelke de oorspronkelijke vordering aanhangig werd gemaakt, en de burgerlijke rechtbank van de woonplaats van den oorspronkelijken eischer of van de plaats waar de vordering ingesteld werd ?

Het lijkt onmogelijk hem die keus te laten. Het instellen van een vexatoir of roekeloos geding is een burgerlijk misdrijf. Men kan aan een pleiter niet toelaten het gerecht te berooven van het aanzienlijk voordeel, dat er aan verbonden is om over dat misdrijf te doen rechtspreken door diegenen zelf onder wier oogen het gepleegd werd (1).

(1) Er dient bovendien rekening gehouden met een andere beschouwing. Indien aan dengene, die schadevergoeding eischt wegens het vexatoir of roekeloos karakter van het geding dat hem aangedaan wordt voor de

Het Bestendig Comité stel dan ook voor den nieuwen regel in de navolgende gebiedende bewoordingen uit te drukken :

De hoofdeischen en de wedereischen grond op het vexatoir of roekeloos karakter van een oorspronkelijke vordering worden aangebracht bij de rechtbank waarbij die vordering aanhangig is.

Drie opmerkingen naar aanleiding van dien tekst :

A. Hij zou niet alleen van toepassing zijn op de vorderingen tot schadevergoeding wegens roekeloos geding, door den oorspronkelijken verweerder ingesteld, maar daarenboven — en daardoor zou een tweede onzekerheid verdwijnen uit den tekst die voorbereid wordt — door gelijkheid van redenen, op de vorderingen van dien aard, die zouden ingesteld worden door personen, vreemd aan de oorspronkelijke vordering, derden dus, die schade zouden geleden hebben door de aanhalingen van de *dagvaarding* : het is zelfs om die reden dat de door het bestendig comité voorgestelde tekst hoofdvorderingen voorziet als wedereischen en ingesteld wegens het vexatoir of roekeloos karakter van eene in rechte hangende vordering (1).

rechtbank van koophandel, toegelaten werd die vordering overeenkomstig het gemeen recht voor de burgerlijke rechtbank te brengen, zou men tot het volgend resultaat komen : de oorspronkelijke steeds hangende vordering voor de rechtbank van koophandel en de vordering tot schadevergoeding wegens vexatoir of roekeloos geding, voor de burgerlijke rechtbank gebracht, zouden verknocht zijn. Het nieuwe stelsel der verknochtheid (zie *infra*, n° XXVIII) behelst dat, in de gevallen van verknochtheid, de rechtbank van koophandel van de zaak moet afstand doen ten behoeve van de burgerlijke rechtbank. Aan een koopman toelaten een vordering tot schadevergoeding wegens het vexatoir en roekeloos karakter van een vordering tegen hem aangegaan voor de rechtbank van koophandel, en nog steeds hangende voor die rechtbank, voor de burgerlijke rechtbank te brengen, zou gelijk staan met hem een middel aan de hand te doen om op bedrieglijke wijze aan zijn natuurlijke rechters te ontsnappen, met zonder eenigen schijn van grond, schadevergoeding te vorderen wegens het zoogezegd vexatoir of roekeloos karakter van de vordering, tegen hem ingesteld voor de rechtbank van koophandel.

(1) Het is duidelijk dat voor zoover daardoor aan een derde toegelaten wordt voor de rechtbank bij welke eene vordering aanhangig gemaakt werd, een vordering tot schadeloosstelling in te stellen wegens het vexatoir of roekeloos karakter van die vordering, de tekst van het bestendig comité het eigenlijk domein van den weder-eisch te buiten gaat.

Het spreekt vanzelf dat die uitzonderlijke bevoegdheid, door de parlementaire Commissie ingesteld, zou bestaan, welke ook het oogenblik zijn zou waarop de vordering een vexatoir of roekeloos karakter krijgen zou. Dat zou kunnen voortkomen uit de gewelddadige argumentatie, opgenomen in de geschreven stukken van de rechtspleging opgemaakt ten gevolge van een dagvaarding die gematigd was. Het ware ook mogelijk dat de eischer verschoonbaar zou geweest zijn een slecht gegronde vordering in te stellen, maar dat hij een grove fout zou begaan hebben met in die dwaling te volharden, niettegenstaande de in den loop van het geding door den verweerder verstrekte rechtvaardiging.

C. Volgens die formule zou ten slotte de uitzonderlijke bevoegdheid alleen bestaan ten behoeve van de rechtbank bij welke de oorspronkelijke vordering aanhangig gemaakt werd en natuurlijk zoolang zij daarbij aanhangig is. Indien, derhalve, om een zekere oorzaak de oorspronkelijke vordering ophield voor die rechtbank hangend te zijn, zou de bijzondere bevoegdheid, door den nieuwen tekst ingevoerd, verdwijnen ; maar de persoon, benadeeld door het instellen van een roekeloos en vexatoir geding dat zou beslecht geweest zijn, zou niet een dergelijke forclusie of uitsluiting oploopen, als die, bij artikel 359 van het Wetboek van strafvordering ingesteld tegen den vrijgesproken beschuldigde wat betreft zijn bezwaar tegen den aanbrengrer. Doch daar de rechtbank voor welke het roekeloos of vexatoir geding gebracht was, ontlast werd, zou het voor de rechtbank van gewoon recht zijn dat de benadeelde persoon van dan af zijn vordering tot schadeloosstelling zou moeten instellen.

XI. — Wanneer een persoon, gedagvaard voor de rechtbank van eersten aanleg meent van zijn kant eenige aanspraak te hebben tegen zijn wederpartij, moet het hem toegelaten zijn, lijk de parlementaire Commissie het voorstelt, zijn aanspraken te doen gelden

bij wijze van wedereisch, zelfs indien de aldus voorgewende schuldvordering in den persoon van den schuldenaar, een handelsschuldvordering is; zelfs indien zij van burgerlijken aard zijnde, minder dan zeshonderd frank beloopt: zelfs indien zij voortkomt uit een oorzaak die niet de oorzaak is van de oorspronkelijke vordering. En inderdaad, waarom heeft de wetgever zekere stoffen ontrokken aan de voor sommige gewone rechtbanken betwiste zaken en heeft hij de kennisneming dier zaken opgedragen aan bijzondere rechtbanken? Met de bedoeling de rechtspleging te vereenvoudigen en ze minder kostelijk te maken. In de meeste gevallen nu, waarin de verweerder in een eisch, hangend voor de burgerlijke rechtbank vorderingen, die tot de bevoegdheid van de rechtbank van koophandel of van het vrederecht behooren, door die rechtbank zal kunnen doen oordeelen bij wijze van reconventie, zal hij op die wijze een spoedige en economische beslissing bekomen met bij dien oorspronkelijken eisch zijn eigen vorderingen te doen voegen, op een wijze die veel zekerder is dan met zich tot de bijzondere rechtbanken te wenden: de voorkeur, door dien verweerder alzoo geschonken aan de wedereischen voor het vervolgen zijner rechten, zal een voldoende bewijs zijn, dat, in casu, de reden van bestaan van die uitzonderingen op het gemeen recht, die de bijzondere rechtbanken zijn, niet bestaat en dat het beste middel om het doel te bereiken waarom die rechtbanken werden opgericht, bestaat in het feit er geen beroep op te doen en naar de gewone rechtsmachten terug te keeren.

XII. — Maar, in deze zaak eveneens moet er verder gegaan worden dan de parlementaire Commissie het doet. Men moet aan den oorspronkelijken verweerder toelaten voor de bijzondere rechtbanken zijne vorderingen tegen den oorspronkelijken eischer in te stellen, zelfs indien zij afzonderlijk tot de bevoegdheid moesten behooren van een

andere rechtsmacht, mits de hoofdeisch en de wedereisch uit eenzelfde oorzaak voortkomen.

Inderdaad, welke zal in de meeste gevallen — het is met het oog op de algemeenheid der gevallen dat de regelen in zake bevoegdheid vastgesteld werden — welke zal die eenige oorzaak zijn waaruit zullen ontstaan en een vordering die voor een bijzondere rechtbank moet gebracht worden en, terzelfdertijd, ten behoeve van den verweerder in dien eersten eisch en ten laste van dengene die er als eischer optreedt, eene andere vordering die tot de bevoegdheid van een andere rechtbank behoort? Het zal een overeenkomst zijn, een wederzijdsche overeenkomst, dikwijls een overeenkomst van aanneming, waaruit wederzijdsche verplichtingen tusschen partijen ontstaan, een commercieele verplichting in den persoon van den aannemer, een burgerlijke verplichting in den persoon van den meester van het werk. En bijna altijd zal de *exceptio non adimpleti contractus* voor gevolg hebben dat een der aldus aangehaalde wederzijdsche verplichtingen afhankelijk zal zijn van de andere. Indien de aannemer het werk niet voortgezet heeft, en indien hij deswege gedagvaard wordt voor de rechtbank van koophandel ter verbreking van de overeenkomst, dan is het, beweert hij, omdat hij de afkortingen niet ontvangen heeft tot betaling derwelke de meester van het werk gehouden was: burgerlijke verplichting van dezen laatste. Bijna altijd zal die vordering die de oorspronkelijke verweerder tegen zijn tegenstrever zou willen stellen niet alleen *ex eadem causa* voortkomen, maar, ten minste gedeeltelijk, *ex ipsa causa*, en wat uitgesproken wordt in de hoofdvordering zal den grootsten invloed hebben op de door den oorspronkelijken verweerder ontworpen vordering. Wat dan na de uitspraak in den hoofdeisch nog zal moeten nagegaan worden in den door den oorspronkelijken verweerder ontworpen eisch, is van zoo gering belang, dat het waarlijk spijtig zou zijn

nieuwe debatten te moeten voeren voor een andere rechtbank om recht te doen spreken over wat nog zal te beslissen wezen in den eisch waarin de oorspronkelijke verweerder eischer zal zijn. Indien, in ons voorbeeld, de aannemer door een rechtbank van koophandel heeft doen verklaren dat er geen reden is om te zijnen nadeele de overeenkomst van aanneming te doen ontbinden, omdat de vertraging in de uitvoering het gevolg is van de vertraging door den meester van het werk aangebracht in de betaling van de afkortingen, waarom hem dan niet toelaten bij wijze van wedereisch voor de rechtbank van koophandel de betaling der afkortingen te eischen; waarom hem verplichten terug te keeren naar de burgerlijke rechtbank om er een titel te bekomen?

In werkelijkheid hebben die redenen minder kracht in de trouwens zeldzame gevallen waarin de vordering van den oorspronkelijken verweerder, met betrekking tot de oorspronkelijke vordering, niet *ex ipsa causa* voortkomt, maar alleen *ex eadem causa*. Maar het onderscheid tusschen die beide soorten eischen is niet steeds gemakkelijk te maken: zeggen dat men voor bijzondere rechtbanken alleen die wedereischen kan brengen, die ten minste voor een gedeelte hetzelfde geschil zijn als de hoofdeisch, zou aanleiding geven tot het doen oprijzen van betwiste punten. Ze moeten voor alles vermeden worden, want de afwijzende excepties van bevoegdheid, evenals al de andere voorafgaande kwesties over de feitelijke toedracht, moeten zonder uitstel hun beslag krijgen.

XIII. — Van den anderen kant moet men met de parlementaire Commissie erkennen dat, wanneer de wederzijdse vorderingen voortkomen uit verschillende oorzaken er nadeel kan gelegen zijn in het feit dat, voor bijzondere rechtbanken, om voor zich een oorzaak te vinden voor een reconventioneele schuldvergelijking, de oorspronkelijke verweerder een schuldvordering

kunne aanvoeren die, door haar aard, zou moeten geoordeeld worden door een rechtbank van een anderen rang. Dat stelsel aannemen zou inderdaad er toe leiden, voor de bijzondere rechtbanken zaken te brengen die volstrekt vreemd zijn aan den aard hunner instelling, bij voorbeeld, voor de rechtbank van koophandel: rekening en verantwoording van een voogdij, zaken van arbeidsongevallen of andere ongevallen aan personen.

XIV. — Het is echter van belang hier een tegenwerping te wederleggen tegen de uitbreiding van de bevoegdheid der vrederechters in zake wedereischen. Indien die uitbreiding aangenomen wordt zooals het bestendig comitee het voorstelt, zal er soms uit voortvloeien dat de vrederechters, in wedereischen in eersten aanleg, en de rechtbank van eersten aanleg in hooger beroep, zullen kennis nemen van vorderingen die meer dan 2,500 frank beloopten en die volgens den normalen gang der zaken in eersten aanleg hadden moeten berecht worden door de rechtbank van eersten aanleg en, in tweeden aanleg, door het hof.

Dat is geene afdoende overweging. De essentiele waarborg aan de pleiters gegeven door de instelling van den tweeden graad van rechtsmacht, bestaat hierin dat hun zaak tweemaal onderzocht wordt en de tweede maal door een college van rechters. Het is een bijkomende waarborg van tamelijk ondergeschikt belang dat dit college samengesteld zij uit magistraten met lange ondervinding. Die waarborg moet zonder spijt opgeofferd worden aan de vereenvoudiging der rechtspleging, vereenvoudiging die voortspruiten moet uit de samenvoeging der vorderingen door de uitbreiding van den wedereisch. Van een ander standpunt uit, zou het weinig praktisch zijn, van den wedereisch voor den vrederechter die vorderingen uit te sluiten, die uit een en dezelfde oorzaak voortspruiten als de oorspronkelijke vordering en die een waarde zouden hebben van meer dan 2,500 frank; der-

gelijke inkrimping zou de spitsvondigheid bevorderen, en zou daardoor ingaan tegen een hervorming die ten doel heeft het nagaan van de bevoegdheid van een rechter met spoed te doen geschieden en zoo weinig mogelijk het oogenblik te vertragen waarop men de feitelijke toedracht der zaak zal kunnen aanvatten.

XV. — Die nieuwe regelen in zake bevoegdheid zouden kunnen uitgedrukt worden in den hiernavolgenden tekst, die het eerste lid zou worden van artikel 37 van de wet op de bevoegdheid.

De rechtbanken van eersten aanleg nemen kennis van de wedereischen welke er ook de aard en het bedrag van zijn; de andere rechtbanken nemen kennis van de wedereischen die uit dezelfde zaak als de oorspronkelijke eisch voortvloeien.

Bovendien, daar bij het eerste lid van artikel 50 (1), herinnerd wordt dat de uitbreiding van rechtsmacht in zake wedereisch en vrijwaring nooit betrekking hebben kan op de stoffelijke bevoegdheid, zou het goed zijn dat lid te wijzigen in dien zin dat de uitbreiding van rechtsmacht *ratione materiæ* die uit de hervorming zou voortvloeien, er in vermeld wordt. Te dien einde, zou het volstaan bij dat eerste lid de woorden te voegen: *zooals zij bij artikel 37 uitgebreid werden.*

XVI. — Volgens het gemeen recht der algemeene wetten, zou het nieuw stelsel van wedereisch niet afwijken van de bijzondere bepalingen die thans gelden, onder meer in artikel 464 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering dat den wedereisch regelt in hooger beroep. Na, evenals vóór de hervorming,

zou het verboden zijn rechtstreeks vorderingen tot schadeloosstelling wegens het vexatoir of roekeloos karakter van den eisch, voor het Hof van Beroep te brengen, maar men zou schadeloosstelling wegens het vexatoir of roekeloos karakter van het beroep kunnen vorderen door middel van een wedereisch rechtstreeks voor het Hof ingesteld.

XVII. — Blijft nog vast te stellen het stelsel van de wedereischen wat den aanleg betreft :

A. — *Stelsel van de wet van 1876.* — Gesteld dat de wedereisch aangenomen zij, en de vordering van den verweerder ten gevolge van die aanneming een tusschengeschil geworden is van de oorspronkelijke vordering, — en van den anderen kant dat, naar artikel 38, de vonnissen op tusschengeschillen wat betreft de ontvankelijkheid van het beroep, het lot van de hoofdvordering volgen, — ware het niet logisch geweest te beslissen dat de wedereisch niet vatbaar zal zijn voor beroep, tenzij in het geval alleen waarin de hoofdeisch zelf daarvoor vatbaar zal zijn ?

Neen, artikel 37 luidt immers : « De wedereischen oefenen, wat de bevoegdheid en den aanleg betreft, geen invloed uit op het vonnis in den hoofdeisch. *Zij worden te dien opzichte zelf beschouwd als hoofdvorderingen.* » Die regel, geformuleerd in artikel 37, is trouwens maar toegepast geworden mits een kleine afwijking. Wanneer, met betrekking tot de hoofdvordering, de wedereisch *ex ipsa causa* is, zijn er termen aanwezig om, met het oog op het vaststellen van den aanleg, de bedragen van de hoofdvordering en van den wedereisch bijeen te voegen (2).

Nochtans, na dat principieel gesteld te hebben, heeft het Hof van Verbreking besloten dat de wedereisch, gegrond op het vexatoir of roekeloos karakter van de hoofdvordering, wat betreft de ontvankelijkheid van het hooger beroep,

(1) De parlementaire Commissie stelt voor dit lid af te schaffen. Die afschaffing zou te betreuren zijn, want indien zij gebeurde, zouden er wetsteksten bestaan (art. 37 en volgende) om de stoffelijke bevoegdheid uit te breiden ten voordeele van de eischen in vrijwaring of de wedereischen; er zouden geene zijn om de territoriale bevoegdheid alleen uit te breiden in de gevallen waarin de oorspronkelijke vordering en de wedereisch hetzelfde karakter hebben, waarin zij beide burgerlijk of beide commercieel zijn.

(2) Verbreking 20 November 1902. *Pasicrisie*, 1903, 37.

afzonderlijk moet beoordeeld worden.(1) Die rechtspraak heeft meer dan eens, geleid tot het volgend resultaat : hoofdeisch, voor beroep vatbaar, afgewezen door de rechtbank ; maar die rechtbank neemt *pro parte* een wedereisch in aanmerking die minder beloopt dan 2,500 fr. schadevergoeding, geveerd wegens het zoogezegd vexatoir karakter van den hoofdeisch. Beroep. Het Hof laat den hoofdeisch toe en verklaart het hooger beroep van den wedereisch niet ontvankelijk. Uit die letterlijke toepassing van den tekst van artikel 37 vloeit voort dat de hoofdvordering tegelijkertijd en met evengroote oppermacht in de beslissing, gegrond is bevonden door het Hof en roekeloos door de rechtbank van eersten aanleg.

Het is om dergelijke tegenstrijdigheid te vermijden, dat de Hoven van Beroep er zoozeer prijs op stellen, zoo dikwijls als het mogelijk is, de onverdeelbaarheid van de hoofdvordering en van den wedereisch te bevestigen.

B. — *Het ontwerp van de Regeering* heeft met alle stiptheid den regel toegepast dat de wedereisch een bijkomende vordering is van de hoofdvordering. Het bepaalt derhalve dat, wat de ontvankelijkheid van het beroep betreft, de wedereischen het lot zullen volgen van de hoofdvordering.

Vooral, wanneer de hoofdeisch en de wedereisch voortvloeien uit verschillende zaken, is de grondslag van dat stelsel minder stevig en de nadeelen ervan duidelijker. De koopman Primus heeft den koopman Secundus voor de rechtbank van koophandel gedagvaard ter betaling van 2,000 frank schadeloosstelling wegens wederrechtelijke mededinging. Secundus vordert, bij wijze van wedereisch van Primus, de terugbetaling van een leening van 100,000 frank, die door Primus ontkend wordt. In het stelsel van de Regeering zouden de beide vorderingen in hoogsten aanleg berecht

worden door de rechtbank van eersten aanleg. Per slot van rekening zou Primus, wat de leening betreft, beroofd worden van den tweeden graad van rechtsmacht, omdat Secundus bij wijze van wedereisch de terugbetaling van die zoogezegde leening van 100,000 frank zou gevorderd hebben.

Om dan te erkennen dat de wedereisch van Secundus slechts een tusschengeschil is van den hoofdeisch, moet men stilblijven aan de oppervlakte van de zaken, zonder in hun wezen door te dringen. In den grond is de schuldordering van Primus terzake van wederrechtelijke mededinging één rechtsverband, de leening die door Secundus aan Primus zou gedaan geweest zijn, is een ander. Indien de wedereisch een tusschengeschil is van de hoofdvordering, is hij dat alleen omdat de beide vorderingen samengevoegd zijn voor het onderzoek en het vonnis. Die heel uiterlijke bijzonderheid zou niet kunnen wettigen dat, wat de ontvankelijkheid van het beroep betreft, het lot van den wedereisch aan dat van de hoofdvordering verbonden wordt. In die gevallen van vorderingen, zoo hoofdvorderingen als wedereischen, ontstaan uit verschillende zaken en alleen nader bijeen gebracht door de identiteit of de gelijkenis van het onderwerp, wijkt artikel 37 van de wet op de bevoegdheid zeer terecht af van het beginsel van artikel 38.

C. — *Stelsel van de parlementaire Commissie.* — Wanneer de hoofdeisch en de wedereisch voortvloeien uit verschillende oorzaken, zou men zich aan den thans geldenden regel houden ; wanneer zij voortkomen uit eenzelfde aanspraak, en één der vorderingen vatbaar is voor beroep, zal het beroep voor beide vatbaar zijn.

Men mag daarbij niet blijven. Er dient gezegd dat, wanneer de twee vorderingen uit een en dezelfde oorzaak voortkomen, de bedragen moeten bijeengevoegd worden om den aanleg vast te stellen. Dat werd aldus beslist door het

(1) Verbreking 15 Mei 1913. *Pasicrisie*, 239, over de tegenovergestelde conclusiën van den heer advocaat-generaal Pholien.

Hof van Verbreking op 20 November 1902. In werkelijkheid was, in casu, de wedereisch met betrekking tot de hoofdvordering : *ex ipsa causa*. Maar om zijn beslissing te gronden, steunt het Hof zich op artikel 23 van de wet op de bevoegdheid dat voorschrijft de twee punten van de vordering bijeen te voegen wanneer zij *ex eadem causa* gesproten zijn.

Wil men trouwens een voorbeeld om de thesis van de samenvoeging te staven ? Bij afwijking van de artikelen 1719 en 1754 van het Burgerlijk Wetboek, heeft een huurovereenkomst al de herstellingen tot onderhoud ten laste gelegd van den huurder. De eigenaar dagvaardt den huurder tegelijkertijd tot de betaling van 5,500 frank huur en tot uitvoering van de herstellingen tot onderhoud geschat op 5,500 frank. Artikel 23 van de wet op de bevoegdheid zegt dat die vordering vatbaar zal zijn voor beroep omdat de twee punten uit dezelfde oorzaak voortkomen. Maar zie hier een andere huurovereenkomst, waarin niet afgeweken werd van de artikelen 17, 19 en 1754 en waarin dus de herstellingen tot onderhoud ten laste gebleven zijn van den verhuurder. Daar deze laatste den huurder gedagvaard heeft ter betaling van huur, eischt de huurder als antwoord bij wijze van wedereisch, herstellingen tot onderhoud ter waarde van 5,500 frank. Dit is dezelfde staat van betwisting als daareven, behalve dat ditmaal ieder partij beweert tegen de andere partij een schuldvordering te bezitten van 5,500 fr. Waarom zou dat geschil niet vatbaar zijn voor hooger beroep ?

XVIII. — Ten slotte zou het nuttig zijn in de wet te zeggen dat de bedragen van de hoofdvordering en van de vordering tot schadeloosstelling, ingesteld wegens het vexatoir en roekeloos karakter van de hoofdvordering, moeten samengevoegd worden om den aanleg vast te stellen. Voorzeker is, in de zuivere logica, het beweerde recht van een persoon in een gerechtelijke vordering niet hetzelfde als het burgerlijk delict of quasi-delict door dien persoon begaan

bij het instellen van die vordering. Maar de redenen om het bedrag van de hoofdvordering en den wedereisch samen te voegen om den aanleg vast te stellen, zijn al zoo dringend in dat geval van wedereisch, als wanneer het geldt hoofdvorderingen en wedereischen voortvloeiende uit dezelfde zaak.

Hier rijst nochtans een opwerping. Zal de verweerder in een hoofdeisch, niet vatbaar voor beroep, dien eisch niet voor beroep vatbaar kunnen maken door er, in den loop van het geding, bedriegelijk bij wijze van wedereisch een vordering tot schadeloosstelling tegen te stellen, wegens het instellen van een roekeloos geding, vordering waarvan het bedrag groot genoeg zal wezen om den hoofdeisch vatbaar te maken voor beroep ?

Die opwerping is niet nieuw. Bij de voorbereiding van de wet van 25 Maart 1876, in de vergadering van de Kamer der Volksvertegenwoordigers van 19 November 1874 (CLOES, blz. 282-283) werd er op geantwoord door de heeren Woeste en Demeur. Zij hebben het zeer eenvoudig middel aangewezen om die kunstgreep te verijdelen, die door een dergelijke vordering tot schadeloosstelling zou beproefd worden. Al de handelingen van de rechtspleging, uitgevoerd om de wet te ontduiken, onder meer de wet tot vaststelling van den aanleg, zijn als zoodanig met nietigheid getroffen. De principen volstaan om de uitwerking dier handelingen te keer te gaan. Om hun nadeeligen invloed af te weren, is er geen tekst nodig zooals die van de artikelen 181 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering en 35 van de wet op de bevoegdheid, waarbij, in twee gevallen die gelijk zijn aan ons geval, uitgedrukt werd wat door de toepassing dier principen voorgeschreven werd.

Het nieuwe stelsel van den aanleg voor de wedereischen zou kunnen uitgedrukt worden in den navolgenden tekst, die het derde lid van artikel 37 zou uitmaken.

De aanleg wordt vastgesteld door het samentellen van het bedrag van den hoofd-

eisch en van het bedrag van den weder-eisch voortvloeiende hetzij uit dezelfde zaak als de oorspronkelijke vordering, hetzij uit het vexatoir of roekeloos karakter van die vordering.

§ 2. — De tusschen vorderingen in vrijwaring.

XIX. — Menigmaal heeft de verwerende partij in een vordering of in een exceptie het recht van een derde te eischen, hem het welslagen van zijne verdediging te waarborgen.

Die verplichting tot vrijwaring zal soms dezelfde oorzaak hebben als de verplichting die ten grondslag ligt aan den hoofdeisch, maar meestal zal zij voortkomen uit eene andere oorzaak (1). Wanneer de verplichting van den gevrijwaarde tegenover zijn oorspronkelijken tegenstrever en, van den anderen kant, die van den borg tegenover den gevrijwaarde voortkomen uit verschillende oorzaken, is er geen reden om te onderstellen dat die twee verplichtingen hetzelfde karakter — burgerlijk of commercieel — zullen bezitten aan de zijde van de personen die ertoe gehouden zijn. Maar er dient opgemerkt dat, in de gevallen waarin die twee verplichtingen voortkomen uit dezelfde oorzaak, zij nochtans een verschillend karakter kunnen hebben (2).

(1) *Voorbeeld van een verplichting tot vrijwaring, voortkomende van eene zelfde oorzaak als de verplichting die ten grondslag ligt aan de oorspronkelijke vordering.*

Twee personen zijn samen hoofdelijk een geldbedrag verschuldigd. De schuldeischer dagvaardt slechts een der medeschuldenaars. Deze roept den andere op in vrijwaring.

Voorbeeld van een verplichting tot vrijwaring voortkomende uit eene verschillende oorzaak dan die van de oorspronkelijke verplichting.

De aannemer van een gebouw, in betwisting met den meester van het werk, dagvaardt in vrijwaring de onderaannemer, aan wien hij het timmerwerk overgegeven had, of den meester der steengroef die hem de steenen leveren moest voor den bouw. Overeenkomsten van onderaanneming of van levering van steen, natuurlijk onderscheiden van het « bestek en aanneming » afgesloten tusschen den meester van het werk en den algemeenen aannemer.

(2) *Voorbeelden van oorspronkelijke vordering en vordering in vrijwaring, gegrond op dezelfde verplichtingen, en die aan de zijde van de verweerders de eene, een burgerlijk karakter, de andere een commercieel karakter hebben :*

A. De algemeene aannemer, gedagvaard voor de rechtbank van koophandel door den meester van het werk is

De verplichting van den waarborg kan soms uitgebreider, soms kleiner zijn dan die van den gevrijwaarde (3).

Om zich te verdedigen tegen de vordering die tegen haar ingesteld is, kan de in vrijwaring opgeroepen partij ofwel betwisten (geheel of gedeeltelijk) wat beweerd wordt in de oorspronkelijke vordering; te dien einde, kan die partij zelf in die vordering tusschenkomen. Ofwel kan zij betwisten aan den eischer in vrijwaring de gevergdde dekking verschuldigd te zijn. Zij kan ook nog de twee verweermiddelen samenvoegen.

Dat zijn allemaal begrippen die het goed is zich te herinneren vooraleer de studie aan te vatten van de afwijkingen die aan het gemeen recht inzake bevoegdheid zouden gedaan worden, ten einde toe te laten aan den eischer in vrijwaring zijne verhaalvordering te brengen voor den rechter bij wien de hoofdvordering aanhangig werd gemaakt.

XX. — Het is wanneer zij er toe leidt de vordering in vrijwaring te scheiden van de hoofdvordering, dat de strenge toepassing van de regelen van de stoffe-

gehouden tegenover dezen laatste, tot een commercieele verplichting in den persoon van dien aannemer. De meester van de steengroef, in vrijwaring gedagvaard, is tegenover den algemeenen aannemer gehouden tot een schuld die aan de zijde van dien meester van steengroeven burgerlijk is.

B. Een koopman ontleent voor de behoeften van zijn handel, onder zekerheidstelling vanwege een borg die handelt alleen om een liefdadig werk te doen. Buiten het geval, waarin die borgstelling gegeven is in den vorm van wisselborgtocht, heeft de verbintenis van hem die zo beloofde, een burgerlijk karakter. De leener dagvaardt voor de burgerlijke rechtbank diengene zijner medeschuldenaars die maar een borg is : de gedagvaarde keert zich tegen den waren belanghebbende in de leening. Commercieele verbintenis aan dezen kant, burgerlijke aan den anderen.

(3) Primus en Secundus hebben samen hoofdelijk twaalf duizend frank ontleend aan Tertius. Deze dagvaardt Primus alleen ter betaling van de twaalf duizend frank. Primus dagvaardt Secundus in vrijwaring tot een beloop van zesduizend frank.

Een maatschappij voor het bouwen van huizen heeft met een aannemer onderhandeld voor den opbouw van twintig woningen. Zij verkoopt een dier huizen en wordt gedagvaard door een van de koopers ter betaling van 2,000 frank schadevergoeding wegens verborgen gebrek. Zij keert zich tegen den aannemer die zij verantwoordelijk stelt voor dat gebrek en zij beweert dat bedoeld gebrek bestaat in ieder van de twintig huizen. De vordering in vrijwaring zou dus over 40,000 frank loopen.

lijke bevoegdheid de meest spijtige gevolgen heeft. Het is niet overbodig dit door een voorbeeld te staven. Een eigenaar voor wien een aannemer een gebouw opgetrokken heeft, is gedagvaard geworden door dien aannemer voor de burgerlijke rechtbank ter betaling van den prijs van de aanneming. Om te kunnen weigeren die betaling te doen, heeft de verweerder den slechten staat der vloeren van het overgegeven gebouw aangevoerd. De aannemer wil den timmerman die de uitvoering van het timmerwerk uit de tweede hand aangenomen had, in vrijwaring dagvaarden. Onder het thans geldende stelsel kan hij die verhaalvordering slechts ahangig maken bij de rechtbank van koophandel. De zaak van dat gebrek in de bevloering moet dus voor twee rechtbanken onderzocht worden: het gevaar bestaat dat er over dat enkel punt op twee verschillende manieren uitspraak gedaan wordt. Ten slotte, indien de aannemer in zijn oorspronkelijke vordering in 't ongelijk moet worden gesteld, zal hij op het oogenblik zelf geen uitvoerbare titel kunnen bekomen om zijn borg te dwingen hem de dekking te verschaffen waartoe deze verplicht is.

XXI. — Maar om die ernstige nadelen te vermijden, zal het niet volstaan, evenals de parlementaire Commissie voor justitie dat doet, toe te laten dat men bij de hoofdvordering die voor de rechtbank van eersten aanleg hangende is, de vorderingen in vrijwaring voege, welke afzonderlijk beschouwd, tot de bevoegdheid van de bijzondere rechtbanken zouden behoord hebben. Het is noodig, zooals het ontwerp van de Regeering het voorschreef, dat men steeds de toelating verleene om de vordering in vrijwaring te voegen bij de hoofdvordering, zelfs indien die ahangig gemaakt is bij een bijzondere rechtbank en zelfs in het geval dat de vordering in vrijwaring, ondersteld als afzonderlijk ingediend, tot de bevoegdheid zou behooren van een rechtbank van eersten aanleg. Voorbeeld: een aan-

nemer wordt door den meester van het werk gedagvaard voor de rechtbank van koophandel tot betaling van schadeloosstelling ter zake van de instorting van het gebouw, dat de eerste voor den tweede gebouwd heeft. De aannemer meent den bouwmeester of den meester der steengroeven die de steenen voor het gebouw geleverd heeft, of den eigenaar van het naastgelegen eigendom, die opgravingen heeft laten doen in zijnen grond, in vrijwaring te moeten oproepen: allemaal schulden in vrijwaring die van burgerlijken aard zijn aan de zijde van de borgen.

Die uitbreiding van de bevoegdheid der rechtbank van koophandel zal de uitbreiding van het rechtersambt die thans reeds erkend is weinig doen toenemen. Inderdaad dient geene der twee volgende beschouwingen uit het oog verloren. Vooreerst kan een pleiter, om zich te vrijwaren tegen een strijdigheid van vonnissen, altijd degenen die verzet door derden zouden kunnen doen tegen het in het geding te wijzen vonnis, dagvaarden tot gemeenverklaring van het vonnis. Van een anderen kant, vertoont de rechtspraak een zeer sterke neiging om te aanvaarden dat die dagvaarding tot gemeenverklaring van het vonnis buiten de regelen in zake bevoegdheid blijft (1).

De aannemer zou dus de personen die hij beweert tot vrijwaring gehouden te zijn, voor de rechtbank van koophandel kunnen trekken *ter fine* van gemeenverklaring van het vonnis, namelijk: den bouwmeester, den meester van de steengroeven, den gebuur, want die drie personen zouden verzet door derden doen kunnen tegen het vonnis dat zou gewezen worden in het geding tusschen den aannemer en den meester van het werk. Volgens Garsonnet en Cezar Bru zouden, ten gevolge van die rechtspleging *ter fine* van gemeen vonnis, de bouwmeester en de meester der steengroeven en de buurman niet meer kunnen beweren dat het gewijsde (tusschen

(1) Brussel, 23 Januari 1919, *Pasicrisie*, 102.

den aannemer en den meester van het werk) voor de gedagvaarden tot gemeenverklaring van het vonnis eene *res inter alias acta* is (1). Het slecht werk dat geleverd werd en de oorzaak van dat slecht werk, door de rechtbank van koophandel vastgesteld op verzoek van den meester van het werk tegen den aannemer, zouden eveneens vastgesteld worden ten behoeve van den aannemer tegen den bouwmeester, den meester der steengroeven of den buurman.

Welke ernstige reden bestaat er dan om aan de rechtbank van koophandel het recht te ontzeggen om tusschen laatstbedoelde partijen de gevolgtrekkingen af te leiden van die vaststelling, die de hoofdzaak was in het debat ?

Het Bestendig Comité is dan ook van meening dat er termen zijn om het nieuw artikel 37 van de wet op de bevoegdheid door den volgende tekst te besluiten :

§ 2. — *De rechtbank bij dewelke een vordering aanhangig is, is bevoegd om kennis te nemen van den eisch in vrijwaring.*

Het is wel te verstaan dat, bij de toepassing van dezen in schijn zoo absoluten tekst er niet uit het oog mag verloren worden dat hij alleen geldt in zake bevoegdheid ; hij doet geen afbreuk aan dat principie van rechtspleging, dat de voeging van de vordering in vrijwaring bij de gewone vordering niet kan geschieden zonder de toestemming van den borg, wanneer, bij afwezigheid van dezen laatste, de rechtbank bij welke de oorspronkelijke vordering aanhangig gemaakt werd, op die vordering een interlocutoir vonnis gewezen heeft, of ook nog wanneer men bij afwezigheid van den borg, een onderzoeksverrichting gedaan heeft, voorgeschreven door een voorbereidend vonnis gewezen tus-

schen de in de oorspronkelijke vordering betrokken partijen (2).

XXII. — Er bestaat geen wettekst, die het stelsel van de vordering in vrijwaring vaststelt wat betreft den aanleg, maar in de voorbereidende werkzaamheden tot de wet van 1876 is erkend geworden dat, wanneer de vordering in vrijwaring kan voorgesteld en geleid worden als een tusschengeschil in de oorspronkelijke vordering zij het lot van die laatste volgen moet wat den aanleg betreft, het is te zeggen, dat hier het tegenovergestelde beslist geworden is van wat besloten werd in zake weder-eischen.

Die ongelijkvormigheid in het wetgevend werk van 1876 komt voort uit een gebrek in de grondslagen. Voorzeker, wanneer men stil blijft bij de oppervlakte der dingen, is de vordering in vrijwaring een tusschengeschil in de gewone vordering, sedert zij gevoegd werden. Maar indien men tot in den grond van die twee rechtsplegingen gaat, wat bemerkt men dan ?

Er werd aan herinnerd dat de borg tweeërlei verweer kan aanvoeren : ofwel, verleent hij hulp aan den gevrijwaarde en komt hij tusschen in de oorspronkelijke vordering om de ingestelde vordering of de exceptie voorgesteld door den tegenstrever van den gevrijwaarde te doen afwijzen. Het spreekt van zelf dat die tusschenkomst een tusschengeschil is in de oorspronkelijke vordering en niets anders zijn kan. Wat de borg in dat soort verweer doen zal moet, wat den aanleg betreft, onderworpen zijn aan het regiem van de oorspronkelijke vordering. Het gemeen recht, uitgedrukt in artikel 38 van de wet op de bevoegdheid, volstaat om de eenheid van regiem in te voeren.

Maar de verweerder in vrijwaring kan eveneens, pleitende tegen den eischer in vrijwaring, betwisten dat hij aan dezen laatste om het even welke dekking

(1) GARSONNET et CÉZAR BRU, 3e uitgave, 3e deel, blz. 238, n° 598. Zie ook : *Pandectes belges*, V. Tusschenkomst (burg. rechtsw.), n°s 710-711, waarvan de rechtsleer zich zonder beperking uitstrekt tot de twee soorten tusschenkomst, in de verhandeling uitgelegd, zoowel tot de gedwongen als tot de vrijwillige tusschenkomst.

(2) Brussel, 10 November 1866, *Pasicrisie*, 1868, blz. 324. FUZIER-HERMAN, Alg. Rep., Ve Vrijwaring, n°s 302 en 303.

schuldig is. Niets belet, dat men van het gewoon recht afwijke om, wat den aanleg betreft, dat alzoo beperkt debat tusschen den oorspronkelijken verweerder en den borg te regelen, want dat secundair debat kan én een oorzaak én een belang hebben van heel anderen aard dan de oorzaak en het belang van de oorspronkelijke vordering. Indien, zooals eraan herinnerd werd in nota 3, de oorspronkelijke vordering maar een belang heeft van 2,000 frank en de vordering in vrijwaring een belang van 40,000 frank, welke reden is er dan om den verweerder in die vordering in vrijwaring te berooven van het recht op hooger beroep? Indien de schuldeischer van een bedrag van 12,000 frank dat bedrag in zijn geheel vordert van een der twee personen die het hoofdelijk schuldig zijn, indien de gedagvaarde van zijn medeschuldenaar vrijwaring vordert tot een beloop van 16,000 frank en indien de verweerder in die vordering in vrijwaring beweert dat zijn medebetrokkene, bij een bijzondere overeenkomst van lateren datum dan die waarbij zij medeschuldenaren werden, hem vrijgesteld heeft van elke bijdrage tot voldoening van die verplichting, welke reden is er dan om het te wijzen vonnis over dat bedrag van 16,000 frank vatbaar te maken voor hooger beroep? Het oorspronkelijk geschil was voor beroep vatbaar, inderdaad; maar het is heelemaal verschillend van wat het debat uitmaakt in de vordering tot verhaal.

Het Bestendig Comité meent dat het nuttig zou zijn de slotalinea van artikel 38 te wijzigen, opdat inzake vrijwaring de betwisting tusschen den borg en den gevrijwaarde voorkome als geregeld door het gemeen recht, en bijgevolg niet beschouwd worde, wat den aanleg betreft, als een gewoon tusschengeschil in de oorspronkelijke vordering. Die nieuwe tekst, waarin tegelijk zou herinnerd worden aan het bestaan van bijzondere regelen op de ontvankelijkheid van het hooger beroep in weder-eischen, zou kunnen luiden als volgt :

Met uitzondering van de declinatoire

excepties wegens onbevoegdheid, van de wedereischen of eischen in vrijwaring, volgen de vonnissen en tusschengeschillen, wat de ontvankelijkheid van het hooger beroep betreft, het lot van den hoofdeisch.

§ 3. — Verschillende maatregelen om rechtsvorderingen die door verknochtheid of litispentie met elkander betrekking hebben, onder de rechtsmacht van een enkele rechtbank te vereenigen en inzonderheid, over de verwijzing van een der verknochte zaken naar de rechtbank bij welke de andere zaak is aangebracht.

XXIII. — Om de vorderingen, die het gepast is te zamen te instrueeren, samen te voegen, bij afwijking van het gemeen recht inzake bevoegdheid, dringen zich twee soorten van wetgevende maatregelen op.

Ten eerste moet, ten voordeele van hem die, in een proces betrokken, eischer moet zijn in de in de tweede plaats in te stellen vordering, in de teksten worden voorzien die deze partij in de mogelijkheid stellen de samenvoeging van de twee vorderingen uit te lokken; die persoon dient gemachtigd om zijn vordering in te stellen voor de rechtsmacht die kennis nam van het eerste proces, zelfs indien deze vordering, ware zij afzonderlijk behandeld, volgens het gemeen recht had moeten gebracht worden voor een andere rechtbank.

Ten tweede kan het gebeuren dat die pleiter geen gebruik maakt van het hem toegekende recht en dat hij, in plaats van zijn vordering aanhangig te maken bij de rechtbank die er het eerst kennis van nam, hij ze aanbrengt bij de rechtbank die bevoegd is volgens de regelen van het gemeen recht; anderzijds kan de verweerder in deze in de tweede plaats ingestelde vordering er een rechtmatig belang bij hebben de samenvoeging van die twee zoo ongepast gesplitste rechtsplegingen te vragen: de wetgever moet dien nieuwen verdediger het middel verleen om dit belang te vrijwaren.

Om dit eerste doel te bereiken had de wetgever van 1876 een bijzonder stel-

sel van bevoegdheid ingevoerd voor de vorderingen in vrijwaring, in de weder-eischen: hooger werd uiteengezet hoe dit nieuw stelsel meer uitbreiding dient te verkrijgen; trouwens het bestendig Comité zal eerlang een aanvullenden maatregel voorstellen in aansluiting met de vorige beginselen (*infra* n° XXIX).

Om dit doel te bereiken heeft de wet, in geval de twee voor verschillende rechtbanken aanhangig gemaakte zaken door verknochtheid of litispentie met elkander verbonden zijn, aan hem die eischer is in de in de tweede plaats ingestelde vordering, het recht toegekend om de verwijzing te vragen van die vordering naar de rechtbank die van de eerste vordering kennis nam, uitgenomen in geval die verwijzing afbreuk doet aan de stoffelijke bevoegdheid; de vraag is te weten of deze exceptie van verwijzing, reeds opgenomen in het Burgerlijk Wetboek, niet moet worden toegelaten zelfs indien zij aanleiding zou geven tot uitbreiding *ratione materiæ* van de rechtsmacht van de rechtbank van verwijzing.

XXIV. — Litispentie bestaat tusschen twee vorderingen wanneer zulke eisch voor een rechtbank wordt aangebracht dat, in een ander geding tusschen dezelfde partijen met dezelfde hoedanigheid, deze zelfde vordering met een andere zaak reeds zou zijn aangebracht bij het gerecht, en dat zodoende de eindbeslissing die zou vallen over het eerst berechte van die processen, bij toepassing van artikel 1351 van het Burgerlijk Wetboek, oorzaak zou zijn van kracht van gewijsde in den anderen aanleg.

Volgens De Paepe (1) bestaat er verknochtheid tusschen twee gedingen zoodra er, in plaats van de viervoudige identiteit van personen, hoedanigheid, voorwerp en oorzaak, waardoor litispentie zou ontstaan, identiteit van voorwerp, ofwel identiteit van zaak zou aan-

wezig zijn. Die bepaling is overgenomen in artikel 4 van de Fransch-Belgische Overeenkomst van 8 Juli 1899, en, zoolang die overeenkomst niet zal gewijzigd zijn, zal het ongetwijfeld dit artikel zijn dat zal gelden in zake verwijzing, uit hoofde van verknochtheid, van een Belgische rechtbank naar eene Fransche rechtbank.

Maar de wetgever heeft thans in opdracht wijzigingen toe te brengen aan ons binnenlandsch recht op de bevoegdheid in zoover dat recht niet aan banden is gelegd door onze verbintenis tegenover Frankrijk.

Bij de uitvoering van de aldus omschreven taak, heeft de wetgevende macht het recht en den plicht te onderzoeken of de bepaling van De Paepe toelaat al de voordeelen verbonden aan de instelling van een bijzonder stelsel voor de verknochte zaken te verwezenlijken.

Het loopt in het oog dat zij niet juist strookt met het doel van de voorgestelde hervorming. Daar heeft, bij voorbeeld, een ongeval plaats op den spoorweg van een maatschappij. Twee reizigers zijn gewond. Op grond van de vervoerovereenkomst dagen zij de maatschappij voor de rechtbank, de eene voor de rechtbank van den zetel van de maatschappij, de andere voor de rechtbank van de plaats van vertrek en van de plaats van het ongeval. In beide gedingen beroept de verweester zich op hetzelfde feit van overmacht. Met de bepaling van De Paepe, is er geen verknochtheid, want de oorzaken van de twee vorderingen zijn verschillend: twee onderscheiden vervoerovereenkomsten; het voorwerp van de vorderingen is eveneens verschillend; hier herstel van schade veroorzaakt aan den eenen; daar herstel van een andere schade aan den anderen reiziger. Nochtans, indien er ooit twee vorderingen beter bij elkander passen om reden van de debatten waartoe zij zullen aanleiding geven, dan zijn het wel deze twee.

Met meer kans van slagen zou men een bepaling van de verknochtheid

(1) *Etudes sur la compétence civile*, Boekd. I, vierde studie, n° 4 en 5, blz. 262.

zoeken, door te omlijnen waarin haar reden van bestaan gelegen is ; indien er een bijzonder stelsel voor werd ingevoerd, dan gebeurde dat vooral om tegenstrijdigheid in de vonnissen te vermijden ten gevolge van de splitsing van aanleg waarbij de rechter voor gelijkwaardige vraagstukken komt te staan.

Zoowel als de verwijzing uit hoofde van litispentie of verknochtheid, werd de dagvaarding tot gedwongen tusschenkomst met het oog op het verleen van een gemeenschappelijk vonnis ingevoerd ten einde tegenstrijdigheid van uitspraak te voorkomen. Die dagvaarding is toegelaten (zooals zooeven werd gezegd) tegen allen die derdenverzet zouden kunnen doen tegen het in hun afwezigheid gewezen vonnis, dit is, volgens de beginselen van verzet door derden, tegen al degenen voor wie dergelijk vonnis ten minste de beteekenis zou hebben van een vooroordeel. Opdat dus het stelsel eenigszins evenwichtig zij, moet worden aangenomen dat er tusschen twee zaken verknochtheid bestaat zoodra het vonnis, over een van de twee zaken te vellen, terwijl zij afgescheiden blijven, van dien aard is dat het, met betrekking tot het ander een vooroordeel wordt.

En om niet te dikwijls hetzelfde punt te behandelen, dient thans reeds gewezen op een ander gevolg dat zal voortvloeien uit de noodzakelijkheid overeenstemming te brengen in de afwijkingen, welke dienen gebracht aan het gemeen recht op de bevoegdheid om, telkens als het gepast blijkt, de vorderingen die punten gemeen hebben voor dezelfde rechters aan te brengen. Om de partijen in de mogelijkheid te stellen de samenvoeging uit te lokken van af den aanvang van de rechtspleging, heeft men, onder andere hulpmiddelen, bedacht het bijzonder stelsel van den incidenteele eisch in vrijwaring in te voeren. Om een pleiter toe te laten zijn recht te verkrijgen tegen een splitsing van vorderingen die zich ongepast zou voorgedaan hebben, heeft men de verwijzing

uit hoofde van verknochtheid ingesteld. Het is klaar dat die beide bijzondere stelsels van bevoegdheid, eenerzijds dat van incidenteele vrijwaring, en anderzijds dat van verwijdering uit hoofde van verknochtheid, dezelfde uitbreiding dienen te krijgen. Bij de inrichting van de verwijzing om reden van verknochtheid zal in even groote mate dienen afgeveken van de stoffelijke bevoegdheid als nu werd afgeweken bij de voeging van eisch in vrijwaring en hoofdeisch.

XXV. — Het voorstel van de Regeering bedong de verwijzing, om reden van litispentie en van verknochtheid, ieder maal de zaken waartusschen dat verband van verknochtheid of litispentie bestond, aangebracht worden bij verschillende zetels ; en, voor de keus van de rechtbank van verwijzing, gaf het voorstel de voorkeur aan de gewone rechtsmacht.

Het ontwerp van de Commissie voor Justitie dat, in zake vrijwaring en wedereisch afgebroken heeft met het stelsel van de wet van 1876, neemt dit stelsel over wat betreft de litispentie en de verknochtheid, en voert het ditmaal op tot een onaanvechtbaar axioma.

« 44. — Litispentie noch verknochtheid mogen voor gevolg hebben dat een burgerlijke zaak wordt verwezen naar een rechtbank van koophandel, *en omgekeerd*.

» 45. — Indien wij het goed voor hebben zal, in geval van litispentie of van verknochtheid, en indien een van de zaken afhangt van de rechtbank van eersten aanleg, deze rechtbank bevoegd zijn kennis te nemen van al de door litispentie of verknochtheid verbonden zaken.

» Indien geen enkele van die zaken onderworpen is aan de rechtbank van eersten aanleg, is die rechter bevoegd bij wien de zaak het eerst aanhangig werd gemaakt.

» Zoodat het feit zich zou voordoen dat de consulaire rechter om reden van verknochtheid uitspraak doet in zaken

die ontsnappen aan zijn stoffelijke bevoegdheid, en dat de vrederechter uitspraak doet in handelszaken.

» De dwaling van de stellers van het ontwerp bestaat hierin dat zij uit het oog verliezen dat de litispendingie en bevoegdheid uitsluitend afhangen van de territoriale bevoegdheid. Het is een solecisme in de rechtstaal te spreken van litispendingie en verknochtheid naar aanleiding van zaken die *ratione materiæ* niet van dezelfde rechtsmacht afhangen ».

XXVI. — De strengheid van dit oordeel ware ongetwijfeld gegrond indien er spraak was van het stelsel van de verknochtheid en de litispendingie te behouden op den grondslag van de wetgeving van 1876; het ware alsdan een grove dwaling de rechtsmacht van een van de rechtbanken die kennis hebben genomen van de vorderingen die door litispendingie of verknochtheid verband houden, te willen uitbreiden *ratione materiæ*.

Maar in deze verhandeling geldt het de *lex ferenda*; en is het, in verband met de hernieuwing van ons stelsel van burgerlijke bevoegdheid, een solecisme een Belgische rechtbank van koophandel te bevelen een handelszaak te verwijzen naar een Belgische rechtbank van eersten aanleg die kennis heeft genomen van een verknochte zaak, terwijl zelfs nu, ten gevolge van de Fransch-Belgische Overeenkomst van 8 Juli 1899, dergelijke verwijzing kan worden opgelegd aan een Belgische consulaire rechtbank ten voordeele van een Fransche rechtbank van eersten aanleg? (1).

De parlementaire Commissie voor Justitie heeft, in de drie zaken die zij in de eerste plaats heeft behandeld (aard van afwijzingsmiddel *ratione materiæ*, reconventie, eisch in vrijwaring), aan de rechtbank in eersten aanleg al de bevoegdheden teruggegeven die de volheid

van rechtsmacht uitmaken. Die terug-gave was even bescheiden als volledig; want terwijl de Commissie voor Justitie den juridischen regel die, jammer genoeg, was ingetrokken door den wetgever van 1876, terug invoerde, had zij er bezwaar tegen de bewoordingen over te nemen waarin die regel sinds een eeuw was vervat.

Dit gesteld, is het een solecisme een handelszaak naar een rechtbank van eersten aanleg terug te wijzen om reden van verknochtheid of litispendingie, terwijl, om de woorden te gebruiken van een arrest van het Hof van Verbreking van Frankrijk, d.d. 13 Februari 1869, de onbevoegdheid van de gewone rechtsmacht betreffende zaken, toegewezen aan een rechtsmacht van uitzondering, ophoudt ingeval van verknochtheid? (2).

De parlementaire Commissie neemt aan dat de eischer in een voor de rechtbank van eersten aanleg gebrachte vordering bevoegd is om, bij wijze van tusschengeschil op die vordering, zelfs een handelaar in vrijwaring op te roepen voor die rechtbank, indien de gevraagde vrijwaring gegrond is op een handelszaak.

Wanneer de eerste eischer niet wil gebruik maken van die bevoegdheid, wanneer hij, bij hoofdeisch, zijn borg dagvaardt voor de rechtbank van koophandel, is het even billijk dat de borg wil voorkomen dat het door de burgerlijke rechtbank te verleenen oordeel een vooroordeel tegen hem worde en dat hij, om dat doel te bereiken, niet wil gedwongen worden tot een dubbele rechtspleging: tusschenkomst in de oorspronkelijke vordering hangend voor de rechtbank van eersten aanleg; verweer in den eisch in vrijwaring tegen hem ingesteld voor de rechtbank van koophandel. Geen enkele reden blijkt te bestaan om den dien borg, tot grooter gemak van verdediging, de vrijheden te weigeren die den gevrijwaarde zijn toegestaan om hem den aanval te vergemakkelijken.

(1) DE PAEPE. *Etudes sur la compétence à l'égard des étrangers*, Boekd. II, blz. 8 en 9, n^r 6.

(2) DE PAEPE, 1872, I, 198.

Om den keurigen opbouw van haar werk niet te verstoren door een ondoordachte opwelling van misoneïsme, had de parlementaire Commissie dus moeten toestemmen in de verwijzing om reden van verknochtheid of litispendinge, ten minste indien die verwijzing moest voor gevolg hebben dat de twee verknochte zaken zouden vereenigd worden voor de rechtbank van eersten aanleg.

XXVII. — In zijn stelsel, dat ruimer is dan dat van de parlementaire Commissie, heeft het Bestendig Comité aangenomen dat een eisch in vrijwaring, al is hij burgerlijk uit hoofde van den persoon van den verweerder, toch kon aanhangig worden gemaakt bij de rechtbank van koophandel als tusschengeschil op een eerste vordering bij die rechtbank regelmatig aangebracht. Om logisch te zijn met zijn præmissen, moet het Bestendig Comité de verwijzing om reden van verknochtheid aannemen, zelfs indien die verwijzing een van de samen te voegen eischen uit de handen moet nemen van de rechtbank van eersten aanleg om hem aan te brengen bij een bijzondere rechtsmacht.

Het legt zijn opvatting vast in een ontwerp van artikel 37bis luidend als volgt (1) :

ART. 37bis. — *In geval van verknochtheid of litispendinge, worden de zaken in den eersten graad van rechtsmacht aanhangig bij verschillende rechtbanken op verzoek van een der partijen gevoegd.*

De verwijzing geschiedt onder inachtneming van de volgende regelen :

1° De rechtbank die over de zaak een ander vonnis gewezen heeft dan een be-

schikking van inwendige orde wordt altijd verkozen ;

2° De vordering in vrijwaring wordt aangebracht bij den rechter bij wien de oorspronkelijke vordering aanhangig werd gemaakt ;

3° De rechtbank van eersten aanleg wordt verkozen boven de andere rechtbanken ;

4° De rechtbank van koophandel, boven den vrederechter ;

5° De vrederechter, boven den werkrechtsherraad ;

6° De rechtbank bij welke de zaak eerst werd aanhangig gemaakt wordt verkozen boven die bij welke de zaak later werd aangebracht.

Wanneer de partijen echter niet dezelfde zijn in al de verknochte vorderingen en wanneer een van de rechtbanken een vonnis gewezen heeft, waarbij zij van de zaak niet wordt ontlast, kan de verwijzing naar die rechtbank niet worden uitgesproken indien de pleiter die in het vonnis geen partij was, er zich tegen verzet.

XXVIII. — Van al deze redenen van voorkeur, die elk zoogezegd van kracht moeten zijn zoodra de voorgaande wegvalt, en die moeten gelden in de volgende opgegeven door dezen tekst, is er slechts eene, — de eerste — die uitleg vergt.

Zij onderscheidt twee gevallen : 1° dat waarin al de pleiters betrokken zijn in al de verknochte zaken ; 2° dat waarin, in verknochte zaken, personen die niet partij zijn in een zaak, betrokken zijn in de andere.

In het eerste geval, indien de twee rechtbanken waarbij verknochte zaken zijn aangebracht, een enkel een vonnis heeft verleend over de bij haar aangebrachte zaak, moet zij de voorkeur hebben boven de andere ; want het is van belang dat het nut van de door die rechtbanken gedane studie niet verloren gaat. Uitgaande van dat beginsel, hadden wij dan geen onderscheid dienen te maken tusschen de verschillende soorten van vonnissen die konden worden

(1) Waarom onder n° 37bis ? Tot nog toe, was verwijzing uit hoofde van verknochtheid of litispendinge een regel van territoriale bevoegdheid die, logischerwijze zijn plaats vond (onder n° 50, lid 2) in het hoofdstuk over de territoriale bevoegdheid. Zij dient thans opgenomen in het hoofdstuk over de stoffelijke bevoegdheid : zij zou best op haar plaats zijn tusschen de artikelen 37 en 38.

De aanneming van dit artikel 37bis leidt logischerwijze tot intrekking van artikel 50, lid 2, van de wet op de bevoegdheid en van artikel 171 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering.

verleend (voorloopige vonnissen, voorbereidende vonnissen, tusschenvonnissen, eindvonnissen op tusschengeschil, eindvonnissen op een deel van de feitelijke toedracht)? Want het is best mogelijk dat de magistraat, die sommige van die vonnissen heeft verleend, geen grondige kennis heeft moeten nemen van de nog te berechten deelen van het geschil. Het Bestendig Comité heeft toegegeven dat zulk onderscheid niet diende gemaakt. Het ware een te kiesche taak het in toepassing te brengen. Het zou het vonnis over tusschengeschil betreffende de verwijzing nog meer ingewikkeld hebben gemaakt; welnu, het is van het grootste belang, zoowel hier als bij de verrichtingen die het onderzoek van de feitelijke toedracht voorafgaan, dat dit tusschengeschil spoedig beslecht wordt. De voorrang moet dus worden gegeven aan die rechtbank die over de zaak een beslissing heeft verleend waarbij haar de zaak niet ontnomen wordt; het volstaat dat die beslissing een echt vonnis wezen, en niet een eenvoudige maatregel van inwendig bestuur (een vaststelling of een uitspraak bij voorbeeld).

In het tweede geval, kan degene die geen partij is geweest voor de rechtbank welke over een verknochte zaak een vonnis heeft verleend dat het geschil niet beslecht, zich er tegen verzetten dat de andere verknochte zaak waarin hij betrokken is worde verwezen naar die rechtbank. Hooger (XXI, *in fine*) werd er op gewezen dat de rechtspraak een dergelijke en nauwelijks minder krachtige beperking heeft gebracht aan de bevoegdheid om dien eisch in vrijwaring te doen voegen bij den eersten eisch.

Zooals onder de huidige wetgeving zou een beslissing tot verwijzing naar de rechtbank waaraan de zaak moet worden onttrokken, moeten aangevraagd worden om de samenvoeging, voor een enkele rechtbank, te verkrijgen van twee verknochte zaken, die zouden zijn aangebracht bij twee verschillende rechtbanken; dit is de toepassing van het beginsel dat elke rechtbank beslist over haar eigen bevoegdheid.

Zoomin als onder de huidige wetgeving zou de verwijzing om reden van verknochtheid of litispentie een maatregel van openbare orde zijn. Immers zij zou vooral voor doel hebben de tegenstrijdigheid in de uitspraken te voorkomen. Welnu in meestal de burgerlijke zaken is het gewijsde geen zaak van openbare orde. De verwijzing zou dus niet ambtshalve kunnen worden gelast; de partijen zouden zelfs vooraf hetzij uitdrukkelijk hetzij stilzwijgend (door scheidsrechterlijk beding bijvoorbeeld) kunnen overeenkomen dat sommige van hun geschillen niet zouden vatbaar zijn voor verwijzing uit hoofde van verknochtheid of litispentie.

Thans is degene die eischer is in het in de tweede plaats in te stellen proces niet ontvankelijk in zijn eisch tot verwijzing van dit proces naar de rechtbank bij welke het een eerste maal werd aangebracht. Deze regel is gegrond op het beginsel dat het instellen van een nieuwe vordering voor een andere rechtbank dan diegene die reeds kennis nam van een verknochte zaak, vanwege den eischer beteekent dat deze afziet van de voordeelen van de samenvoeging van beide geschillen. Die regel is zeer logisch in het huidige stelsel; hij zou echter ophouden logisch te zijn indien dit stelsel bovenvermelde wijzigingen onderging. Immers, voortaan zou het mogelijk zijn de zaak te verwijzen aan een bepaalde rechtbank naar een rechtbank van een anderen rang, en onder meer naar de gewone rechtbank, doordat de bijzondere rechtbank de zaak uit handen geeft. Onder dit nieuw stelsel zou het best verstaanbaar zijn dat de verweerder in een voor de rechtbank van koophandel gebrachte vordering een verknochte vordering zou instellen voor de burgerlijke rechtbank, om daarna de samenvoeging van beide gedingen voor de burgerlijke rechtbank te bekomen. Andere nieuwigheid: voortaan zouden niet meer al de verknochte vorderingen moeten berecht worden door de rechtbank aan wie de eerste vordering werd aangebracht. Voorrang uit alle andere oorzaken werd

erkend en in de allereerste plaats voorrang ten behoeve van de rechtbank die de eerste een niet definitieve beslissing heeft verleend over een van de verknochte zaken. Indien, nadat de tweede zaak aanhangig is gemaakt, de rechtbank bij wie de zaak het eerst werd aangebracht een vonnis verleent dat geen einde maakt aan het geschil, kan de partij die eischeres is in de tweede vordering, logischerwijze, en om voordeel te halen uit het onderzoek van de rechtbank die de eerste kennis nam, de verwijzing van die tweede zaak naar die rechtbank vragen.

In den grond zal de eischer in de tweede vordering niet altijd bij machte zijn om zulke ernstige redenen aan te voeren ten einde van de rechtsmacht bij wie hij zelf de zaak aanhangig heeft gemaakt te bekomen dat die rechtsmacht het tweede proces verwijze naar de rechtbank waar het eerste geding aanhangig is. Maar het ware niet gepast te onderzoeken waarom een onderscheid dient gemaakt tusschen de gevallen waarin die eischer de samenvoeging zou kunnen uitlokken van twee verknochte en door des eischers daad gescheiden zaken, en tusschen de gevallen waarin hij niet ontvankelijk zou zijn in zijn eisch tot verwijzing. Wat er ook van zij, het criterium van dit onderscheid is moeilijk toe te passen, en, om geen vertraging te veroorzaken in de uitspraak van het tusschengeschil betreffende de verwijzing, is het beter aan de personen die partij zijn in de eene of de andere van de verknochte vorderingen het recht te verleen om de verwijzing van een van die vorderingen te vragen naar de rechtbank bij welke de andere zaak werd aanhangig gemaakt.

Wanneer de partijen niet dezelfde zijn in de twee verknochte zaken, wat gewordt er dan indien de pleiter die de samenvoeging van die vorderingen voor dezelfde rechtbank verlangt geen partij is in de vordering gebracht voor de rechtbank aan welke de zaak moet worden ontnomen? Hij zal er in tusschen-

komen om de verwijzing te vragen van die vordering naar de rechtbank bij welke de andere verknochte zaak aanhangig is gemaakt.

De eischen tot verwijzing uit hoofde van verknochtheid, die hierin verschillen van de afwijzing gegrond op een betrekkelijke onbevoegdheid, moeten niet worden voorgesteld *in limine litis*. Het is wenschelijk deze bepaling te behouden, want zij is gansch rationeel. In de zaken waarin de rechtsmacht van een rechtbank kan worden uitgebreid, is het een daad van wijs rechtsbeleid den verweerder niet toe te laten terug te komen op een stilzwijgende aanvaarding van rechtsmacht die hij zou gedaan hebben door na te laten aanstonds zijn verweermiddelen voor te stellen. Integendeel, moeten gunstig worden onthaald en, onder meer, welwillend worden toegelaten de maatregelen — zooals de verwijzing uit hoofde van verknochtheid — die de debatten, welke elkanders sfeer zouden betreden, voorkomen.

Evenmin als het huidige recht, zou de voorgestelde tekst een verwijzing mogelijk maken indien de verknochte zaken niet beide zouden moeten berecht worden door de rechtsmachten van den eersten graad. Indien er geen samenvoeging van die vorderingen is geschied alvorens een harer wordt aangebracht bij den rechter in beroep, dan zal dat meestal te wijten zijn aan partijen. De samenvoeging van twee verknochte zaken trouwens toelaten wanneer slechts eene van de twee zou zijn aanhangig gemaakt bij den rechter in tweeden aanleg, zou dikwijls voor een partij het verlies betekenen van den waarborg van de tweevoudigen graad van rechtsmacht.

XXIX. — De samenvoeging toelaten van verknochte zaken die zijn aanhangig gemaakt bij verschillende rechtbanken ware een onvoldoende hervorming, indien niet terzelfdertijd partijen het recht verkregen om die splitsing van vorderingen te voorkomen, dit is het

recht om twee verknochte vorderingen, die zouden moeten worden aanhangig gemaakt bij verschillende rechtbanken, indien zij afgescheiden bleven, *ab initio* te vereenigen in een zelfde vordering. Hierin zou het voorgestelde artikel 37ter voorzien :

ART. 37ter. — *Verskillende eischen of verschillende punten van den eisch die, afzonderlijk voorgesteld, bij verschillende rechtbanken zouden moeten aangebracht worden, kunnen, indien zij verknocht zijn, in hetzelfde geding vereenigd worden, op voorwaarde dat de orde van voorkeur, aangeduid onder n^{rs} 3°, 4°, 5° van het vorig artikel in acht genomen wordt.*

XXX. — Het is niet ongepast hier te wijzen op den weerslag dien de nieuwe regeling zal hebben op artikel 10 der wet op de bevoegdheid in zake de tenuitvoerlegging door de Belgische rechtbanken van door vreemde rechtbanken verleende vonnissen.

Het feit heeft zich voorgedaan dat de pleiter, die het verzoek tot *exequatur* van een buitenlandsch vonnis had aangebracht bij een burgerlijke rechtbank, voorzag dat dit verzoek zou kunnen worden afgewezen omdat dit vonnis niet voldoet aan de in artikel 10 verneemde voorwaarden; hij kwam dan tot het besluit dat hij na zijn vordering tot *exequatur* in bijkomende orde best zou vragen dat de Belgische rechtbank, uitspraak doende bij eerste beslissing, den eischer hetzelfde rechtsvowerp zou verleen als het buitenlandsch vonnis.

Het kan ook gebeuren dat, wanneer in beginsel het recht is erkend door het buitenlandsch vonnis, dit beginsel sommige juridische gevolgen heeft gehad die, tot grooter voordeel van de genothebbende partij, dienden bekrachtigd door de Belgische rechtbank, op gelijken voet met het vreemd vonnis dat de grondslagen heeft gelegd van de juridische betrekkingen tusschen partijen.

Welnu, tot nogtoe werden die samenvoegingen van vorderingen, die zoo snel de zaken afhandelen, menigmaal onmogelijk gemaakt door het gebrek aan lenigheid van de wetgeving van 1876: meestal de vreemde vonnissen waarvan de tenuitvoerlegging wordt vervolgd in België zijn vonnissen in zaken van koophandel.

Sinds de wet van 25 Maart 1876 volstond de verknochtheid tusschen hoofddoeleinden en, anderzijds, subsidiaire of bijkomende doeleinden van een vordering niet om de mogelijkheid te scheppen om eischen die aan de zijde van den verweerder eischen in handelszaken waren, samen met de vordering tot *exequatur* van een consulaire vonnis, dat bij toepassing van artikel 10 opgedragen was aan een burgerlijke rechtbank, bij deze rechtbank aan te brengen.

Maar deze zoo gepaste, zoo wensche-lijke samenvoeging van vorderingen zal mogelijk worden zoodra het voorgestelde artikel 39ter tot wet zal zijn verheven. Er zal immers altijd verknochtheid bestaan tusschen een eisch tot *exequatur* van een vreemd vonnis en eender welken anderen (subsidiaren of bijkomenden) eisch, die betrekking heeft op den door dit vreemd vonnis erkenden rechtsgrond. Deze verknochtheid bestaat klaarblijkend wanneer er geen verdrag tot *exequatur* bestaat tusschen België en de natie waar het vonnis dat in ons land dient tenuitvoergelegd, verleend werd. Immers de rechtbank bij welke de zaak aanhangig werd gemaakt, moet de feitelijke toedracht er van onderzoeken en, in dit geval, welke zaken zijn meer verknocht dan de eisch tot *exequatur* en de nieuwe (subsidiare of bijkomende) vorderingen, ontstaan uit het geschil dat aanleiding heeft gegeven tot het vreemd vonnis? Anderzijds, indien het vonnis werd verleend in een land dat door een verdrag tot *exequatur* met België verbonden is, zal dit verdrag (in overeenstemming trouwens met artikel 10 van onze wet op de bevoegdheid) altijd de Belgische rechters dwingen te

onderzoeken of het vreemd vonnis in niets strijdig is met de Belgische openbare orde. De aldus opgelegde plicht is dus oorzaak dat onze rechtbanken kennis nemen van de feitelijke toedracht van de zaak; het is dus voldoende de verknochtheid vast te stellen tusschen den eisch tot *exequatur* en al de andere, subsidiaire of bijkomende vorderingen, die betrekking hebben op de toedracht van dezelfde zaak.

XXXI. — Ten laatste, om het stelsel van de verknochtheid volledig uiteen te zetten, dient nog gezegd dat, zooals onder het huidig stelsel, de verknochtheid geen aanleiding geeft tot verwijzing, wanneer het voorwerp van de betwisting bepalingen bevat die de betrekkingen van de partijen onder elkander te buiten gaan en slaat op maatregelen van openbaar belang die bestemd zijn om te

worden opgelegd aan andere personen dan aan partijen en door de wet aan een bepaalde rechtsmacht toegewezen zijn.

Volgens de regeling van artikel 37ter, zoowel als onder het huidig stelsel, zal het verboden zijn een verzoek tot verbetering van in een ander arrondissement ontvangen akten van den burgerlijken stand, te voegen bij een vordering van staat aanhangig gemaakt bij een rechtbank van een ander arrondissement. Evenmin zou men, in geval een handelaar die wissels, betaalbaar in een buiten het arrondissement van zijn woonplaats gelegen plaats, onderteekend heeft, en gedagvaard wordt voor de rechtbank van de voor de betaling overeengekomen plaats, een eisch tot faillietverklaring mogen voegen bij de vordering tot betaling van die effecten.

(N° 238.)

SÉNAT DE BELGIQUE

SÉANCE DU 29 JUILLET 1926

Projet de Loi modifiant les lois d'organisation judiciaire, de compétence et de procédure.

EXPOSÉ DES MOTIFS

MADAME, MESSIEURS,

Le Projet de Loi modifiant les lois d'organisation judiciaire, de compétence et de procédure, déposé le 10 janvier 1923 (Chambre des Représentants, session 1922-1923, n° 79), est devenu caduc.

Ce projet avait été élaboré par le Conseil de législation.

Le Comité permanent de ce conseil a été prié de le réexaminer. C'est le texte revu par lui que le Gouvernement a l'honneur de soumettre à vos délibérations.

Le rapport ci-annexé du comité permanent du conseil de législation définit

la portée du projet et en constitue la justification.

Les dispositions nouvelles complètent le système de réduction du personnel des cours et tribunaux, proposé par le Gouvernement le 24 novembre 1925 (Sénat, document n° 8).

Le projet revêt en conséquence un caractère d'urgence; il devrait, en effet, entrer en vigueur en même temps que le projet de réduction dont le Sénat est actuellement saisi.

Le Ministre de la Justice,
HYMANS.

RAPPORT

du Comité permanent du Conseil de législation.

La loi du 25 octobre 1919, successivement prorogée, a modifié temporairement l'organisation judiciaire et la procédure devant les cours et tribunaux; elle aura cessé de sortir ses effets le 1er octobre 1926.

Le moment est venu de mettre fin à ce régime temporaire. Tel est l'objet du présent projet, qui essaie de faire fruit de l'expérience tentée.

Le principe fondamental de ce projet est le retour à la loi d'organisation judiciaire du 18 juin 1869.

Si, cependant, il fallait en revenir fidèlement, le 1er octobre 1926, à l'organisation judiciaire ancienne, il est manifeste que le personnel des cours et tribunaux devrait être augmenté dans des proportions considérables. Les modifications apportées pour sept ans à la composition des juridictions ont, sans doute, dans beaucoup de juridictions, mais malheureusement pas dans les plus surchargées, permis d'épuiser l'arrière des affaires provenant de la guerre. Mais le nombre et l'importance des causes nouvelles s'accroissent et le projet de réduction du personnel judiciaire, quand il sera devenu loi, aura pour effet de diminuer progressivement le nombre des magistrats.

C'est donc une impérieuse nécessité qui commande les modifications que le projet propose d'apporter aux lois d'organisation judiciaire et de procédure et qui, prises en elles-mêmes et abstraction faite des considérations qui précèdent, sont de nature à assurer aux justiciables une bonne justice aussi rapide que possible.

Ces modifications consistent principalement :

1° A étendre la compétence du juge

de paix tant en matière civile qu'en matière pénale;

2° A introduire une procédure plus simple devant les tribunaux de police;

3° A confier à un juge statuant seul certains litiges soumis aux tribunaux de première instance et de commerce;

4° A réduire le nombre des conseillers composant chacune des chambres des Cours d'appel;

5° A réduire le nombre des conseillers composant chacune des chambres de la Cour de cassation.

L'extension de la compétence des juges de paix ne doit pas être poussée trop loin.

En matière répressive, il est avéré que les magistrats cantonaux font preuve, en général, d'une très grande indulgence : les délits qui leurs sont déferés par application de la loi du 4 octobre 1867 sur les circonstances atténuantes, ne sont frappés, le plus souvent que de peines d'amendes, et il n'en pourrait être autrement, car le rôle du juge de paix est avant tout celui d'un conciliateur.

En matière civile, il est évidemment tentant de soumettre à la procédure simple, rapide et peu coûteuse des justices de paix le plus grand nombre possible de conflits; le magistrat cantonal offre, en outre, le grand avantage d'être à proximité du justiciable; mais ces avantages n'existent, du moins dans la partie rurale du pays, qu'autant que les causes soumises au juge sont simples et ne peuvent donner lieu à de trop longs débats. En étendant outre mesure la compétence des juges de paix, on risquerait de provoquer l'installation dans les chefs-lieux de canton des agents d'affaires, qu'aucune discipline ne lie,

ou même d'avocats qui, éloignés de leur conseil de discipline, risqueraient peut-être d'oublier les traditions de leur ordre. Ne verrait-on pas se multiplier des procès que les plaideurs, mieux conseillés, n'eussent jamais entamés?

Il semble donc sage de se borner à étendre la compétence des juges de paix à quelques délits peu graves, et, en matière civile, à mettre le taux de leur compétence en rapport avec la valeur actuelle du signe monétaire et à retoucher, en vue d'éviter certains conflits de juridiction, l'énumération des causes déferées, par leur nature, aux juges de paix.

Devant les tribunaux de police sont jugées contradictoirement, avec un luxe de formalités complètement superflu, quantités de contraventions entraînant de minimes amendes, que les contrevenants auraient préféré payer, sans formalité aucune, dès le jour où procès-verbal leur a été dressé.

Le projet organise à cet égard une procédure nouvelle, qui évitera des déplacements aux contrevenants, diminuera les écritures des parquets et des greffes et désencombrera les audiences des juges de police.

Après l'expérience qui en a été faite, l'institution du juge unique reste discutée. Aussi le projet propose-t-il de n'y recourir qu'à titre exceptionnel. Il ne s'écarte pas à cet égard des tendances de la loi d'organisation judiciaire; le juge des référés ne siège-t-il pas seul? Un juge ne tient-il pas seul les enquêtes? Le juge des enfants ne statue-t-il pas seul en matière répressive, lorsque la décision à prendre n'offre aucune difficulté et n'affecte pas un caractère définitif, et, en matière civile, lorsque les parties sont d'accord pour lui soumettre leur litige?

L'introduction du juge unique, dans les conditions prévues par le projet, ne peut être que favorablement accueillie par ceux qui, s'en défiant encore, demandent la prolongation de l'expérience. Le projet ne fait, en somme,

que la prolonger, puisque, en matière civile, le juge unique ne sera pas saisi sans l'accord des parties et qu'en matière répressive elles sont admises à indiquer leur préférence.

L'avenir dira si le juge unique a ou non conquis la faveur des justiciables.

La réduction à trois du nombre des conseillers siégeant à chaque chambre des Cours d'appel n'a pas été critiquée. Introduite par les lois des 4 septembre 1891, 12 avril 1894 et 17 mai 1910, pour les affaires correctionnelles, électorales et de milice, étendue par la loi du 25 octobre 1919 à toutes les affaires soumises aux Cours d'appel, cette réforme a donné d'heureux résultats. Le projet la consacre définitivement et applique un principe analogue à la Cour de cassation.

Enfin, le projet retouche certaines dispositions de nos lois de compétence et de procédure, afin de rendre la justice plus rapide et plus sûre.

Il ne paraît pas nécessaire de développer davantage ces considérations générales; l'analyse détaillée qui suit les diverses dispositions du projet en fera apparaître la portée et l'utilité.

Dispositions relatives à la composition du siège des diverses juridictions.

I.

A. — Justices de paix.

Le second alinéa de l'article 1er de la loi du 18 juin 1869 permet au Roi, en cas de vacance d'un siège de justice de paix d'un canton, de faire desservir ce canton par le juge d'un canton contigu.

L'importance qu'acquiert la juridiction cantonale par l'augmentation de sa compétence, déjà consacrée par la loi du 11 février 1925 et maintenue par l'article 43 du projet, et la difficulté qui existe parfois de nommer des juges de paix suppléants ayant le titre et la capacité de docteur en droit en même temps que le loisir et l'indépendance nécessaires, rendent désirable l'extension de

ce pouvoir du Roi au cas où, sans que le siège soit vacant, le titulaire est momentanément empêché.

D'autre part, sous un régime qui demandera normalement à la plupart des juges de paix une somme de travail plus considérable, il paraît juste que celui d'entre eux qui, momentanément, acceptera une double tâche, en soit rémunéré.

C'est à ce double point de vue que l'article 1er du projet modifie l'alinéa 2 de l'article 1er de la loi du 18 juin 1869.

Après avoir établi dans son alinéa 1er qu'il y a un juge de paix et deux suppléants dans chaque canton judiciaire limité dans sa circonscription actuelle, laquelle devient la circonscription déterminée par le projet de loi de réduction du personnel judiciaire, cet article 1er de la loi du 18 juin 1869, dans son second alinéa, portait :

« Toutefois, le Roi peut, si les besoins du service le permettent, charger un juge de paix de desservir un canton contigu ; ce juge n'a droit, de ce chef, qu'aux émoluments. »

Le second alinéa deviendra :

« Lorsque les besoins du service le permettent, le Roi peut charger un juge de paix de desservir la justice de paix d'un canton contigu si le siège en est vacant ou si le titulaire est momentanément empêché. Dans ce dernier cas, la réunion des deux cantons cesse avec l'empêchement qui l'a provoqué. Le juge chargé du service d'un second canton a droit, de ce chef, au traitement attribué à la classe à laquelle appartiendrait un canton formé des deux cantons réunis. »

B. — *Tribunaux de première instance et de commerce.*

Nos observations générales ont indiqué dans quel esprit le projet conserve l'institution du juge unique dans les tribunaux de première instance et de commerce. Les chambres à trois juges

sont maintenues à côté des chambres à un juge.

La désignation parmi les magistrats du tribunal civil ou du tribunal de commerce, de ceux appelés à statuer seul se fait, en vertu de l'article II de la loi de 1919, par le premier président de la Cour d'appel, après consultation du procureur général, du président du tribunal intéressés et du bâtonnier de l'ordre des avocats.

Le projet reproduit cet article II de la loi de 1919, en ajoutant, ce qui constitue une garantie très sérieuse, que les juges appelés à statuer seul au tribunal de première instance ne peuvent être choisis que parmi les magistrats ayant au moins dix ans de fonctions judiciaires ou de pratique du barreau.

En matière civile et commerciale, l'accord de toutes les parties est requis pour déférer l'affaire à une chambre d'un juge, exception faite de quelques affaires qui, par leur nature même, ne soulèvent et ne peuvent soulever aucune difficulté sérieuse (art. 2 pour les tribunaux civils ; art. 7, alinéa 1er, pour les tribunaux de commerce).

Ces affaires obligatoirement déferées au juge unique sont : devant les tribunaux civils et de commerce, les demandes de procédure gratuite, et devant les tribunaux civils seulement, les affaires introduites sur requête sans contradiction et les affaires de divorce pour cause déterminée dans la seule phase de la procédure où celle-ci est purement formaliste.

En effet, l'expérience a démontré que les demandes de procédure gratuite pouvaient, sans inconvénient, continuer à être déferées à un juge statuant seul. Cette partie de l'article 2 est appelée à disparaître si les Chambres votent le projet de loi sur l'assistance judiciaire.

Il en est de même des affaires introduites sur requête, en l'absence de toute contestation : elles ne provoquent guère que des jugements de formule.

La loi actuelle, dans son dernier état, soustrait au juge unique les affaires de

divorce. Il est cependant dans ces affaires toute une phase de la procédure où l'intervention de trois magistrats ne se justifie pas et absorbe abusivement l'activité ou plus exactement la présence des deux assesseurs du président ; c'est la phase préalable au renvoi à l'audience publique, c'est-à-dire préalable à l'engagement du véritable débat.

Sauf ces restrictions, les affaires civiles seront jugées par trois juges, à moins que les parties ne soient d'accord pour les soumettre à un juge statuant seul.

Toutefois, nonobstant l'accord des parties, les appels des jugements des justices de paix seront jugés par une chambre comprenant trois juges ; il est, en effet, apparu que la décision des juges d'appel s'impose davantage quand elle émane d'un collège de trois magistrats ; l'expérience faite en matière de loyers l'a démontré.

Le projet en disant « sont distribués » a pour but d'éviter que la contestation sur la distribution devienne un déclinaire de compétence. Les difficultés sur la distribution seront réglées par le président, conformément au décret du 30 mars 1808.

L'article 5 du projet règle la façon dont doit se manifester l'accord des parties pour la distribution d'une affaire à une chambre d'un juge devant le tribunal civil, et l'article 8 rend la même règle applicable aux tribunaux de commerce.

Cet accord, pour produire son effet, doit émaner de toutes les parties qui sont au procès au moment où il intervient. Il s'exprime sans formalité, par une déclaration signée des parties ou de leurs mandataires, exemptes de timbre et d'enregistrement. Les bulletins que les avoués ou les avocats déposent actuellement au greffe en vue de la fixation d'une affaire échappant pratiquement à ces droits, il a paru logique d'en exempter les bulletins à fin de distribution au juge statuant seul. Il a paru utile d'exprimer cette exemption dans le texte, car con-

stituant devant le tribunal civil des actes instrumentaires d'une convention, ces bulletins seraient, en principe, soumis aux droits.

L'accord pour la distribution de l'affaire au juge statuant seul peut se conclure utilement tant que l'affaire n'est pas en état, ce qui comprend évidemment le cas où l'affaire cesse d'être en état. Par exemple, dans un procès en dommages-intérêts, une chambre de trois juges a rendu un jugement reconnaissant le principe de la responsabilité du défendeur et a ordonné une expertise pour dédommager la hauteur du dommage. Lorsqu'après cette expertise faite l'affaire devra être remise en état d'être plaidée, pour le jugement définitif, les parties pourront se mettre d'accord pour déférer à un juge statuant seul la prosécution de la cause.

L'accord lie les parties qui l'ont conclu, non pas seulement pour l'action sur laquelle il est intervenu, mais aussi pour les actions reconventionnelles et les actions connexes qu'elles s'intenteraient ultérieurement et qui seraient jointes à l'action primitive. Mais il ne lie pas les tiers mêlés ultérieurement au litige, à quelque titre que ce soit. A partir du moment où un tiers est présent au procès, soit à la faveur d'une intervention, d'un appel en garantie ou de l'intentement d'une action connexe, l'accord devient caduc si le tiers ne s'y rallie pas.

Une procédure par défaut — exception faite des cas de distribution obligatoire au juge unique — ne lui sera donc jamais déférée.

S'il y a plusieurs défendeurs dont l'un ou plusieurs comparaissent, le principe de l'article 153 du Code de procédure civil implique que les défendeurs défaillants sont représentés par les défendeurs présents après le jugement de défaut-jonction. C'est pourquoi le projet admet que si une affaire a donné lieu à un jugement de défaut-jonction, le juge statuant seul peut en être saisi sur l'ac-

cord de toutes les parties comparantes lors du débat.

En matière répressive, la chambre du conseil reste composée d'un seul juge statuant sur rapport du juge d'instruction. Ce système combiné avec l'institution d'un débat contradictoire que le projet maintient, a donné pleine satisfaction.

Pour l'introduire définitivement dans la législation, nous proposons (art. 2, dernier alinéa du projet) d'insérer dans la loi d'organisation judiciaire une disposition portant que « les attributions de la chambre du conseil en matière répressive sont dévolues à une chambre d'un juge statuant seul avec l'assistance du ministère public et d'un greffier. »

Par voie de conséquence, doit être modifiée la disposition de l'article 127 du Code d'instruction criminelle aux termes de laquelle la chambre du conseil était composée de trois juges, y compris le juge d'instruction. C'est l'objet de l'article 3 du projet. L'article 127 du Code d'instruction criminelle sera donc désormais ainsi conçu :

« Le juge d'instruction sera tenu de rendre compte au moins une fois par semaine, des affaires dont l'instruction lui est dévolue.

» Le compte sera rendu à la chambre du conseil, communication préalablement donnée au procureur impérial, pour être par lui requis ce qu'il appartiendra. »

Il reste entendu que le rapport dont question à l'alinéa 1er, qui ne subit aucune modification, ne doit être fait que pour autant que la procédure soit jugée complète par le juge d'instruction (Cass. b., février 1914, P., 1914, I, 1049).

Il va de soi que, sauf circonstances exceptionnelles et nécessité bien justifiée, un juge d'instruction ne sera pas chargé du service de la chambre du conseil et qu'il ne pourrait jamais statuer en cette qualité sur les affaires à l'instruction desquelles il aurait participé.

Quant à l'organisation du débat con-

tradictoire devant la chambre du conseil, elle trouve sa place parmi les dispositions du projet relatives à la procédure devant la chambre du conseil et la chambre des mises en accusation (art. 75).

La loi temporaire a réalisé à cet égard un sérieux progrès, auquel notre projet donne sa forme définitive.

Le juge de la chambre du conseil examine le dossier, entend le rapport du juge d'instruction, entend la partie civile, le ministère public et le prévenu. Sa décision doit être prise rapidement ; elle n'inflige jamais un préjudice irréparable, puisqu'elle ne fait que régler la procédure ou que, s'il s'agit de détention préventive, elle est susceptible d'appel.

Nulle part, autant qu'ici, ne s'indique le siège réduit à un juge.

Ce serait rétrograder aujourd'hui que de supprimer le débat contradictoire devant la juridiction d'instruction et d'en revenir à la procédure secrète. Or, le débat contradictoire ne pourrait être porté devant trois juges sans que soit augmenté le nombre des magistrats. Il faut donc choisir entre la suppression de la contradiction et la réduction du siège. Nous n'hésitons pas à préconiser la seconde de ces solutions.

Si l'institution de chambres correctionnelles à trois juges concurremment avec des chambres correctionnelles à un juge a produit de bons résultats, au point de vue de la prompt expédition des affaires et si tout le monde reste convaincu qu'il est de très nombreuses affaires correctionnelles pour le jugement desquelles les deux assesseurs du président n'apportent aucune collaboration utile, beaucoup de bons esprits pensent que, pour d'autres, celles qui sont compliquées ou délicates, la pluralité des juges est une sérieuse garantie de bonne justice.

Il y a donc un départ à faire entre les affaires pour les diriger soit vers la chambre à trois juges, soit vers la chambre d'un juge. La loi temporaire

établissait les bases de cette division des affaires dans la disposition suivante :

« Art. VIII. — En matière correctionnelle, les chambres ne comprenant qu'un juge connaissent : 1° des affaires dans lesquelles le flagrant délit a été constaté par un procès-verbal ; 2° des affaires dans lesquelles le prévenu est en état de détention préventive ; 3° des affaires dans lesquelles le prévenu a subi une condamnation correctionnelle antérieure, non conditionnelle.

» Toutefois, les infractions prévues par le titre VII du Code pénal, modifié par la loi du 15 mai 1912 sur la protection de l'enfance, sont toujours déferées à un tribunal de trois juges. »

L'application de ces règles produit les résultats les plus inattendus et les plus contraires au vœu du législateur ; il est, en effet, bien clair, par exemple, que la complexité et le caractère délicat d'une affaire ne dépendent pas de la circonstance que le prévenu est en état de détention préventive ou a subi une condamnation non conditionnelle antérieure.

En matière répressive, ne doivent être déferées au juge statuant seul que les affaires peu compliquées ; sur ce critère, tout le monde semble d'accord, et, après l'expérience faite, on est également unanime à reconnaître qu'il est impossible de mesurer le degré de complication des affaires d'après la qualification donnée à l'infraction ou d'après les antécédents des prévenus.

Le projet propose de confier au juge de la chambre du conseil et éventuellement à la chambre des mises en accusation, la distribution des affaires entre les chambres de trois juges et les chambres d'un juge.

Les réquisitions du ministère public tendant au renvoi de l'inculpé devant le tribunal correctionnel seront complétées par l'indication : « siégeant à trois juges » ou « siégeant à un juge ». L'inculpé et son conseil présenteront à cet égard leurs observations, et le

juge qui aura examiné le dossier, sera pleinement en mesure d'apprécier si la cause est suffisamment simple pour pouvoir être déferée à un juge statuant seul.

Les délits pour lesquels le procureur du Roi estime pouvoir donner citation directe devant le tribunal correctionnel sont constatés par de simples procès-verbaux et sont faciles à juger ; c'est pourquoi la connaissance en est déferée au juge statuant seul ; si la personne contre laquelle l'information est dirigée désire être jugée par une chambre de trois juges, il lui sera loisible d'en aviser le parquet ; en ce cas, pour peu que la demande soit sérieuse, le procureur du Roi ne manquera pas de saisir le juge d'instruction, pour que la chambre du conseil soit appelée à apprécier si l'affaire doit être renvoyée à une chambre de trois juges.

C'est l'avant-dernier alinéa de l'article 2 du projet qui établit ces règles en ces termes :

« En matière répressive, sont distribuées à un juge statuant seul avec l'assistance du ministère public et d'un greffier : 1° les citations directes données par le procureur du Roi ; 2° les affaires que la chambre du conseil ou, le cas échéant, la chambre des mises en accusation estime pouvoir, en raison de leur peu de complication, être soumises à un juge statuant seul. »

L'institution du juge statuant seul dans les tribunaux de première instance et de commerce impose au législateur l'obligation de prévoir le cas où un tel magistrat se trouve dans l'impossibilité de signer la minute de son jugement. C'est ce que fait l'article 9 du projet en étendant au juge statuant seul de ces tribunaux la règle que, pour cette éventualité, l'article 165 de la loi du 18 juin 1869 établissait pour le juge de paix et le juge de police.

Lorsque la réduction du personnel judiciaire sera accomplie, il pourra arriver que les juges titulaires ne puis-

sent momentanément suffire à l'expédition des affaires. Le projet y pourvoit dans son article 10. Cet article permet au premier président de la Cour d'appel et même, en cas d'urgence, au président du tribunal de déléguer un juge suppléant aux fonctions d'un juge titulaire.

Cette délégation ne peut excéder un mois, mais elle peut être renouvelée. Elle peut être totale, elle peut être partielle. Si elle est totale, le juge délégué aura tous les attributs du juge titulaire : il pourra être chargé de l'instruction ; par dérogation à l'article 202 de la loi d'organisation judiciaire, il pourra présider une chambre, et comme pendant la durée de sa délégation il aura qualité de juge titulaire, il aura le pas sur d'autres juges suppléants dont la nomination serait antérieure à la sienne.

Lorsque par suite de l'empêchement d'un titulaire ou par suite de l'encombrement des affaires, il est nécessaire de désigner, parmi les membres du tribunal de première instance, un juge d'instruction supplémentaire et temporaire, l'article 23 de la loi du 18 juin 1869 confère ce pouvoir à l'assemblée générale du tribunal ou à son président, mais à celui-ci seulement dans le cas où il s'agit de pourvoir d'urgence au remplacement d'un juge d'instruction titulaire empêché.

Cette intervention de l'assemblée générale présente des inconvénients sérieux : les questions de personnes se discutent et se résolvent malaisément par un collègue et surtout par un collègue nombreux ; or, c'est une question de personne que le choix du magistrat à déléguer, et c'en est surtout une que l'appréciation de l'effort qu'on peut demander aux juges d'instruction titulaires restés en fonction.

C'est pourquoi le projet (art. 11) attribue au président du tribunal, dans tous les cas, ce pouvoir de délégation qui ne lui appartient actuellement que dans les cas urgents et dont il est sans exemple qu'il ait jusqu'ici mésusé.

La loi du 18 juin 1869 établissait, d'une façon absolue, cette règle que lorsque le président d'un tribunal ou d'une cour, un procureur du Roi ou un procureur général est empêché, ses fonctions sont de droits dévolues au magistrat du même corps judiciaire qui le suit dans l'ordre du tableau.

La loi du 31 juillet 1920, article 6, a modifié la loi en ce qui concerne les chefs de parquets, à qui elle laisse le soin de désigner leur remplaçant.

Il tombe, en effet, sous le sens que l'ancienneté ne confère pas nécessairement à un magistrat les qualités et les aptitudes d'un chef de corps.

Cela est vrai particulièrement des fonctions du président d'un tribunal qui, dans la direction du tribunal et dans la juridiction des référés, a des attributions multiples requérant des aptitudes particulières.

L'article 12 du projet confère donc au premier président de la cour d'appel le pouvoir de désigner le suppléant du président d'un tribunal de première instance ou de commerce parmi les vice-présidents et les juges du tribunal. Sauf en cas de vacance de la présidence, le premier président ne fera cette désignation que sur la proposition du titulaire, sans d'ailleurs être tenu de s'en rapporter à son opinion pour le choix du suppléant. Dans tous les cas, le premier président s'éclairera de l'avis du procureur général, qui ne manquera pas, avant de l'émettre, de consulter le procureur du Roi, son substitut.

C. — Cours d'appel.

Le projet maintient la réduction à trois membres du siège nécessaire pour rendre arrêt en toute matière. Cette réforme de la loi temporaire paraît bien avoir définitivement triomphé.

L'article 13 du projet établit ce principe.

Les articles 14 à 18 consacrent des modifications de la législation existante,

qui sont la conséquence de ce principe et qui, en réalité, vont d'elles-mêmes, ainsi qu'on va le voir.

Le projet n'innove rien en ce qui concerne l'unanimité exigée dans les cas prévus par l'article 140 de la loi du 18 juin 1869, modifié par celle du 4 septembre 1891.

L'article 14 abroge l'article 82 de la loi du 18 juin 1869 modifié par celle du 17 août 1903, qui fixait à six au minimum le nombre des magistrats attachés à chaque chambre. Ce nombre paraissait nécessaire sous un régime qui exigeait cinq magistrats pour rendre arrêt au civil et divisait chaque chambre correctionnelle en deux sections, rendant chacune arrêt au nombre de trois magistrats. Le projet s'occupe dans l'article 27, au chapitre relatif au règlement de service des tribunaux, des cours et des greffes, de la répartition en chambres du personnel des cours d'appel.

Sous le régime des chambres siégeant à cinq membres, les audiences solennelles, pour connaître des affaires renvoyées après cassation, se composaient de deux chambres jugeant au nombre fixe de onze membres, y compris le président (art. 85 de la loi du 18 juin 1869).

Sous le régime des chambres siégeant à trois, nous proposons que ces audiences solennelles se composent de trois chambres siégeant au nombre fixe de sept conseillers (art. 15 du projet).

Sous le régime des chambres jugeant en principe à cinq membres, l'article 39 de la loi du 12 avril 1894 stipulait notamment que, par dérogation à la règle, les affaires fiscales seraient jugées au nombre fixe de trois conseillers. L'article 16 du projet met ce texte en rapport avec le nouveau régime.

De même, celui-ci entraîne l'abrogation ou la modification des dispositions de la même loi relatives à la division en section de trois des chambres de six conseillers pour le jugement des affaires électorales. C'est l'objet des articles 17 et 18 du projet.

Le Comité permanent du conseil de législation a envisagé une réforme, parfois souhaitée, qui consisterait à substituer des cours commerciales aux Cours d'appel pour statuer sur l'appel des jugements des tribunaux de commerce; cette réforme, à l'avis du Comité, ne doit pas être préconisée : elle exigerait la création de référendaires rémunérés près les dites cours, ce qui accroîtrait les charges du Trésor; elle risquerait d'imprimer à la solution des litiges commerciaux une orientation peu juridique; elle multiplierait les conflits de compétence auxquels le droit d'évocation des Cours d'appel vient aujourd'hui remédier.

C'est intentionnellement que le projet ne reproduit pas l'article XIII de la loi du 25 octobre 1919, aux termes duquel, dans les Cours d'appel, les conseillers appelés à présider les chambres à défaut de présidents titulaires jouissent du traitement affecté aux fonctions de président. Dans les tribunaux de première instance, les juges uniques ne jouissent d'aucun supplément de traitement; d'autre part, cet avantage pécuniaire peut être désiré par les magistrats les plus anciens; il ne faut pas que cette considération influence le choix du premier président, qui doit pouvoir désigner pour la présidence des conseillers les plus aptes, spécialement lorsqu'il s'agit de composer une chambre correctionnelle flamande.

D. — *Cour de cassation.*

Si la réduction de cinq à trois du nombre des membres du siège nécessaire pour rendre arrêt en appel est définitivement consacrée, il semble logique de réduire de 7 à 5 le nombre des membres du siège nécessaire pour rendre arrêt en cassation. Cette innovation est la conséquence de la réduction du personnel de la Cour de cassation. Elle maintient au siège un nombre suffisant de magistrats pour que, leur haute valeur aidant, on puisse affirmer qu'elle

ne portera aucun préjudice ni au mérite ni à l'autorité de leurs arrêts.

Les articles 19 et 20 du projet abrogent les dispositions de la loi du 18 juin 1869 qui établissaient ce siège à sept en Cour de cassation et les remplacent par ce texte : « Les arrêts (de la Cour de cassation) ne peuvent être rendus qu'au nombre fixe de cinq conseillers, y compris le président. »

L'article 21 met en rapport avec ce principe nouveau le quorum requis pour le jugement des ministres et pour les autres jugements, en chambres réunies.

E. — Assemblées générales.

En matière disciplinaire, les cours et tribunaux statuent tantôt en assemblée générale (art. 52 de la loi du 20 avril 1810, et 72 des lois sur la réparation des dommages de guerre coordonnés le 25 avril 1920, relatifs aux magistrats ; art. 103, alinéa 2 du décret du 30 mars 1808, relatif aux avoués et aux huissiers), tantôt à l'audience publique d'une de leurs chambres (art. 29 du décret du 14 décembre 1810, art. 8 de l'arrêté royal du 5 août 1836, relatifs aux avocats ; art. 53 de la loi du 25 ventôse an XI, relatif aux notaires).

L'article 22 du projet met en harmonie les divers textes qui fixent la compétence disciplinaire. On se demande pourquoi les fautes professionnelles commises par un huissier ou un avoué sont jugées à huis clos par une assemblée générale, tandis qu'un notaire est justiciable de la première chambre de tribunal et que les discussions du Conseil de l'Ordre des avocats sont revisées publiquement par une chambre de la Cour d'appel. Une modification s'impose d'autant plus que le projet réduit à trois le nombre des magistrats de chaque chambre de la Cour. Désormais (art. 22 du projet), ce sera toujours l'assemblée générale composée conformément à l'article 23 du projet qui connaîtra des infractions à la discipline.

La suppression de la publicité, en ce qui concerne le jugement des poursuites disciplinaires contre les avocats et les notaires, paraît amplement justifiée.

L'instruction et le jugement en chambre du conseil, sans publicité, conviennent mieux à la matière disciplinaire, tant dans l'intérêt de la personne inculpée d'un manquement que dans celui du corps auquel elle appartient.

Nul n'a jamais songé à réclamer la publicité des séances et des décisions du conseil de discipline des avocats ou des chambres de discipline des notaires, avoués ou huissiers, ni la publicité des séances et des décisions des assemblées générales qui statuent disciplinairement à l'égard de ces officiers ministériels ou des magistrats.

Pourquoi la juridiction qui statue sur l'appel d'une sentence du conseil de discipline devrait-elle le faire publiquement ? Pourquoi la juridiction qui exerce un pouvoir disciplinaire identique ou analogue à celui des chambres des notaires statuerait-elle dans d'autres conditions que ces chambres ? Actuellement, d'ailleurs, nous venons de le rappeler, chaque fois que la matière disciplinaire est de la compétence de l'assemblée générale d'une Cour ou d'un tribunal, celle-ci instruit et statue sans publicité. Etendant cette compétence des assemblées générales, le projet devait maintenir, pour elle ce mode de procéder.

Cette absence de publicité n'est pas contraire à la disposition de l'article 96 de la Constitution. Il n'a fait que confirmer le principe de la publicité des jugements tel qu'il existait dans la législation antérieure et ne s'applique pas aux décisions qui ne sont pas des jugements, dans le sens de cette disposition, leur nature ne comportant pas le contrôle de l'opinion publique qu'elle a pour but de rendre plus aisé. (Cass., 21 oct. 1912 ; P., 1912, I, 427.)

Le projet ne modifie pas la législation en ce qui concerne les voies de recours dont sont susceptibles les sentences rendues sur les diverses actions disciplinaires auxquelles s'applique l'article nouveau.

Il ne déroge pas non plus à ce qui est statué par la législation en vigueur, en ce qui concerne le jugement des fautes disciplinaires des officiers ministériels ou des avocats découvertes à l'audience (art. 103, al. 1er du décret du 30 mars 1808 ; art. 39 du décret du 14 décembre 1810), ni en ce qui concerne la discipline des officiers de police judiciaire (art. 281 du code d'instruction criminelle).

Lorsqu'il s'agit pour l'assemblée générale d'une Cour ou d'un tribunal de délibérer ou de voter sur un objet qui intéresse le corps tout entier ou de présenter des candidats à des fonctions judiciaires ou à des offices ministériels, il est naturel que l'assemblée générale se compose de tous les magistrats de la Cour ou du tribunal, et encore dans ces cas, la loi exige seulement, pour la validité de la délibération, du vote et de la décision que la majorité de ces magistrats soit présente (art. 221 de la loi du 18 juin 1869).

Mais il en est tout autrement lorsqu'il s'agit pour l'assemblée générale de statuer sur une poursuite disciplinaire. Si l'assemblée est trop nombreuse, la décision se forme difficilement sur la peine à prononcer et sur les motifs de la sentence ; si l'instruction ou les débats prennent plus d'une séance, l'empêchement subit survenu à un seul magistrat oblige à les recommencer. Il est donc logique de limiter la composition de l'assemblée générale à un nombre suffisamment élevé de magistrats choisis de telle sorte que leur réunion soit bien la représentation exacte du corps tout entier.

C'est l'objet de l'article 23 du projet, qui s'applique seulement aux assemblées générales réunies pour statuer en matière disciplinaire ou pour l'examen

annuel de l'état des tutelles (art. 63 de la loi hypothécaire du 16 décembre 1854).

L'assemblée générale, dans ces cas, ne se composera de l'ensemble des magistrats que si leur nombre ne dépasse pas neuf.

S'il est plus élevé, elle ne se composera que de neuf magistrats.

Comment seront-ils choisis ?

Le président ou le premier président — ou le magistrat qui les remplace légalement — en fera nécessairement partie et la présidera.

Les huit autres seront désignés, au début de l'année judiciaire, et pour celle-ci tout entière, par un tirage au sort, opéré publiquement.

Il faut prévoir le cas où l'un ou plusieurs des neuf magistrats ainsi choisis seraient empêchés et leur donner des suppléants. Voici comment ceux-ci sont désignés. En même temps qu'il procédera au tirage au sort dont il vient d'être parlé, le premier président ou le président adjoindra, de la même manière et dans la mesure qu'il jugera utile, à la liste ainsi arrêtée un certain nombre de magistrats supplémentaires qui, le cas échéant, seront convoqués aux assemblées générales dans l'ordre du tirage, pour y prendre séance en remplacement des membres effectifs empêchés. Il désignera, toujours dans l'ordre du tirage, ceux des magistrats supplémentaires qui devront siéger en vue de remplacer éventuellement les magistrats qui, au cours des débats, ne pourraient continuer à prendre part aux délibérations.

II.

Dispositions relatives au règlement du service des tribunaux, des cours et des greffes.

Aux termes de l'article 208 de la loi du 18 juin 1869, le Roi peut, sur l'avis des Cours d'appel, fixer le nombre et la durée des audiences de justice de paix et des tribunaux de police.

L'article 24 du projet, qui remplacera dans la loi du 18 juin 1869 l'article 2 abrogé par la loi de réduction du personnel judiciaire, conserve au Roi cette prérogative, mais substitue à l'avis de la Cour d'appel ceux du président du tribunal de première instance, qui entendra le juge de paix, et du procureur du Roi.

L'extension de la compétence des juges de paix devant appeler plus fréquemment que sous le régime ancien les avocats à leur barre, il convient que les audiences de justice de paix d'un arrondissement soient fixées dans un travail d'ensemble et méthodique, de façon à éviter qu'un trop grand nombre de prétoires ne requièrent sans nécessité la présence au même moment des membres du barreau. Le président du tribunal de première instance est à même de faire ce travail sous le contrôle du Gouvernement, qui, si les circonstances le commandent, pourra en outre obtenir des procureurs généraux des renseignements et des indications complémentaires.

En ce qui concerne les Cours d'appel et les tribunaux de première instance et de commerce, actuellement, c'est, en vertu de la loi temporaire du 25 octobre 1919, le Roi qui fixe le nombre des chambres de chaque tribunal et le nombre des magistrats attachés à chaque chambre. Les attributions de chaque chambre, le nombre et la durée de leurs audiences sont fixées par arrêté royal.

En ce qui concerne la Cour de cassation, le nombre des chambres et leurs attributions sont fixées par la loi, le nombre et la durée des audiences par arrêté royal.

Le projet (art. 25, 26, 27 et 29) confie uniformément au Roi le soin de répartir, suivant les besoins du service, les magistrats composant, d'après la loi, chacune des juridictions de première instance, de commerce et d'appel. Se guidant d'après les statistiques qu'il se fera régulièrement remettre, le Gouver-

nement transformera, par exemple, une chambre civile en chambre correctionnelle, ou réciproquement; il créera une ou plusieurs chambres ne comprenant qu'un juge; il composera une chambre de quatre ou cinq magistrats en imposant à cette chambre de tenir cinq ou six audiences par semaine; il exigera, si la nécessité s'en fait sentir, des audiences de relevée; en un mot, par des mesures judicieusement choisies et toujours appropriées aux circonstances, il tentera d'obtenir de chaque juridiction un maximum de rendement.

Le conseil de législation a estimé préférable de ne pas toucher aux règlements organiques de la Cour de cassation. Ces règlements sont fort anciens et compliqués; ils établissent des procédures différentes devant chacune des deux chambres de la Cour, dont les attributions sont d'ailleurs réglées par la loi. Chacune de ces chambres, dans la sphère de ces attributions, donne l'interprétation de la Constitution et des lois; il importe que cette interprétation ne varie pas; on s'exposerait à ce danger en permettant l'augmentation des chambres de la Cour. Aussi, le projet se borne-t-il, pour conserver l'harmonie du système qu'il adopte, à laisser au Roi la mission, que lui donnait l'article 209 de la loi du 18 juin 1869, de déterminer le nombre et la durée des audiences.

Les dispositions de la loi du 18 juin 1869 qui consacraient le système ancien sont abrogés par les articles 26, 27, 28 et 30 du projet. L'article 16 de cette loi, que remplace l'article 25 du projet, est abrogé par la loi de réduction du personnel judiciaire.

L'article 208 de la loi du 18 juin 1869 est ainsi conçu :

« L'ordre de service, dans chaque tribunal et dans chaque Cour, est établi par arrêté royal, pris sur l'avis du tribunal ou de la Cour.

» Ce règlement contient les dispositions concernant la tenue des audiences,

l'inscription au rôle, ainsi que la distribution et la fixation des causes, pour les plaidoiries, la communication au ministère public ; enfin, l'attribution à chacune de chambres des affaires qu'elle a à juger. »

L'article 34 du projet apporte à cette dispositions les modifications suivantes :

1° Substitution de l'avis du chef du corps judiciaire intéressé et du chef du parquet à l'avis de ce corps lui-même : c'est une matière administrative qu'il s'agit de régler, en exécution et en conformité de dispositions légales ; elle comporte de multiples détails, sur lesquels il est quelquefois malaisé de réaliser l'accord dans une assemblée nombreuse ; le premier président de la Cour et le président du tribunal auront d'ailleurs le souci bien naturel de connaître les convenances de leurs collègues et de les ménager dans les limites où l'exécution de la loi et le souci d'assurer le plein développement de leur activité le permettront ;

2° Adjunction aux objets sur lesquels doit porter la réglementation de la prononciation des arrêts et jugements ; cela doit être réglé aussi bien que les plaidoiries et la communication au ministère public ;

3° Suppression de l'indication parmi ces objets de la réglementation, de l'indication des attributions des diverses chambres, point réglé par les dispositions précédentes du projet.

En vertu de l'article 255, alinéa 2°, du Code de procédure civile, lorsque le tribunal ordonne une enquête ; il doit, dans son jugement, désigner le juge qui tiendra cette enquête.

L'attribution de ces devoirs d'enquêtes et autres analogues peut modifier considérablement la charge individuelle des divers magistrats du siège ; la répartition équitable de cette charge ne peut être bien faite que par le président du tribunal, d'autant plus que, dans les tribunaux à chambres multiples, chargé d'opérer le roulement annuel, il est

souvent seul pendant le dernier semestre de l'année judiciaire à pouvoir conjecturer avec quelque probabilité quel sera le service des divers juges l'année judiciaire suivante.

L'article 34 du projet modifie l'article 255 du Code de procédure civile, de façon à conférer cette attribution au président, sans augmentation de frais pour les parties ni complication de procédure.

La législation en vigueur ne s'exprime pas expressément sur le mode de distribution des affaires entre les juges d'instruction d'un même siège. Cette distribution se fait actuellement suivant un tableau de service, une affaire étant de droit attribuée au juge qui est de service le jour où est signé le réquisitoire d'informer.

Ce système présente plusieurs inconvénients, dont voici les principaux :

Quand l'affaire n'est pas urgente, le parquet, en attendant, pour signer le réquisitoire, que tel juge soit de service, peut faire, en réalité, lui-même la distribution, ce qui ne doit pas être.

Quand l'affaire est urgente, elle va obligatoirement au juge de service.

Conséquence forcée : certains juges se voyent attribuer des affaires que le parquet leur a réservées, en même temps que celles urgentes que le hasard des événements leur amène et sont surchargés.

Ce hasard des événements lui-même accroît fréquemment cette inégalité de répartition des affaires, en imposant même parfois à un même magistrat l'obligation d'instruire simultanément plusieurs crimes graves, dont l'information est difficile et dont chacun réclame simultanément, au même moment, toute son activité.

Il est des affaires, celles notamment qui comportent des études de comptabilité commerciale, requérant chez le magistrat instructeur des capacités spéciales que tous n'ont pas. Sauf emploi du procédé regrettable de distri-

bution organisé par le parquet, elles risquent d'être confiées à un magistrat qui les instruira péniblement et si, par l'emploi du procédé en question ou par chance, elles sont attribuées au magistrat spécialisé, celui-ci, encore une fois, court grande chance d'être surchargé.

Pourquoi ne pas appliquer aux affaires mises à l'instruction le principe de la distribution par le président du tribunal appliqué à toutes affaires civiles ou répressives dont le tribunal est saisi ? C'est ce que fait l'article 32 du projet, en ajoutant que, toutefois, avant cette distribution, les devoirs urgents peuvent être accomplis par celui ou ceux des juges d'instruction désignés à cette fin dans un tableau de service établi par le président.

Aux termes de l'article 31 de la loi du 18 juin 1869, dans la dernière huitaine des mois d'avril et septembre de chaque année, le procureur du Roi, près chaque tribunal de première instance adresse au procureur général un état contenant :

- 1° Le nombre des causes portées sur le rôle dans le semestre précédent ;
- 2° Le nombre des instances d'ordres entre des créanciers ;
- 3° Celui des rapports d'affaires instruites par écrit ;
- 4° Le nombre des affaires civiles et criminelles qui ont été jugées contradictoirement et celui des affaires jugées par défaut ;
- 5° Le nombre des affaires restant à juger ;
- 6° Les causes du retard des jugements des affaires arriérées.

Sont réputées arriérées, les causes d'audiences qui sont, depuis plus de trois mois, sur le rôle général, ainsi que les ordres ou procès par écrit qui ne sont pas vidés dans les quatre mois.

Il convient que le procureur général, chargé par l'article 156 de la même loi de veiller à la régularité des services dans les diverses juridictions du ressort et à l'exécution des lois et règlements,

connaisse aussi les cas où les juges de paix et les tribunaux n'auraient pas rendu leurs décisions dans les délais prescrits. C'est l'objet de l'article 33 du projet.

Il a été proposé à la Chambre des Représentants de créer à la Cour d'appel une ou plusieurs chambres ne comprenant qu'un conseiller pour connaître des appels des ordonnances de référé. Le Comité permanent du conseil de législation n'a pas été favorable à cette innovation, pour le motif que les décisions sur appel ont plus d'autorité lorsqu'elles émanent de trois magistrats : l'expérience, nous l'avons déjà dit, a été faite en matière de loyer. Les présidents des tribunaux de première instance ne perdraient-ils pas de leur prestige si leurs décisions étaient réformées par un seul magistrat, souvent moins ancien qu'eux ?

La nouvelle organisation des Cours d'appel permettra au premier président de toujours distriquer à la même chambre les appels d'ordonnances de référé, ce qui évitera les divergences de jurisprudence justement critiquées. L'article 35 du projet lui en fait un devoir.

L'article 36 relatif à l'institution des chambres de vacation dans les Cours d'appel et les tribunaux de première instance, s'inspire de l'article XII de la loi temporaire de 1919.

Les modifications que les articles 37 et 38 apportent au paragraphe 4 actuel de l'article 217 et à l'article 218 de la loi du 18 juin 1869 sont de pure forme et commandées par la substitution de plusieurs chambres de vacation, prévue à l'article 36 du projet, à la chambre des vacations unique que connaissait la loi de 1869.

L'article 219 de cette loi porte : « Les juges d'instruction n'ont point de vacances ; lorsqu'ils appartiennent à une chambre qui vaque, ils font leurs rapports à la chambre des vacations. »

Sous le nouveau régime, cette dernière partie de l'article n'a pas de raison d'être : les juges d'instruction font

nécessairement leur rapport à la chambre des vacations d'un juge, chargée du service de la chambre du conseil. L'article 39 du projet fait disparaître cette partie de l'article 219.

B. — Greffes.

Actuellement, les greffes sont ouverts tous les jours, excepté les dimanches et fêtes, aux heures réglées par la Cour, par le tribunal ou par le juge de paix. (Art. 160 de la loi du 18 juin 1869.)

Il importe que ces jours et heures soient déterminés par un acte plus aisément connu des justiciables. L'article 40 du projet propose que les greffes soient ouverts aux jours et heures déterminés par arrêté royal.

Les greffes des justices de paix dont les titulaires seront, en exécution des dispositions de la loi sur la réduction du personnel judiciaire, appelés à se déplacer à jours fixes dans les anciens chefs-lieux des sièges supprimés, ne pourront peut-être pas être ouverts ces jours-là au chef-lieu du canton nouveau. Il n'y aura à cela aucun inconvénient, à condition que les délais impartis par le Code d'instruction criminelle pour les actes à faire au greffe en matière de police n'en soient pas raccourcis; en outre, en ce qui concerne tant ces actes que ceux à faire aux greffes des tribunaux correctionnels et d'appel, il est désirable, afin d'éviter l'obligation d'ouvrir les greffes les dimanches et jours fériés, de parer au préjudice qui, si cette ouverture n'existait pas, résulterait pour un justiciable de ce que le dernier jour lui impartie par la loi pour faire dresser un acte serait un dimanche ou un jour férié.

Ces considérations justifient l'article 41 du projet qui crée une disposition à insérer à la fin du Code d'instruction criminelle, sous la rubrique « Disposition particulière », et portant : « Lorsque le délai légal pour faire à un greffe un acte en matière répressive expire un jour où ce greffe

est fermé, l'acte y est valablement reçu le plus prochain jour d'ouverture de ce greffe. »

Plus que jamais, le greffier en chef du tribunal de première instance devra à la chose publique de surveiller, d'organiser le travail de ses subordonnés, de leur donner son travail en exemple.

Mais en lui demandant ainsi de fournir, autant que possible, sept heures de travail quotidien à l'audience, au greffe ou dans son cabinet, le législateur lui doit aussi de restreindre autant que possible les devoirs à accomplir en dehors du palais. C'est pourquoi, au régime actuel, d'après lequel les testaments olographes sont portés en son étude au notaire, qui doit en demeurer dépositaire, l'article 42 du projet substitue une disposition obligeant ce notaire à les quérir au greffe, sauf empêchement constaté et admis par le président du tribunal.

III.

Dispositions relatives à la compétence et au ressort en matière civile et commerciale.

A. — Justices de paix. Compétence et ressort.

La loi du 11 février 1925 a fixé au maximum de 2,500 francs le taux de la compétence générale des juges de paix. C'est ce que statue aussi l'article 43 du projet.

Mais il porte de 100 à 400 francs le taux du dernier ressort pour leurs jugements, s'appropriant ainsi, comme le projet le fait dans de multiples dispositions qui suivent, une proposition de M. le sénateur Deswarte qui la justifiait par la constatation de la modification de la valeur d'achat de notre monnaie. En élevant à 2,500 francs le taux du ressort des justices de paix en matière civile, le législateur de 1925 a voulu soustraire aux tribunaux de première

instance les affaires d'une importance relativement minime, hors de proportion avec le coût de la procédure devant ces tribunaux. A quoi servira la réforme si ces procès sont exposés presque tous à être soumis à ces tribunaux, par la voie de l'appel? Nous disons presque tous, car il est presque impossible d'imaginer un litige qui, actuellement, n'ait pas une valeur de 100 francs. L'élévation proposée du taux du dernier ressort des justices de paix s'impose donc.

Le texte du projet, destiné à former dans la loi de compétence du 25 mars 1876, un article 3ter, consacre cette élévation d'une façon absolue et générale : le taux de 400 francs sera, en toutes matières et pour tous les procès, le taux du dernier ressort d'un jugement de justice de paix. On ne comprend pas qu'il en soit autrement : la nature ou la simplicité d'un litige peut déterminer le législateur à le confier au juge de paix, même quand il excède le taux de sa compétence ordinaire; mais elles ne justifient pas une extension de son droit de statuer sans appel.

L'article 44 du projet, revisant les articles 2bis et 3 de la loi du 25 mars 1876, établit cette extension de compétence à certaines affaires, extension connue en doctrine sous la dénomination de compétence spéciale du juge de paix. Tantôt cette compétence spéciale n'est concédée que sous la condition que les affaires auxquelles elle s'applique se présentent avec le caractère d'affaires civiles, à l'exclusion des cas où elles se présenteraient avec les caractères d'affaires commerciales; tantôt elle est concédée quelle que soit la nature de la demande, qu'elle soit civile ou commerciale. La première catégorie fait l'objet de l'article 2bis, la seconde, de l'article 3.

Actuellement, la compétence spéciale des juges de paix est, dans un certain nombre de cas, soumise à la condition que le titre ou le droit, base de la demande, n'est pas contesté. (Art. 7 de la loi du 25 mars 1876, dont l'article 46

du projet propose l'abrogation.) On sait combien, à la faveur de cette restriction, sont nées de controverses et ont été élevées d'exceptions d'incompétence. Le projet espère les éviter en maintenant compétence au juge de paix, même lorsque le titre est contesté, mais en ne lui attribuant juridiction que pour les litiges n'excédant pas 10,000 francs.

Passons en revue les divers cas de compétence spéciale consacrés par le projet.

D'abord, les cas où cette compétence spéciale se limite aux affaires civiles et à la valeur de 10,000 francs aux maximum. (Art. 2bis nouveau de la loi de compétence) :

1° Contestations relatives aux baux à ferme et à loyer, à cheptel et à colocation partiaire, actions en validation ou en mainlevée de saisies-gageries.

L'article 3 de la loi de 1876, dans ses numéros 1, 2, 3 et 4, attribue aux juges de paix certaines contestations relatives au contrat de bail; encore quelques-unes de ces contestations leur échappent-elles si le prix annuel de la location excède 600 francs, le projet a adopté un système plus simple : tous les litiges n'excédant pas 10,000 francs et relatifs aux baux sont, sans autre distinction, attribués aux juges de paix, qui, ainsi qu'il est dit à l'article 55, autorisent les saisies-gageries pour les sommes ne dépassant pas 10,000 francs.

2° Contestations ayant pour objet un droit d'usufruit, d'usage ou d'habitation, de servitude, d'emphytéose ou de superficie, l'élagage des arbres ou haies, le curage soit des fossés, soit des canaux servant à l'irrigation des propriétés ou à l'exploitation des usines.

Le projet étend les principes déposés dans les n°s 9, 10 et 11 de l'article 3 de la loi du 25 mars 1876. Il adopte une formule qui, plus générale, prêterait moins aux discussions et aux controverses. Il s'agit de procès qui par la nature des questions à résoudre sont plus aisément résolus par le magistrat

cantonal. La limite de 10,000 francs suffit à écarter de sa compétence les procès d'usufruit présentant une importance suffisante pour justifier l'intervention du tribunal de première instance.

3° Actions possessoires.

Maintien de la législation antérieure (art. 3, alinéa 12°, de la loi de 1876).

4° Actions en réhabilitation et actions en nullité fondées sur l'article 1648 du Code civil, dans les ventes ou échanges d'animaux.

Maintien avec plus de précision dans les termes de la législation antérieure (art. 3, alinéa 7° de la loi de 1876).

5° Actions pour dommages faits aux champs, fruits et récoltes, soit par l'homme, soit par les animaux.

La suppression du mot « momentané » (art. 3, alinéa 8° de la loi de 1876) évitera de nombreux déclinatoires de compétence : la limite de 10,000 francs établie par le premier paragraphe de l'article empêchera le juge de paix d'être saisi des procès trop importants que le législateur de 1876 n'avait pas désiré lui confier.

6° Oppositions prévues par les articles 23bis et 23quater de la loi du 16 mars 1865 modifiés par la loi du 10 février 1900.

Maintien de la législation ancienne (art. 3, alinéa 14° de la loi de compétence).

7° Demandes en allocation, majoration, réduction ou suppression des pensions alimentaires fondées sur les articles 2 de la loi du 20 novembre 1896, 206 et 207 du Code civil et des demandes fondées sur les articles 212 et 214 du même Code si ces demandes ne se rattachent pas à une instance en séparation de corps ou en divorce, pendante ou terminée.

Les pensions alimentaires dont il est ici question sont celles prévues par le Code civil, comme obligation résultant de mariage (art. 205 révisé par la loi du 20 novembre 1896, art. 2; art. 206,

art. 207), et comme due par les époux l'un à l'autre (art. 212 et 214), sous la restriction pour ces dernières que la demande ne soit pas l'incident d'une demande en divorce ou en séparation de corps ou la conséquence d'un divorce ou d'une séparation de corps prononcée, cas où elle est de la compétence de la juridiction qui est ou a été saisie de l'instance en divorce ou en séparation de corps.

C'est ainsi au surplus que statue l'article 2bis de la loi de compétence (loi 11 février 1925) ; il apporte cette restriction à la compétence du juge de paix que la pension sollicitée n'excède pas 2,500 francs. Le projet applique à sa disposition la limite générale de 10,000 francs, à calculer conformément aux règles de la section II de la loi de compétence et spécialement de l'article 27. Eu égard à la valeur actuelle de l'argent, cette limite paraît amplement suffisante.

Voyons ensuite les cas où la compétence spéciale reconnue au juge de paix n'est limitée ni par la nature ni par le montant de la demande, c'est-à-dire s'applique à des actions, qu'elles soient civiles ou commerciales et quelle que soit leur valeur :

1° Contestations relatives aux ventes de semences, d'engrais et de substances destinés à la nourriture des animaux, pourvu que l'acheteur n'ait pas fait acte de commerce.

Ce n° 1 reproduit le n° 13 inséré à l'article 3 de la loi du 25 mars 1876 par la loi du 21 décembre 1896.

2° Litiges indiqués à l'article 1er de la loi du 15 mai 1910, lorsqu'il n'existe pas de conseil de prud'hommes institué pour les juger. Dans ce cas, la compétence territoriale des juges de paix est réglée conformément à l'article 44 de la précitée loi.

Ce n° 2 s'inspire de la loi du 15 mai 1910 et prévoit que dans les localités où les conseils de prud'hommes ne sont pas organisés les juges de paix en exer-

cent les fonctions ; il va de soi que, dans ce cas, la juridiction d'appel sera le tribunal de première instance.

Il a paru inutile de viser à l'article 2bis nouveau les autres contestations relatives au louage d'ouvrage civiles dans le chef du défendeur : ces litiges excéderont rarement 2,500 francs et seront donc déférés au juge de paix en vertu de l'article 2 nouveau (43 du projet).

L'article 45 du projet met les textes en concordance.

L'abrogation de l'article 7 de la loi du 25 mars 1876, objet de l'article 46 du projet plus haut a été justifiée, à propos de l'article 44 du projet.

L'article 47 du projet applique aux contestations relatives aux ventes de semences, d'engrais et de substances destinées à la nourriture des animaux, lorsque l'acheteur n'a pas fait acte de commerce, les règles tracées par la loi du 20 avril 1920 sur les assurances et insérées dans la loi de compétence, article 43bis.

B. — Tribunaux de première instance.
— *Compétence. — Exception d'incompétence.*

Actuellement, l'exception d'incompétence à raison de la matière est d'ordre public, c'est-à-dire qu'en tout état de cause, même pour la première fois en degré d'appel, elle peut être présentée utilement par les parties et doit être soulevée d'office par le juge.

Actuellement aussi, le tribunal de première instance est la juridiction ordinaire, en ce sens que sa compétence à raison de la matière s'étend à tout litige qu'une disposition légale n'attribue pas à une autre juridiction ; mais si cette attribution existe, son incompétence s'impose avec le même caractère d'ordre public. C'est là une innovation de la loi du 25 mars 1876 ; auparavant le tribunal de première instance avait la plénitude de juridiction, en ce sens

que l'accord des parties le saisissait valablement de tout litige.

La suppression du principe de la plénitude de juridiction du tribunal de première instance conjuguée avec le principe du caractère d'ordre public de l'exception d'incompétence à raison de la matière a produit dans la pratique des résultats si contraires à l'équité et au véritable intérêt des plaideurs que le Gouvernement a pris l'initiative d'un projet de loi, déposé le 2 mars 1922, atténuant les conséquences du caractère d'ordre public de l'exception d'incompétence à raison de la matière et revenant au principe de la plénitude de juridiction du tribunal de première instance. Savamment rapporté à la Chambre des Représentants par M. Sinzot, ce projet a fait ensuite, de la part du Comité permanent du conseil de législation, qui a largement profité du travail de M. Sinzot, l'objet d'une revision ayant abouti à la rédaction de textes qui sont repris par le projet actuel dans ses articles 48, 49, 50 et 51, avec quelques légères modifications. On trouvera leur explication et leur justification dans le rapport du Comité permanent du conseil de législation dont il vient d'être parlé et que nous reproduisons en annexe.

L'article 52, qui est emprunté à un projet de loi présenté par MM. les représentants Flagey, Mechelynck et Poncet, propose au Code de procédure une modification en corrélation avec les dispositions des articles précédents.

L'article 172 du Code de procédure civile, par la proposition incidente qui le termine, défend aux tribunaux civils :

1° De juger ensemble la compétence et le fond du litige, même par des dispositions distinctes ;

2° De juger le litige ou de rendre un jugement quelconque, même préparatoire, ou d'ordonner de conclure au fond, avant que le jugement sur la déclinaoire ne soit prononcé, levé et signifié.

Après quoi le tribunal ne peut procéder à l'examen et au jugement du fond

que si l'appel n'a pas été interjeté contre le jugement sur le déclinatoire, à moins, toutefois, selon quelques-uns, que le jugement n'ait été déclaré exécutoire par provision. En cas d'appel, celui-ci étant suspensif, le tribunal doit surseoir à la procédure jusqu'à ce que la Cour d'appel ait rendu son arrêt sur le déclinatoire.

Ces règles archaïques permettent trop souvent au débiteur de retarder indéfiniment la solution du litige et la bonne foi y trouve rarement son compte. L'article 52 du projet les abolit à bon droit et permet au juge de statuer ensemble sur la compétence et sur le fond. Le déclinatoire pourra donc, comme les autres incidents de la procédure, être joint au fond ou faire l'objet d'une décision séparée, suivant ce que le juge estimera convenir. On ne fait ainsi qu'étendre aux matières civiles une règle que l'article 425 du Code de procédure civile a édictée pour les tribunaux de commerce et dont l'application aux litiges commerciaux n'a jamais donné lieu à critiques.

C. — Tribunaux de première instance et de commerce. — Taux du dernier ressort.

L'article 53 du projet élève de 2,500 fr. au quadruple le taux du dernier ressort des tribunaux de première instance et de commerce. C'est la proposition de M. le sénateur Deswarte dont, sous l'article 43, à propos du taux du dernier ressort des juges de paix, nous avons donné la justification.

Les articles 54, 55, 56 et 57 ne sont que le réajustement de diverses dispositions légales avec cette élévation des taux du dernier ressort. Le chiffre de 10,000 francs de l'article 55 est, en outre, en corrélation avec la restriction mise par l'article 44 à certains des cas de compétence spéciale du juge de paix qui y sont prévus.

D. — Mode de déterminer la compétence et le ressort en matière immobilière.

L'article 32 de la loi de compétence du 25 mars 1876 porte : « Dans les contestations sur la propriété ou la possession d'un immeuble, on déterminera la valeur de la cause en multipliant le montant du revenu cadastral par le multiplicateur que le Gouvernement détermine périodiquement pour la perception des droits de succession et de mutation par décès. »

Faisant échapper les contestations sur saisie mobilière au principe de l'article 30 de la même loi qui veut qu'en matière de saisie, pour les contestations entre le saisissant et le débiteur saisi, la valeur de la demande soit déterminée par le montant de la créance, le même article 32 ajoute :

« Il en sera de même des contestations sur saisie immobilière. »

Enfin, cet article stipulant pour certains démembrements du droit de propriété, à l'exclusion des autres, stipule :

« S'il s'agit d'un usufruit ou d'une nue propriété, on ne tiendra compte que de la moitié de la valeur de l'immeuble déterminée de la manière indiquée ci-dessus. »

Le multiplicateur dont il est question dans cet article 32 avait été institué par l'article 3 de la loi du 17 décembre 1851 sur les droits de succession et de mutation par décès. Cet article avait créé au profit des héritiers en ligne directe, un mode spécial d'évaluer les immeubles soumis au droit de mutation institué par cette loi : au lieu de devoir rechercher, pour le déclarer au fisc, la valeur exacte de ces immeubles, ils pouvaient les évaluer en appliquant à leur revenu cadastral, le rapport du revenu cadastral avec la valeur moyenne des immeubles de la catégorie des biens soumis à la déclaration dans la commune où ces biens étaient situés. Pour procurer aux contribuables l'avantage que voulait

leur donner la loi de 1851, il était nécessaire que ce rapport moyen des immeubles avec le revenu cadastral fût tenu en concordance exacte avec la valeur des immeubles qui devaient être frappés de l'impôt successoral en ligne directe : aussi le texte légal exigeait-il que ce rapport fût établi périodiquement par le Gouvernement. Les termes de cette périodicité n'étaient pas fixés par la loi ; la fixation de ces termes était abandonnée à la sagesse du Gouvernement qui avait à considérer si la valeur des immeubles s'était maintenue ou s'était modifiée. De sorte que lorsque le Roi s'abstenait de modifier le rapport moyen des valeurs immobilières avec les revenus cadastraux, son abstention ne pouvait avoir d'autre interprétation que celle-ci : le pouvoir exécutif constatait (implicitement, mais souverainement), que le rapport moyen de ces valeurs et de ces revenus, tel qu'il avait été formulé dans un arrêté royal précédent, ne s'était point modifié.

Le premier des arrêtés pris en exécution de l'article 2 de la loi du 17 décembre 1851, fut du 28 juillet 1852. Le barème que cet arrêté établissait prit vite le nom de « multiplicateur officiel ». Il fut modifié les 25 juillet 1867, 15 septembre 1886, 20 janvier 1894.

Lorsque fut élaborée notre loi de compétence civile, ses auteurs eurent la préoccupation de soustraire la détermination du ressort aux évaluations intéressées ou passionnées des parties. Ils pensèrent que ce qui était bon pour la détermination de la valeur des immeubles en vue de l'application du droit de mutation en ligne directe, ne pouvait être mauvais pour l'appréciation de la valeur des contestations immobilières, et ils disposèrent que la valeur de ces contestations serait déterminée en multipliant le revenu cadastral par le multiplicateur que le Gouvernement déterminait « périodiquement » pour la perception des droits de succession et de mutation par décès. L'article 32

prenait soin de rappeler l'obligation de cette revision périodique.

Vint la loi du 11 octobre 1919. Son article 46 abrogea expressément l'article 3 de la loi du 17 décembre 1851, faisant ainsi disparaître et le privilège accordé en 1851 aux héritiers en ligne directe d'évaluer les biens héréditaires d'après un multiplicateur, dont l'application donnait presque toujours pour résultat un montant imposable fort inférieur à la valeur réelle de l'immeuble grevé de l'impôt, et l'obligation qu'avait le Gouvernement de créer, et de reviser à grands frais ce barème qui avait pour fin primordiale de procurer la réalisation de ce privilège.

Par le fait de cette abrogation expresse du texte légal qui prescrivait la création et la tenue à jour du multiplicateur officiel, qu'advenait-il de l'article 32 de la loi de compétence en tant qu'il prescrivait d'évaluer les actions immobilières en fonction de ce multiplicateur officiel, qui avait, en 1876, ce caractère essentiel d'être soumis à revision périodique, mais qui, désormais, en était dépourvu ? Certains ont pensé que le Gouvernement n'ayant plus pour attribution de vérifier désormais si le multiplicateur officiel concordait avec le rapport exact des évaluations cadastrales, avec la valeur réelle foncière, la valeur actuelle des immeubles entrant en litige n'étant donc déterminée ni expressément ni implicitement par aucune décision de l'autorité, l'on se trouvait en dehors des conditions d'application de l'article 32. Cette théorie a été admise par un arrêt de la Cour de Bruxelles, en date du 20 décembre 1924 (*Belg. jud.*, 1925, col. 168). D'après cet arrêt, puisqu'il n'y aura plus désormais de multiplicateur établi périodiquement par le Gouvernement, l'on devra, pour déterminer en vue de la compétence et du ressort, la valeur des actions immobilières, en agir comme on le faisait avant la loi de 1919, quand l'article 32 de la loi de 1919 n'était pas applicable, parce que soit le multipli-

officiel, soit le revenu cadastral faisait défaut (1) : l'on recourait alors, conformément aux articles 33 à 35 de la loi de compétence, à l'évaluation des parties contrôlées par le tribunal d'appel.

Même avant la guerre, et les perturbations économiques qu'elle causa, l'évaluation par multiplicateur officiel était fort critiquable; car elle avait pour effet d'enlever le droit d'appel à des parties engagées dans un procès immobilier d'une valeur réelle bien supérieure au montant du dernier ressort.

En effet, d'abord, d'après l'article 3 de la loi du 17 décembre 1851, le multiplicateur était établi en diminuant d'un dixième le rapport moyen du revenu cadastral à la valeur vénale telle que celui-ci résultait des ventes publiques. De cette déduction du dixième résultait que, tandis que les actions mobilières étaient appelables dès que leur valeur excédait 2,500 francs, les actions immobilières ne l'étaient que lorsque les fonds qui en étaient l'objet avaient une valeur, d'après multiplicateur, de plus de 2,500 francs (valeur nominale); valeur réelle de plus de 2.777 fr. 77 c.

Puis, le revenu cadastral est établi en faisant abstraction de la valeur de convenance ou de la valeur d'affection, qui sont cependant des valeurs.

(1) D'une part, le *multiplicateur officiel* n'avait pas d'articles pour les propriétés boisées.

D'autre part, il n'y avait pas de *revenu cadastral* exact et pouvant être pris en considération quand l'immeuble repris à la matrice était bâti depuis trop peu de temps pour que les agents du cadastre y aient inscrit la plus-value résultant de cette construction. *Pas de revenu cadastral* utilisable quand le bâtiment porté à la matrice avait été partiellement détruit, et qu'il n'avait été fait aucune diminution de revenu en raison de cette ruine. Enfin, *pas de revenu cadastral* applicable, lorsque le fonds repris au cadastre était grevé de servitude. En effet, le revenu cadastral est celui de l'immeuble considéré comme libre de toute charge réelle; quand la valeur de l'immeuble était diminuée en raison de ce qu'il était grevé d'une servitude, il était nécessaire pour rendre appelables les procès relatifs à cet immeuble, de démontrer par une évaluation de la servitude, que cette charge n'avait pas fait descendre en dessous du montant applicable la valeur intégrale de l'immeuble déterminé par l'application du multiplicateur officiel au revenu cadastral, et pour cela, il fallait faire de l'immeuble ainsi grevé, une évaluation qui n'était assujettie qu'à une limite: être inférieure à la valeur intégrale résultant de l'application du multiplicateur officiel.

Et la sous-évaluation des actions immobilières, quand on leur appliquait l'article 32, ne se démontrait jamais mieux que lorsqu'il s'agissait d'actions en expropriation pour cause d'utilité publique. En l'une de ses fins, elle a pour objet de fixer la valeur d'un immeuble; or, la valeur résultant de la présomption légale instituée pour la détermination du ressort se manifesta toujours notablement inférieure à l'indemnité que l'exproprié avait le droit de réclamer à titre « réel », à l'exclusion des indemnités personnelles (pour perte commerciale, déménagement par exemple) lui revenant.

Enfin, le multiplicateur officiel qu'il était nécessaire d'établir et de reviser périodiquement pour procurer l'application de l'article 52 de la loi de compétence, ne pouvait être rédigé que moyennant un grand et coûteux effort administratif. C'est ainsi que, de 1894 à 1914, l'on n'y avait pas touché, malgré que, de l'avis de tous les praticiens, le multiplicateur officiel aboutit à déprécier les biens non point d'un dixième, comme l'avaient accepté les auteurs de l'article 3 de la loi de 1851, mais de deux dixièmes et plus.

Telle était la situation d'avant-guerre.

Depuis la guerre, le multiplicateur fut encore moins propre à produire les résultats que l'on attendait de son emploi.

Le revenu cadastral, qui n'avait plus été modifié depuis 1868, pour les biens qui avaient déjà, à cette époque, leur structure actuelle, qui, pour les autres, avait été établi conformément aux règles établies en 1868, a dû être deux fois modifié depuis 1919.

Il a fallu créer une catégorie nouvelle de biens : celle des fonds grevés de baux à loyers législativement limités.

Il serait bien difficile, et, en tout cas, personne ne s'est préoccupé d'établir le rapport entre la valeur de nos capitaux immobiliers et le revenu cadastral soumis pour diverses causes — la déva-

lorisation du franc est la principale — à des fluctuations si considérables.

Et, dès lors, voici à quelle alternative l'on aboutirait si l'on voulait maintenir le système de l'article 32 : Appliquerait-on le multiplicateur de 1894 ? L'on aboutirait à des résultats s'écartant de toute réalité. Chercherait-on à établir un nouveau multiplicateur ? Mais combien de temps faudrait-il pour arriver à le constituer ? Quelle dépense de forces administratives faudrait-il pour créer ce multiplicateur nouveau ? Et comment faire cette dépense de travail, au moment ou, pour faire face à leur tâche, beaucoup augmentée depuis 1919, les deux administrations fiscales intéressées — enregistrement et cadastre — ont les plus grandes difficultés à recruter leur personnel ?

Ces considérations démontrent à l'évidence qu'il faut abandonner l'évaluation légale de l'article 32 et retourner, pour l'évaluation des actions immobilières, aux règles écrites aux articles 33 à 35, pour fixer, quant à la compétence et au ressort, la valeur des actions qui n'est pas déterminée par leur objet et pour laquelle la loi n'a créé aucune présomption d'évaluation.

Ce retour à ce principe de l'article 33 se fera par l'abrogation de l'article 32 de la loi de 1876 (art. 58 du projet) et par l'extension à toute saisie, mobilière ou immobilière, de la règle de l'article 30 de cette loi (art. 59 du projet).

E. — *Reconvention, garantie, litispendance et connexité.*

En ces quatre matières la rigidité du principe que la compétence d'attribution est d'ordre public, tel que ce principe était compris par la loi du 25 mars 1876, a entraîné bien des complications de procédure, des conséquences iniques et fournit à la malignité des plaideurs et à la subtilité imposée aux magistrats des occasions trop fréquentes d'entraver en réalité le cours d'une bonne justice.

Aussi le projet du Gouvernement rappelé sous l'article 48 du projet, rapporté par M. le Représentant Sinzot et revu par le Comité permanent du conseil de législation, comportait-il la revision des dispositions de la loi de 1876 relatives à ces quatre matières.

Les articles 60 à 64 inclus du projet actuel reproduisent les dispositions de ce projet antérieur, dans son dernier état, et la justification s'en trouve dans le rapport du Comité permanent reproduit en annexe.

F. — *Évocation.*

Actuellement, si sur appel d'un jugement de justice de paix, le tribunal de première instance constate que ce premier juge était incompétent parce que lui-même était compétent comme juge de premier degré, il ne peut que décréter cette incompétence du juge qui a été saisi et renvoyer le demandeur à se pourvoir comme de droit, c'est-à-dire à assigner son adversaire devant le même tribunal qui vient de se désaisir, mais en le saisissant cette fois comme juge de premier degré.

Exposer une telle situation, c'est pour quiconque a l'esprit pratique, suggérer et justifier la réforme que consacre l'article 65 du projet, reprenant de nouveau une des dispositions du projet de loi de MM. Flagey et consorts : désormais, dans le cas envisagé, le tribunal de première instance en proclamant, comme juge de second degré, son incompétence, évoquera le litige comme juge de premier degré, et y statuera, éventuellement à charge d'appel, si ce litige n'était pas de nature à être jugé par lui, sans appel, comme juge du premier degré.

IV.

Dispositions relatives à la rétractation des ordonnances sur requête.

L'origine des articles 66, 67 et 68 du projet se trouve encore dans une propo-

sition de MM. Flagey et consorts, qui a fait l'objet d'un rapport du Comité permanent du conseil de législation.

Cette proposition institue une voie de recours contre certaines ordonnances rendues sur requête par le président du tribunal en matières de saisies. Ces ordonnances laissent intact le fond du droit, qui ne peut être jugé que par le tribunal après une procédure contradictoire. Néanmoins, elles peuvent, en cas d'erreur, causer aux saisis des pertes irréparables. L'erreur en ces matières est d'autant plus facile que les décisions sont rendues sans débat contradictoire, en l'absence et à l'insu de celui contre qui la mesure est dirigée et qui doit l'ignorer afin qu'il ne puisse en prévenir ou empêcher l'exécution.

La proposition donne un correctif au danger des autorisations de saisir obtenus par surprise ou délivrées par erreur, en assurant contre elles un recours prompt et efficace par la procédure contentieuse et contradictoire du référé.

Il y a longtemps qu'en France l'usage s'est introduit que les présidents des tribunaux, accordant l'autorisation de saisir, ordonnent qu'il leur soit référé par les intéressés, en cas de difficultés, dans un délai déterminé par l'ordonnance et qui, comme il va de soi, ne court qu'à partir de la signification de celle-ci. Les présidents se réservent ainsi de retirer leurs ordonnances pour le tout ou pour partie et de prescrire pour leur exécution des modalités ou des mesures de garantie. Malgré des critiques et des résistances dans la jurisprudence et dans la doctrine, cet usage a prévalu dans la pratique judiciaire de France. Pour des raisons de légalité, la jurisprudence belge ne l'a pas admis. Le projet ne fait donc que consacrer une pratique fort ancienne et d'une utilité reconnue.

La proposition de M. Flagey accorde à tout intéressé le droit de demander par la voie du référé, le retrait des autorisations de saisir, sans réserve ni limite. C'est encourager plus que de

raison les recours de ce genre et laisser trop de jeu à l'esprit contentieux des parties. Il suffit de consacrer la pratique qu'un long usage a établie en France et de n'autoriser le recours que lorsque le président du tribunal l'a réservé par une disposition formelle de son ordonnance. Investis désormais du droit incontesté de formuler pareilles réserves, les présidents ne manqueront pas d'en faire usage en toute matière qui leur paraîtra douteuse ou délicate.

Nous estimons aussi que les ordonnances de référé par lesquelles les ordonnances sur requête sont retirées ou maintenues ne peuvent être sujettes à appel. Les voies de recours ne doivent pas être étendues plus que de nécessité, par crainte de donner trop d'aliment à l'ardeur de plaider.

Ne s'agissant que de mesures provisoires qui ne touchent pas au fond du droit et qui ne sont ordonnées que sous réserve du droit des tiers, les justiciables trouveront des garanties suffisantes dans les deux examens successifs auxquels le président soumettra la requête, l'une lors de l'ordonnance primitive, l'autre lors de la procédure contradictoire du référé.

La réforme proposée nous a paru si heureuse que nous n'hésitons pas à demander qu'elle soit étendue, par identité de motifs, à toutes autres matières. Les lois de procédure accordent aux présidents des tribunaux de première instance et de commerce le droit de statuer, par la voie d'ordonnances sur requête, dans une grande quantité de cas dont il serait difficile d'épuiser l'énumération. (Voir Garsonnet et Cézard Bru, tome VIII, p. 343, n° 169; Fuzier-Herman, Répertoire, Vo. ordonnance du juge). Le décret du 30 mars 1808, article 54, tel qu'on l'interprète communément, étend ce droit « à toutes autres mesures urgentes ». Le Comité permanent estime que dans tous ces cas, et pour autant qu'une disposition spéciale de la loi n'interdise tout recours (loi du 15 août 1854 sur

l'expropriation forcée, art. 7, 38, 40, 83; loi du 16 mai 1900 sur le régime successoral des petits héritages, art. 5; loi du 25 août 1891 sur le contrat de transport, art. 8), le droit doit être reconnu au président de ne statuer que sous la réserve qu'il lui soit référé en cas de contestation et de retirer son ordonnance pour le tout ou pour partie, avec ou sans modalités, en suite d'une procédure contradictoire de référé.

Bien qu'en principe aucune voie de recours ne soit recevable contre les ordonnances sur requête qui, selon l'opinion commune, sont des actes de la procédure gracieuse, la loi a parfois ouvert contre elles les voies de l'opposition et de l'appel devant la juridiction ordinaire du tribunal en vue de faire rapporter les mesures que le président a ordonnées (loi du 17 avril 1835 sur l'expropriation pour cause d'utilité publique, article 1008 du Code civil tel qu'une partie de la jurisprudence l'interprète). Le projet n'entend pas innover sur ces points. Afin de prévenir tout malentendu à cet égard, il marque dans le texte que les dispositions légales qui régissent les voies de recours contre certaines ordonnances sur requête demeurent en vigueur et que dans ces cas le recours en référé n'est pas recevable. (Art. 66 et 67 du projet).

Des difficultés pourraient naître dans la matière des saisies conservatoires prévues à l'article 417 du Code de procédure civile. La jurisprudence hésite au sujet des voies d'opposition et d'appel dont il y est question, et il y a incertitude à la fois sur l'existence de ces recours contre les permis de saisir et sur le point de savoir si ces recours doivent être portés devant le président ou devant le tribunal.

Sans toucher à ces controverses, l'article 68 du projet leur enlèvera tout intérêt pratique en accordant en toute hypothèse, le recours par voie de référé lorsque l'ordonnance l'a réservé.

V.

Dispositions relatives aux expertises.

Sauf dispense des parties, les expertises sont assermentées, et la prestation de serment des experts est préalable à l'accomplissement de leur mission. Cette dernière disposition est fâcheuse, car certaines expertises sont de la plus extrême urgence, et la fixation par le juge de la prestation du serment de l'expert, la sommation de la partie poursuivante à l'adversaire d'assister à cette prestation de serment; la prestation de serment elle-même, comportent des délais qui risquent de compromettre l'efficacité de l'expertise.

Le projet a donc disposé que dans les matières où l'expertise peut être très urgente, c'est-à-dire en cas d'expertise ordonnée par le juge de paix (art. 69 du projet, 43*bis* du Code de procédure civile), par le juge des référés (art. 69 du projet, 809*bis* du Code de procédure civile), et le tribunal de commerce (art. 70 du projet), la prestation de serment peut avoir lieu postérieurement à l'exécution des devoirs d'instruction, qu'elle solennise. Cette prestation aurait lieu devant le siège qui aurait nommé l'expert. Ce qui implique que le magistrat qui a donné la commission, ne devra pas être celui qui recevra le serment : l'expertise pourrait avoir été ordonnée par un juge de paix, et le serment pourrait être prêté devant un juge suppléant.

L'innovation ainsi consacrée nécessite une modification corrélative à l'article 308 du Code de procédure civile relatif au moment où la récusation d'un expert doit être proposée : c'est l'objet de l'article 71 du projet.

L'article 317 du Code de procédure civile exige que le rapport des experts soit écrit de la main de l'un d'eux; cette exigence n'a plus de raison d'être et n'est plus guère obéie. L'article 72 du projet la fait disparaître.

VI.

Disposition relative à la procédure en cassation.

L'instance en cassation est une voie de recours extraordinaire et exceptionnelle. La loi, voulant que cette attaque à la chose jugée ne puisse être faite à la légère, prescrit que, pour être reçu, le pourvoi en cassation en matière civile contienne l'énoncé des moyens et l'indication des lois prétendument violées. Les lois qui ont étendu le contrôle de la Cour de cassation à diverses matières d'intérêt public ont toutes soumis les pourvois à cette condition de recevabilité (électorat, contributions directes, taxes provinciales et communales, dommages de guerre, etc.).

Seuls les pourvois en matière répressive échappent à cette règle sans qu'on en voie les raisons. Il suffit ainsi de la déclaration de pourvoi d'un condamné, qui n'a aucun sujet de plainte et n'énonce aucun grief, pour obliger une chambre de la Cour de cassation et un procureur de son parquet à rechercher d'office les nullités que pourrait contenir la procédure et dont l'intéressé ne s'est pas avisé. Cet examen aboutit, sauf dans des cas d'une rareté extrême, à des arrêts de rejet conçus suivant une formule stéréotypée. Dans le cas où une nullité a été découverte, il ne s'agit presque jamais d'une violation effective de la loi; c'est plutôt une omission du greffier, rédacteur du procès-verbal d'audience, qui entraîne la nullité et la cassation.

Ces pourvois, dont le nombre est fort grand, au point de représenter les deux tiers des affaires jugées par la seconde chambre de la Cour de cassation, sont cause d'un travail fastidieux, ingrat et tout à fait inutile dont il convient de soulager cette Cour dans le moment où on impose à ses membres, par une réduction de son personnel, un surcroît de besogne. Il suffit, à cet effet, d'imposer pour la recevabilité des pourvois

en matière répressive les conditions requises pour les pourvois en toutes autres matières.

C'est ce que fait l'article 73 du projet. Le pourvoi du procureur général près la Cour de cassation, sur l'ordre du ministre de la justice (art. 441 du Code d'instruction criminelle), permet d'ailleurs de réparer toute illégalité réelle et préjudiciable dont un condamné aurait souffert et ne se serait pas légalement prévalu.

VII.

Dispositions relatives à la chambre du conseil en matière répressive et à la chambre des mises en accusation.

La modification apportée par l'article 74 du projet à l'article 129 du Code d'instruction criminelle découle de l'article 77 du projet, qui donne compétence au juge de police pour connaître de certains délits.

L'article 75 du projet reproduit avec quelques légères modifications — consacrées en pratique — le texte de l'article XV de la loi du 25 octobre 1919.

Pour les ordonnances de non-lieu, quand il n'y a pas partie civile, et pour les ordonnances de renvoi en police, l'audition de l'inculpé semble inutile; pour les ordonnances de plus ample informé, qui généralement envisagent des devoirs dont il pourrait contrarier l'accomplissement, elle serait nuisible.

La renonciation de l'inculpé aux délais prévus combinée avec sa comparution volontaire devant le tribunal correctionnel, autorisée par l'article 15 de la loi du 1er juin 1849, permet l'expédition extrêmement rapide des affaires de flagrant délit, tel que les poursuites du chef de rupture de ban, et permet d'abréger la durée de la détention préventive.

Sur ces deux points, la pratique a compris et appliqué en ce sens le texte actuel. C'est cette pratique que le projet consacre.

Le délai de quarante-huit heures accordé par la loi temporaire à l'inculpé et à son conseil pour prendre communication de la procédure est transformé en un délai de deux jours ouvrables. C'est ainsi que la pratique a interprété presque partout le texte actuel. Ce délai est d'ailleurs susceptible d'être prolongé lorsque sa prolongation est justifiée par la nature de l'affaire ; c'est ce qu'exprime le texte en disant « deux jours au moins ».

L'article 76 du projet reproduit, avec des modifications de détail analogues, la loi du 19 août 1920, qui a heureusement institué le débat contradictoire devant la chambre des mises en accusation. Au délai de dix jours, qui peut comprendre plusieurs jours fériés, est substitué celui de huit jours ouvrables, largement suffisant dans la majeure partie des cas et susceptible de prolongation dans les autres.

VIII.

Dispositions étendant la compétence des tribunaux de police.

L'article 77 du projet attribue compétence au juge de police pour une série d'infractions peu graves : le principe admis par la loi du 1er mai 1849 reçoit ainsi une application plus ample et que la nature des fractions visées justifie pleinement.

L'article applique ensuite au juge de police les règles tracées par le Code d'instruction criminelle pour la compétence des tribunaux correctionnels *ratione loci* ou *ratione personæ*. On sait quelles difficultés pratiques entraîne la législation actuelle, qui restreint la compétence du juge de police aux infractions commises dans son canton, sans qu'on puisse apercevoir une base rationnelle à cette restriction de sa compétence.

Enfin, l'article apporte une modification sensible aux principes de la loi

du 1er mai 1849. Cette loi, en déférant certains délits à la connaissance des juges de police, fixait un maximum aux peines qu'ils pourraient appliquer et réduisait de plein droit à ce maximum les peines plus élevées.

Cette défiance à l'égard des juges de police ne se justifie pas. Le projet leur attribue compétence pour appliquer les peines correctionnelles, quelles qu'elles soient, aux infractions qui leur sont spécialement, mais limitativement déferées.

La modification que l'article 78 du projet apporte au premier alinéa de l'article 192 du Code d'instruction criminelle est de pure forme et la conséquence de l'attribution consentie par l'article précédent au juge de police de la connaissance de certains délits.

Le second alinéa de l'article 192 du Code d'instruction portait que quand le tribunal correctionnel retient, en vertu de l'alinéa premier, la connaissance d'une infraction de la compétence du juge de police, son jugement est en dernier ressort. Cette dérogation au principe des deux degrés de juridiction se comprend d'autant moins que lorsque le tribunal correctionnel statue sur une contravention, à raison de sa connexité avec un délit dont il est saisi, son jugement n'est qu'en premier ressort (Ass., 17 mars et 16 juin 1924, *Pas.* 1924, I, 164 et 408).

C'est pourquoi l'article 78 du projet abroge ce second alinéa de l'article 192 du Code d'instruction criminelle.

IX.

Disposition instituant une procédure sommaire devant les tribunaux de police.

La procédure sommaire instituée par l'article 79 du projet a déjà fait l'objet de débats parlementaires et d'articles

de revues : on l'a appelée la « condamnation par correspondance » (1).

Elle a pour avantage de dispenser les contrevenants de comparaître en justice, de réduire les frais et d'épargner du temps aux magistrats.

En usage dans d'autres pays, comme la Hollande, la Suisse, l'Allemagne et l'Italie, elle a encouru diverses critiques que le projet s'est efforcé d'éviter : les attributions respectives du juge de paix et de l'officier du ministère public ne sont en rien modifiées ; la procédure ne s'applique qu'à des infractions peu graves dont le jugement n'exige pas la comparution personnelle du contrevenant ; la décision est, conformément à la Constitution, prononcée en audience publique ; le droit d'appel du parquet demeure intact et ceux de l'inculpé sont pleinement sauvegardés. Ainsi instituée, la procédure sommaire paraît appelée à rendre de grands services : elle rehaussera le prestige du juge de police ; à ses audiences ne seront plus appelées en débats contradictoires que les affaires où ce débat s'impose ; les longues audiences de contraventions aux règlements sur la prostitution, sur les voitures de place, etc., seront supprimées.

Les articles 166 à 168 nouveaux du Code d'instruction criminelle règlent la procédure de jugement ; la comparution volontaire du prévenu ramène la cause dans la procédure ordinaire.

L'article 169 prévoit la notification de la décision par lettre recommandée. Ce mode de notification existe déjà, notamment en matière de « Pro Deo » et de détention préventive.

Les décisions rendues conformément à l'article 168 ne sont pas susceptibles d'appel par le prévenu ; elles sont attaquées par la voie de l'opposition

(art. 170 et 171). Cette opposition ramène la cause et la soumet à la procédure ordinaire : le prévenu doit être assigné par le ministère public ; s'il fait défaut, la voie de l'opposition lui est ouverte conformément à l'article 151 du Code d'instruction criminelle, modifiée par la loi du 9 mars 1908, et, en tous cas, la voie de l'appel (art. 172 modifié par l'article 5 de la loi du 1er mai 1849).

X.

Dispositions transitoires.

La loi temporaire, que celle-ci remplace, doit cesser ses effets au début de la prochaine année judiciaire. Il convient d'autant plus de fixer au même moment l'entrée en vigueur de la loi nouvelle que les praticiens appelés à s'y conformer devront se l'assimiler préalablement et que les autorités diverses chargées d'en assurer l'exécution auront besoin d'un certain délai pour préparer cette exécution.

En conséquence, l'article 81 du projet fixe en principe l'entrée en vigueur de la loi au 15 septembre prochain, date initiale de la prochaine année judiciaire, suivant la loi du 31 mars 1926, mais ajoute que le Roi, les premiers présidents, les présidents, les officiers du ministère public et les juridictions d'instruction pourront prendre immédiatement les mesures et rendre les arrêts et ordonnances nécessaires à l'exécution de la loi, le 15 septembre 1926.

Toutefois, quelques articles de la loi consacrent des réformes fort simples et utiles, parfaitement applicables immédiatement et qu'il y a lieu de déclarer telles. L'article 80 du projet concerne ces dispositions.

Il paraît équitable de ne pas appliquer les nouvelles règles de compétence et de ressort, tant en matière civile et commerciale qu'en matière répressive, aux litiges dont les juridictions de jugement seront régulièrement saisies à la date de

(1) *Ann. parlem.*, Chambre des Représentants : 1889-1890, p. 1209 et 1227 ; 1894-1895, p. 454 et 513 ; 1897-1898, p. 710, 712 et 734 ; 1898-1899, p. 1492 à 1743 ; 1899-1900, p. 806 ; 1900-1901, p. 1552 et 1557 ; 1909-1910, p. 1017 ; 1910-1911, p. 574 ; 1911-1912, p. 1246, 1345 et 1346. — *Doc. parlem.*, Chambre des Représentants : 1900-1901, p. 245 ; 1907-1908, p. 106. — *Journal des Juges de paix* : 1895, p. 88 ; 1903, p. 229. — *Journal des Tribunaux* : 7 avril 1904, col. 453.

l'entrée en application de la loi, et de déroger ainsi, dans cette mesure, au principe que les lois de compétence et de procédure rétroagissent. C'est pourquoi l'article 82 du projet établit que le régime nouveau de la compétence et du ressort n'est pas applicable aux actions régulièrement portées devant les juridictions de jugement avant le 15 septembre 1926.

Ce régime de la compétence ne comprend pas les dispositions relatives à la répartition des affaires devant les tribunaux de première instance et de commerce, entre les chambres de trois juges et les chambres d'un juge. Comme sous la loi temporaire, et ainsi que nous

l'avons déjà fait remarquer, cette répartition ne peut jamais faire naître un incident de compétence, mais un simple incident de distribution. C'est l'article 83 du projet qui règle comment se fera cette répartition en ce qui concerne les affaires en cours.

Ainsi arrêté le 21 avril 1926.

Le Comité permanent du Conseil de législation composé de : M. DEJONGH, président ; MM. DE HAENE, DUPRIEZ, MARCQ, MORELLE, RESTEAU, SERVAIS, membres ; M. le baron HOLVOET et M. STEYAERT, membres adjoints.

ANNEXE

Observations préliminaires.

I. — Au mieux des intérêts des justiciables, la loi a réglé l'organisation judiciaire du pays : notamment, elle a fixé la compétence des divers tribunaux, leurs attributions, leur ressort territorial. Ces règles ont été établies en fonction des conditions moyennes des litiges.

Mais, comme toutes les solutions moyennes, ce régime de compétence peut devenir fâcheux dans certains cas particuliers. Il se peut que les parties soient d'accord pour reconnaître, étant données les circonstances de l'espèce, qu'il serait opportun de porter leur différend devant un tribunal autre que celui qui leur est ouvert par la loi. Il se peut encore qu'en raison notamment de la similitude de deux procès, il soit utile de les réunir devant l'un des deux tribunaux qui, d'après les lois de compétence, devraient statuer sur l'un ou l'autre de ces litiges.

L'intérêt des parties de déroger au droit commun de la compétence soit pour une action isolée, soit pour la réunion de deux actions qui ressortiraient de juridictions différentes, a été pris en considération par le législateur et il a subordonné à cet intérêt l'application des règles de compétence territoriale.

En revanche et à part la disposition très peu importante qui termine l'article 37, la loi du 25 mars 1876 a donné le caractère de dispositions inflexibles d'ordre public aux règles de la compétence d'attributions.

Ainsi, par exemple, lorsqu'une demande a été portée devant un tribunal incompétent *ratione materiæ*, les deux parties — même celle qui a formé la

demande, même le défendeur qui aurait accepté aussi nettement que possible la juridiction du tribunal saisi — peuvent soulever le déclinatoire en tout état de cause. A défaut d'être proposé par les parties, ce déclinatoire doit même être suppléé par le tribunal.

La rigueur de ce système est tout à fait exagérée. Il ne faut pas y regarder de bien près pour s'en convaincre. Sur les vingt-six tribunaux de première instance institués dans le pays, il y en a quinze qui tantôt jugent au civil, tantôt consulairement. Dans trois de ces tribunaux, l'exception d'incompétence *ratione materiæ* revient presque toujours à faire renvoyer le litige de l'une des chambres de ce tribunal à une autre ; dans cinq, elle a pour fin de le faire renvoyer à une autre audience de la même chambre, et dans les sept autres, cette exception d'incompétence — règle farouche d'ordre public — aboutit à faire renvoyer les affaires introduites comme civiles et reconnues commerciales, d'un moment d'une audience (le moment où l'on juge les affaires civiles) à un autre moment de la même audience (celui où l'on juge les affaires commerciales) ou inversement.

Les projets de réforme de la loi de compétence dont la Chambre des Représentants a été saisie d'abord par le Gouvernement, puis par le rapport si savamment élaboré par M. Sinzot, au nom de la Commission de la Justice, se meuvent dans deux ordres d'idées :

1° La recevabilité de l'exception d'incompétence *ratione materiæ* devant les tribunaux de première instance serait fort réduite ;

2° On intensifierait l'attraction qu'exercent l'un sur l'autre les litiges qu'il paraît opportun de réunir pour être instruits et qui, s'ils étaient jugés isolé-

ment, devraient l'être par les tribunaux différents. Et cette seconde partie de la réforme projetée amène à reprendre l'examen des règles de compétence relatives aux actions reconventionnelles, aux actions en garantie, à la litispendance et à la connexité.

CHAPITRE Ier.

Des restrictions à la présentation de l'exception d'incompétence « *ratione materiæ* » devant les tribunaux de première instance.

II. — Ces restrictions sont presque identiques dans le projet du Gouvernement et dans le projet de la Commission parlementaire. Des deux parts, on refuse au demandeur et au tribunal le droit de soulever le déclinatoire ; le défendeur peut le soulever, mais c'est préalablement à tout acte qui impliquerait de sa part acceptation de la juridiction saisie. Les deux projets concordent aussi en ce qu'ils limitent cette première partie de la réforme aux déclinatoires proposés devant le tribunal de première instance. Devant les juridictions spéciales (tribunaux de commerce, justices de paix et conseils de prud'hommes), la compétence d'attribution garderait dans toute sa rigueur le caractère de loi d'ordre public.

Les deux projets ne diffèrent qu'en trois points, et, d'abord, sur la base rationnelle à donner aux dispositions nouvelles. Cette première divergence — de principe — amène les auteurs des projets à proposer des formules différentes pour exprimer un système commun. Enfin, les deux projets ne concordent pas sur le caractère des actes du défendeur, impliquant son acceptation de la juridiction saisie et qui devraient former obstacle à la présentation utile de l'exception d'incompétence.

III. — Pour justifier le premier élément de la réforme, le projet du Gouvernement revient à la théorie, admise

en Belgique jusqu'en 1876, suivant laquelle les tribunaux de première instance ont la *plénitude de juridiction*. Le projet de la Commission parlementaire appuie cette réforme sur une prorogation tacite de juridiction (n° 13) et signale avec beaucoup d'à-propos que, par des conventions compromissaires, les parties peuvent déroger à la compétence d'attribution.

Au fond, ces deux systèmes reposent sur des idées fort semblables. Mais, pour s'en convaincre, il faut se garder de donner à la locution « *plénitude de juridiction* » une interprétation littérale en l'isolant des traditions dont cette locution est issue. En effet, si on l'interprétait à la lettre, cette locution amènerait, semble-t-il, à faire reconnaître au tribunal, qui serait déclaré investi de la plénitude de juridiction, une ampleur de pouvoir que personne n'a jamais songé à lui attribuer. Elle paraîtrait permettre au demandeur d'imposer au défendeur d'être jugé par le tribunal de première instance dans les procès pour lesquels la loi a créé des juridictions spéciales. En réalité, il ne s'est jamais agi de rendre ces juridictions simplement facultatives pour le demandeur. Et voici à quoi se réduit la notion de la plénitude de juridiction : — les tribunaux de première instance constituent la juridiction ordinaire ; — par l'institution des tribunaux spéciaux, la loi a, dans l'intérêt des justiciables, apporté des limitations à cette juridiction ; — mais les parties peuvent renoncer à ces limitations ainsi établies à leur profit ; — et le juge doit respecter ces renonciations, qu'elles soient expresses ou seulement impliquées dans les errements de la procédure. La validité de ces renonciations, c'est tout le système de la plénitude de juridiction.

On le voit : dans le projet du Gouvernement (reconnaissance de la plénitude de juridiction aux tribunaux de première instance), comme dans le projet de la Commission parlementaire (prorogation de juridiction fondée sur une

convention compromissoire tacite), on retrouve cette même idée d'un pacte par lequel les parties dérogent aux règles organiques de la juridiction.

Mais cette sorte de pacte compromissoire qui se trouve ainsi à la base du système de la plénitude de juridiction a deux caractéristiques qu'il convient de mettre en évidence :

1° Il ne comporte possibilité de dérogation qu'aux dispositions *exceptionnelles* de notre organisation judiciaire, celles qui ont distraint de la juridiction ordinaire certaines matières pour les attribuer aux juridictions spéciales. Quant à celles-ci, leur compétence ne peut jamais être prorogée au détriment de celle des tribunaux de première instance ou de celle des autres juridictions spéciales ;

2° En revanche, d'après le droit commun des arbitrages, certaines causes (art. 1003, 1004 et 83 proc. civ.) ne peuvent, en raison de ce qu'elles touchent à l'ordre public, être distraites du juge qui leur est désigné par la loi pour être déléguées à des arbitres. Et cette interdiction de compromettre existe même pour les causes énumérées aux articles 1003 et 1004 qui rentreraient dans la compétence des tribunaux de commerce. Or, le système de la plénitude de juridiction permet aux parties de dessaisir les juridictions spéciales de toutes matières, même des causes dévolues à ces juridictions et sur lesquelles il est interdit de compromettre. Et pourquoi cette extension exceptionnelle du pouvoir donné aux parties d'élire leurs juges ? Parce qu'il s'agit de n'user de ce pouvoir que pour retourner à la juridiction ordinaire, celle, d'ailleurs, qui est la mieux organisée pour veiller à l'ordre public en considération duquel ont été établies les interdictions de compromettre.

Grâce à ces deux caractères du système qui restitue aux tribunaux de première instance, la plénitude de juridiction, ce système fournit une justification complète et adéquate de tous les éléments qui constituent la première

partie de la réforme proposée au pouvoir législatif.

Il n'en est pas de même du système de la Commission parlementaire. Si la réforme se fonde sur un pacte compromissoire tacite, on s'explique mal pourquoi elle ne s'étend pas aux litiges portés devant les juridictions spéciales ; on s'explique mal pourquoi elle permet de retenir devant les tribunaux de première instance des affaires dévolues par la loi aux juridictions spéciales et sur lesquelles parties n'auraient pu compromettre.

Aussi, dans l'opinion du Comité permanent y aurait-il lieu de s'en tenir à la théorie du projet du Gouvernement et de conserver pour la loi à venir la formule que ce projet avait déduite du retour au principe de la plénitude de juridiction des tribunaux de première instance :

Les tribunaux de première instance connaissent de toutes matières. Ils ne peuvent se dessaisir des litiges dévolus aux juges de paix, aux tribunaux de commerce et aux conseils de prud'hommes que lorsque la partie défenderesse décline leur compétence...

IV. — En maintenant au défendeur le droit de soulever devant le tribunal de première instance un déclinatoire de compétence *ratione materiae*, le projet de la Commission parlementaire, comme le projet gouvernemental, exige que cette exception soit présentée *préalablement* à tout moyen qui ne pourrait être examiné que si le tribunal de première instance était reconnu compétent pour connaître de l'affaire.

Manifestement, cette formule a été empruntée à l'article 160 du Code de procédure civile. Cet emprunt paraît fâcheux. En effet, si l'une ou l'autre des formules proposées par le Gouvernement et par la Commission parlementaire est appliquée littéralement, il s'ensuivra que, lorsque, dans une même conclusion, le défendeur aura exprimé *simultanément* et une exception d'incompé-

l'acceptation de l'hérédité n'a rien d'inconciliable avec la présentation ultérieure d'une exception d'incompétence : c'est seulement après l'acceptation de l'hérédité, si l'appelé s'y résout, et en vertu de cette acceptation que ce successeur aura qualité pour soulever le déclinatoire (1).

Item pour la femme assignée comme ayant été commune en biens avec le débiteur, ou les représentants de cette femme, lorsqu'ils demandent délai pour délibérer sur l'acceptation de la communauté.

Mais, pour les autres exceptions, quelle difficulté d'établir un *criterium decisif* ! Par exemple, est-il certain, comme l'enseignant Garsonnet et son continuateur dans le fragment repris au rapport de la Commission parlementaire, que demander délai pour appeler garant revient à reconnaître la compétence du tribunal saisi ? La chose est-elle certaine, surtout lorsque, en présentant cette exception dilatoire, le défendeur annonce l'exception d'incompétence, se réserve de la présenter et déclare ne vouloir appeler garant en cause que pour débattre en sa présence tous ses moyens, y compris l'exception d'incompétence ? Et même parfois l'exception d'incompétence *ratione materiæ* ne doit-elle pas, dans la logique du défendeur, être présenté subsidiairement à un moyen de fond (2).

La difficulté de discerner entre les exceptions et moyens de défense suivant qu'ils entraînent ou non acceptation de la compétence du tribunal saisi est une

raison de substituer à la formule des deux projets soumis successivement à la Chambre une autre formule plus simple, qui aura cet avantage de rassembler dans les mêmes actes de procédure tous les moyens préalables de la défense. Cette formule, la voici : Pour être recevable devant le tribunal de première instance, une exception d'incompétence (*ratione loci* ou *ratione materiæ*) devrait être présentée — soit préalablement à toutes exceptions ou défenses autres que l'exception *judicatum solvi* (art. 168, proc. civ.), ou que l'exception tendant à conserver les délais pour accepter la communauté ou la succession (art. 174), — soit en même temps que les exceptions ou défenses autres que celles des articles 168 et 174.

Système rigoureux, mais dont la rigueur se justifierait. Les déclinatoires sont nécessaires pour assurer le respect des règles d'organisation judiciaire. Mais si l'on permet de ne présenter le déclinatoire que postérieurement à d'autres exceptions, ce sera pour le plaideur qui n'a d'autre but que de se dérober à l'action de la justice un moyen facile de prolonger abusivement les litiges dans lesquels il est impliqué. Pour que le déclinatoire serve dans les cas où son emploi est légitime, pour empêcher qu'on en use dans les autres cas, il est juste d'imposer à l'auteur d'un déclinatoire de le proposer dans des conditions qui ont exclu à peu près les chances d'abus. Il est donc juste de lui enjoindre de présenter cette exception au plus tard en même temps que tous autres moyens, sauf les exceptions des articles 168 et 174 du Code de procédure civile.

Ce système devrait être appliqué aux juridictions spéciales en ce qui concerne l'exception d'incompétence *ratione loci*, mais non en ce qui concerne l'exception d'incompétence *ratione materiæ*, qui devant ces juridictions spéciales demeurerait soumise au régime actuel. Pour achever de formuler cette réforme, il faudrait donc, non seulement et comme

(1) Ne faudrait-il pas aller plus loin et dire que le déclinatoire formulé au nom de l'hérédité constituerait un acte d'addition de l'hérédité et que, dès lors, la présentation de ce déclinatoire antérieurement ou conjointement à l'exception dilatoire de l'article 174 du Code de procédure civile rendrait non recevable cette exception ?

(2) Exemple : L'agent de change Primus a assigné le rentier Secundus devant le tribunal civil en paiement de *n* francs pour solde d'opérations de bourse. Le rentier Secundus répond en *ordre principal* : « L'action est non recevable, car elle a sa cause dans des opérations de jeu ». Il conclut donc à la non-recevabilité de l'action. Et en *ordre subsidiaire* il ajoute : « Si ces opérations n'étaient pas du jeu, elles seraient des achats de titres pour les revendre, des reventes faites en conséquence de ces achats ; bref, des opérations commerciales dans mon chef. J'oppose l'exception d'incompétence *ratione materiæ*. »

le propose la Commission parlementaire, supprimer l'article 170 du Code de procédure civile, mais encore amender et l'article 169 et le second alinéa de l'article 424 de ce Code.

Les textes de loi actuels seraient dès lors modifiés comme suit :

A. Article 8 de la loi de compétence. *Les tribunaux de première instance connaissent de toutes matières. Ils ne peuvent se dessaisir des litiges dévolus aux juges de paix, aux tribunaux de commerce et aux conseils de prud'hommes, sauf lorsque la partie défenderesse le demande.*

B. Article 169. *Elle ne pourra former cette demande après d'autres exceptions ou défenses, sauf celles des articles 166 et 174 du Code de procédure civile.*

C. Article 170. Supprimé.

D. Article 424, second alinéa. *Le déclinatoire pour toute autre cause ne pourra être proposé après aucune exception ou défense, sauf celles des articles 166 et 174 du Code de procédure civile (1).*

Ainsi présentés, les textes légaux auraient cet avantage de se trouver chacun à sa place : les dispositions établissant le caractère relatif du déclinatoire de compétence *ratione materiæ* devant le tribunal civil étant insérées dans la loi de compétence, l'organisation de la forclusion en ce qui concerne ce déclinatoire se trouvant dans le Code de procédure.

En tout cas, cette rédaction échapperait au reproche que l'on peut faire aux textes et du Gouvernement et de la Commission parlementaire : l'un et l'autre écrivent dans la loi de compétence la déchéance en ce qui concerne les exceptions d'incompétence *ratione materiæ*, présentées tardivement devant les tribunaux de première instance, et

c'est dans le Code de procédure civile que demeurerait formulée la même déchéance, en ce qui concerne les déclinatoires *ratione loci*.

CHAPITRE II.

Dérogations aux règles de compétence d'attribution en vue de réunir deux actions qu'il serait opportun de juger simultanément.

VI. — Etant donnés les précédents législatifs, il ne peut s'agir de traiter cette matière dans un ordre logique, c'est-à-dire de la disposer en fonction des principes qui justifient ces dérogations au droit commun ; il faut, comme l'ont fait d'ailleurs et le Gouvernement et la Commission parlementaire, aborder successivement les trois espèces de ces dérogations :

- a) La reconvention ;
- b) La jonction de l'action en garantie à l'action principale ;
- c) Le renvoi pour cause de connexité ou de litispendance.

La partie qui est défenderesse à une action se croit le droit de faire valoir de son côté des prétentions à l'encontre du demandeur originaire. Ces prétentions peuvent être telles que, d'après le droit commun, elles devraient être portées devant un tribunal autre que celui qui est saisi de l'action principale. Depuis des siècles, la jurisprudence permet dans certains cas à ce défendeur originaire de porter en forme d'incident, devant le juge saisi de l'action originaire, ses prétentions contre le demandeur originaire. Cette procédure, qui impliquera souvent dérogation au droit commun de la compétence, c'est la *reconvention*.

La seconde dérogation au droit commun de la compétence intéresse des personnes non engagées dans l'instance primitive, c'est-à-dire à des tiers, tenus de prêter à l'une de ces parties *garantie* des fins soit de l'action originaire, soit

(1) Quoique dans l'article 424 procédure civile, il s'agisse d'exception d'incompétence à présenter au tribunal de commerce et que la caution *judicatum solvi* ne soit pas exigible en « matière commerciale », il a paru cependant nécessaire de faire référence à l'article 166, Code procédure civile. En effet, cette caution peut être exigée dans les rares « matières civiles » qui sont déferées à la juridiction consulaire.

d'une exception ou défense opposée à cette action. Il arrivera souvent que, d'après le droit commun, cette action en garantie aurait dû être portée devant une juridiction autre que celle qui a été régulièrement saisie de l'action principale. Toujours, il sera opportun que, même au prix d'une nouvelle dérogation au droit commun de la compétence, le demandeur puisse porter son recours devant le tribunal saisi de l'action principale.

Enfin, il peut y avoir entre deux actions régulièrement portées devant deux tribunaux différents des relations de *litispendance* ou tout au moins de simple *connexité*. La législation napoléonienne reconnaissait déjà que dans certains cas de connexité ou de *litispendance* il pouvait y avoir avantage à ce que l'un des intéressés pût postuler de l'une des juridictions saisies qu'elle renvoie à l'autre le procès porté devant la première. Cette fois, il y a toujours modification du contrat judiciaire, car, d'après ce contrat, parties auraient dû rester devant le juge qui est dessaisi. Souvent aussi, il y a dérogation au droit commun de la compétence ; il en est ainsi quand le juge, auquel une affaire est ainsi renvoyée, n'aurait pas été compétent pour en connaître, à défaut de la connexité existant entre cette action et celle dont ce juge était originairement saisi.

Ces diverses dérogations au droit commun de la compétence ou de la procédure, se justifient par des raisons diverses.

S'agit-il d'actions en garantie ou d'autres actions connexes, — car à bien considérer les choses, par rapport à l'action principale, l'action en garantie constitue une simple variété des actions connexes, — s'agit-il surtout d'actions qui ont entre elles un rapport de *litispendance*, la réunion de ces actions, par dérogation au droit commun, a pour but de réaliser deux ordres d'avantages : 1° faire que les plaideurs et les magistrats n'aient pas, les premiers à débattre,

les seconds à instruire en deux fois des procès qui pourraient être plaidés ensemble ; 2° puis et surtout la réunion de ces actions évitera de voir donner à un même litige deux solutions différentes par des juges différents statuant l'un et l'autre souverainement.

Ces raisons se retrouvent aussi dans certains cas d'actions reconventionnelles formées en dérogation au droit commun de la compétence. D'autre part, dans toutes ces actions reconventionnelles, on retrouvera cette idée qu'il faut faire droit en même temps aux prétentions que deux parties s'opposent l'une à l'autre, soit en les déduisant d'une même cause, soit en les faisant converger vers le même objet.

De même, lorsqu'il s'agit d'actions en garantie, n'y a-t-il pas, en faveur d'une dérogation au droit commun de la compétence, cet argument qu'il est de stricte équité de sanctionner avec une exacte simultanéité si elles sont reconnues constantes, et l'obligation sur laquelle se fonde l'action originaire, et l'obligation d'un tiers d'avoir à garantir l'une des parties engagées dans cette action originaire ?

Et tout le problème qui se pose au législateur se réduit à ceci : dans tous ces cas de reconvention, d'action en garantie, de séparation d'actions connexes, les avantages très réels d'ordre pratique qu'il y aurait à réunir deux actions dont les éléments se pénètrent ne valent-ils pas que, pour procurer la réalisation de ces avantages, on fasse céder, non seulement les règles de la compétence territoriale (le législateur de 1876 l'avait déjà fait), mais encore cette autre création législative empirique que sont les principes de la compétence d'attribution ?

§ 1er. — Des actions reconventionnelles.

VII. — Les raisons de déroger aux principes de la compétence d'attribution pour appliquer le procédé simplificateur de la reconvention peuvent ne pas être

également pressantes dans les divers cas de reconvention.

Force est donc de récapituler ici sommairement ces divers cas.

Toute prorogation de la compétence d'attribution du juge saisi de la demande originaire étant réservée, il a toujours été admis que le juge pouvait être saisi reconventionnellement des actions que le défendeur originaire déduirait de la même cause que l'action originaire. Et pour l'étude des extensions à donner à cette règle, il faut distinguer — le rapport de la Commission parlementaire le signale très opportunément — entre les actions du défendeur, qui, par rapport à l'action originaire, sont *ex ipsâ causâ* et celles qui dérivent seulement *ex eâdem causâ* (1).

Ce n'est point le moment de construire complètement le système des reconventions admises quoiqu'elles se fondent sur des causes différentes de celle de l'action principale. Il est utile seulement de rappeler deux actions reconventionnelles de cette espèce :

1. Celle qui tend à procurer la compensation judiciaire. Deux personnes sont respectivement créancière et débitrice l'une de l'autre. L'une de ces créances seulement est liquide et certaine : pas de possibilité de compensation légale. Pour éviter que celui dont la dette est liquide soit forcé de payer alors que son débiteur ne s'acquittera pas,

(1) Exemple d'actions *ex ipsâ causâ* : L'entrepreneur de la construction d'un édifice a assigné devant le tribunal civil le maître de l'ouvrage en paiement du prix du devis. Le maître de l'ouvrage prétend qu'il y a eu des malfaçons lui permettant non seulement de ne pas payer le prix, mais de réclamer surrogatoirement des dommages-intérêts. Dans cette espèce, il n'y a qu'un seul litige : l'ouvrage présente-t-il des malfaçons que l'entrepreneur est tenu de réparer ? Et la meilleure preuve qu'il n'y a qu'un seul litige, c'est que la justice ne pourrait logiquement accueillir l'une des actions sans rejeter l'autre.

Exemple d'actions dérivant seulement *ex eâdem causâ* : Le contrat a prévu des paiements échelonnés. L'entrepreneur a assigné le maître de l'ouvrage en paiement de l'avant-dernier acompte échu. Le maître de l'ouvrage est mécontent de la façon dont sont conduits les derniers travaux, ceux auxquels ne s'appliquent pas les acomptes réclamés ; il veut assigner l'entrepreneur pour entendre dire qu'il devra modifier sa façon de travailler... Deux litiges différents, mais résultant d'une même cause : le contrat d'entreprise.

on a permis, au premier de demander reconventionnellement reconnaissance de son droit de créance.

2. Toujours sous la réserve de la compétence d'attribution, — dans le cas d'action vexatoire ou téméraire, le défendeur peut réclamer reconventionnellement réparation du préjudice que lui cause l'intentement de cette action.

VIII. — La solution proposée par le Gouvernement est simpliste : la reconvention est admise en toute matière et quelle que doive être la prorogation de juridiction à en résulter.

La Commission parlementaire propose de créer, au profit de l'action reconventionnelle, deux dérogations seulement aux règles de la compétence d'attribution :

1° Devant les tribunaux de première instance, le défendeur pourra former des demandes reconventionnelles quels que soient le montant et la nature de ces demandes ;

2° Devant n'importe quelle juridiction, le défendeur pourra exprimer, dans la forme reconventionnelle, la demande de dommages-intérêts fondée sur le caractère vexatoire ou téméraire de l'action originaire.

IX. — Le système du Gouvernement se fonde sur le motif que les actions reconventionnelles ne seraient que des incidents de l'action principale.

Cette argumentation paraît peu satisfaisante, même en pure logique : elle n'est pas loin de se ramener à une pétition de principe. En effet, il s'agit pour le législateur de dire si le défendeur à une action intentée peut faire valoir sous forme de reconvention, c'est-à-dire comme incident, les droits qu'il prétend avoir contre le demandeur originaire. Se décider dans le sens de l'affirmative par la raison que l'action reconventionnelle est un incident de l'action principale, n'est-ce pas résoudre la question par la question ?

X. — En se plaçant au point de vue de l'opportunité des innovations (ce doit être le point de vue du législateur), il faut reconnaître que les deux réformes proposées par la Commission parlementaire sont pleinement justifiées. La seule question qui se posera sera celle de savoir si ces propositions sont suffisantes.

Plus que toute autre, la juridiction qualifiée pour dire si un procès est vexatoire ou téméraire est celle qui doit décider si cette action est fondée. Certes, en pure logique, l'intentement d'une action, même commerciale dans le chef des deux parties, est un acte civil. Dès lors, si, par dol ou par une légèreté coupable, une action injuste de nature commerciale a été portée devant le tribunal de commerce, ce serait la juridiction civile qui serait qualifiée pour assurer la réparation du préjudice causé au défendeur par l'intentement de cette action. Mais quel est l'aboutissement de cette solution ? C'est que le défendeur à ce procès injuste et méchant ne voudra plus, après l'avoir gagné devant le tribunal civil, un nouveau procès, aux fins d'obtenir réparation du tort que lui a causé la malice de la première action. La belle logique formelle de l'article 37 de la loi de compétence arrive donc, en fait, à créer le déni de justice. Et si le défendeur à l'action originaire est disposé à accepter la charge d'un nouveau procès, pourquoi la lui imposer, alors qu'il serait si simple de vider en une seule instance tout le litige existant entre parties.

Seulement, voici le texte proposé par la Commission parlementaire : « Le juge de la demande principale connaît en tout cas de la demande de dommages-intérêts basée sur le caractère vexatoire ou téméraire de l'action principale. » (*Variante* : Il connaît en tout cas des demandes de dommages-intérêts faites devant lui à raison de l'action principale et basées sur le caractère téméraire et vexatoire de celle-ci.)

Ce texte semble laisser ouverte des questions qui ne peuvent rester sans solution.

Et d'abord, l'extension de compétence au profit du juge de l'action principale sera-t-elle exclusive de toute autre compétence pour la demande de dommages-intérêts du chef de procès vexatoire ou téméraire ? Ou bien cette extension de compétence s'ajournera-t-elle seulement aux compétences de droit commun, si bien que le défendeur à un procès qu'il estime vexatoire ou téméraire aurait, pour se faire allouer des dommages-intérêts, le choix entre le tribunal saisi de l'action originaire et le tribunal civil du domicile du demandeur originaire, ou du lieu de l'intentement de l'action ?

Il paraît impossible de lui laisser cette option. L'intentement d'un procès vexatoire ou téméraire est un délit civil. On ne peut permettre à un plaideur de priver la justice de l'avantage considérable qu'il y a à faire juger ce délit par ceux sous les yeux desquels il se serait consommé (1).

Aussi le Comité permanent suggère-t-il de formuler la règle nouvelle dans le texte impératif ci-après : *Les demandes principales et reconventionnelles fondées sur le caractère vexatoire ou téméraire de l'action originaire sont portées devant le tribunal saisi de cette action.*

Ce texte donne lieu à trois observations :

A. Il s'appliquerait non seulement aux demandes de dommages-intérêts du

(1) Il faut en outre, tenir compte d'une autre considération. Si, à celui qui demande des dommages-intérêts en raison du caractère vexatoire ou téméraire du procès qui lui est intenté devant le tribunal de commerce, on permettrait de porter cette demande, conformément au droit commun, devant le tribunal civil, voici à quoi on aboutirait : L'action originaire toujours pendante devant le tribunal de commerce et la demande de dommages-intérêts pour procès téméraire et vexatoire portée devant le tribunal civil seraient connexes. Le nouveau régime de la connexité (voir *infra* n° XXVIII) comporte que, dans le cas de connexité, le tribunal de commerce doit se dessaisir au profit du tribunal civil. Permettre à un commerçant de porter devant le tribunal civil une action en dommages-intérêts en raison du caractère vexatoire ou téméraire d'une action qui lui est intentée devant le tribunal de commerce et qui est toujours pendante devant ce tribunal, ce serait lui offrir un moyen de tenter d'échapper frauduleusement à ses juges naturels, en demandant, sans la moindre apparence de fondement, des dommages-intérêts, en raison du caractère prétendument vexatoire ou téméraire de l'action qui lui est intentée devant le tribunal de commerce.

chef de procès téméraire formées par le défendeur originaire, mais encore, — et ceci éliminerait une seconde incertitude du texte en préparation, — par identité de motifs, aux actions de cette nature qui seraient intentées par des personnes étrangères à l'action originaire des tiers qui auraient été lésés par les énonciations de l'assignation : c'est même pour ce motif que le texte proposé par le Comité permanent prévoit des actions principales comme des actions reconventionnelles, intentées en raison du caractère vexatoire ou téméraire d'une action pendante en justice (1).

B. Il va de soi que cette compétence exceptionnelle, instituée par la Commission parlementaire, existerait quel que soit le moment où l'action prendrait une allure vexatoire ou téméraire. Elle pourrait résulter des violences d'argumentation contenues dans des écrits de procédure tracés en prosécution d'une assignation qui était modérée. Il se pourrait aussi que le demandeur eût été excusable d'intenter une action mal fondée, mais qu'il commit une faute lourde en y persévérant malgré les justifications faites par le défendeur en cours d'instance.

C. Enfin, d'après cette formule, la compétence exceptionnelle n'existerait qu'au profit du tribunal qui serait *saisi* de l'action originaire et naturellement tant qu'il en serait saisi. Si donc, pour une cause quelconque, l'action originaire cessait d'être pendante devant ce tribunal, la compétence spéciale instituée par le nouveau texte disparaîtrait ; mais la personne lésée par l'intentement d'un procès téméraire et vexatoire qui aurait été vidé n'encourrait pas une forclusion semblable à celle que l'article 359 du Code d'instruction criminelle institue à l'encontre de l'accusé acquitté en ce qui

concerne sa réclamation contre le dénonciateur. Seulement, le tribunal auquel avait été porté le procès téméraire ou vexatoire étant dessaisi, ce serait devant la juridiction de droit commun que la personne lésée devrait désormais porter sa demande de dommages-intérêts.

XI. — Lorsqu'une personne assignée devant le tribunal de première instance croit avoir, de son côté, quelque chose à prétendre contre son adversaire, il faut, comme le propose la Commission parlementaire, lui permettre de faire valoir ses prétentions sous forme de reconvention, même si la créance ainsi prétendue est commerciale dans le chef du débiteur ; même si, étant de nature civile, elle est inférieure à six cents fr. ; même si elle dérive d'une cause qui n'est pas la cause de l'action initiale. En effet, pourquoi le législateur a-t-il détaché certaines matières du contentieux de la juridiction ordinaire et a-t-il attribué à des juridictions spéciales la connaissance de ces matières ? Dans le but de simplifier les procédures et de les rendre moins coûteuses. Or, dans la généralité des cas où le défendeur a une action pendante devant le tribunal civil pourra faire juger reconventionnellement par ce tribunal des demandes ressortissant du tribunal de commerce ou de la justice de paix, il obtiendra ainsi une décision rapide et économique en faisant joindre à cette action originaire ses propres demandes, bien plus sûrement qu'en s'adressant aux juridictions spéciales : la préférence que ce défendeur donnera ainsi à la voie de la reconvention pour la poursuite de ses droits sera une preuve suffisante que, dans l'espèce, la raison d'être de ces exceptions au droit commun que sont les juridictions spéciales n'existe pas et que le meilleur moyen d'atteindre le but pour lequel ces juridictions furent créées, c'est ne point y recourir et de revenir à la juridiction ordinaire.

XII. — Mais, ici encore, il faut aller plus loin que la Commission parlemen-

(2) Il est évident qu'en tant qu'elle permet à un tiers de porter devant le tribunal saisi d'une action une demande en dommages-intérêts en raison du caractère vexatoire ou téméraire de cette action, la rédaction du Comité permanent sort du domaine de la reconvention proprement dite.

taire. Il faut permettre au défendeur originaire de présenter aux juridictions spéciales ses actions contre le demandeur originaire, même si isolément elles devaient rentrer dans la compétence d'une autre juridiction, pourvu qu'action principale et action reconventionnelle résultent d'une même cause.

En effet, dans la plupart des cas, — c'est en vue de la généralité des cas que sont établies les règles de compétence, — quelle sera cette cause unique, d'où naîtront et une action à porter devant une juridiction spéciale et, en même temps, au profit du défendeur à cette première action, à charge de celui qui y est demandeur, une autre action rentrant dans la compétence d'un autre tribunal? Ce sera un contrat, un contrat bilatéral, souvent un contrat d'entreprise engendrant des obligations réciproques entre parties : une obligation commerciale dans le chef de l'entrepreneur ; une obligation civile dans celui du maître de l'ouvrage. Et presque toujours l'*exceptio non adimpleti contractus* fera que chacune des obligations réciproques ainsi prétendues sera conditionnée par l'autre. Si l'entrepreneur n'a pas continué le travail et s'il est assigné de ce chef devant le tribunal de commerce en résiliation de contrat, c'est, prétend-il, parce qu'il n'a pas reçu les acomptes auxquels le maître de l'ouvrage était tenu : obligation civile de la part de celui-ci. Presque toujours, cette action que le défendeur originaire voudrait opposer à son adversaire ne sera pas seulement *ex eadem causâ*, mais au moins pour partie, elle sera *ex ipsâ causâ* ; et ce qui sera jugé sur l'action principale réagira énergiquement sur l'action projetée par le défendeur originaire. Dès lors, ce qui après jugement de l'action principale demeurera à examiner dans l'action projetée par le défendeur originaire sera tellement minime, que vraiment il serait fâcheux de devoir instituer de nouveaux débats devant une autre juridiction pour faire juger ce qui sera encore à décider dans l'action où le défendeur originaire sera demandeur.

Si, dans notre exemple, l'entrepreneur a fait dire par le tribunal de commerce qu'il n'y a pas lieu de résoudre à ses torts le contrat d'entreprise parce que ses retards d'exécution sont le résultat du retard qu'a apporté le maître de l'ouvrage au paiement de ses acomptes, pourquoi ne pas lui permettre de réclamer reconventionnellement devant le tribunal de commerce le paiement de ceux-ci, pourquoi l'obliger à retourner devant le tribunal civil pour y obtenir un titre?

A la vérité, ces raisons ont moins de vigueur dans les cas d'ailleurs très rares où, par rapport à l'action originaire, celle projetée par le défendeur originaire n'est pas *ex ipsâ causâ*, mais seulement *ex eadem causâ*. Mais la distinction entre ces deux sortes d'actions n'est pas toujours aisée à faire : dire que l'on peut porter devant les juridictions spéciales uniquement les actions reconventionnelles qui constitueraient au moins pour partie le même litige que l'action principale, ce serait créer des foyers de controverses. Il faut avant tout les éviter, car les déclinatoires de compétence, comme toutes les questions préalables à l'examen du fond, doivent pouvoir être vidés sans délai.

XIII. — D'autre part, il faut reconnaître avec la Commission parlementaire que lorsque les actions réciproques des parties dérivent de causes différentes, il peut y avoir des inconvénients à ce que devant les juridictions spéciales, pour se créer une cause de compensation reconventionnelle, le défendeur originaire puisse invoquer une créance qui, par sa nature, devrait être appréciée par une juridiction d'un autre ordre. En effet, admettre ce système pourrait amener devant les juridictions spéciales les causes les plus étrangères à la nature de leur institution : par exemple devant le tribunal de commerce des redditions de compte de tutelle, des affaires d'accident de travail ou autres accidents de personnes.

XIV. — Mais il importe de rencontrer ici une objection à l'extension de la compétence des juges de paix en matière d'actions reconventionnelles. Si elle est admise telle que le Comité permanent le suggère, il en résultera parfois que les juges de paix connaîtront reconventionnellement en premier ressort, et le tribunal de première instance connaîtra en degré d'appel, d'actions ayant une importance de plus de 2,500 francs qui, normalement, auraient dû être jugées en premier ressort par le tribunal de première instance et en second ressort par la Cour.

Ce n'est point là une considération péremptoire. La garantie essentielle donnée aux plaideurs par l'institution du second degré de juridiction, c'est que leur affaire est examinée deux fois et la seconde fois par un collège de juges. C'est une garantie supplémentaire assez accessoire que ce collège soit composé de magistrats anciens. Cette garantie doit être sacrifiée sans regret, à la simplification de procédure à résulter de la réunion des actions par l'extension de la reconvention. D'un autre point de vue, il serait peu pratique d'exclure de la reconvention devant le juge de paix les actions dérivant d'une même cause que l'action originaire et qui auraient une valeur supérieure à 2,500 francs ; pareille restriction favoriserait la chicane et, partant, irait à l'encontre d'une réforme tendant à ce que la vérification de la compétence du juge se fasse rapidement et retarde le moins possible le moment où l'on pourra aborder le fond du litige.

XV. — Ces nouvelles règles de compétence pourraient être exprimées dans le texte ci-après, qui deviendrait le premier alinéa de l'article 37 de la loi de compétence :

Les tribunaux de première instance connaissent des demandes reconventionnelles quels qu'en soient la nature et le montant ; les autres tribunaux connaissent des demandes reconventionnelles dérivant de la même cause que l'action originaire.

De plus, le premier alinéa de l'article 50 (1), rappelant que la prorogation de juridiction en matière de reconvention et de garantie ne peut jamais porter sur la compétence d'attribution, il serait bon de modifier cet alinéa de façon à mentionner la prorogation de juridiction *ratione materiæ* qui résultera de la réforme. A cette fin, il suffirait d'ajouter à ce premier alinéa les mots : *telles qu'elles ont été prorogées par l'article 37.*

XVI. — Suivant le droit commun des lois générales, le nouveau système de reconvention ne dérogerait pas aux dispositions spéciales actuelles, notamment à l'article 464 du Code de procédure civile qui règle la reconvention en degré d'appel. Après comme avant la réforme, il serait interdit de porter directement devant la Cour d'appel des demandes en dommages-intérêts en raison du caractère vexatoire ou téméraire de l'action, mais on pourrait, par une action reconventionnelle formée directement devant la Cour, demander des dommages-intérêts en raison du caractère vexatoire ou téméraire de l'appel.

XVII. — Reste à fixer le régime des actions reconventionnelles quant au ressort.

A. — *Système de la loi de 1876.* — La reconvention étant admise, la demande du défendeur étant devenue, en suite de cette admission, un incident de la demande originaire, — d'autre part, d'après l'article 38, les jugements sur incident suivant la recevabilité de l'appel, le sort de la demande principale, — n'eût-il pas été logique de décider que l'action reconventionnelle ne sera appellable que dans le cas, et dans le cas seulement où l'action principale le sera ?

(1) La Commission parlementaire propose la suppression de cet alinéa. — Cette suppression serait fâcheuse, car si elle se faisait, on aurait des textes légaux (37 et suivants) pour proroger la compétence d'*attribution* en faveur des actions en garantie ou reconventionnelles ; on n'en trouverait plus pour proroger la compétence territoriale seulement, dans les cas où l'action originaire et l'action reconventionnelle ont le même caractère, où toutes deux sont civiles, où toutes deux sont commerciales.

Non, l'article 37 dit : « Les demandes reconventionnelles n'exerceront, en ce qui concerne la compétence et le ressort, aucune influence sur le jugement de la demande principale. *Elles seront elles-mêmes, à cet égard, considérées comme demandes principales.* »

Cette règle de l'article 37 n'a d'ailleurs été appliquée que moyennant un tempérament. Quand, par rapport à l'action principale, l'action reconventionnelle est *ex ipsâ causâ*, il y a lieu, pour fixer le ressort, de cumuler les montants de l'action principale et l'action reconventionnelle (1).

Toutefois, après avoir posé ce principe, la Cour de cassation a décidé aussi que l'action reconventionnelle fondée sur le caractère vexatoire ou téméraire de l'action principale doit pour la recevabilité de l'appel, être appréciée isolément (2). Cette jurisprudence a abouti, et plus d'une fois, au résultat que voici : Action principale appellable repoussée par le tribunal ; mais celui-ci accueille *pro parte* une action reconventionnelle inférieure à 2,500 francs de dommages-intérêts, postulée en raison du caractère prétendument vexatoire de l'action principale. Appel. La Cour accueille l'action principale et déclare non recevable l'appel de l'action reconventionnelle. De cette application littérale du texte de l'article 37 résulte que l'action principale est à la fois, et avec une égale souveraineté de décision, reconnue bien fondée par la Cour et téméraire par le tribunal de première instance.

C'est pour éviter de pareilles contradictions que les Cours d'appel tiennent tant à affirmer, toutes les fois que la chose est possible, l'indivisibilité de l'action principale et de l'action reconventionnelle.

B. — Le projet du Gouvernement a appliqué avec rigueur la règle que l'action reconventionnelle est un accessoire de l'action principale ; il porte donc que

les actions reconventionnelles suivront, en ce qui concerne la recevabilité de l'appel, le sort de la demande principale.

C'est surtout quand l'action principale et l'action conventionnelle dérivent de causes différentes que la base de ce système est moins solide et ses inconvénients plus manifestes. Le commerçant Primus a assigné le commerçant Secundus devant le tribunal de commerce en 2,000 francs de dommages-intérêts pour concurrence déloyale ; Secundus a réclamé reconventionnellement à Primus remboursement d'un prêt de 100,000 fr., d'ailleurs dénié par Primus. Dans le système gouvernemental, les deux actions seraient jugées en dernier ressort par le tribunal de première instance. En définitive, parce que Secundus aurait agi par voie reconventionnelle en remboursement de ce prétendu prêt de 100,000 francs, Primus serait, quant à ce prêt, privé du second degré de juridiction.

Puis, pour reconnaître que l'action reconventionnelle de Secundus n'est qu'un incident de l'action principale, il faut s'arrêter à la surface des choses, au lieu de pénétrer dans leur substance. Au fond, la créance de Primus du chef de concurrence déloyale constitue un rapport de droit ; le prêt qui aurait été fait par Secundus à Primus en est un autre. Si l'action reconventionnelle est un incident de l'action principale, c'est uniquement parce que les deux actions sont jointes pour l'instruction et le jugement. Cette particularité tout extrinsèque ne saurait justifier que, pour ce qui concerne la recevabilité de l'appel, on enchaîne à l'action principale le sort de l'action reconventionnelle. Dans ce cas d'actions principale et reconventionnelle, issues de causes différentes, rapprochées seulement par l'identité ou la similitude de l'objet, l'article 37 de la loi de compétence déroge judicieusement au principe de l'article 38.

C. — Système de la Commission parlementaire. — Lorsque l'action principale et l'action reconventionnelle dérivent de

(1) Cassat. 20 novembre 1902, *Pasicrisie* 1903, 37.

(2) Cassat. 15 mai 1913, *Pasicrisie* 239 sur les conclusions contraires de M. l'avocat général Pholien.

causes différentes, on s'en tiendrait à la règle actuelle ; lorsqu'elles procèdent d'un même titre, si l'une des demandes est susceptible d'appel, l'appel sera recevable pour les deux.

Il ne faut pas s'arrêter là. Il faut dire que lorsque les deux actions procèdent d'une même cause, leurs montants doivent être cumulés pour la détermination du ressort.

C'est ce qu'a décidé la Cour de cassation le 20 novembre 1902. A la vérité, dans cette espèce, l'action reconventionnelle était, relativement à l'action principale, *ex ipsâ causâ*. Mais, pour motiver sa décision, la Cour se fonde sur l'article 23 de la loi de compétence qui prescrit le cumul des deux chefs de la demande dès qu'ils sont issus *ex eâdem causâ*.

Veut-on d'ailleurs un exemple pour démontrer la thèse du cumul ? Par dérogation aux articles 1719 et 1754 du Code civil, un bail a mis à charge du locataire toutes les réparations d'entretien. Le propriétaire assigne le locataire à la fois en paiement de 5,500 francs de loyer et en exécution des réparations d'entretien évaluées à 5,500 francs. L'article 23 de la loi de compétence dit que cette demande sera susceptible d'appel, parce que les deux chefs dérivent de la même cause. Mais voici un autre bail dans lequel on n'a pas dérogé aux articles 1719 et 1754 et dans lequel partant les réparations d'entretien sont demeurées à charge du bailleur. Celui-ci ayant assigné le locataire en paiement de loyers, le locataire réplique en réclamant reconventionnellement des réparations d'entretien d'une valeur de 5,500 francs ; voilà le même état litigieux que tout à l'heure, sauf que cette fois chaque partie prétend avoir contre l'autre une créance de 5,500 francs. Pourquoi ce litige ne serait-il pas appealable ?

XVIII. — Enfin, il serait utile de dire dans la loi que les montants de l'action principale et de l'action en dommages-intérêts intentée en raison du caractère

vexatoire et téméraire de l'action principale doivent être cumulés pour déterminer le ressort. Certes, en pure logique, autre chose est le droit prétendu par une personne dans une action judiciaire et autre chose est le délit ou le quasi-délit civil commis par cette personne dans l'intentement de cette action. Mais les raisons de cumuler le montant des actions principale et reconventionnelle pour déterminer le ressort se retrouvent tout aussi pressantes dans ce cas de reconvention que lorsqu'il s'agit d'actions principale et reconventionnelle dérivant de la même cause.

Ici cependant s'élève une objection. Le défendeur à une action principale non appealable ne pourra-t-il la rendre telle en y opposant, frauduleusement, en cours d'instance, sous forme reconventionnelle, une demande de dommages-intérêts pour procès téméraire dont le montant sera assez élevé pour rendre l'action principale appealable ?

L'objection n'est point neuve. Lors de la préparation de la loi du 25 mars 1876, à la séance de la Chambre des Représentants du 19 novembre 1874 (C.OES, p. 282-283), elle fut rencontrée par MM. Woeste et Demeur. Ils ont indiqué le moyen — très simple — de déjouer la manœuvre que comporterait pareille demande de dommages-intérêts. Tous les actes de procédure faits en fraude de la loi — notamment de celle qui fixe le ressort — sont, comme tels, frappés de nullité. Les principes suffisent à rendre ces actes inopérants : pour faire disparaître leur nuisance, il n'est pas besoin d'un texte analogue aux articles 181 du Code de procédure civile et 35 de la loi de compétence, qui, pour deux cas semblables au nôtre, ont exprimé ce que prescrivait l'application de ces principes.

Le nouveau régime du ressort pour les demandes reconventionnelles pourrait être exprimé dans le texte ci-après, qui formerait le troisième alinéa de l'article 37 :

Le ressort se détermine en cumulant le

montant de l'action originaire et le montant de la demande reconventionnelle dérivant soit de la même cause que l'action originaire, soit du caractère vexatoire ou téméraire de cette action.

§ 2. — Des demandes incidentes en garantie.

XIX. — Fréquemment, la partie défenderesse à une action ou à une exception a le droit de réclamer à un tiers qu'il lui garantisse le succès de sa défense.

Cette obligation de garantie aura parfois la même cause que l'obligation qui sert de base à l'action principale ; le plus souvent, elle procédera d'une autre cause (1).

Lorsque l'obligation du garanti envers son adversaire originaire et, d'autre part, celle du garant envers le garanti dérivent de causes différentes, il n'y a pas de raison de supposer que ces deux obligations auront le même caractère — civil ou commercial — dans le chef des personnes qui en sont tenues. Mais il est à noter que dans les cas où ces deux obligations dérivent de la même cause, elles peuvent cependant avoir un caractère différent (2).

(1) *Exemple d'une obligation de garantie dérivant d'une même cause que l'obligation sur laquelle se fonde l'action originaire.*

Deux personnes sont codébitrices d'une somme d'argent. Le créancier n'assigne qu'un de ces codébiteurs. Celui-ci assigne l'autre en garantie.

Exemple d'une obligation de garantie procédant d'une cause différant de celle de l'obligation originaire.

L'entrepreneur d'un édifice en contestation avec le maître de l'ouvrage assigne en garantie le sous-traitant auquel il avait passé l'entreprise des menuiseries, ou le maître de carrière qui devait lui fournir les pierres à employer dans la construction. Contrats de sous-entreprises ou de fourniture de pierre évidemment distincts du « devis et marché » intervenu entre le maître de l'ouvrage et l'entrepreneur général.

(2) *Exemples d'action originaire et d'action en garantie se fondant sur des obligations ayant dans le chef des défendeurs, l'une un caractère civil, l'autre, un caractère commercial.*

A. L'entrepreneur général assigné devant le tribunal de commerce par le maître de l'ouvrage est tenu, envers ce dernier, d'une obligation commerciale dans le chef de cet entrepreneur. Le maître de carrière assigné en garantie est tenu envers l'entrepreneur général d'une dette qui est civile dans le chef de ce maître de carrière.

B. Un commerçant emprunte pour les besoins de son commerce, avec la garantie d'une caution qui agit par

L'obligation du garant peut être parfois plus étendue, parfois moindre que celle du garanti (3).

Pour se défendre contre l'action qui lui est intentée, la partie appelée en garantie peut ou bien contester (en tout ou en partie) ce qui est prétendu dans l'action originaire ; à cette fin, cette partie peut même intervenir dans cette action. Elle peut aussi contester devoir au demandeur en garantie la couverture réclamée par celui-ci. Elle peut, enfin, cumuler les deux défenses.

Toutes notions qu'il est bon de se rappeler avant d'entamer l'étude des dérogations qu'il s'agirait d'apporter au droit commun de la compétence, en vue de permettre au demandeur en garantie de porter son action récursoire devant le juge saisi de l'action principale.

XX. — C'est lorsqu'elle aboutit à séparer l'action en garantie de l'action principale que l'application rigide des règles de la compétence d'attribution produit les résultats les plus fâcheux. Il n'est pas inutile de le démontrer par un exemple : Un propriétaire, pour lequel un entrepreneur a construit un édifice, a été assigné par cet entrepreneur devant le tribunal civil en paiement du prix de l'entreprise. Pour se refuser à effectuer ce paiement, le défendeur a excipé du mauvais état des planchers du bâtiment livré. L'entrepreneur veut assigner en garantie le menuisier qui avait sous-entrepris l'exé-

pur esprit de bienfaisance. En dehors du cas où cette caution est donnée sous forme d'aval effets de commerce, l'engagement de celui qui l'a promise a un caractère civil. Le prêteur assigne devant le tribunal civil celui de ses codébiteurs qui n'est qu'une caution ; l'assigné se retourne contre le bénéficiaire réel du prêt. Engagement commercial de ce côté ; civil de l'autre.

(3) Primus et Secundus ont emprunté solidairement douze mille francs à Tertius. Celui-ci assigne Primus seul en paiement des douze mille francs. Primus assigne Secundus en garantie à concurrence de six mille francs. — Une société de construction immobilière a traité avec un entrepreneur pour la construction de vingt maisons. Elle vend l'une de ces maisons et elle est assignée par l'un de ses acheteurs en deux mille francs de dommages-intérêts du chef de vice caché. Elle se retourne contre l'entrepreneur qu'elle rend responsable de ce vice et elle prétend que celui-ci se retrouve dans chacune des vingt maisons. L'action en garantie vaudrait donc 40,000 francs.

cution des boiseries. Sous le régime actuel, il ne peut porter cette action récursoire que devant le tribunal de commerce. Il faut donc instruire devant les deux tribunaux cette question des déficiences des planchers ; on risque ainsi d'avoir sur ce point unique deux jugements différents. Enfin, si l'entrepreneur doit succomber dans l'action originale, il ne pourra obtenir, au moment même, un titre exécutoire pour forcer son garant à lui prêter la couverture dont celui-ci est tenu.

XXI. — Mais, pour empêcher ces graves inconvénients, il ne suffira pas de permettre avec la Commission parlementaire de la justice, que l'on joigne à l'action principale pendante devant le tribunal de première instance les actions en garantie qui, considérées isolément, auraient été de la compétence des tribunaux spéciaux. Il faut, comme le portait le projet du Gouvernement, que l'on autorise toujours à joindre l'action en garantie à l'action principale, même si celle-ci est portée devant une juridiction spéciale et même dans le cas où l'action en garantie, à la supposer isolée, serait de la compétence du tribunal de première instance. Exemple : un entrepreneur est assigné devant le tribunal de commerce par le maître de l'ouvrage en dommages-intérêts du chef de la ruine de l'édifice construit par le premier pour le second. L'entrepreneur croit devoir appeler en garantie l'architecte, ou le maître de la carrière qui a fourni les pierres de l'édifice, ou le propriétaire voisin qui a fait des fouilles dans son fonds, toutes dettes de garantie qui sont civiles dans le chef des garants.

Cette prorogation de compétence de la juridiction consulaire accentuera peu une extension de judicature qui est déjà reconnue actuellement. En effet, il ne faut perdre de vue aucune des deux observations que voici. D'abord, pour se préserver contre une contrariété de jugements, un plaideur peut toujours assigner en déclaration de jugement commun ceux qui pourraient faire tierce

opposition au jugement à intervenir en la cause. D'un autre côté, la jurisprudence a une tendance très nette à admettre que cette assignation en déclaration de jugement commun est affranchie des règles de la compétence (1).

L'entrepreneur pourrait donc attirer devant le tribunal de commerce à fin de déclaration de jugement commun les personnes que cet entrepreneur prétend tenues de garantie : l'architecte, le maître de carrière, le voisin, car ces trois personnes pourraient faire tierce opposition au jugement qui interviendrait en cause de l'entrepreneur et du maître de l'ouvrage. — Or, d'après Garsonnet et Cézard-Bru, en suite de cette procédure à fin de jugement commun, l'architecte, le maître de carrière, le voisin « ne pourraient plus prétendre que la chose jugée (entre l'entrepreneur et le maître de l'ouvrage) est (pour les assignés en déclaration de jugement commun) *res inter alias acta* » (2). Les malfaçons et la cause de ces malfaçons constatées par le tribunal de commerce à la requête du maître de l'ouvrage à l'encontre de l'entrepreneur seraient également constatées au profit de l'entrepreneur à l'encontre de l'architecte, du maître de carrière ou du voisin.

Dès lors, quelle raison sérieuse de refuser au tribunal consulaire le droit de déduire entre ces dernières parties les conséquences de cette constatation qui était la chose principale du débat ?

Le Comité permanent croit donc qu'il y aurait lieu de terminer par le texte suivant l'article 37 nouveau de la loi de compétence :

§ 2. *Le tribunal saisi d'une action est compétent pour connaître de l'action en garantie.*

Bien entendu, dans l'application de ce texte si absolu en apparence, il ne faudra

(1) Bruxelles, 23 janvier 1919, *Pasicrisie*, 102.

(2) GARSONNET et CÉZARD-BRU, 3e édition, 3e vol., p. 238, n° 598. Voyez aussi *Pandectes belges*, Ve Intervention (procédure civile), n° 710, 711, dont la doctrine s'étend sans restriction aux deux sortes d'interventions expliquées au traité, aussi bien à l'intervention forcée qu'à l'intervention volontaire.

pas perdre de vue qu'il régit uniquement la matière de la compétence ; il ne porte pas atteinte à ce principe de procédure que la jonction de la demande de garantie à l'action originaire ne peut se faire sans l'assentiment du garant, lorsqu'en l'absence de celui-ci le tribunal saisi de l'action originaire a rendu un jugement interlocutoire sur cette action, ou encore lorsqu'en l'absence du garant l'on a exécuté un devoir d'instruction prescrit par un jugement préparatoire rendu entre les parties engagées dans l'action originaire (1).

XXII. — Il n'y a pas de texte légal qui fixe le régime de l'action en garantie quant au ressort, mais il a été reconnu dans les travaux préparatoires de la loi de 1876 que, lorsque l'action en garantie peut être présentée et conduite comme un incident de l'action originaire, elle doit suivre le sort de cette dernière quant au ressort, c'est-à-dire, que l'on a décidé ici le contraire de ce qui avait été décidé en matière d'actions reconventionnelles.

Cette asymétrie de la construction législative de 1876 résulte d'un défaut d'assise. Certes, si l'on s'arrête à la superficie des choses, l'action en garantie est un incident de l'action originaire depuis qu'elles sont jointes. Mais si l'on va au fond de ces deux procédures, qu'aperçoit-on ?

Il a été rappelé que le garant peut opposer deux ordres de défense : ou bien, prêtant aide au garanti, il intervient dans l'action originaire pour faire rejeter l'action intentée ou l'exception proposée par l'adversaire du garanti. Evidemment, cette intervention est un incident de l'action originaire et ne peut être autre chose, et ce que le garant fera dans cet ordre de défense doit, en ce qui concerne le ressort, être soumis au régime de l'action originaire. Le droit commun exprimé à l'article 38 de la loi

de compétence suffit à établir l'unité de ce régime.

Mais le défendeur en garantie peut aussi, plaidant à l'encontre du demandeur en garantie, contester devoir à celui-ci aucune couverture. Rien ne justifie que l'on déroge au droit commun pour régler, quant au ressort, ce débat ainsi limité au défendeur originaire et au garant, car ce débat secondaire peut avoir et une cause et une importance autres que la cause et l'importance de l'action originaire. Si, comme le rappelait la note 3, l'action originaire n'a qu'une importance de 2,000 francs et l'action en garantie une importance de 40,000 francs, quelle raison de priver du droit d'appel le défendeur à cette action en garantie ? Si le créancier d'une somme de 12,000 francs la réclame tout entière à l'une des deux personnes qui en sont tenues solidairement, si l'assigné réclame à son codébiteur garantie à concurrence de 16,000 francs, et si le défendeur à cette action en garantie prétend que, par convention particulière postérieure à celle qui les rendit codébiteurs solidaires, son cointéressé l'a libéré de toute contribution à l'exécution de l'obligation, quelle raison de rendre callable le jugement à intervenir sur ce litige de 16,000 francs ? Le litige originaire était callable, c'est vrai ; mais il est tout à fait différent de ce qui constitue le débat dans l'action récursoire.

Le Comité permanent pense qu'il serait utile de modifier l'alinéa final de l'article 38 pour qu'en matière de garantie la contestation entre le garanti et le garant apparaisse régie par le droit commun et, par conséquent, ne soit pas, en ce qui concerne le ressort, considérée comme un simple incident de l'action originaire. Ce texte nouveau, qui rappellerait en même temps l'existence de règles spéciales sur la recevabilité de l'appel en matière reconventionnelle, pourrait être conçu comme suit :

A l'exception des déclinatoires pour incompétence, des actions reconvention-

(1) Bruxelles, 10 novembre 1866, *Pasicrisie*, 1868, p.324; FUZIER-HERMAN, Rép. gén., V° Garantie, nos 302 et 303.

nelles ou en garantie, les jugements sur incidents suivent, pour la recevabilité de l'appel, le sort de la demande principale.

§ 3. — Mesures diverses en vue de réunir devant le même tribunal des actions entre lesquelles il existe un rapport de connexité ou de litispendance, et notamment du renvoi de l'une des affaires connexes au tribunal saisi de l'autre.

XXIII. — Pour réunir, en dérogation au droit commun de la compétence, les actions qu'il serait opportun d'instruire ensemble, deux ordres de mesures législatives s'imposent.

Et d'abord, en faveur de celui qui, étant impliqué dans un procès, doit être demandeur dans l'action à intenter en second lieu, il faut formuler les textes qui permettront à cette partie de provoquer la réunion des deux instances ; il faut l'autoriser à intenter son action devant la juridiction saisie du premier procès, même si, traitée isolément, cette action eût dû, d'après le droit commun, être portée devant un autre tribunal.

Puis, il se peut que ce plaideur n'use pas de la faculté qui lui est ainsi ouverte et qu'au lieu de porter son action devant le tribunal saisi en premier lieu, il la présente au tribunal compétent d'après les règles du droit commun ; d'autre part, le défendeur à cette action intentée en second lieu peut avoir un intérêt légitime à provoquer la réunion des deux procédures ainsi inopportunément disjointes : le législateur doit donner à ce nouveau défendeur le moyen de sauvegarder cet intérêt.

Pour atteindre le premier de ces deux objectifs, le législateur de 1876 avait institué un régime spécial de compétence pour les actions en garantie et reconventionnelles : il a été exposé ci-dessus comment il conviendrait d'élargir ce régime spécial ; de plus, dans ce même ordre d'idées, le Comité permanent suggérera bientôt une mesure complémentaire (*infra* n° XXIX).

Pour atteindre le second de ces objec-

tifs, la loi, dans le cas où il existe un rapport de connexité ou de litispendance entre deux actions portées devant deux tribunaux différents, attribue à celui qui est défendeur à l'action intentée en second lieu le droit de demander le renvoi de cette action au tribunal saisi en premier lieu, pourvu que ce renvoi ne déroge pas à la compétence d'attribution ; il s'agit de rechercher si cette exception de renvoi déjà écrite dans le Code de procédure civile, ne doit pas être permise même dans des cas où elle aboutirait à proroger *ratione materiæ* la juridiction du tribunal de renvoi.

XXIV. — Il y a litispendance entre deux actions quand l'on produit devant un tribunal une prétention telle que, dans un autre procès se mouvant entre mêmes parties en mêmes qualités, cette même prétention avec une même cause se trouverait déjà portée en justice, et qu'ainsi la décision définitive qui interviendrait dans celui de ces procès qui serait vidé en premier lieu créerait, par application de l'article 1351 du Code civil, chose jugée dans l'autre instance.

D'après De Paepe (1), il y a connexité entre deux procès dès qu'à défaut d'y rencontrer la quadruple identité de personnes, de qualités, d'objets et de causes qui créerait la litispendance, il existe entre eux soit identité d'objet, soit identité de cause. Cette définition a passé dans l'article 4 de la convention franco-belge du 8 juillet 1899, et, certes, tant que cette convention n'aura pas été amendée, ce sera cet article qui régira les renvois du chef de connexité d'un tribunal belge à un tribunal français.

Mais, l'œuvre actuelle du législateur a pour objet la réforme de notre droit interne de compétence en tant que ce droit n'est pas lié par nos engagements envers la France. Dans l'accomplissement de la réforme ainsi limitée, le pouvoir législatif a le droit et le devoir de rechercher si la définition de De

(1) *Études sur la compétence civile*, tome I, quatrième étude, nos 4 et 5, p. 262.

Paepe permet de réaliser tous les avantages de l'institution d'un régime particulier pour les actions connexes.

Manifestement, elle n'est pas adéquate aux fins de cette réforme. Voici, par exemple, un accident de chemin de fer sur le réseau d'une compagnie. Deux voyageurs sont blessés. En vertu du contrat de transport, ils assignent la compagnie, l'un devant le tribunal du siège de celle-ci, l'autre devant le tribunal du lieu de départ et du lieu de l'accident. Dans les deux procès, la défenderesse se prévaut d'un même fait de force majeure. Avec la définition de De Paepe, pas de connexité, car les causes des deux actions sont différentes : deux contrats de transport distincts ; l'objet des actions ne l'est pas moins : réparation ici du préjudice causé à l'un ; là, d'un autre préjudice causé à l'autre des voyageurs. S'il est cependant un cas dans lequel il serait utile de réunir deux actions en raison de la similitude des débats qu'elles provoqueront, c'est bien l'espèce imaginée dans cet exemple.

On sera plus heureux si l'on cherche à définir la connexité par ce qui est sa raison d'être : s'il lui a été donné un régime spécial, c'est surtout pour empêcher qu'il y ait contrariété de jugements en suite de la séparation d'instances qui posent au juge des problèmes similaires.

Tout autant que le renvoi du chef de litispendance ou de connexité, l'assignation en intervention forcée à fin de déclaration de jugement commun a été instituée en vue d'éviter la contrariété de jugements. Elle a été ouverte (ce précepte vient d'être rappelé) contre tous ceux qui pourraient faire tierce opposition au jugement qui serait rendu en leur absence, c'est-à-dire, d'après les principes de la tierce opposition, contre tous ceux à l'égard desquels pareil jugement risquerait de créer au moins un préjugé. Dès lors, pour que le système de la loi soit harmonique, il faut reconnaître qu'il y a connexité entre deux

actions dès que, si on les maintient séparées, le jugement à rendre sur l'une d'elles est de nature à créer un préjugé en ce qui concerne l'autre.

Et pour ne pas reprendre trop de fois la même matière, il est utile d'indiquer, dès à présent, une autre conséquence où conduira la nécessité de maintenir en complète cohérence les dérogations qui doivent être apportées au droit commun de la compétence pour réunir devant les mêmes juges toutes les fois qu'il est opportun, les actions qui ont des points communs. Afin de permettre aux parties de provoquer cette réunion dès le début de leurs procédures, on a entre autres expédients, imaginé le régime spécial de la demande incidente en garantie. Pour permettre à un plaideur de se faire restituer contre une séparation d'actions qui se serait produite inopportunément, on a institué le renvoi du chef de connexité. Il est évident qu'à ces deux régimes spéciaux de compétence — d'une part celui de la garantie incidente, d'autre part, celui du renvoi pour connexité — il faudra donner une même extension. On devra, dans l'organisation du renvoi pour cause de connexité, déroger à la compétence d'attribution aussi largement que l'on y a dérogé pour la jonction de l'action en garantie et de l'action principale.

XXV. — Le projet du Gouvernement comportait le renvoi pour cause de litispendance et de connexité dans tous les cas où les causes, entre lesquelles existait cette relation de connexité ou de litispendance, étaient déférées à des sièges de justice différents ; et, pour le choix du tribunal de renvoi, il donnait la préférence à la juridiction ordinaire.

Le projet de la Commission de la Justice, qui dans la matière de la garantie et de la reconvention a rompu avec le système de la loi de 1876, le reprend en ce qui concerne la litispendance et la connexité, et lui attribue cette fois le caractère d'axiome intangible.

« 44. La litispendance ni la connexité ne peuvent avoir pour résultat de renvoyer au tribunal de commerce une cause civile et *vice versa*.

» 45. Le projet de loi entend élargir la compétence des divers tribunaux. Le texte qu'il propose est un peu ambigu.

» Si nous le comprenons bien, en cas de litispendance ou de connexité, quand l'une des causes relève du tribunal de première instance, ce dernier sera compétent pour connaître de toutes les causes litispendances ou connexes. Si aucune des causes n'est soumise au tribunal de première instance, le juge saisi le premier sera compétent.

» De telle manière que l'on verrait le juge consulaire statuer, à raison de connexité, sur des questions qui échappent à sa compétence d'attribution et le juge de paix statuer en matière commerciale.

» L'erreur des auteurs du projet est de négliger que les questions de litispendance et de connexité tiennent uniquement de la compétence territoriale. C'est un véritable solécisme juridique que de parler litispendance et connexité à propos de causes qui ne relèvent pas de la même juridiction *ratione materiæ*. »

XXVI. — Certes, la sévérité de ces appréciations serait justifiée s'il s'agissait de maintenir dans le plan de la législation de 1876 le régime de la connexité et de la litispendance : il y aurait alors une grossière erreur à vouloir proroger *ratione materiæ* la juridiction de l'un des tribunaux saisis d'actions entre lesquelles existent des rapports de litispendance et de connexité.

Mais l'étude actuelle a pour objet la *lex ferenda* ; et dans l'ordre de cette refonte de notre régime de compétence civile, est-ce un solécisme d'enjoindre à un tribunal de commerce belge de renvoyer une action commerciale à un tribunal belge de première instance saisi d'une action connexe, alors que, même actuellement, par l'effet de la conven-

tion franco-belge du 8 juillet 1899, pareil renvoi peut s'imposer à un tribunal consulaire belge au profit d'un tribunal de première instance français ? (1)

Dans les trois matières qu'elle a traitées en premier lieu (caractère du déclinatoire *ratione materiæ*, reconvention, actions en garantie), la Commission parlementaire de la justice a restitué au tribunal de première instance tous les pouvoirs qui constituent la plénitude de juridiction. Cette restitution fut aussi discrète que complète, car, tandis que la Commission de la justice restaurait la règle juridique si fâcheusement abolie par le législateur de 1876, il lui répugnait de reprendre la locution par laquelle cette règle était exprimée depuis un siècle. Ceci donné, est-ce un solécisme de faire renvoyer au tribunal de première instance, pour cause de connexité ou de litispendance, une action commerciale, alors que, pour reprendre les expressions d'un arrêt de la Cour de cassation de France du 13 février 1869, l'incompétence de la juridiction ordinaire relativement aux matières attribuées à une juridiction d'exception cesse en cas de connexité ? (2).

La Commission parlementaire admet que le défendeur à une action portée devant le tribunal de première instance pourra, incidemment à cette action, appeler en garantie devant ce tribunal, même un commerçant et quand la garantie réclamée se fonde sur une cause commerciale.

Lorsque le défendeur originaire n'use pas de cette faculté, lorsque, par action principale, il assigne son garant devant le tribunal de commerce, il est pareillement légitime que le garant veuille éviter que le jugement à rendre par le tribunal civil crée un préjugé contre lui et que pour y arriver, il veuille ne pas être forcé de faire les frais d'une double procédure : intervention dans l'instance originaire pendante devant le tribunal

(1) DE PAEPE. *Études sur la compétence à l'égard des étrangers*, tome II, pp. 8 et 9, n° 6.

(2) DE PAEPE, 1872, I, 198.

de première instance ; défense dans l'action en garantie lui intentée devant le tribunal de commerce. On n'aperçoit aucune raison de refuser à ce garant, pour la commodité de sa défense, les facilités que l'on a offertes au garanti pour la commodité de l'attaque.

Pour que l'élégante logique de son œuvre ne fût pas altérée par une poussée mal contrôlée de misonéisme, la Commission parlementaire aurait donc dû admettre le renvoi pour cause de connexité ou de litispendance, tout au moins lorsque ce renvoi devrait aboutir à réunir devant le tribunal de première instance les deux affaires connexes.

XXVII. — Dans son système plus large que celui de la Commission de la Chambre des Représentants, le Comité permanent a admis que, bien que civile dans le chef du défendeur, une action en garantie pouvait être portée devant le tribunal de commerce en nature d'incident d'une action originaire dont ce tribunal avait été régulièrement saisi. Pour être conséquent avec ses prémisses, le Comité permanent doit admettre le renvoi pour cause de connexité, même si ce renvoi doit distraire du tribunal de première instance, pour l'amener devant une juridiction spéciale, l'une des actions qu'il s'agit de réunir.

Et il traduit sa pensée dans un projet d'article 37bis (1) rédigé comme suit :

ART. 37bis. — *En cas de connexité ou de litispendance, les causes pendantes au premier degré de juridiction devant des tribunaux différents sont jointes à la demande de l'une des parties.*

(1) Pourquoi *sub* n° 37bis ? Jusqu'ici, le renvoi pour cause de connexité ou de litispendance était une règle de compétence territoriale qui, très logiquement, avait été classée (*sub* n° 50, second alinéa) dans le chapitre de la compétence territoriale. Il s'agit de la transférer dans le chapitre de la compétence d'attribution : c'est entre les articles 37 et 38 qu'elle trouverait sa meilleure place.

L'adoption de cet article 37bis aurait pour conséquence logique l'abrogation de l'article 50, second alinéa, de la loi de compétence et de l'article 171 du Code de procédure civile.

Le renvoi s'effectue en suivant les règles ci-après :

1° *Le tribunal qui a rendu sur l'affaire un jugement autre qu'une disposition d'ordre intérieur est toujours préféré ;*

2° *L'action en garantie est portée devant le juge saisi de l'action principale ;*

3° *Le tribunal de première instance est préféré aux autres tribunaux ;*

4° *Le tribunal de commerce au juge de paix ;*

5° *Le juge de paix au conseil de prud'hommes ;*

6° *Le tribunal premier saisi est préféré à celui qui l'a été ultérieurement.*

Toutefois, lorsque les parties ne sont pas les mêmes dans toutes les actions connexes et lorsque l'un des tribunaux a rendu un jugement qui ne le dessaisit pas, le renvoi à ce tribunal ne peut être prononcé si le plaideur qui n'a pas été partie à ce jugement s'y oppose.

XXVIII. — Des diverses causes de préférence ainsi indiquées comme devant agir l'une à défaut de l'autre et dans l'ordre repris à ce texte, il n'en est qu'une — la première — qui ait besoin d'explication.

Elle distingue entre deux cas : 1° celui où tous les plaideurs se retrouvent dans toutes les affaires connexes ; 2° celui où dans l'une des actions connexes l'on trouve impliquées des personnes qui ne sont pas parties dans l'autre.

Dans le premier cas, si de deux tribunaux saisis d'affaires connexes un seul a rendu un jugement sur l'affaire dont il est saisi, il doit être préféré à l'autre ; car il est opportun de ne pas perdre le fruit de l'étude qu'aura dû faire le premier de ces tribunaux. En partant de ce motif, n'aurait-il pas fallu distinguer entre les diverses espèces de jugements qui auraient pu être rendus (provisaires, préparatoires, interlocutoires, définitifs sur incident, définitifs sur partie du fond) ; car certains de ces jugements peuvent n'avoir comporté de la part de celui qui l'a rendu aucune pénétration

dans ce qui reste à juger du litige. Le Comité permanent a reconnu qu'il ne fallait pas entrer dans de pareilles distinctions. Elles auraient pu être délicates à appliquer. Elles compliqueraient le jugement de l'incident de renvoi : or, ainsi que tous les préalables à l'examen du fond, il importe avant tout que cet incident soit résolu rapidement. La priorité doit donc être reconnue au tribunal qui a rendu sur l'affaire une décision qui ne le dessaisit pas, du moment que c'est un véritable jugement et non une simple mesure d'ordre intérieur (une fixation ou une remise, par exemple).

Dans le second cas, celui qui n'a pas été partie devant le tribunal qui a rendu au sujet d'une action connexe un jugement qui ne vide pas le litige peut s'opposer à ce que l'on renvoie devant ce tribunal l'autre action connexe dans laquelle il est impliqué. Il a été rappelé ci-dessus (XXI, *in fine*) que la jurisprudence a admis une restriction analogue, à peine moins énergique à la faculté de faire joindre l'action en garantie à l'action originaire.

Comme sous la législation actuelle, pour réunir devant un même siège deux actions connexes qui auraient été portées devant des tribunaux différents, il faudrait demander une décision de renvoi au tribunal qu'il s'agirait de dessaisir : c'est l'application du principe que chaque tribunal est juge de sa compétence.

Pas plus que sous la législation actuelle, le renvoi pour connexité ou litispendance ne constituerait une mesure d'ordre public. En effet, il aurait surtout pour objectif d'éviter la contrariété de jugements. Or, dans la généralité des matières civiles, la chose jugée n'est pas d'ordre public. Le renvoi ne pourrait donc être prononcé d'office ; parties pourraient même convenir d'avance soit expressément, soit tacitement (par clause compromissoire), que certains de leurs litiges ne seraient point soumis au renvoi du chef de connexité ou de litispendance.

Actuellement, celui qui est demandeur dans le procès à intenter en second lieu n'est pas reçu à demander le renvoi de ce procès au tribunal saisi en premier lieu. Règle fondée sur ce que le fait d'intenter une action nouvelle devant un tribunal autre que celui déjà saisi d'une action connexe implique, de la part du demandeur à cette action, renonciation aux bénéfices de la réunion des deux litiges. Elle est fort logique dans le régime actuel ; mais elle cesserait de l'être si ce régime subit les modifications qui ont été indiquées ci-dessus. En effet, désormais le renvoi pourrait se faire d'un tribunal donné à un tribunal d'ordre différent, et notamment à la juridiction ordinaire par dessaisissement d'un tribunal spécial. Sous ce régime nouveau, on comprendrait que le défendeur à une action portée devant le tribunal de commerce intentât devant le tribunal civil une action connexe pour provoquer ensuite la réunion des deux procédures devant le tribunal civil. Autre innovation : désormais ce ne serait pas nécessairement devant le tribunal saisi de la première action que devraient se concentrer toutes les actions connexes. On a reconnu de tout autres causes de priorité, et en tout premier ordre, priorité au profit du tribunal qui aura rendu le premier un jugement non définitif sur l'une des affaires connexes. Si, après intentement de la seconde action, le tribunal saisi de la première rend un jugement qui n'épuise pas le litige, la partie demanderesse en la seconde action peut, logiquement et pour profiter de l'instruction déjà faite par le tribunal le premier saisi, postuler le renvoi de la seconde affaire à ce tribunal.

A la vérité, le demandeur à la seconde action ne sera toujours en situation d'invoquer des motifs aussi sérieux pour obtenir de la juridiction qu'il a lui-même saisie que cette juridiction renvoie le second procès au tribunal où le premier est pendant. Mais il ne serait pas expédient de rechercher une raison de distinguer entre les cas où ce demandeur pourrait provoquer la réunion des deux

actions connexes séparées par son fait et les cas où il ne serait pas recevable en cette demande de renvoi. Quel qu'il fût, le critère de cette distinction serait difficile à appliquer, et, pour ne point occasionner des retards dans la décision de l'incident de renvoi, mieux vaut reconnaître à toutes les personnes qui sont parties dans l'une ou l'autre des actions connexes, le droit de demander le renvoi de l'une de ces actions au tribunal saisi de l'autre.

Lorsque les parties ne sont pas les mêmes dans les deux actions connexes, *quid* si le plaideur qui désire la réunion de ces actions devant le même tribunal n'est pas partie dans l'instance portée devant le tribunal qu'il s'agirait de dessaisir ? Il y interviendra aux fins de demander le renvoi de cette action au tribunal saisi de l'autre de ces actions connexes.

Actuellement, à la différence des déclinatoires fondés sur une incompétence relative, les demandes de renvoi du chef de connexité ne doivent pas être proposées *in limine litis*. Disposition dont on ne peut que souhaiter le maintien, car elle est tout à fait rationnelle. Dans les matières où la juridiction d'un tribunal peut être prorogée, il est d'une bonne organisation judiciaire de ne pas permettre au défendeur de revenir sur une acceptation tacite de juridiction qu'il aurait faite en négligeant de présenter immédiatement son déclinatoire. Au contraire, il faut favoriser, et notamment permettre de solliciter en tout état de cause les mesures — tel le renvoi pour cause de connexité — qui tendent à empêcher les débats formant double emploi.

Pas plus que le droit actuel, le texte proposé n'ouvrirait la possibilité d'un renvoi lorsque les affaires connexes ne seraient pas toutes deux devant des juridictions du premier degré. Si la jonction de ces actions ne s'est pas faite avant que l'une d'elles arrive devant la juridiction d'appel, ce sera le plus souvent par la faute des parties. Puis, per-

mettre la jonction de deux affaires connexes lorsque l'une seulement serait déférée au juge du second ressort, ce serait souvent enlever à une partie la garantie du double degré de juridiction.

XXIX. — Organiser la réunion d'actions connexes qui ont été portées devant des tribunaux différents serait une réforme insuffisante, si en même temps l'on ne donnait pas aux parties le droit de prévenir cette séparation d'actions, c'est-à-dire si on ne leur permettait pas de réunir *ab initio* dans une même instance deux actions connexes qui, si elles demeuraient isolées, devraient être introduites devant des tribunaux différents. C'est à quoi pourvoirait l'article 37ter proposé :

Diverses demandes ou chefs de demande qui, présentés isolément, devraient être portés devant des tribunaux différents peuvent, s'ils sont connexes, être réunis dans la même instance à la condition d'observer l'ordre de préférence indiqué sub nos 3, 4 et 5 de l'article précédent.

XXX. — Il n'est pas hors de propos de signaler ici une répercussion qu'aura le nouveau régime sur l'application de l'article 10 de la loi de compétence, en la matière, de l'exécution à attribuer par les tribunaux belges à des jugements rendus par des tribunaux étrangers.

Il est arrivé que le plaideur qui avait porté devant le tribunal civil la demande d'*exequatur* d'un jugement étranger prévoyait que cette demande pourrait être repoussée parce que ce jugement ne satisferait pas aux conditions de forme indiquées à l'article 10, et il en venait à penser qu'il serait opportun de présenter subsidiairement à l'instance d'*exequatur* une demande tendant à ce que le tribunal belge, statuant par disposition originaire, allouât au demandeur le même objet de droit que le jugement étranger.

Il peut arriver aussi que depuis que le principe du droit a été reconnu par le jugement étranger, ce principe ait pro-

duit certaines conséquences juridiques que le bénéficiaire de ce jugement aurait intérêt à faire sanctionner par le tribunal belge, conjointement avec le jugement étranger qui a déterminé la base des relations juridiques d'entre parties.

Or, jusqu'à présent, ces jonctions d'instances, si expédientes, furent souvent empêchées par la rigidité de la législation de 1876 : la plupart des jugements étrangers dont l'exécution est poursuivie en Belgique sont des jugements rendus en matière commerciale.

Depuis la loi du 25 mars 1876, la connexité entre des fins principales, et, d'autre part, des fins subsidiaires ou accessoires d'une action ne suffisait pas à permettre que, conjointement à la demande d'*exequatur* d'un jugement consulaire déferée au tribunal civil par application de l'article 10, on soumit à ce tribunal d'autres demandes, commerciales dans le chef du défendeur.

Mais cette jonction d'instances, si opportune, si souhaitable, deviendra possible dès que l'article 39ter proposé sera devenu loi. En effet, il y aura toujours connexité entre une demande d'*exequatur* du jugement étranger et n'importe quelle demande (subsidiaire ou accessoire) qui touchera au fond du droit reconnu par ce jugement étranger. Cette connexité est d'évidence quand il n'y a pas de traité d'*exequatur* entre la Belgique et la nation de laquelle émane le jugement que l'on demande de rendre exécutoire dans notre pays. En effet, le tribunal saisi de cette demande doit vérifier le fond de l'affaire et, dans ce cas, quoi de plus connexe que la demande d'*exequatur* et les demandes nouvelles (subsidiaires ou accessoires), issues du litige qui a donné lieu au jugement étranger.

D'autre part, si le jugement a été rendu dans un pays qui a un traité d'*exequatur* avec la Belgique, ce traité (d'accord d'ailleurs avec l'article 10 de notre loi de compétence) obligera toujours les juges belges à vérifier si le jugement étranger ne contient rien de contraire à l'ordre public belge. Le devoir qui leur est ainsi imposé induit nécessairement nos tribunaux à pénétrer dans l'examen du fond de l'affaire ; il suffit donc à établir une connexité entre la demande d'*exequatur* et toutes demandes subsidiaires ou accessoires qui ont pour objet le fond de la même affaire.

XXXI. — Enfin, pour exposer complètement le régime de la connexité, il faut dire que, de même que sous le régime actuel, la connexité ne justifiera pas le renvoi lorsque l'objet de la contestation comprendra des dispositions excédant les relations des parties entre elles et portera sur des mesures d'intérêt public destinées à s'imposer à bien d'autres qu'aux parties, et dévolues par la loi à tel siège de justice déterminé. Dans le système de l'article 37ter, comme sous le régime actuel, il sera interdit de joindre à une action en réclamation d'état portée devant tel tribunal d'arrondissement une demande de rectification d'actes d'état civil reçus dans un arrondissement différent. Pas davantage dans le cas d'un commerçant qui aurait souscrit des traites payables dans un lieu situé en dehors de l'arrondissement de son domicile et qui serait assigné devant le tribunal du lieu convenu pour le paiement, ne pourrait-on joindre une demande de déclaration de faillite à l'action en paiement de ces effets.

ANNEXE AU N° 238.

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION DE 1925-1926.

Projet de Loi modifiant les lois d'organisation judiciaire, de compétence et de procédure.

Albert,

ROI DES BELGES,

A tous, présents et à venir, SALUT !

Sur la proposition de Notre Ministre de la Justice.

NOUS AVONS ARRÊTÉ ET ARRÊTONS :

Notre Ministre de la Justice est chargé de présenter en Notre nom aux Chambres législatives le Projet de loi dont la teneur suit :

I.

Dispositions relatives à la composition du siège des diverses juridictions.

A. — *Justice de paix.*

ARTICLE PREMIER.

Le second alinéa de l'article 1er de la loi du 18 juin 1869 est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Lorsque les besoins du service le permettent, le Roi peut charger un juge de paix de desservir la justice de paix d'un canton contigu si le siège en est

BIJLAGE VAN N° 238.

BELGISCHE SENAAAT

ZITTING 1925-1926.

Wetsontwerp tot wijziging van de wetten op de rechterlijke inrichting, de bevoegdheid en de rechtsvordering.

Albert,

KONING DER BELGEN,

Aan allen, tegenwoordigen en toekomstenden, HEIL !

Op voorstel van Onzen Minister van Justitie.

WIJ HEBBEN BESLOTEN EN WIJ BESLUITEN :

Onze Minister van Justitie is gelast in Onzen naam, bij de Wetgevende Kamers, het Wetsontwerp aan te bieden, waarvan de inhoud volgt :

I.

Bepalingen betreffende de samenstelling van den zetel der verschillende rechtscolleges.

A. — *Vredegerecht.*

EERSTE ARTIKEL.

Het tweede lid van artikel 1 der wet van 18 Juni 1869 vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« Indien het mogelijk is in verband met de behoeften van den dienst, kan de Koning een vrederechter belasten met het waarnemen van den dienst van

vacant ou si le titulaire est momentanément empêché. Dans ce dernier cas, la réunion des deux cantons cesse avec l'empêchement qui l'a provoquée. Le juge chargé du service d'un second canton a droit, de ce chef, au traitement attribué à la classe à laquelle appartient un canton formé des deux cantons réunis. »

B. — *Tribunaux de première instance et de commerce.*

ART. 2.

L'article 28 de la loi du 18 juin 1869 est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Les tribunaux de première instance ne peuvent siéger qu'au nombre fixe de trois juges, y compris le président, avec l'assistance du ministère public et d'un greffier.

» Toutefois, en matière civile, sont distribuées à un juge statuant seul avec l'assistance du ministère public et d'un greffier, les demandes de procédure gratuite, les affaires introduites par requête, à moins qu'il y ait contestation de la part de l'une des parties, les affaires de divorce pour cause déterminée jusqu'à ce qu'elles soient portées à l'audience publique et lorsque toutes les parties le demandent, les affaires civiles autres que les appels des jugements des justices de paix.

» Les assignations sont données à la chambre où siège habituellement le président.

» En matière répressive, sont distribuées à un juge statuant seul avec l'assistance du ministère public et d'un greffier : 1° les citations directes données par le procureur du Roi ; 2° les affaires que la chambre du conseil ou la chambre des mises en accusation

een aangrenzend kanton waar de plaats opengevallen of de titularis tijdelijk verhinderd is. In dit laatste geval neemt de vereeniging der twee kantons een einde terzelfder tijd als de verhinderd is. De rechter, die met den dienst van een tweede kanton is belast, heeft uit dien hoofde recht op de wedde toegekend aan de klasse waartoe een kanton zou behooren, dat uit de twee vereenigde kantons gevormd zou zijn. »

B. — *Rechtbanken van eersten aanleg en van koophandel.*

ART. 2.

Artikel 28 van de wet van 18 Juni 1869 vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« De rechtbanken van eersten aanleg mogen niet zitten dan met het vaste getal van drie rechters, waaronder de voorzitter is begrepen, met bijstand van het openbaar ministerie en van een griffier.

» In burgerlijke zaken echter, worden aan een alleensprekend rechter, met bijstand van het openbaar ministerie en van een griffier, de aanvragen onderworpen om kosteloos te procederen, de op verzoekschrift aangebrachte zaken, tenzij er betwisting weze van wege een der partijen, de zaken van echtscheiding om een bepaalde oorzaak tot op het oogenblik dat zij ter openbare terechtzitting voorkomen, alsmede, wanneer partijen zulks vragen, de andere zaken dan die houdende beroep van de vonnissen der vredegerichten.

» De dagvaarding wordt gegeven in de kamer waar de voorzitter gewoonlijk zitting houdt.

» In strafzaken, worden aan een alleensprekend rechter, met bijstand van het openbaar ministerie en van een griffier, toegedeeld : 1° de rechtstreeksche dagvaarding uitgaande van den procureur des Konings ; 2° de zaken welke, naar de meening der raadkamer

estime pouvoir, en raison de leur peu de complication, être soumises à un juge statuant seul.

» Les attributions de la chambre du conseil en matière répressive sont dévolues à une chambre d'un juge statuant seul avec l'assistance du ministère public et d'un greffier. »

ART. 3.

Le second alinéa de l'article 127 du Code d'instruction criminelle est modifié comme suit :

« Le compte sera rendu à la chambre du conseil, communication préalablement donnée au procureur du Roi, pour être par lui requis ce qu'il appartiendra. »

ART. 4.

L'article 29 de la loi du 18 juin 1869 est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Le premier président de la Cour d'appel, après avoir pris l'avis du procureur général, du président du tribunal et du bâtonnier dans les sièges où il existe un conseil de l'ordre des avocats, désigne les juges appelés à siéger seuls, parmi les présidents ou vice-présidents et parmi les juges ayant au moins dix ans de fonctions judiciaires ou de pratique du barreau. »

ART. 5.

La disposition suivante est insérée dans le Code de procédure civile sous le n° 82bis :

« Les demandes aux fins de distribution à un juge statuant seul se font par déclaration à l'audience d'introduction et, aussi longtemps que l'affaire n'est pas en état, par déclarations exemptes de timbre et d'enregistrement, déposées au greffe et signées par

of der kamer van inbeschuldigingstelling, omdat zij niet ingewikkeld zijn, aan een alleensprekend rechter kunnen opgedragen worden.

» De bevoegdheden van de raadkamer in strafzaken zijn opgedragen aan een kamer met één rechter met bijstand van het openbaar ministerie en van een griffier. »

ART. 3.

Het tweede lid van artikel 127 van het Wetboek van strafvordering wordt gewijzigd als volgt :

« Het verslag wordt gedaan aan de raadkamer, na voorafgaande mededeeling aan den procureur des Konings, opdat door dezen gevorderd worde als naar rechten. »

ART. 4.

Artikel 29 der wet van 18 Juni 1869 vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« De eerste-voorzitter van het Hof van beroep, na het advies te hebben ingewonnen van den procureur generaal, van den voorzitter der rechtbank en van den staflhouder in de plaatsen waar een raad van de orde der advocaten bestaat, wijst de rechters, die alleen zullen rechtspreken onder de voorzitters of ondervoorzitters en onder de rechters aan, die ten minste gedurende tien jaar een rechterlijk ambt hebben waargenomen of werkzaam zijn geweest bij de balie. »

ART. 5.

De volgende bepaling wordt als n° 82bis in het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering ingevoegd :

« Aanvragen tot toewijzing aan een alleensprekend rechter geschieden bij verklaring op de inleidende terechtzitting en, zoolang de zaak niet in staat van wijzen is, bij door partijen of haar lasthebbers ter griffie nedergelegde en onderteekende verklaringen die vrij zijn

les parties ou leur mandataires. Elles peuvent être faites sans autorisation spéciale par les parties qui, pour rester en justice, doivent se pourvoir d'une autorisation.

» L'accord pour la distribution de l'affaire au juge statuant seul étend ses effets aux actions connexes intentées ultérieurement entre les mêmes parties, ainsi qu'aux actions reconventionnelles. Il devient caduc s'il y a intervention ou appel en garantie dans le procès soumis au juge unique, ou si, pour raison de connexité, ce procès doit être joint à un autre, dans lequel un tiers est partie, et si ce tiers, l'appelé en garantie ou l'intervenant ne consent pas à faire juger la cause par un juge statuant seul.

» Lorsqu'une affaire a donné lieu à un jugement de défaut-jonction, le juge statuant seul en est saisi par l'accord de toutes les parties qui sont comparantes après l'expiration du délai sur réassignation. »

ART. 6.

La disposition suivante est insérée dans le Code de procédure civile sous le n° 82ter :

« Dans les causes soumises au juge statuant seul, en cas de procédure sur rapport ou prévoyant la désignation d'un juge commissaire, le rapport est supprimé et les attributions du juge commissaire passent de plein droit au juge statuant seul. »

ART. 7.

L'article 57 de la loi du 18 juin 1869 est complété par les dispositions suivantes :

« Toutefois, sont distribuées à un juge statuant seul les demandes de pro-

van zegel en van registratierechten. Zij kunnen zonder bijzondere machtiging ingediend worden door de partijen die, om in rechte op te treden, zich van een machtiging moeten voorzien.

» De overeenkomst om de zaak toe te wijzen aan een alleensprekend rechter strekt haar gevolgen uit tot de verknochte vorderingen naderhand tusschen dezelfde partijen ingesteld, alsmede tot de wedereischen. Zij vervalt indien er tusschenkomst is of oproeping in vrijwaring in het bij een alleensprekend rechter aangebracht geding, of indien, om reden van verknochtheid, dat geding moet worden gevoegd bij een ander, waarin een derde partij is, en indien die derde, de in vrijwaring opgeroepene of de tusschenkomende partij er niet in toestemt de zaak door een alleensprekend rechter te doen be-rechten.

» Wanneer een zaak aanleiding geeft tot een vonnis van gevoegd verstek, wordt zij bij den alleensprekenden rechter aanhangig gemaakt wanneer al de partijen, die na den termijn op nieuwe dagvaarding verschijnen, het daarover eens zijn ».

ART. 6.

De volgende bepaling wordt als n° 82ter in het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering ingevoegd :

« In de bij den alleensprekenden rechter aangebrachte zaken, wanneer de rechtspleging op verslag geschiedt of daarbij de aanwijzing van een rechter-commissaris wordt voorzien, wordt het verslag weggelaten en gaan de bevoegdheden van den rechter-commissaris van rechtswege op den alleensprekenden rechter over ».

ART. 7.

Artikel 57 van de wet van 18 Juni 1869 wordt met de volgende bepalingen aangevuld :

« Worden echter aan een alleensprekend rechter toegedeeld de aan-

cédure gratuite et, lorsque les parties le demandent, les autres causes commerciales.

» Le premier président de la Cour d'appel, après avoir pris l'avis du procureur général, du président du tribunal et du bâtonnier dans les sièges où il existe un conseil de l'ordre des avocats désigne les juges appelés à statuer seuls. »

ART. 8.

L'article 643 du Code de commerce est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Néanmoins, les articles 82*bis* et 82*ter*, 156, 158 et 159 du Code de procédure civile, seront applicables aux jugements rendus par les tribunaux de commerce. »

ART. 9.

L'article 165 de la loi du 18 juin 1869 est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Cette dernière formalité est également observée toutes les fois qu'un juge ayant seul tenu l'audience se trouve dans l'impossibilité de signer. Dans ce cas, le procès-verbal du greffier est certifié par le président du tribunal de première instance de l'arrondissement.

» Lorsque l'impossibilité existe de la part du greffier, le juge signe seul en mentionnant l'accident. »

ART. 10.

La disposition suivante est ajoutée à l'article 148 de la loi du 18 juin 1869, et elle en forme le second alinéa :

« Dans les tribunaux de première instance et de commerce, les fonctions propres au juge titulaire, même celles à remplir en dehors de l'audience, peuvent exceptionnellement être déléguées en

vragen om kosteloos te procederen en, wanneer partijen het vragen, de andere zaken van koophandel.

» De eerste-voorzitter van het Hof van beroep, na het advies te hebben ingewonnen vanden procureur generaal, van den voorzitter der rechtbank en van den stafhouder in de standplaatsen waar een raad van de orde der advocaten bestaat, wijst de rechters aan die alleen zullen rechtspreken. »

ART. 8.

Artikel 643 van het Wetboek van koophandel vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« De artikelen 82*bis* en 82*ter*, 156, 158 en 159 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering zijn niettemin van toepassing op de door de rechtbanken van koophandel gewezen vonnissen. »

ART. 9.

Artikel 165 van de wet van 18 Juni 1869 vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« Laatstbedoelde formaliteit wordt insgelijks in acht genomen telkens als een rechter, die alleen zitting gehouden heeft, in de onmogelijkheid verkeert te teekenen. De notulen van den griffier worden alsdan door den voorzitter van de rechtbank van eersten aanleg van het arrondissement voor echt verklaard.

» Wanneer die onmogelijkheid bestaat bij den griffier, teekent de rechter alleen en vermeldt het gebeurde. »

ART. 10.

De volgende bepaling wordt als tweede lid aan artikel 148 van de wet van 18 Juni 1869 toegevoegd :

« In de rechtbanken van eersten aanleg en van koophandel, kunnen de functiën, eigen aan den werkelijken rechter, zelfs die welke buiten de terechtzitting moeten vervuld worden,

tout ou en partie, à un juge suppléant. Pendant sa délégation, ce juge a rang au tableau à la suite des autres juges titulaires. Cette délégation se fait par le premier président de la Cour d'appel et, en cas d'urgence, par le président du tribunal. Elle fixe l'objet et la durée du mandat ainsi attribué; il ne peut excéder un mois, mais peut être renouvelé. »

ART. 11.

L'article 23 de la loi du 18 juin 1869 est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Si un siège de juge d'instruction est vacant ou si le titulaire est momentanément empêché pour quelque cause que ce soit, le président du tribunal désigne un juge titulaire pour exercer provisoirement les fonctions de juge d'instruction. »

» Si les besoins du service l'exigent, le président du tribunal peut, sur la demande du procureur du Roi, déléguer un juge titulaire pour remplir momentanément les fonctions de juge d'instruction conjointement avec les autres. »

ART. 12.

L'article 201 de la loi du 18 juin 1869 est complété par l'alinéa final suivant :

« Si les besoins du service l'exigent, et, dans ce cas, sur la proposition du président, comme en cas de vacance, le premier président de la Cour d'appel peut, après avoir pris l'avis du procureur général, désigner le vice-président ou le juge qui suppléera le président d'un tribunal dans tout ou partie de ses fonctions. »

» En cas d'urgence et jusqu'à ce que

bij uitzondering geheel of ten deel overgedragen worden op een plaatsvervangend rechter. Zoolang zij op hen overgedragen blijven, neemt die rechter rang op de lijst achteraan de overige werkelijke rechters. Die overdracht geschiedt door den eerste-voorzitter van het Hof van beroepen, in spoedeisende gevallen, door den voorzitter van de rechtbank. Daarbij worden doel en duur van het aldus toegekend mandaat bepaald, dat niet langer dan een maand kan duren doch hernieuwd kan worden.

ART. 11.

Artikel 23 van de wet van 18 Juni 1869 vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« Indien een plaats van onderzoeksrechter openvalt of indien de titularis tijdelijk om welke reden ook verhinderd is, wijst de voorzitter der rechtbank een werkelijken rechter aan om voorloopig de functie van onderzoeksrechter waar te nemen. »

» Indien de behoeften van den dienst het eischen, kan de voorzitter van de rechtbank, op verzoek van den procureur des Konings, aan een werkelijken rechter opdracht geven om tijdelijk de functiën van onderzoeksrechter, samen met de andere, waar te nemen. »

ART. 12.

Artikel 201 van de wet van 18 Juni 1869 wordt met de volgende slotalinea aangevuld :

« Indien de behoeften van den dienst het eischen en, in dat geval, op de voordracht van den voorzitter, alsook bij het openvallen van de plaats, kan de eerste-voorzitter van het Hof van beroep, na het advies te hebben ingewonnen van den procureur generaal, den ondervoorzitter of den rechter aanwijzen die de bediening van voorzitter eener rechtbank geheel of ten deele zal waarnemen. »

» In spoedeisende gevallen en tot-

le premier président ait statué, la désignation est faite par le président. »

C. — *Cours d'appel.*

ART. 13.

L'article 84 de la loi du 18 juin 1869, complété par l'article 2 de la loi du 4 septembre 1891, est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Les Cours d'appel ne peuvent siéger qu'au nombre fixe de trois conseillers, y compris le président, avec l'assistance du ministère public et d'un greffier. »

ART. 14

L'article 82 de la loi du 18 juin 1869 est abrogé.

ART. 15.

L'article 85 de la loi du 18 juin 1869 est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Les audiences solennelles pour connaître des affaires renvoyées après cassation se composent de trois chambres réunies désignées et présidées par le premier président. Elles ne peuvent juger qu'au nombre fixe de sept conseillers, y compris le président. »

ART. 16.

L'article 39 de la loi du 12 avril 1894 est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Les Cours d'appel statuent sur les causes qui leur sont soumises en matière fiscale dans les cas prévus par la présente loi et les causes sont distribuées, poursuivies et jugées comme en matière électorale. »

ART. 17.

Le second alinéa de l'article 103, les articles 104 et 105 de la loi du 12 avril 1894 sont abrogés.

dat de eerste-voorzitter een beslissing getroffen heeft, geschiedt de aanwijzing door den voorzitter. »

C. — *Hoven van beroep.*

ART. 13.

Artikel 84 van de wet van 18 Juni 1869, aangevuld door artikel 2 van de wet van 4 September 1891, vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« De Hoven van beroep mogen niet zitten dan met het vaste getal van drie raadsheeren, waaronder de voorzitter is begrepen, met bijstand van het openbaar ministerie en van een griffier. »

ART. 14.

Artikel 82 van de wet van 18 Juni 1869 vervalt.

ART. 15.

Artikel 85 van de wet van 18 Juni 1869 vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« De plechtige terechtzittingen ter kennisneming van na verbreking verwezen zaken bestaan uit drie vereenigde kamers door den eerste-voorzitter aan te wijzen en voor te zitten. Zij kunnen niet vonnissen dan met het vast getal van zeven raadsheeren, waaronder de voorzitter is begrepen. »

ART. 16.

Artikel 39 van de wet van 12 April 1894 vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« De Hoven van beroep doen uitspraak in de zaken die hun in fiscale aangelegenheden opgedragen zijn in de door deze wet voorziene gevallen en die zaken worden toegedeeld, vervolgd en beslecht zooals in kieszaken. »

ART. 17.

Het tweede lid van artikel 103, de artikelen 104 en 105 van de wet van 12 April 1894 vervallen.

ART. 18.

Dans les deux premiers alinéas de l'article 106 de la loi du 12 avril 1894, le mot « Section » est remplacé par le mot « Chambre ».

D. — *Cour de cassation.*

ART. 19.

Le premier alinéa de l'article 134 de la loi du 18 juin 1869 est abrogé.

ART. 20.

L'article 133 de la loi du 18 juin 1869 est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Les arrêts ne peuvent être rendus qu'au nombre fixe de cinq conseillers, y compris le président. »

ART. 21.

L'article 135 de la loi du 18 juin 1869 est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Les accusations admises contre les ministres sont, en exécution de l'article 90 de la Constitution, jugées par les chambres réunies, qui devront siéger en nombre pair et être composées de dix membres au moins.

» Dans tous les autres cas où la Cour doit juger chambres réunies, elle siège en nombre impair et doit être composée de neuf membres au moins. »

E. — *Assemblées générales.*

ART. 22.

Les procédures disciplinaires prévues par les articles 53 de la loi du 25 ventôse an XI, 103, alinéa 2, du décret impérial

ART. 18.

In het eerste en het tweede lid van artikel 106 van de wet van 12 April 1894 wordt het woord : « Afdeeling » vervangen door het woord « Kamer ».

D. — *Hof van Verbreking.*

ART. 19.

Het eerste lid van artikel 134 van de wet van 18 Juni 1869 vervalt.

ART. 20.

Artikel 133 van de wet van 18 Juni 1869 vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« De arresten mogen slechts gewezen worden met het vaste getal van vijf raadsheeren, waaronder de voorzitter is. begrepen.

ART. 21.

Artikel 135 van de wet van 18 Juni 1869 vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« De beschuldigingen, tegen de ministers toegelaten, worden, ter voldoening aan artikel 90 der Grondwet, berecht door de vereenigde kamers, die met even getal moeten zitting houden en ten minste uit tien leden moeten samengesteld zijn.

» In alle andere gevallen waarbij het Hof met vereenigde kamers moet rechtspreken, houdt het zitting met oneven getal en moet het ten minste uit negen leden samengesteld zijn. »

E. — *Algemeene vergaderingen.*

ART. 22.

De rechtsvorderingen in tuchtzaken, bij de artt. 53 der wet van 25 Ventose jaar XI, 103, 2e lid, van het Keizerlijk

du 30 mars 1808, 52 de la loi du 20 avril 1810, 29 du décret impérial du 14 décembre 1810, 8 et 13 de l'arrêté royal du 5 août 1836, 72 des lois coordonnées par arrêté royal du 25 avril 1920, sont déferées à l'assemblée générale réunie en chambre du conseil, conformément à l'article 221*bis* de la loi d'organisation judiciaire.

ART. 23.

Il est ajouté à la loi du 18 juin 1869 un article 221*bis*, ainsi conçu :

« En matière disciplinaire et pour l'application de l'article 63 de la loi du 16 décembre 1851, les Cours et tribunaux délibèrent à la majorité de leurs membres, sans que le nombre des magistrats appelés à constituer l'assemblée générale puisse dépasser neuf.

» Dans les Cours et les tribunaux comprenant plus de neuf membres, le premier président ou le président procède annuellement, à la première audience publique qui suit les vacances judiciaires, au tirage au sort du nom des huit magistrats appelés à former avec lui cette assemblée.

» Il adjoint, de la même manière et dans la mesure qu'il juge utile, à la liste ainsi arrêtée, un certain nombre de magistrats supplémentaires qui, le cas échéant, sont convoqués aux assemblées générales dans l'ordre du tirage, pour y prendre séance en remplacement des membres effectifs empêchés. Il désigne, toujours dans l'ordre du tirage, ceux des magistrats supplémentaires qui devront siéger en vue de remplacer éventuellement les magistrats qui, au cours des débats, ne pourraient continuer à prendre part aux délibérations. »

decreet van 30 Maart 1808, 52 der wet van 20 April 1810, 29 van het Keizerlijk decreet van 14 December 1810, 8 en 13 van het Koninklijk besluit van 5 Augustus 1836, 72 der bij Koninklijk besluit van 25 April 1920 samengeordende wetten voorzien, worden opgedragen aan de algemeene vergadering, in raadkamer vereenigd overeenkomstig artikel 221*bis* van de wet op de rechterlijke inrichting.

ART. 23.

Aan de wet van 18 Juni 1869 wordt een artikel 221*bis* toegevoegd, dat luidt als volgt :

« In tuchtzaken en voor de toepassing van artikel 63 der wet van 16 December 1851, beraadslagen de hoven en rechtbanken bij meerderheid van hun leden, zonder dat het aantal magistraten die geroepen zijn om de algemeene vergadering samen te stellen, meer dan negen mag bedragen.

» In de hoven en de rechtbanken, die uit meer dan negen leden bestaan, duidt de eerste-voorzitter of de voorzitter jaarlijks op de eerste openbare terechtzitting na de rechterlijke vacantie, bij loting de acht magistraten aan die met hem die vergadering zullen uitmaken.

» Hij voegt op dezelfde wijze en in de mate die hij gewenscht acht, aan de aldus opgemaakte lijst nog een zeker aantal magistraten toe die, desgevallend, in de door het lot aangewezen volgorde tot de algemeene vergaderingen opgeroepen worden om er zitting te houden ter vervanging van de werkende leden die zouden verhinderd zijn. Steeds in de door het lot aangewezen volgorde, duidt hij ook onder die toegevoegde magistraten diegenen aan die moeten zitting houden ter eventuele vervanging van de magistraten die, in den loop der behandeling, niet verder aan de beraadslagingen zouden kunnen deelnemen. »

II.

Dispositions relatives au règlement du service des tribunaux, des Cours et des greffes.

A. — *Tribunaux et Cours.*

ART. 24.

L'article 2 de la loi du 18 juin 1869 est remplacé par la disposition suivante :

« Art. 2. — Le nombre et la durée des audiences ordinaires sont déterminés par le Roi sur les avis du président du tribunal de première instance de l'arrondissement, qui entend le juge de paix, et du procureur du Roi. »

ART. 25.

L'article 16 de la loi du 18 juin 1869 est remplacé par la disposition suivante :

« Art. 16. — Le nombre des chambres, leurs attributions, le nombre et la durée de leurs audiences ordinaires, le nombre des juges attachés à chaque chambre sont déterminés par arrêté royal, sur les avis du premier président de la Cour d'appel, du procureur général près la même Cour et du président du tribunal. »

ART. 26.

L'article 58 de la loi du 18 juin 1869 est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Art. 58. — Le nombre des chambres, leurs attributions, le nombre et la durée de leurs audiences, le nombre des juges attachés à chaque chambre sont déterminés par arrêté royal sur les avis du premier président du tribunal. »

II.

Bepalingen betreffende het dienstreglement in de rechtbanken, de hoven en de griffies.

A. — *Rechtbanken en Hoven.*

ART. 24.

Artikel 2 van de wet van 18 Juni 1869 wordt door de volgende bepaling vervangen :

« Art. 2. — Het aantal en de duur van de gewone terechtzittingen worden door den Koning bepaald, op advies van den voorzitter der rechtbank van eersten aanleg van het arrondissement, die den vrederechter hoort, en op advies van den procureur des Konings. »

ART. 25.

Artikel 16 van de wet van 18 Juni 1869 wordt vervangen door de volgende bepaling :

« Art. 16. — Het aantal kamers, haar bevoegdheden, het aantal en de duur van haar gewone terechtzittingen, het aantal rechters, die aan elke kamer zijn verbonden, worden bepaald bij koninklijk besluit, op advies van den eerste-voorzitter van het hof van beroep, van den procureur generaal bij het zelfde hof en van den voorzitter der rechtbank. »

ART. 26.

Artikel 58 van de wet van 18 Juni 1869 vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« Art. 58. — Het aantal kamers, haar bevoegdheden, het aantal en de duur van haar terechtzittingen, het aantal rechters, die aan elke kamer zijn verbonden, worden bepaald bij koninklijk besluit, op advies van den eerste-voorzitter van het hof van beroep, van den procureur generaal en van den voorzitter der rechtbank. »

ART. 27.

L'article 80 de la loi du 18 juin 1869 est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Art. 80. — Le nombre des chambres des Cours d'appel, leurs attributions, le nombre et la durée de leurs audiences, le nombre des conseillers attachés à chaque chambre sont déterminés par arrêté royal sur les avis du premier président de la Cour d'appel et du procureur général. »

ART. 28.

L'article 81 de la loi du 18 juin 1869 est abrogé.

ART. 29.

Le premier alinéa de l'article 132 de la loi du 18 juin 1869 est complété comme suit :

« Le nombre et la durée de leurs audiences et le nombre des magistrats attachés à chaque chambre sont déterminés par arrêté royal, sur avis du premier président et du procureur général. »

ART. 30.

L'article 209 de la loi du 18 juin 1869 est abrogé.

ART. 31.

L'article 255 du Code de procédure civile est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Art. 255. — Le jugement qui ordonnera la preuve contiendra les faits à prouver.

» Le président du tribunal désignera le juge devant qui l'enquête sera faite. Cette désignation se fera sans frais à la suite de l'expédition ou de la copie signifiée du jugement.

ART. 27.

Artikel 80 van de wet van 18 Juni 1869 vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« Art. 80. — Het aantal kamers der hoven van beroep, haar bevoegdheden, het aantal en de duur van haar terechtzittingen, het aantal raadsheeren die aan elke kamer zijn verbonden, worden bepaald bij koninklijk besluit op advies van den eerste-voorzitter van het hof van beroep en van den procureur generaal. »

ART. 28.

Artikel 81 van de wet van 18 Juni 1869 vervalt.

ART. 29.

Het eerste lid van artikelen 132 van de wet van 18 Juni 1869 wordt aangevuld als volgt :

« Het aantal en de duur van haar terechtzittingen en het aantal magistraten die aan elke kamer zijn verbonden, worden bepaald bij koninklijk besluit op advies van den eerste-voorzitter en van den procureur generaal. »

ART. 30.

Artikel 209 van de wet van 18 Juni 1869 vervalt.

ART. 31.

Artikel 255 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« Art. 255. — Het vonnis waarbij bewijsvoering wordt gelast, moet de te bewijzen feiten vermelden.

» De voorzitter van de rechtbank wijst den rechter aan vóór wien het onderzoek zal geschieden. Die aanduiding wordt zonder kosten gedaan onderaan de expeditie of het beteckend afschrift van het vonnis.

» Si les témoins sont trop éloignés, il pourra être ordonné que l'enquête sera faite devant un juge à commettre dans la même forme par le président du tribunal désigné à cet effet par le le jugement. »

ART. 32.

La disposition suivante est ajoutée à l'article 20 de la loi du 18 juin 1869, dont elle formera les 3e et 4e alinéas :

« Dans les tribunaux où y il a plusieurs juges d'instruction, les affaires sont distribuées entre eux par le président, sur le réquisitoire du procureur du Roi.

» Toutefois, avant cette distribution, les devoirs urgents peuvent être accomplis par celui ou ceux des juges d'instruction désignés à cette fin dans un tableau de service établi par le président. »

ART. 33.

L'article 31 de la loi du 18 juin 1869 est complété par l'alinéa suivant :

« 7e Les affaires dont le jugement a été rendu au delà des délais prévus aux articles 13 du Code de procédure civile et 145 de la loi du 18 juin 1869. »

ART. 34.

L'article 208 de la loi du 18 juin 1869 est abrogé et remplacé par les dispositions suivantes :

« Art. 208. — L'ordre de service dans chaque Cour est établi par le Roi, sur les avis du premier président de la Cour d'appel et du procureur général.

» L'ordre de service dans chaque tribunal est établi par le Roi, sur les avis du président du tribunal, du premier président de la Cour d'appel et du procureur général.

» Zijn de getuigen te ver verwijderd, dan kan er worden bevolen dat het onderzoek zal geschieden vóór een op dezelfde wijze door den voorzitter van de daartoe in het vonnis aangewezen rechtbank aan te stellen rechter. »

ART. 32.

De volgende bepaling wordt, als 3e en 4e lid, aan artikel 20 van de wet van 18 Juni 1869 toegevoegd :

« In de rechtbanken, waar verscheidene onderzoeksrechters zijn, worden de zaken op de vordering van den procureur des Konings, door den voorzitter onder hen verdeeld.

» Nochtans kunnen, vóór die verdeeling, de spoedeisende verrichtingen gedaan worden door dengene of diegenen onder de onderzoeksrechters, die met het oog daarop aangeduid zijn op een door den voorzitter opgemaakte dienstlijst. »

ART. 33.

Artikel 31 van de wet van 18 Juni 1869 wordt met het volgende lid aangevuld :

« 7^e De zaken, waarvan het vonnis werd gewezen buiten de bij de artt. 13 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering en 145 der wet van 18 Juni 1869 voorziene termijnen. »

ART. 34.

Artikel 208 van de wet van 18 Juni 1869 vervalt en wordt door de volgende bepalingen vervangen :

« Art. 208. — De dienstregeling in elk hof wordt door den Koning vastgesteld, op advies van den eerste-voorzitter van het hof van beroep en van den procureur generaal.

» De dienstregeling in elke rechtbank wordt door den Koning vastgesteld, op advies van den voorzitter van de rechtbank, van den eerste-voorzitter van het hof van beroep en van den procureur generaal.

» Ces règlements, affichés au greffe, contiennent les dispositions concernant la tenue des audiences, l'inscription au rôle ainsi que la distribution et la fixation des causes pour les plaidoiries, la communication au ministère public et la prononciation des jugements et arrêts. »

ART. 35.

L'article 23 du décret impérial du 30 mars 1808 est complété par l'alinéa suivant :

« Les appels des ordonnances de référé sont distribués à la même chambre de la Cour, à moins qu'une seule ne suffise pas à les traiter d'urgence. »

ART. 36.

Les paragraphes 2 et 3 de l'article 217 de la loi du 18 juin 1869 sont abrogés et remplacés comme suit :

« Il y a dans les Cours d'appel, suivant ce qu'en décide le premier président, une ou plusieurs chambres de vacation; dans les tribunaux de première instance, suivant ce qu'en décide le président, au moins une chambre de trois juges et une chambre d'un juge; ces chambres de vacation sont chargées de l'expédition des affaires répressives et des affaires civiles qui requièrent célérité. »

ART. 37.

L'article 5 de la loi du 22 février 1908 abrogeant et remplaçant le paragraphe 4 de l'article 217 de la loi du 18 juin 1869 est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Les chambres des vacations sont renouvelées chaque année, de manière que tous les membres de la Cour ou du tribunal y fassent le service chacun à son tour. Toutefois, elles seront toujours composées de manière à assurer l'exé-

» Die reglementen, ter griffie aangeplakt, bevatten de bepalingen betreffende het houden der terechtzittingen, de inschrijving op de rol, alsmede de uitdeeling der zaken en de bepaling van een voor de pleidooien, de mededeeling aan het openbaar ministerie en het uitspreken van de vonnissen en arresten. »

ART. 35.

Artikel 23 van het keizerlijk decreet van 30 Maart 1808 wordt met het volgende lid aangevuld :

« Bij hooger beroep van uitspraken op kortgeding worden de zaken in aan dezelfde kamer van het hof toegedeeld, tenzij één kamer niet volstaat om ze bij hoogdringendheid te behandelen. »

ART. 36.

De paragrafen 2 en 3 van artikel 217 van de wet van 18 Juni 1869 vervallen en worden als volgt vervangen :

« Er zijn in de hoven van beroep, naar de door den eerste-voorzitter te nemen beslissing, één of meer vacatiekamers; in de rechtbanken van eersten aanleg, naar de door den voorzitter te nemen beslissing, ten minste een kamer met drie rechters en een kamer met één rechter. Die vacatiekamers zijn belast met het beslechten van de strafzaken en van de burgerlijke zaken die spoedeischend zijn. »

ART. 37.

Artikel 5 van de wet van 22 Februari 1908, waarbij paragraaf 4 van artikel 217 van de wet van 18 Juni 1869 ingetrokken en vervangen wordt, vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« De vacatiekamers worden om het jaar hernieuwd, zoodat al de leden van het hof of van de rechtbank er ieder om den beurt den dienst waarnemen. Steeds moeten zij echter derwijze samengesteld zijn dat de uitvoering

cution de la loi sur l'emploi de la langue flamande. »

ART. 38.

L'article 218 de la loi du 18 juin 1889 est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Art. 218. — Les chambres des vacations tiennent au moins deux audiences par semaine. »

ART. 39.

L'article 219 de la loi du 18 juin 1869 est abrogé et remplacé comme suit :

« Les juges d'instruction n'ont point de vacances. »

B. — *Greffes*.

ART. 40.

L'article 160 de la loi du 18 juin 1869 est remplacé par la disposition suivante :

« Art. 160. — Les greffes sont ouverts aux jours et heures déterminés par arrêté royal. »

ART. 41.

La disposition suivante est ajoutée à la fin du livre II, titre VII, du Code d'instruction criminelle :

« CHAPITRE VI.

» Disposition particulière.

» Lorsque le délai légal pour faire à un greffe un acte en matière répressive expire un jour où ce greffe est fermé, l'acte y est valablement reçu le plus prochain jour d'ouverture de ce greffe. »

ART. 42.

La disposition suivante est ajoutée au Code civil :

« Art. 1007bis. — A moins que le président n'en ordonne autrement, le

van de wet op het gebruik van de Vlaamsche taal gewaarborgd weze. »

ART. 38.

Artikel 218 van de wet van 18 Juni 1869 vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« Art. 218. — De vacatiekamers houden ten minste twee terechtzittingen per week. »

ART. 39.

Artikel 219 van de wet van 18 Juni 1869 vervalt en wordt als volgt vervangen :

« De onderzoeksrechters hebben geen vacantie. »

B. — *Griffies*.

ART. 40.

Artikel 160 van de wet van 18 Juni 1869 wordt door de volgende bepalingen vervangen :

« Art. 160. — De griffies zijn open op de bij koninklijk besluit bepaalde dagen en uren. »

ART. 41.

De volgende bepaling wordt toegevoegd aan het einde van boek II, titel VII van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering :

« HOOFDSTUK VI.

» Bijzondere bepaling.

» Wanneer de wettelijke termijn om in een griffie een handeling in strafzaken te verrichten eindigt op een dag waarop die griffie gesloten is, wordt de handeling er op geldige wijze ontvangen den eerst volgenden dag waarop zij open is. »

ART. 42.

De volgende bepaling wordt aan het Burgerlijk Wetboek toegevoegd :

« Art. 1007bis. — Tenzij de voorzitter er anders over beschikt moet de aan-

notaire commis devra quérir au greffe le testament dont le dépôt lui est confié. Le notaire peut dresser acte de ce dépôt du testament au rang de ses minutes, hors de la présence du greffier. »

III.

Dispositions relatives à la compétence et au ressort en matière civile et commerciale.

A. — *Justices de paix. — Compétence et ressort.*

ART. 43.

L'article 2 de la loi du 25 mars 1876, modifié par celle du 11 février 1925, est abrogé et remplacé par les dispositions suivantes, qui sont insérées dans la dite loi du 25 mars 1876, à leurs places respectives :

« Art. 2. — Les juges de paix connaissent de toutes les affaires civiles dont la valeur n'excède pas 2,500 francs.

» Art. 3ter. — Jusqu'à la valeur de 400 francs, les jugements des juges de paix sont en dernier ressort, nonobstant les lois spéciales fixant une somme moindre. »

ART. 44.

Les articles 2bis de la loi du 25 mars 1876, modifiés par celles du 12 août 1911 et 11 février 1925, sont abrogés et remplacés par les dispositions suivantes :

« Art. 2bis. — En matière civile, les juges de paix connaissent jusqu'à la valeur de 10,000 francs :

» 1° Des contestations relatives aux baux à ferme et à loyer, à cheptel et à colonage partiaire, des actions en validation ou en mainlevée de saisie-gagerie ;

gestelde notaris ter griffie het testament afhalen, dat hem te bewaren wordt gegeven. Van die bewaring van het testament onder zijn minuten kan de notaris een akte opmaken buiten de aanwezigheid van den griffier. »

III.

Bepalingen betreffende de bevoegdheid en den aanleg in burgerlijke zaken en in handelszaken.

A. — *Vrederechten. — Bevoegdheid en aanleg.*

ART. 43.

Artikel 2 van de wet van 25 Maart 1876, gewijzigd bij de wet van 11 Februari 1925 vervalt en wordt vervangen door de volgende bepalingen die in voormelde wet van 25 Maart 1876 op hun onderscheidenlijke plaatsen worden ingevoegd :

« Art. 2. — De vrederechters nemen kennis van alle burgerlijke zaken waarvan de waarde niet meer dan 2,500 fr. bedraagt.

» Art. 3ter. — Tot de waarde van 400 frank worden de vonnissen van de vrederechters gewezen in laatsten aanleg, niettegenstaande de bijzondere wetten waarbij een kleiner bedrag wordt bepaald. »

ART. 44.

De artikelen 2bis en 3 van de wet van 25 Maart 1876, gewijzigd bij de wetten van 12 Augustus 1911 en 11 Februari 1925, vervallen en worden door de volgende bepalingen vervangen :

« Art. 2bis. — In burgerlijke zaken nemen de vrederechters kennis tot de waarde van 10,000 frank :

» 1° Van de geschillen betreffende landpachten en huishuurcontracten, veepachten, garfpachten, vorderingen tot geldigverklaring of tot handlichting van pandbeslag ;

» 2° Des contestations ayant pour objet un droit d'usufruit, d'usage ou d'habitation, de servitude, d'emphytéose ou de superficie, l'élagage des arbres ou haies, le curage soit des fossés, soit des canaux servant à l'irrigation des propriétés ou à l'exploitation des usines ;

» 3° Des actions possessoires ;

» 4° Des actions en réhabilitation et des actions en nullité fondées sur l'article 1648 du Code civil, dans les ventes ou échanges d'animaux ;

» 5° Des actions pour dommages faits aux champs, fruits et récoltes, soit par l'homme, soit par les animaux ;

» 6° Des oppositions prévues par les articles 23*bis* et 23*quater* de la loi du 16 mars 1865 modifiée par la loi du 10 février 1900 ;

» 7° Des demandes en allocation, majoration, réduction ou suppression des pensions alimentaires fondées sur les articles 2 de la loi du 20 novembre 1896, 206 et 207 du Code civil et des demandes fondées sur les articles 212 et 214 du même Code, si ces demandes ne se rattachent pas à une instance en séparation de corps ou en divorce pendante ou terminée. »

« Art. 3. — Quels que soient la nature et le montant de la demande, les juges de paix connaissent :

» 1° Des contestations relatives aux ventes de semences, d'engrais et de substances destinés à la nourriture des animaux, pourvu que l'acheteur n'ait pas fait acte de commerce ;

» 2° Des litiges indiqués à l'article 1er de la loi du 15 mai 1910, lorsqu'il n'existe pas de conseil de prud'hommes institué pour les juger. Dans ce cas, la compétence territoriale des juges de paix est réglée conformément à l'article 44 de la prédite loi.

» 2° Van geschillen in zake van recht van vruchtgebruik, gebruik of bewoning, erfdienstbaarheid, erfpacht of opstal, het snoeien van boomen of hagen, het reinigen van grachten of van kanalen dienende tot het besproeien van eigendommen of voor de exploitatie van fabrieken ;

» 3° Van vorderingen in bezitrecht

» 4° Van vorderingen tot koopvernieuwing en van vorderingen tot nietigverklaring op grond van art. 1648 van het Burgerlijk Wetboek, bij verkoop of ruil van dieren ;

» 5° Van vorderingen wegens schade veroorzaakt aan velden, vruchten en veldvruchten, hetzij door menschen hetzij door dieren ;

» 6° Van de gevallen van verzet voorzien bij de artt. 23*bis* en 23*quater* der wet van 16 Maart 1865 gewijzigd bij de wet van 10 Februari 1900 ;

» 7° Van eischen tot toekenning, vermeerdering, vermindering of opheffing van uitkeeringen tot onderhoud op grond van de artt. 2 der wet van 20 November 1896, 206 en 207 van het Burgerlijk Wetboek en van de eischen op grond van de artt. 212 en 214 van hetzelfde Wetboek, indien die eischen niet in verband staan met een nog hangend of reeds berecht geding tot scheiding van tafel en bed of tot echtscheiding. »

« Art. 3. — Welk ook de aard en het bedrag van den eisch wezen, nemen de vrederechters kennis :

» 1° Van de geschillen betreffende den verkoop van zaden, meststoffen en voederartikelen, op voorwaarde dat de koper geen daad van koophandel hebben verricht ;

» 2° Van de bij art. 1 der wet van 15 Mei 1910 vermelde geschillen wanneer er geen werkrechtersraad bestaat ingesteld om ze te berechten. De gebiedsbevoegdheid der vrederechters wordt alsdan overeenkomstig art. 44 van laatstgenoemde wet geregeld. »

ART. 45.

Dans le premier alinéa de l'article 6 de la loi du 25 mars 1876, les chiffres 3, n° 1, sont remplacés par *2bis*, n° 1.

ART. 46.

L'article 7 de la loi du 25 mars 1876, modifiée par celle du 12 août 1911, est abrogé.

ART. 47.

Le second alinéa ajouté à l'article 42 de la loi du 25 mars 1876 par la loi du 21 décembre 1896 est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Dans le cas du n° 1 de l'article 3 de la loi sur la compétence, l'action est portée devant le juge du domicile de l'acheteur.

» Toute convention contraire antérieure à la naissance du litige est nulle de plein droit; l'acheteur défaillant est présumé décliner la compétence du tribunal.

B. — *Tribunaux de première instance. Compétence. — Exception d'incompétence.*

ART. 48.

L'article 8 de la loi du 25 mars 1876 est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Art. 8. — Les tribunaux de première instance connaissent de toutes matières.

» Ils ne peuvent se dessaisir des litiges dévolus aux juges de paix, aux tribunaux de commerce et aux conseils de prud'hommes, sauf lorsque la partie défenderesse le demande »

ART. 49.

L'article 169 du Code de procédure

ART. 45.

In het eerste lid van art. 6 der wet van 25 Maart 1876 worden den cijfers 3, n° 1, vervangen door *2bis*, n° 1.

ART. 46.

Artikel 7 van de wet van 25 Maart 1876, gewijzigd bij de wet van 12 Augustus 1911 vervalt.

ART. 47.

Het tweede lid door de wet van 21 December 1896 aan artikel 42 der wet van 25 Maart 1876 toegevoegd vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« In het geval van n° 1 van art. 3 der wet op de bevoegdheid, wordt de vordering bij den rechter van de woonplaats van den koper aangebracht.

» Elke daarmede strijdige overeenkomst, welke vóór het ontstaan van het geschil werd getroffen, is van rechtswege zonder waarde; de gebrekkige koper wordt geacht de bevoegdheid van de rechtbank af te wijzen.

B. — *Rechtbanken van eersten aanleg. — Bevoegdheid. — Exceptie van onbevoegdheid.*

ART. 48.

Artikel 8 van de wet van 25 Maart 1876 vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« Art. 8. — De rechtbanken van eersten aanleg nemen kennis van zaken van allen aard.

» Zij kunnen de geschillen die aan de vrederechters, aan de rechtbanken van koophandel en aan de werkrechttersraden toebedacht zijn, niet uit handen geven behalve wanneer de verweerende partij het vraagt.

ART. 49.

Artikel 169 van het Wetboek van

civile est remplacé par la disposition suivante :

« Art. 169. — Elle ne peut former cette demande après d'autre exception ou défense, sauf celles des articles 166 et 174 du présent Code. »

ART. 50.

L'article 170 du Code de procédure civile est abrogé.

ART. 51.

Le second alinéa de l'article 424 du même Code est remplacé par la disposition suivante :

« Le déclinatoire pour toute autre cause ne pourra être proposé après aucune exception ni défense, sauf celles des articles 166 et 174 du présent Code. »

ART. 52.

L'article 172 du Code de procédure civile est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Art. 172. — La demande de renvoi sera jugée sommairement, si elle n'est pas jointe au principal. »

C. — *Tribunaux de première instance et de commerce. — Taux du dernier ressort.*

ART. 53.

L'article 16 de la loi du 25 mars 1876 est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Art. 16. — Le taux du dernier ressort est fixé à 10,000 francs pour les jugements des tribunaux de première instance et des tribunaux de commerce et pour les ordonnances de référé. »

burgerlijke rechtsvordering wordt door de volgende bepaling vervangen :

« Art. 169. — Zij kan dat verzoek niet indienen, na een andere exceptie of een ander verweermiddel, behalve die voorzien in de artt. 166 en 174 van dit Wetboek. »

ART. 50.

Artikel 170 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering vervalt.

ART. 51.

Het tweede lid van artikel 424 van hetzelfde Wetboek, wordt door de volgende bepaling vervangen :

« De declinatoire exceptie voor elke andere oorzaak kan niet voorgesteld worden na welke exceptie of welk verweermiddel ook, behalve die voorzien in de artt. 166 en 174 van dit Wetboek. »

ART. 52.

Artikel 172 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« Art. 172. — De vraag om verwijzing wordt summierlijk behandeld, indien zij niet bij de hoofdzaak gevoegd wordt. »

C. — *Rechtbanken van eers'en aanleg en van koophandel. — Bedragen in hoogsten aanleg.*

ART. 53.

Artikel 16 van de wet van 25 Maart 1876 vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« Art. 16. — Het beloop van den laatsten aanleg is bepaald op 10,000 fr. voor de vonnissen van de rechtbanken van eersten aanleg en van de rechtbanken van koophandel, alsmede voor de uitspraken op kortgeding. »

ART. 54.

Au quatrième alinéa de l'article 404 du Code de procédure civile les mots « mille francs » sont remplacés par « dix mille francs ».

ART. 55.

Le second alinéa de l'article 819 du Code de procédure civile est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Ils peuvent même faire saisir à l'instant, en vertu de la permission qu'ils auront obtenue, soit du président du tribunal, si la somme pour laquelle la saisie est projetée dépasse dix mille francs, soit du juge de paix dans le cas contraire. »

ART. 56.

Le nombre 10,000 est substitué au nombre 2,500 dans l'article 2 de la loi du 20 avril 1909 approuvant la Convention internationale relative à la procédure civile, conclue à La Haye, le 17 juillet 1905.

ART. 57.

Le nombre « deux mille cinq cents » est remplacé par le nombre « dix mille » dans l'article 59 des lois sur les mines, coordonnées par arrêté royal du 15 septembre 1919.

Le nombre « mille » est remplacé par le nombre « quatre mille » dans l'article 59 des dites lois.

D. — *Mode de déterminer la compétence et le ressort en matière immobilière.*

ART. 58.

L'article 32 de la loi du 25 mars 1876 est abrogé.

ART. 54.

In het vierde lid van artikel 404 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering worden de woorden « duizend frank » vervangen door « tien duizend frank ».

ART. 55.

Het tweede lid van artikel 819 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« Zij kunnen zelfs terstond beslag doen leggen krachtens de toelating die zij gekregen hebben hetzij van den voorzitter der rechtbank, indien de som waarop beslag is voorgenomen, meer dan tien duizend frank bedraagt, hetzij van den vrederechter in het tegenovergesteld geval. »

ART. 56.

Het getal 10,000 komt in de plaats van het getal 2,500 in artikel 2 van de wet van 20 April 1909 tot goedkeuring van de op 17 Juli 1905 te 's Gravenhage gesloten Internationale Conventie betreffende de burgerlijke rechtsvordering.

ART. 57.

Het getal « twee duizend vijfhonderd » wordt vervangen door het getal « tien duizend » in artikel 59 van de wetten op de mijnen, samengeordend bij koninklijk besluit van 15 September 1919.

Het getal « duizend » wordt vervangen door het getal « vier duizend » in artikel 59 van voormelde wetten.

D. — *Wijze waarop de bevoegdheid en de aanleg wordt bepaald in zake vaste goederen.*

ART. 58.

Artikel 32 van de wet van 25 Maart 1876 vervalt.

ART. 59.

Le second alinéa de l'article 30 de la loi du 25 mars 1876 est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Il en sera de même en matière de saisie, pour les contestations entre le saisissant et le débiteur saisi. »

E. — *Reconvention, garantie, indépendance, connexité.*

ART. 60.

L'article 37 de la loi du 25 mars 1876 est remplacé par la disposition suivante :

« Art. 37, § 1er. — Les tribunaux de première instance connaissent des demandes reconventionnelles quels qu'en soient la nature et le montant; les autres tribunaux connaissent des demandes reconventionnelles dérivant de la même cause que l'action originaire.

» Les demandes principales et reconventionnelles fondées sur le caractère vexatoire ou téméraire d'une action sont portées devant le tribunal saisi de cette action.

» Le ressort se détermine en cumulant le montant de l'action principale et le montant de la demande reconventionnelle dérivant, soit de la même cause que l'action originaire, soit du caractère vexatoire ou téméraire de cette action.

» § 2. — Le tribunal saisi d'une action est compétent pour connaître de l'action en garantie. »

ART. 61.

Les dispositions ci-après sont introduites *sub n°s 37bis et 37ter* dans la loi du 25 mars 1876 :

« Art. 37bis. — En cas de connexité ou de litispendance, les causes pendantes au premier degré de juridiction devant des tribunaux différents sont

ART. 59.

Het tweede lid van artikel 30 van de wet van 25 Maart 1876 vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« Hetzelfde geldt in zake beslaglegging voor de geschillen tusschen hem die beslag doet leggen en de beslagene schuldenaar. »

E. — *Wedereisch, vrijwaring, litispendentie, verknochtheid.*

ART. 60.

Artikel 37 van de wet van 25 Maart 1876 wordt door de volgende bepaling vervangen :

« Art. 37, § 1. — De rechtbanken van eersten aanleg nemen kennis van de wedereischen, welke er ook de aard en het bedrag van zijn; de andere rechtbanken nemen kennis van de wedereischen die uit dezelfde zaak als de oorspronkelijke vordering ontstaan.

» De hoofdeischen en de wedereischen gegrond op het vexatoire en roekeloos karakter van een vordering worden aangebracht bij de rechtbank waarbij die vordering aanhangig is.

» De aanleg wordt vastgesteld door het samentellen van het bedrag van den hoofdeisch en van het bedrag van den wedereisch die hetzij uit dezelfde zaak als de oorspronkelijke vordering, hetzij uit het vexatoire en roekeloos karakter van die vordering ontstaat.

» § 2. — De rechtbank bij welke een vordering aanhangig is gemaakt, is bevoegd om kennis te nemen van den eisch in vrijwaring. »

ART. 61.

De volgende bepalingen worden, onder de *n° 37bis en 37ter* in de wet van 25 Maart 1876 ingevoegd :

« Art. 37bis. — In geval van verknochtheid of van litispendentie, worden van de zaken die in den eersten graad van rechtsmacht aanhangig zijn bij verschillende

jointes, à la demande de l'une des parties.

» Le renvoi s'effectue en suivant les règles ci-après :

» 1° Le tribunal qui a rendu sur l'affaire un jugement autre qu'une disposition d'ordre intérieur est toujours préféré ;

» 2° L'action en garantie est portée devant le juge saisi de l'action originaire ;

» 3° Le tribunal de première instance est préféré aux autres tribunaux ;

» 4° Le tribunal de commerce au juge de paix ;

» 5° Le juge de paix au conseil de prud'hommes ;

» 6° Le tribunal premier saisi est préféré à celui qui l'a été ultérieurement.

» Toutefois, lorsque les parties ne sont pas les mêmes dans toutes les actions connexes et lorsque l'un des tribunaux a rendu un jugement qui ne le dessaisit pas, le renvoi à ce tribunal ne peut être prononcé si le plaideur qui n'a pas été partie à ce jugement s'y oppose.

» Art. 37ter. — Diverses demandes ou divers chefs de demande qui, présentés isolément, devraient être portés devant des tribunaux différents peuvent, s'ils sont connexes, être réunis dans la même instance, à la condition d'observer l'ordre de préférence indiquée *sub* nos 3°, 4° et 5° de l'article précédent. »

ART. 62.

Le dernier alinéa de l'article 38 de la loi du 25 mars 1876 est remplacé par la disposition suivante :

« A l'exception des déclinatoires pour incompétence, des actions reconven-

rechtbanken, op verzoek van een van partijen gevoegd.

» De verwijzing geschiedt onder inachtneming van de volgende regelen :

» 1° De voorkeur wordt steeds gegeven aan de rechtbank die over de zaak een ander vonnis gewezen heeft dan een beschikking van inwendige orde ;

» 2° De vordering in vrijwaring wordt aangebracht bij den rechter bij wien de oorspronkelijke vordering aanhangig werd gemaakt ;

» 3° De rechtbank van eersten aanleg wordt verkozen boven de andere rechtbanken ;

» 4° De rechtbank van koophandel, boven den vrederechter ;

» 5° De vrederechter, boven den werkrechttersraad ;

» 6° De rechtbank bij welke de zaak eerst aanhangig werd gemaakt wordt verkozen boven die bij welke de zaak later werd aangebracht.

» Wanneer de partijen echter niet dezelfde zijn in al de verknochte vorderingen en wanneer een van de rechtbanken een vonnis gewezen heeft waarbij zij van de zaak niet wordt ontlast, kan de verwijzing naar die rechtbank niet worden uitgesproken indien de pleiter, die in het vonnis geen partij was, er zich tegen verzet.

» Art. 37ter. — Verschillende eischen of verschillende punten van den eisch die, afzonderlijk voorgesteld, bij verschillende rechtbanken zouden moeten aangebracht worden, kunnen, indien zij verknocht zijn, in hetzelfde geding vereenigd worden, op voorwaarde dat de orde van voorkeur, aangeduid onder nos 3°, 4°, 5° van het vorig artikel, in acht genomen wordt. »

ART. 62.

Het laatste lid van artikel 38 van de wet van 25 Maart 1876 wordt door de volgende bepaling vervangen :

« Met uitzondering van de declinatorie excepties wegens onbevoegdheid,

tionnelles ou en garantie, les jugements sur incidents et les jugements d'instruction suivront, pour la recevabilité de l'appel, le sort de la demande principale. »

ART. 63.

Les mots « telles qu'elles ont été prorogées par l'article 37 » sont ajoutés au premier alinéa de l'article 50 de la loi du 25 mars 1876.

Le second alinéa de cet article est abrogé.

ART. 64.

L'article 171 du Code de procédure civile est abrogé.

F. — *Evocation.*

ART. 65.

Le deuxième alinéa de l'article 473 du Code de procédure civile est complété comme suit :

« ... quels que soient la nature et le montant de la demande.

» Le tribunal de première instance, siégeant en degré d'appel, statue au fond lorsqu'il estime que le litige était de sa compétence. »

IV.

Dispositions relatives à la rétractation des ordonnances sur requête.

ART. 66.

L'article 11 de la loi du 25 mars 1876, modifiée par celle du 26 décembre 1891, est complété comme suit :

« 3° Sur les recours contre ses ordonnances lorsqu'il les a rendues sur requête et sous la réserve de lui en référer dans un délai déterminé, lequel

van de wedereischen of eischen in vrijwaring, volgen de vonnissen op tusschengeschillen en de vonnissen in raadkamer, wat de ontvankelijkheid van het hooger beroep betreft, het lot van den hoofdeisch.

ART. 63.

De woorden : « zooals zij bij art. 37 verlengd werden » worden aan het eerste lid van artikel 50 van de wet van 25 Maart 1876 toegevoegd.

Het tweede lid van dit artikel vervalt.

ART. 64.

Artikel 171 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering vervalt.

F. — *Evocatie.*

ART. 65.

Het tweede lid van artikel 473 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering wordt aangevuld als volgt :

« ... welke ook de aard en het bedrag van den eisch zijn.

» De rechtbank van eersten aanleg, zittend in hooger beroep, doet uitspraak over de feitelijke toedracht der zaak wanneer zij van oordeel is dat het geschil tot haar bevoegdheid behoorde. »

IV.

Bepalingen betreffende de intrekking van bevelschriften op verzoekschrift.

ART. 66.

Artikel 11 van de wet van 25 Maart 1876, gewijzigd bij de wet van 26 December 1891, wordt aangevuld als volgt :

« 3° Op de voorzieningen tegen zijn bevelschriften, wanneer hij ze op verzoekschrift heeft verleend en onder voorbehoud dat er hem verslag van

court à partir de la signification de l'ordonnance. Ces recours ne sont recevables que si aucune voie d'opposition ou d'appel n'est ouverte. Les ordonnances de référé ainsi rendues ne sont pas sujettes à appel, sauf la compétence.»

ART. 67.

L'article 12*bis* de la même loi est complété comme suit :

« Il statue aussi sur les recours contre ses ordonnances lorsqu'il les a rendues sur requête et sous la réserve de lui en référer dans un délai déterminé, lequel court à partir de la signification de l'ordonnance. Ces recours ne sont recevables que si aucune voie d'opposition ou d'appel n'est ouverte. Les ordonnances de référé ainsi rendues ne sont pas sujettes à appel, sauf pour la compétence. »

ART. 68.

L'article 417 du Code de procédure civile est complété comme suit :

« ... et sujettes au recours prévu à l'article 12*bis* de la loi du 25 mars 1876. »

V.

Dispositions relatives aux expertises.

ART. 69.

Les dispositions ci-après sont insérées dans le Code de procédure civile :

« Art. 43*bis*. — Les experts prêtent serment avant d'accomplir leur mission ou en déposant leur rapport.

wordt gedaan binnen een bepaalden termijn, die begint te loopen te rekenen van de beteekening van het bevelschrift. Die voorzieningen zijn slechts ontvankelijk indien er geen enkel middel van verzet of beroep voorhanden is. De op die wijze verleende bevelschriften op kortgeding zijn voor beroep niet vatbaar, behalve wat de bevoegdheid betreft. »

ART. 67.

Artikel 12*bis* van dezelfde wet wordt aangevuld als volgt :

« Hij doet ook uitspraak over de voorzieningen tegen zijn bevelschriften wanneer hij ze op verzoekschrift heeft verleend en onder voorbehoud dat er hem verslag van wordt gedaan binnen een bepaalden termijn die begint te loopen te rekenen van de beteekening van het bevelschrift. Die voorzieningen zijn slechts ontvankelijk, indien er geen enkel middel van verzet of beroep voorhanden is. De op die wijze verleende bevelschriften op kortgeding zijn voor beroep niet vatbaar behalve wat de bevoegdheid betreft. »

ART. 68.

Artikel 417 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering wordt aangevuld als volgt :

« ... en vatbaar voor de bij art. 12*bis* van de wet van 25 Maart 1876 bepaalde voorziening. »

V.

Bepalingen betreffende het onderzoek door deskundigen.

ART. 69.

De volgende bepalingen worden in het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering ingevoegd :

« Art. 43*bis*. — De deskundigen leggen den eed af vooraleer zij hun opdracht vervullen of bij het indienen van hun verslag.

» Art. 809*bis*. — Les experts commis en matière de référé prêteront serment comme il est dit à l'article 43*bis*.

» Si l'expertise est prescrite sur appel d'une ordonnance de référé, les experts prêteront serment, sauf disposition contraire de l'arrêt, devant le président qui était compétent pour connaître de la demande. »

ART. 70.

L'alinéa suivant est ajouté à l'article 431 du Code de procédure civile :

« Les experts prêtent serment avant d'accomplir leur mission ou en déposant leur rapport. »

ART. 71.

L'article 308 du Code de procédure civile est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Art. 308. — Les récusations ne pourront être proposées que contre les experts nommés d'office, à moins que les causes n'en soient survenues depuis leur nomination et avant le serment ou avant le commencement de leurs opérations si, dans le cas des articles 43*ter*, 431 ou 809*bis*, ils procèdent à celles-ci avant de prêter serment. »

ART. 72.

Le second alinéa de l'article 317 du Code de procédure civile est modifié comme suit :

« Le rapport sera signé par tous les experts, sauf empêchement constaté par le greffier au moment du dépôt de ce rapport. »

» Art. 809*bis*. — De deskundigen aangesteld in zake kortgeding leggen den eed af, zooals gezegd in art. 43*bis*.

» Wordt het onderzoek gelast op beroep van een bevelschrift op kortgeding, dan leggen de deskundigen, behoudens strijdige beschikking van het arrest, den eed af ten overstaan van den voorzitter die bevoegd was om van den eisch kennis te nemen. »

ART. 70.

Het volgend lid wordt aan artikel 431 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering toegevoegd :

« De deskundigen leggen den eed af, vooraleer zij hun opdracht vervullen of bij het indienen van hun verslag. »

ART. 71.

Artikel 308 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« Art. 308. — Wrakingen kunnen tegen van ambtswege de aangestelde deskundigen niet worden voorgesteld, tenzij de oorzaken van wraking opgekomen zij na hun benoeming en voor de eed aflegging of voor den aanvang van hun verrichtingen, indien zij, in het geval voorzien bij artt. 43*ter*, 431 of 809*bis*, die verrichtingen uitvoeren voordat zij den eed afleggen. »

ART. 72.

Het tweede lid van artikel 317 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering wordt gewijzigd als volgt :

« Het verslag wordt door al de deskundigen ondertekend, behoudens beletsel, door den greffier bij het indienen van dat verslag vastgesteld. »

VI.

Disposition relative à la procédure en cassation.**ART. 73.**

La disposition ci-après est insérée dans le Code d'instruction criminelle dont elle forme l'article 425*bis* :

« Art. 425*bis*. — Le recours n'est pas reçu à défaut par le demandeur d'indiquer ses moyens de cassation et les lois prétendument violées soit dans la requête prévue aux articles 422 et 424, soit dans le mémoire prévu à l'article 53 de l'arrêté du Prince Souverain du 15 mars 1815 contenant le règlement organique de la procédure de cassation. »

VII.

Dispositions relatives à la procédure devant la chambre du conseil en matière répressive et à la chambre des mises en accusation.**ART. 74.**

Le premier alinéa de l'article 129 du Code d'instruction criminelle est modifié comme suit :

« Art. 129. — Si elle est d'avis que le fait ne constitue qu'une infraction de la compétence du juge de police, l'inculpé sera renvoyé au tribunal de police et il sera remis en liberté s'il est arrêté. »

ART. 75.

La disposition suivante est insérée dans le Code d'instruction criminelle :

« Art. 134*bis*. — La chambre du conseil ne peut rendre les ordonnances prévues aux articles 128, 130, 131, 133

VI.

Bepaling betreffende de rechtspleging in verbreking.**ART. 73.**

De volgende bepaling wordt, als artikel 425*bis*, in het Wetboek van strafvordering ingevoegd :

« Art. 425*bis*. — De voorziening is niet ontvankelijk indien de eischer nalaat zijn middelen van verbreking en de naar zijn bewering overtreden wetten aan te duiden, hetzij in het verzoekschrift voorzien bij de artt. 422 en 424, hetzij in de memorie voorzien bij art. 53 van het besluit van 15 Maart 1815 van den Souvereinen Prins houdende het reglement tot inrichting van de rechtspleging in verbreking. »

VII.

Bepalingen betreffende de rechtspleging voor de raadkamer in strafzaken en in de kamer van in beschuldigingstelling.**ART. 74.**

Het eerste lid van artikel 129 van het Wetboek van strafvordering wordt gewijzigd als volgt :

« Art. 129. — Is zij van oordeel dat het feit slechts een inbreuk is die tot de bevoegdheid van den politierechter behoort, dan wordt de verdachte naar de politierechtbank verwezen en wordt hij, indien hij aangehouden is, weder in vrijheid gesteld. »

ART. 75.

De volgende bepaling wordt in het Wetboek van strafvordering ingevoegd :

« Art. 134*bis*. — De raadkamer kan de bij de artt. 128, 130, 131, 133 en 134 voorziene bevelschriften niet verleenen

et 134 qu'après avoir entendu ou appelé l'inculpé et la partie civile.

» L'inculpé et la partie civile peuvent se faire assister d'un conseil; le dossier est mis à leur disposition au greffe pendant deux jours ouvrables au moins avant la comparution en chambre du conseil.

» Le greffier leur donne avis par lettre recommandée à la poste ou par télégramme du dépôt du dossier au greffe de la date de la comparution.

» L'inculpé et la partie civile peuvent renoncer au délai prévu par l'alinéa 2 du présent article. »

ART. 76.

L'article 223 du Code d'instruction criminelle, modifié par la loi du 19 août 1920, est abrogé et remplacé par la disposition suivante :

« Art. 223. — Les témoins ne paraîtront point.

» Les juges ne pourront rendre les arrêts prévus aux articles 229, 230 et 231 qu'après avoir entendu ou appelé l'inculpé et la partie civile.

» L'inculpé et la partie civile peuvent se faire assister d'un conseil; le dossier est mis à leur disposition au greffe pendant huit jours ouvrables au moins avant la comparution devant la Cour.

» L'inculpé et la partie civile peuvent renoncer au délai prévu par le troisième alinéa du présent article. »

VIII.

Dispositions étendant la compétence des tribunaux de police.

ART. 77.

Les articles 137, 138, 139, 140 du Code d'instruction criminelle, l'intitulé

dan na den procureur des Konings te hebben gehoord en na den verdachte en de burgerlijke partij te hebben gehoord of opgeroepen.

» De verdachte en de burgerlijke partij kunnen zich door een raadsman laten bijstaan; het dossier is gedurende ten minste twee werkdagen vóór de verschijning ter raadkamer te hunner beschikking in de griffie.

» De griffier geeft hun bij een ter post aangeteekend schrijven of bij telegram bericht van het neerleggen van het dossier ter griffie en van den dag van de verschijning.

» De verdachte en de burgerlijke partij kunnen afzien van den bij het tweede lid van dit artikel voorzienen termijn. »

ART. 76.

Artikel 223 van het Wetboek van strafvordering, gewijzigd bij de wet van 19 Augustus 1920, vervalt en wordt door de volgende bepaling vervangen :

« Art. 223. — De getuigen verschijnen niet.

» De rechters kunnen de bij de artt. 229, 230 en 231 voorziene arresten niet verleenen dan na den verdachte en de burgerlijke partij te hebben gehoord of opgeroepen.

» De verdachte en de burgerlijke partij kunnen zich door een raadsman laten bijstaan; het dossier is gedurende ten minste acht werkdagen voor de verschijning voor het Hof te hunner beschikking in de griffie.

» De verdachte en de burgerlijke partij kunnen afzien van den bij het derde lid van dit artikel voorzienen termijn. »

VIII.

Algemeene bepalingen tot uitbreiding van de bevoegdheid der politierechtbanken.

ART. 77.

De artikelen 137, 138, 139, 140 van het Wetboek van strafvordering, de

du premier paragraphe du chapitre Ier du titre Ier du livre II du même Code, sont abrogés, ainsi que les articles 1er et 2 de la loi du 1er mai 1849, sur les tribunaux de police simple et correctionnelle. Ils sont remplacés par les dispositions suivantes :

« § 1er. — De la compétence des tribunaux de police.

» Art. 137. — Les juges de paix connaissent comme juge de police des contraventions.

» Art. 138. — Ils connaissent, en outre et sans préjudice du droit du procureur du Roi de saisir des délits le juge d'instruction :

» 1° Des délits prévus par le Code rural ;

» 2° Des infractions prévues par le Code forestier ;

» 3° Des infractions à la loi du 16 août 1887 sur l'ivresse publique, à l'exception de celles prévues à l'article 10 ;

» 4° Des infractions aux lois sur la pêche fluviale ;

» 5° Des infractions au décret du 16 décembre 1811 contenant règlement de police des polders, à l'exception de celles prévues par l'article 40 ;

» 6° Des infractions aux lois et règlements sur les postes, les barrières, le roulage, les services publics et réguliers de transports en commun, la voirie par terre ou par eau ;

» 7° Des infractions aux règlements provinciaux et communaux.

» Art. 139. — Sont également compétents le tribunal de police du lieu de l'infraction, celui de la résidence de l'inculpé et celui du lieu où le prévenu a été trouvé.

titel van de eerste paragraaf van hoofdstuk I, titel I, van boek II van hetzelfde Wetboek vervallen, alsmede de artikelen 1 en 2 van de wet van 1 Mei 1849 op de rechtbanken van enkele politie en van correctionele politie. Zij worden door de volgende bepalingen vervangen :

« § 1. — Bevoegdheid van de politierechtbanken.

» Art. 137. — De vrederechters nemen als politierechter kennis van de overtredingen.

» Art. 138. — Bovendien en behoudens het recht van den procureur des Konings om de wanbedrijven bij den onderzoeksrechter aanhangig te maken, nemen zij kennis :

» 1° Van de bij de Veldwet voorziene wanbedrijven ;

» 2° Van de bij de Boschwet voorziene strafbare feiten ;

» 3° Van de inbreuken op de wet van 16 Augustus 1887 op de openbare dronkenschap, met uitzondering van die voorzien bij artikel 10 ;

» 4° Van de inbreuken op de wet op de riviervischvangst ;

» 5° Van de inbreuken op het decreet van 16 December 1811 houdende het politiereglement op de polders, met uitzondering van die voorzien bij art. 40 ;

» 6° Van de inbreuken op de wetten en reglementen op de posterijen, de barreelen, het vervoer per as, de openbare en geregelde diensten van gemeenschappelijk vervoer, de wegen te land en te water ;

» 7° Van de inbreuken op de provincie- en gemeenteverordeningen.

» Art. 139. — Zijn gelijkelijk bevoegd : de politierechtbank van de plaats waar de inbreuk gepleegd werd, die van de verblijfplaats van den verdachte en die van de plaats waar de beklaagde werd aangetroffen.

» Art. 140. — Chaque fois qu'il est saisi de délits en vertu de l'article 138, le tribunal de police peut appliquer les peines comminées par la loi du chef de ces délits ou réduire les peines en invoquant une excuse ou des circonstances atténuantes, si elles sont légalement admissibles. »

ART. 78.

L'article 192 du Code d'instruction criminelle est modifié comme suit :

« Art. 192. — Si le fait n'est qu'une contravention de police ou une infraction déferée au juge de police par l'article 138 du présent Code, et si la partie publique ou la partie civile n'a pas demandé le renvoi, le tribunal appliquera la peine et statuera, s'il y a lieu, sur les dommages-intérêts.

» Le second alinéa de cet article est abrogé. »

IX.

Disposition instituant une procédure sommaire devant les tribunaux de police.

ART. 79.

Les articles 166, 167, 168, 169, 170 et 171, ainsi que l'intitulé du second paragraphe du chapitre Ier, du titre Ier du livre II du Code d'instruction criminelle sont abrogés et remplacés par les dispositions suivantes :

« § 2. — Procédure sommaire devant les tribunaux de police.

» Art. 166. — La procédure sommaire instituée ci-après, n'est applicable aux infractions déferées au tribunal de police que si elles sont constatées par

» Art. 140. — De politierechtbank kan, telkens als wanbedrijven krachtens bovenstaand art. 138 bij haar ahangig zijn gemaakt, de straffen toepassen welke de wet voor die wanbedrijven voorziet of de straffen verminderen mits aanvoering van een verschooning of van verzachtende omstandigheden, indien deze wettelijk kunnen toegelaten worden. »

ART. 78.

Artikel 192 van het Wetboek van strafvordering wordt gewijzigd als volgt :

« Art. 192. — Indien het feit slechts eene politie-overtreding of een misdrijf is waarvan de kennisneming door art. 138 van dit Wetboek aan den politierechter wordt opgedragen en indien de openbare partij of de burgerlijke partij de verwijzing niet heeft gevorderd, past de rechtbank de straf toe en beschikt desgevallend op de vordering tot schadeloosstelling.

» Het tweede lid van dit artikel vervalt. »

IX.

Bepalingen waarbij voor de politierechtbanken een summiere rechtspleging wordt ingevoerd.

ART. 79.

De artikelen 166, 167, 168, 169, 170 en 171, alsmede de titel van de tweede paragraaf van hoofdstuk I, titel I, van boek II van het Wetboek van strafvordering vervallen en worden door de volgende bepalingen vervangen :

« § 2. — Summiere rechtspleging voor de politierechtbanken.

» Art. 166. — De hierna ingestelde summiere rechtspleging is slechts van toepassing op de aan de politierechtbank ter kennisneming opgedragen

procès-verbaux ou rapports et qu'il n'y a eu ni plainte ni audition de témoins.

» Art. 167. — Le ministère public, s'il se propose de ne requérir de ce chef qu'une peine pécuniaire, porte par lettre recommandée les procès-verbaux ou rapports à la connaissance des intéressés en les avisant de la peine qui sera requise et en les avertissant qu'ils peuvent réclamer l'application de la procédure ordinaire.

» Art. 168. — Le juge statue en audience publique sur les réquisitions du ministère public, au plus tôt le huitième jour après la notification prescrite par l'article 167.

» Art. 169. — Il peut prescrire l'observation de la procédure ordinaire ; il est tenu de le faire s'il prévoit l'application d'une peine supérieure à celle requise ou si l'inculpé ou la partie lésée le réclame.

» Art. 170. — La décision est notifiée par extrait ; la notification se fait par lettre recommandée.

» L'extrait relate la date de la décision, le numéro du procès-verbal ou rapport a été porté à la connaissance de l'inculpé, le texte appliqué, le montant de la peine prononcée et des frais.

» La notification contient, en outre, avis que, faute d'opposition dans les quinze jours, sans augmentation en raison de la distance, la décision deviendra définitive. A l'expiration de ce délai, le jugement est exécutoire.

» Art. 171. — L'opposition est formée par une déclaration faite au greffe du tribunal de police ou par une lettre recommandée adressée au greffier.

misdrijven, indien er van blijkt door processen-verbaal of door verslagen en er noch aanklacht, noch verhoor van getuigen is geweest.

» Art. 167. — Het openbaar ministerie, wanneer het zich voorneemt uit dien hoofde slechts een geldboete te eischen, brengt de processen-verbaal of de verslagen ter kennis van betrokkenen bij aangeteekend schrijven, onder mededeeling van de straf die zal gevorderd worden en onder bericht dat zij de toepassing van de gewone rechtspleging kunnen eischen.

» Art. 168. — De rechter doet in openbare terechtzitting uitspraak over de vorderingen van het openbaar ministerie, ten vroegste den achtsten dag na de bij art. 167 voorgeschreven kennisgeving.

» Art. 169. — Hij kan voorschrijven dat de gewone rechtspleging zal gevolgd worden ; hij is daartoe gehouden, indien hij voorziet dat een zwaardere straf zal opgelegd worden dan die welke geëischt wordt of indien de verdachte of de benadeelde partij het vordert.

» Art. 170. — De beslissing wordt bij uittreksel medegedeeld ; de kennisgeving geschiedt bij aangeteekend schrijven.

» Het uittreksel vermeldt den datum der beslissing, het nummer van het proces-verbaal of van het verslag en den datum waarop het proces-verbaal of het verslag ter kennis van verdachte werd gebracht, den toegepaste tekst, het bedrag der uitgesproken straf en der kosten.

» Bovendien bevat de kennisgeving het bericht dat, bij gebreke aan verzet binnen vijftien dagen, zonder verlenging uit hoofde van den afstand, de beslissing definitief wordt. Na het verstrijken van dien termijn is het vonnis uitvoerbaar.

» Art. 171. — Verzet wordt ingesteld door een aangifte ter greffe van de politierechtbank of bij aangeteekend schrijven gericht aan den griffier.

» La procédure ordinaire est dès lors suivie et l'affaire est jugée par le tribunal de police, sur citation du ministère public, suivant les formes du présent Code.

» Le juge peut relever de la rigueur du délai d'opposition si l'opposant justifie qu'il n'a pas été instruit de la procédure. »

X.

Dispositions transitoires.

ART. 80.

Les articles 1er, 9, 10, 11, 12 et 42 de la présente loi sont obligatoires le dixième jour après celui de sa publication.

ART. 81.

Les autres articles de la présente loi sont obligatoires le 15 septembre 1926.

Toutefois, dès le dixième jour après celui de sa publication, le Roi, les premiers présidents, les présidents, les officiers du ministère public et les juridictions d'instruction pourront prendre les mesures et rendre les arrêts et ordonnances nécessaires à l'exécution de la loi le 15 septembre 1926.

ART. 82.

Le régime nouveau de la compétence et du ressort n'est pas applicable aux actions régulièrement portées devant les juridictions de jugement avant le 15 septembre 1926, ou intentées à plusieurs personnes dont l'une au moins a été assignée avant cette date.

ART. 83.

Dans les tribunaux de première instance et de commerce, les affaires civi-

» De gewone rechtspleging wordt als dangevolgd en de zaak wordt berecht door de politierechtbank, op dagvaarding van het openbaar ministerie volgens de wijze voorzien bij dit Wetboek.

» De rechter kan van de strenge toepassing van den termijn van verzet ontheffing verleenen, indien de in verzet komende partij bewijst dat zij van de rechtspleging geen kennis had. »

X.

Overgangsbepalingen.

ART. 80.

De artikelen 1, 9, 10, 11, 12 en 42 van deze wet worden van kracht den tienden dag na den datum van haar bekendmaking.

ART. 81.

De overige artikelen van deze wet worden van kracht den 15^{en} September 1926.

Nochtans kunnen, met ingang van den tienden dag na den datum van haar bekendmaking, de Koning, de eerste-voorzitters, de voorzitters, de ambtenaren van het openbaar ministerie en de rechtbanken in raadkamer de maatregelen treffen en de arresten en bevelschriften verleenen die tot uitvoering van de wet van 15 September 1926 zijn vereischt.

ART. 82.

De nieuwe regeling in zake bevoegdheid en aanleg is niet van toepassing op de gedingen welke vóór 15 September 1926 op regelmatige wijze werden aangebracht bij de rechtbanken ter terechtzitting of ingesteld tegen verscheidene personen, onder wie ten minste een vóór dien datum werd gedagvaard.

ART. 83.

In de rechtbanken van eersten aanleg en van koophandel, worden de burger-

les et commerciales figurant le 15 septembre 1926 au rôle des chambres d'un juge sont renvoyées, aux fins de distribution, à la chambre où siège habituellement le président, à moins que les parties, conformément aux articles 5 et 8, ne demandent leur maintien au dit rôle.

Sauf en ce qui concerne les citations directes du procureur du Roi qui sont jugées par les chambres correctionnelles auxquelles elles ont été distribuées avant le 15 septembre 1926, les affaires correctionnelles non jugées à cette date, qu'elles soient fixées ou non, sont distribuées à une chambre de trois juges, à moins que l'ordonnance de renvoi ne les ait déferées, en exécution de l'article 2, à un juge statuant seul.

Donné à Bruxelles, le 17 juillet 1926.

lijke zaken en de handelszaken die op 15 September 1926 op de rol der kamers met één rechter voorkomen, ter fine van toedeeling verwezen naar de kamer waar gewoonlijk de voorzitter zitting houdt, tenzij partijen, overeenkomstig de artt. 5 en 8, het behoud er van op vermelde rol vorderen.

Behoudens wat betreft de rechtstreekse dagvaardingen van den procureur des Konings, waarop uitspraak wordt gedaan door de correctioneele kamers aan welke zij vóór 15 September werden toegedeeld, worden de op dien dag nog niet berechte correctioneele zaken, er moge al dan niet een dag bepaald zijn, toegedeeld aan een kamer met drie rechters, tenzij het bevelschrift tot verwijzing, ter voldoening aan art. 2, die zaken aan een alleensprekend rechter opgedragen heeft.

Gegeven te Brussel, den 17ⁿ Juli 1926.

ALBERT.

Par le Roi :
Le Ministre de la Justice,

| Van 's Konings wege :
De Minister van Justitie,

HYMANS.